

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ,
ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ
КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ**

**МАТЕРІАЛИ
II Всеукраїнської науково-практичної конференції**

21 липня 2023 року

Видавництво
«Юридика»
2023

Оргкомітет конференції:

Голова:

Д. В. Швець, ректор Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України

Заступник голови:

М. В. Корнієнко, проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Члени оргкомітету:

Н. В. Домброван, начальник відділу організації наукової роботи, кандидат юридичних наук;

В. Я. Конопельський, завідувач кафедри кримінального права та кримінології, доктор юридичних наук, професор;

Г. К. Тетерятник, завідувач кафедри кримінального процесу, доктор юридичних наук, професор;

С. О. Єгоров, завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності, кандидат юридичних наук, доцент

Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення статей,
які суттєво перевищували пропоновані обсяги.

Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму : матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2023 р.). – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – 256 с.

ISBN 978-617-8263-62-1

УДК 343.322(062.552)

ISBN 978-617-8263-62-1

© ОДУВС, 2023

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Шановні учасники II Всеукраїнської науково-практичної конференції!

Дозвольте мені від колективу Одеського державного університету внутрішніх справ і від себе особисто щиро привітати всіх, хто у такий нелегкий час зміг взяти участь у роботі II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму».

Понад рік Український народ веде визвольну боротьбу з російською навалою. Понад рік триває жорстока війна, що стала найбільшим викликом всій світовій безпеці після закінчення Другої світової війни. В умовах безпрецедентного порушення усталених норм міжнародного гуманітарного права в центрі Європи, в першу чергу пов'язаний із порушенням законів та звичаїв війни, Український народ довів усьому світові, що сили безпеки і оборони нашої держави спроможні успішно надавати відсіч агресорові та звільняти тимчасово окуповані території. Разом із тим, на тимчасово окупованих територіях України колабораційна діяльність у різних її проявах та формах, стала реальною загрозою.

В березні минулого року Верховною Радою України у Кримінальному кодексі було встановлено кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність. На сьогодні ми можемо говорити про наявну правозастосовну практику та певні проблеми у цій галузі.

З огляду на це, головною метою Всеукраїнської науково-практичної конференції є створення професійної платформи для відкритого діалогу, обміну думками, актуальною інформацією щодо напрацювання рекомендацій для правоохоронних органів та суду в частині кваліфікації, документування, розкриття та розслідування фактів колабораційної діяльності на території нашої держави. До обговорення зазначених питань сьогодні долучаються як науковці, так і практичні працівники правоохоронних органів та суду.

Впевнений, що поєднання теорії та практики створює необхідний базис для комплексного та всебічного обговорення існуючих на сьогодні кримінально-правових, кримінологічних, кримінальних процесуальних, криміналістичних та оперативно-розшукових проблем протидії колабораціонізму в Україні.

Бажаю всім учасникам конференції натхнення, успіхів, конструктивної роботи і нових здобутків!

Слава Україні!

*Дмитро ШВЕЦЬ,
ректор Одеського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент,
заслужений працівник освіти України*

СПЕЦИФІКА ОБ'ЄКТІВ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ ФАКТІВ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

Албул С. В.

*професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор*

В умовах воєнного стану результативна протидія злочинності потребує постійного отримання та використання актуальної оперативної інформації стосовно невідомих раніше фактів, подій та осіб, які готують та/або вчинюють кримінальні правопорушення. Безумовно, це стосується і питань оперативного пошуку фактів колабораційної діяльності на деокупованих територіях України.

У науковій літературі існує точка зору про те, що оперативно-розшукова діяльність здійснюється в трьох основних організаційно-тактичних формах, а саме у формі: а) оперативного пошуку; б) оперативної розробки; в) оперативно-розшукової профілактики [3, с. 23; 7, с. 25].

Необхідно зазначити, що в межах організаційно-тактичних форм ОРД реалізується комплексний характер оперативно-розшукових заходів, враховуючи взаємопов'язаність яких можна цілком об'єктивно говорити про взаємозв'язок і взаємопроникнення форм оперативно-розшукової діяльності. Слід вказати на те, що оперативно-розшукові заходи в процесі оперативного пошуку можуть переходити в заходи з оперативної розробки, а оперативно-профілактична діяльність завжди притаманна оперативно розшуковим заходам у межах двох раніше означених форм ОРД.

Оперативний пошук є формою оперативно-розшукової діяльності, що являє собою систему оперативно-розшукових заходів, які організовуються і здійснюються оперативними підрозділами з метою виявлення первинних даних про осіб, предмети і факти, що становлять оперативний інтерес [4, с. 38].

Сутність оперативного пошуку полягає в тому, що він є різновидом ініціативної, активної розвідувальної (за характером) діяльності оперативних під розділів, що здійснюється не тільки у зв'язку з вчиненням злочином, а й незалежно від кримінальної події [7, с. 43]. Таке визначення цілком відповідає законодавчій дефініції «оперативно-розшукової діяльності» та її тлумаченню.

В статті 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» під оперативно-розшуковою діяльністю розуміється «система гласних і негласних *пошукових* та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів» [8].

Крім цього, на законодавчому рівні закріплено, що завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [8].

Найважливішою рисою, що визначає сутність оперативного пошуку, є перелік даних, які підлягають виявленню. До них, на думку науковців, належать відомості про: факти готування і вчинення злочинів; інші обставини, що мають значення для боротьби зі злочинністю (зокрема, характеристики злочинів і особи винних; причини та умови, що сприяють вчиненню злочинів); сліди і знаряддя готування до злочину; сліди, залишені злочинцями на місці події; знаряддя вчинення злочинів; викрадене майно та інші предмети, що мають значення для встановлення і викриття винних осіб; предмети і речовини, заборонені для зберігання, носіння або користування; осіб, що замислюють, готують чи вчинили злочин, або причетних до нього осіб; осіб з протиправною поведінкою, яка свідчить про можливість вчинення ними злочинів; осіб, яким відома інформація, що має значення для боротьби зі злочинністю [7, с. 84].

В теорії оперативно-розшукової діяльності до основних об'єктів оперативного пошуку традиційно відносять осіб, предмети і документи, а також події (факти) [7, с. 95]. За нашим переконанням, об'єкти оперативного пошуку під час виявлення та документування фактів колабораційної діяльності на деокупованих територіях України мають певну специфіку. Вона обумовлена, перш за все, ознаками складів кримінальних правопорушень, передбачених частинами 5, 6, 7 та 8 ст. 111-1 «Колабораційна діяльність» КК України, адже саме ці діяння віднесені до категорії тяжких та особливо тяжких злочинів по яких можливим є проведення оперативно-розшукових заходів [1, с. 8; 2, с. 7].

Умовно, діяння, які законодавець відносить до колабораційної діяльності, можна поділити на: публічні заперечення і заклики; зайняття некерівних посад у незаконних органах;

пропаганда в закладах освіти; економічна співпраця з державою-агресором; зайняття керівних посад, організація виборів до незаконних органів; політичні та інформаційні заходи; участь у збройних формуваннях, зайняття посад у незаконних судових і правоохоронних органах [5]. Такими кримінально караними діями є:

- добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території;

- організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах;

- добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України;

- вчинення особами вищевказаних дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків [6, с. 22].

Аналіз вищевказаних положень свідчить, що об'єктами оперативного пошуку під час виявлення та документування фактів колабораційної діяльності на деокупованих територіях України виступають: особи, що можуть бути причетні або безпосередньо причетні до вчинення вказаних злочинів, вчинюють його (наприклад,

особи, що готують або вчинили злочин), а також дають підстави вважати про його вчинення з достатнім ступенем імовірності.

Предмети і документи, що становлять оперативний інтерес під час виявлення та документування фактів колабораційної діяльності, це вилучені з обігу речі (зброя, вибухівка, наркотики, отруйні речовини), фальшиві гроші, підроблені документи, викрадене майно, цінності та ін. До предметів, що мають пошукове значення, належать, наприклад, знаряддя, використовувані під час вчинення злочинів та інші предмети тощо. До цієї самої категорії слід віднести й усі інші матеріальні об'єкти, які свідчать про наявність злочину або причетності до нього конкретних осіб (наприклад, організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські документи окупаційної влади, незаконних судових або правоохоронних органів, створених на тимчасово окупованій території; посвідчення; довідки; звіти; фото та відеоматеріали, у тому числі такі, що містяться на електронних носіях інформації, мобільних пристроях; відомості, що розміщені на сторінках соціальних мереж та/чи месенджерах тощо).

До подій (фактів), які становлять оперативний інтерес під час виявлення та документування фактів колабораційної діяльності, відносяться явища, обставини, що існували в реальному житті, а інформація про них має значення для досягнення мети оперативно-розшукової діяльності. Це відомості про добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території; організацію та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань; добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України.

Підсумовуючи наведені думки, положення чинних нормативних актів та виходячи із усвідомлення загальної теорії оперативно-розшукової діяльності, можна, на наш погляд, надати власне визначення об'єктів оперативного пошуку під час виявлення та документування фактів колабораційної діяльності на деокупованих територіях України. Такими, на наш погляд, є особи, предмети, документи, факти (явища), що становлять оперативний інтерес для реалізації завдань оперативно-розшукової діяльності під час виявлення та документування фактів колабораційної діяльності на деокупованих територіях України.

Література:

1. Албул С. В. Напрями оперативно-розшукового документування фактів колабораційної діяльності під час деокупації Автономної Республіки Крим. *Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції*: матеріали Міжнародного науково-практичного круглого столу (м. Одеса, 24 лютого 2023 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. С. 5–9.
2. Албул С. В. Теоретичні аспекти оперативно-розшукового документування колабораційної діяльності. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 5–8.
3. Дроботов С. А. Сутність оперативного пошуку в теорії і практиці оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції України. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 29 жовтня 2021 р.). Одеса : ОДУВС, 2021. С. 22–28.
4. Дьоров С. Л. Поняття та сутність оперативного пошуку злочинно-активних осіб підрозділами кримінальної поліції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 1. С. 38–41.
5. Кравчук О., Бондаренко М. Колабораційна діяльність: аналіз нової статті 111-1 Кримінального кодексу України. ГО «Вектор прав людини» [Електронний ресурс]. URL: <http://hrvector.org/podiyi/22-03-20-mbo> (дата звернення 10.07.2023).
6. Методичні рекомендації з питань кримінально-правової кваліфікації, оперативно-розшукової діяльності та кримінального провадження за ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність» / С. Албул, Т. Волошанівська, А. Марченко, Г. Мудрецька, Г. Резніченко, І. Федоров, І. Чекмарьова. Одеса : ОДУВС, 2022. 67 с.
7. Оперативний пошук в діяльності підрозділів кримінальної поліції: правові та організаційно-тактичні засади: монографія / С. В. Албул,

С. Л. Дьоров, М. О. Волошина; за заг. редакцією С. В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2022. 220 с.

8. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/print> (дата звернення 10.07.2023).

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД СУБ'ЄКТІВ ПРОБАЦІЇ, ЯКІ ВЧИНILI ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Асєєв Р. О.

*психолог Приморського районного відділу
філії Центру пробації в Одеській області*

Пробація в Україні – це не лише виконання покарання, вона має державницьку функцію: не просто здійснювати нагляд за засудженими, а сприяти їх ресоціалізації, здійснювати корекцію поведінки щодо підвищення рівня правосвідомості порушників.

Як відомо, одним з факторів та чинників, що впливає на девіантну поведінку особи є психологічні, внутрішньо особистісні причини (порушення саморегуляції, індивідуальна вразливість, дефіцит особистісних ресурсів, деформація ціннісно-мотиваційної сфери, емоційні проблеми, порушення сприйняття дійсності, негативний життєвий досвід), що в повній мірі відповідає й особам, які вчинили злочини проти основ національної безпеки України.

З метою формування обґрунтованих рекомендацій щодо соціально-виховного впливу на суб'єктів пробації з числа колаборантів, начальником сектору психологічної допомоги та інновацій в пробації, доктором психологічних наук, професором В. А. Шимко було проведено пілотне дослідження соціально-демографічних, індивідуально-психологічних та інших особливостей зазначеної категорії осіб.

Експериментальна група сформована переважно з суб'єктів пробації з числа колаборантів (ст. 111-1 КК України) та представники суміжних злочинів – пропаганда війни (ст. 436 КК), шпигунство (ст. 114 КК), посягання на територіальну цілісність та незалежність України (ст. 110 КК), насильницька зміна конституційного ладу (ст. 109 КК).

За результатами проведеного дослідження було сформовано ряд наступних висновків. Колаборація не постає суто соціально-демографічним явищем, колаборанти представляють різні верстви

суспільства, а виявленні підгрупи фактично співпадають з природними соціально-демографічними профілями, зазвичай поширеними у будь-якому суспільстві. Опосередковано це вказує на те, що колаборанти не є соціально ізольованими, відсутні ознаки того, що українська соціокультура пригнічує чи обмежує свободи респондентів. Разом з тим, вже на стадії аналізу соціально-демографічних відмінностей є ознаки того, що певна тенденція щодо дистанціювання від національно-культурного простору присутня в самих колаборантах.

Існує принаймні чотири профілі колаборантів, які мають спільне ядро – ціннісний егоцентризм, котрий є посиленням закритістю до нового. Вторинне додавання до вказаного ядра інших індивідуальних факторів створює віяло колабораційної поведінки.

Згідно проведеного дослідження сектором психологічної допомоги та інновацій в пробації було розроблено Методичні рекомендації щодо індивідуалізації роботи з суб'єктами пробації з числа осіб, які вчинили злочини проти основ національної безпеки України, які застосовують для соціально-виховної роботи не лише з колаборантами (у визначенні кримінального закону), а й з суб'єктами пробації, які обвинувачуються у вчиненні злочинів проти основ національної безпеки України або засуджені до кримінального покарання, альтернативного позбавленню волі, за вчинення такого злочину.

Подальше планування заходів соціально-виховної роботи та психологічної корекції відбувається на підставі встановлення поведінкового профілю колаборантів для чого використовується скорочена форма п'ятифакторного опитувальника особистості TIPI (TIPI-UKR) в адаптації М. Кліманської, І. Галецької.

П'ятифакторна модель «стала свого роду «золотим стандартом» в психології особистості» в середині 1990-х років, чому сприяли утвердження культурної універсальності «Великої п'ятірки». П'ять фундаментальних вимірів для опису і оцінки особистості *екстраверсія, дружеслюбність, добросовісність, емоційна стабільність та відкритість новому досвіду* розуміються як універсальні, надкультуральні та наддемографічні, найбільш загальні характеристики, що дозволяють отримати повні та всебічні характеристики особистості, а велику п'ятірку розглядають як канонічну структуру для опису особистості на «побутовому» рівні та в контексті складання особистісних опитувальників.

На підставі обробки результатів відповідей респондентів, встановлюється поведінковий профіль колаборанта, яких нараховується чотири.

«Ретрогради» – консервативні, замкнуті у собі інтроверти, які психологічно «закостеніли» в радянсько-російській ідеології. Ця категорія респондентів суб'єктивно цілковито віддана застарілим примітивним соціокультурним ідеям, які вони не можуть та й не бажають змінювати. Носіями такого ретроградного світогляду є не тільки люди старшого та похилого віку, які застали радянські часи. Є й молоді представники цього профілю. Нове покоління поціновувачів «совка» може закономірно з'явитися за умови етноцентричного обмеження ціннісного простору навколо індивіда (з боку сім'ї, друзів, колег та інших авторитетних представників оточення). При цьому інтроверсія суттєво посилює цей ризик. Інтроверти природно зберігають значно більшу психологічну дистанцію із зовнішнім світом, зосереджені на власних думках та переживаннях, невпевнені у собі, недовіриливо ставляться до нового, незвичного тощо.

«Невротики» – об'єднує значну кількість мотиваційних змінних на тлі певної емоційної нестійкості. Колабораційна поведінка виникає, як реакція нестабільної особистісної конструкції на сукупність життєвих обставин (викликів). Іншими словами, йдеться про невротичну реакцію (у людей «здали нерви»). Таку поведінку необхідно розглядати, перш за все, в медико-психологічному руслі, як дезадаптаційну реакцію на обставини зовнішньої ситуації.

«Авантюристи» – як і у попередньому випадку теж включає емоційну нестійкість, яка до того ж посилена імпульсивністю, відкритістю до нового та екстраверсією (переважна психологічна спрямованість особистості назовні). Емоційно нестабільна, бурхлива динаміка реалізує себе через прагнення «жити далі» в радикально новій зовнішній ситуації (війна, окупація). Ці пошуки є постійними, оскільки ефект новизни триває недовго, а запит на «свіжість відчуттів» не згасає. Нова ситуація не змінює, не розвиває людину, а є поведінковим майданчиком для імпульсивної розрядки внутрішньої емоційної нестабільності. Ця категорія колаборантів відрізняється вираженням егоїзмом, цинічністю та нездатна сприймати і асимілювати нове. Для них «вчинити по совісті» – означає на користь собі.

«Угодники» – теж екстравертивні (зорієнтовані на ззовні) особистості, провідний поведінковий патерн яких є – безмежна доброзичливість (принцип – жити в мирі, злагоді, для всіх бути добрими тощо). На відміну від попередніх екстравертів, дана категорія відрізняється високим самоконтролем і організованістю. Поведінковий «ген служіння» супроводжується некритичним самовідреченням та суб'єктивним відчуттям того, що вони через покору «рятують» інших. Ця категорія людей схильна зустрічати з «хлібом та сіллю» і слугувати – будь-кому, хто трапляється на їхньому шляху (росіянам,

марсіанам, морським химерам тощо). За аналогією із «авантюристами...» новизна тут виконує функцію чергового поведінкового майданчика для можливості догодити комусь.

Виходячи з наведених поведінкових профілів, встановлюються напрями соціально-виховної роботи та психологічної корекції, спрямованих на позитивний вплив на особу колаборанта, створення можливостей для самореалізації особистості у суспільстві тощо.

Наведене передбачає організацію спеціальної роботи психолога пробації з особами, які мають відхилення у поведінковому профілі, спрямовану на:

- розхитування і руйнування девіантних настановлень, уявлень, мотивів, стереотипів поведінки та формування нових, позитивних;
- розвиток соціальної активності, інтересу до себе і оточуючих, сприяння у здобутті певного статусу в позитивно спрямованих угрупованнях;
- навчання навичкам саморегуляції, співпраці, адекватному прояву активності, вмінню здійснювати правильний вибір форм поведінки;
- розвиток інтересу і здатності до творчості;
- оптимізацію позитивного досвіду, створення і закріплення зразків позитивної поведінки.

Слід зауважити, що об'єктивно є доступними принаймні два можливих результати успішного соціально-виховного впливу на дану категорію суб'єктів пробації: 1) виправлення (готовність до змін); 2) дерадикалізація антиукраїнської позиції (відмова від змін). Для виправлення тих, хто відмовляється від змін – необхідне включення в процес пробації кваліфікованого психокорекційного супроводу для подолання психологічного супротиву щодо змін.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Балобанова Д. О.

*професор кафедри кримінального права і кримінології
Львівського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

Після початку 24 лютого 2022 р. широкомасштабної агресії проти України з боку російської федерації до Кримінального кодексу України

(в подальшому – КК України) були внесені численні зміни, спрямовані на посилення кримінальної відповідальності за посягання на національну безпеку нашої держави. Їх не можна вважати досконалими, існують прогалини у законодавстві, які впливають на практику застосування відповідних норм, на що вже неодноразово звертали увагу фахівці в сфері кримінального права (А. А. Вознюк, Р. О. Мовчан, М. І. Хавронюк та багато інших), але їх поява була викликана неочікуваними змінами існування всієї держави.

До таких змін належать й ті, що були внесені Законом України № 2108-IX від 03 березня 2022 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [1]. Зазначеним законом КК України був доповнений ст. 111¹ «Колабораційна діяльність». Не ставлячи під сумнів потребу появи цієї норми, слід вказати на те, що вона увійшла у певні суперечності до вже існуючої ст. 111 КК «Державна зрада», а також до пізніше прийнятої ст. 111² «Пособництво державі-агресору», а також до деяких положень Загальної частини КК України.

Запровадження кримінально-правової норми про відповідальність за колабораційну діяльність обґрунтовується тим, що з 20 лютого 2014 р. триває збройна агресія російської федерації проти України, яка призвела до численних людських жертв як серед військовослужбовців та правоохоронців, так і серед цивільного населення, окупації Автономної Республіки Крим і частини Донецької та Луганської областей, значних економічних втрат для нашої країни. В той же час, ряд громадян України та юридичних осіб сприяли чи продовжують сприяти рф у здійсненні агресивних дій, розгортанні збройного конфлікту проти України, включаючи підтримку збройних формувань та окупаційних адміністрацій держави-агресора та інші дії, які кваліфікуються як колабораціонізм. Більше того, наразі особи, причетні до здійснення колабораціонізму, продовжують претендувати на високі посади в державі, впливати на формування державної політики чи інформаційного простору України, що є неприпустимим в умовах продовження збройної агресії та ведення бойових дій. Колабораціонізм як явище підриває національну безпеку України та становить безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційного ладу та іншим національним інтересам України, тому повинен нести за собою відповідальність, встановлену законом. Крім того, постконфліктне врегулювання неможливе без відновлення справедливості та обмеження ряду прав осіб, причетних до колабораціонізму, що можливо вирішити виключно законом. Все

вищенаведене, з метою встановлення справедливого покарання для осіб, які співпрацюють з державою-агресором, а також обмеження доступу таких осіб до посад, пов'язаних із виконанням функцій держави чи місцевого самоврядування, слугувало підґрунтям для прийняття відповідного законопроекту [2].

Термін «колабораціонізм» (від франц. *collaboration* – співпраця, співробітництво) розуміється як усвідомлене, добровільне та умисне співробітництво з ворогом у його інтересах і на шкоду своїй державі та її союзникам [3].

Кримінальне законодавство багатьох іноземних держав також передбачає кримінальну відповідальність за діяння, що підпадають під ознаки колабораційної діяльності. Не виключенням є кримінальне законодавство Чеської Республіки.

Кримінальний кодекс Чеської Республіки (надалі – КК ЧР [4]) був прийнятий 08 січня 2009 р. та набрав чинності з 09 лютого 2009 р. Так само, як й чинний Кримінальний кодекс України 2001 р. (надалі – КК України), він складається з Загальної та Особливої частин (*Obecná část a Zvláštní část*), а також містить Перехідні та заключні положення.

Кримінальні правопорушення (дослівний переклад «*čín*» – акт, вчинок), які посягають на безпеку держави, знаходяться в Главі IX «Кримінальні правопорушення проти Чеської Республіки, іноземної держави та міжнародної організації» («*Trestné činy proti České Republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci*»). Ця Глава складається з трьох частин:

Частина 1 – Кримінальні правопорушення проти основ ЧР, іноземної держави та міжнародної організації;

Частина 2 – Кримінальні правопорушення проти безпеки ЧР, іноземної держави та міжнародної організації;

Частина 3 – Кримінальні правопорушення проти оборони держави.

Кожна частина містить окремі параграфи (статті), положення яких відображають конкретні склади кримінальних правопорушень, але також є параграфи, в яких містяться положення загального характеру.

Саме в частині 3 «Кримінальні правопорушення проти оборони держави» міститься такий склад кримінального правопорушення як «Співпраця з ворогом» (*Spolupráce s nepřitelem*) (§ 319). Співпраця з ворогом, в розумінні чеського законодавця, полягає у наданні переваги ворогу або підтримці його будь-яким способом в стані загрози для держави або в стані війни. Це діяння є настільки небезпечним, що навіть готування до його вчинення тягне за собою кримінальну

відповідальність¹. Покарання передбачено у виді позбавлення волі на строк від 1 до 10 років, що дає підстави відносити це діяння до категорії злочинів.

З тексту КК ЧР ми можемо побачити, що чеський законодавець відмовляється від широкого опису можливих проявів суспільно небезпечного діяння, залишаючи за правозастосовувачем право тлумачити відповідні положення. На відміну від українського законодавця, який намагається «вкласти» в текст кримінально-правової норми всі можливі види діяння. Крім того, об'єктивна сторона аналізованого діяння пов'язується зі станом небезпеки державі або наявним станом війни.

Відповідальність за співпрацю з ворогом не пов'язується з належністю суб'єкта до громадянства Чеської Республіки.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення 08.07.2023 р.).
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/559222> (дата звернення 08.07.2023 р.).
3. Колабораціонізм. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-4446> (дата звернення 08.07.2023 р.).
4. Zákon trestní zákoník. Zákon č. 40/2009 Sb. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40?text> (дата звернення 08.07.2023 р.).

---

¹ Кримінальна відповідальність за готування за КК ЧР настає тільки у випадках, прямо передбачених в законі.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗДІЙСНЕННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Баранова О. О.

студентка 1 курсу магістратури

Інституту права та безпеки

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Будяченко О. М.

доцент кафедри кримінального права та кримінології

Одеського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

Всі без винятку країни світу мають право на недоторканість територіальної цілісності та державного суверенітету. Україна – не виключення. В сучасних умовах, особливо з початком повномасштабного вторгнення російською федерацією, колабораціонізм як небезпечна для суспільства незаконна діяльність має форми кримінальної відповідальності, визначені законодавцем.

З початком воєнних дій кримінальне законодавство України не стоїть на місці, удосконалюючи зміст та форми відповідальності за кримінальні правопорушення. Звісно, колабораціонізм як одне з гострих питань в сучасних реаліях не залишився осторонь.

На сьогоднішній день, враховуючи умови в котрих знаходиться Україна, питання колабораціонізму набуває особливої уваги. Особливо на початку воєнних дій, одразу після прийняття нової статті Кримінального кодексу України (далі – ККУ) станом на 12 липня 2023 року можна спостерігати наступну статистику здійснення такого кримінального правопорушення: найбільше зареєстровано до ЄРДР за статтею 111-1 ККУ слідчими підрозділами у Луганській області – 174 випадки, Херсонській – 140, м. Києві – 118, Донецькій – 106, Київській – 84, Житомирській – 73, Сумській – 66, Запорізькій – 64». Таким чином можна дійти висновку, що актуальність питання важливості дослідження колабораціонізму як кримінального правопорушення постає з кожним днем все очевидніше.

До 2022 року правопорушення такого характеру за Кримінальним Кодексом України кваліфікувалось як «Державна зрада» (ст. 111). За змістом цієї статті підозрюваний інкримінується у підіривній діяльності, що несе за собою шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи

інформаційній безпеці України. Колабораційна діяльність є однією з її форм.

03 березня 2022 року державою в особі Верховної Ради України, був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [3]. Зазначений закон набув чинності із дня його опублікування, а саме з 15 березня 2022 року.

Однак, необхідно сепарувати поняття «державна зрада» від «колабораційна діяльність». По-перше державна зрада може вчинятись лише громадянином України, колаборація – не обов'язково тільки ним, хоча поняття колабораціонізму в першу чергу відноситься до громадян України, але злочини, передбачені статтею 111-1 Кримінального кодексу, можуть бути різними: деякі з них можуть бути здійснені лише громадянами України відповідно до вказівки диспозиції статті, тоді як інші не містять такої вказівки). По-друге, державна зрада може бути здійснена на користь будь-якої держави, а колабораційна діяльність – лише на користь держави, що вчиняє агресію. Взагалі, колабораційна діяльність, як і державна зрада, вчиняється на шкоду суверенітету та територіальній цілісності України. Тому в розмежуванні обох злочинів (ст. 111 та ст. 111-1) важливе значення буде мати судова практика [4].

Колабораційною діяльністю заведено вважати добровільну усвідомлену співпрацю з ворогом. Така діяльність повинна здійснюватися населенням окупованих територій, що своєю чергою спрямовується на шкоду Україні або союзникам нашої держави, або громадянам України.

Можна визначити чотири сфери діяльності, що можуть підпадати до такого визначення:

- інформаційна співпраця;
- дійова підтримка;
- робота на користь держави-агресора;
- економічна співпраця.

Відповідно до того, що протиправна діяльність повинна здійснюватись на окупованій території на користь держави агресора, необхідно також виокремити два наступних визначення:

Окупованою територією вважається та, що знаходиться під владою ворожої армії. У випадку повномасштабного вторгнення на територію України під таке визначення підпадають не тільки окуповані з 24 лютого території, а й ті, що були окуповані раніше, а саме Донецька та Луганська області, Автономна Республіка Крим.

Державою агресором можна вважати країну, що перша використовує збройний напад, таким чином вчиняючи агресію. Таким

чином, злочини такого характеру з початку прийняття нового законодавства, а саме з 15 березня 2022 року підпадають під статтю 111-1 Кримінального кодексу України. Зворотні дії ці норми не мають.

В основному, відповідно до цієї статті здійснення колабораційної діяльності карється:

- позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на визначений строк;
- виправними роботами;
- штрафом;
- позбавленням волі.

Стаття 111-1 Кримінального кодексу України «Колабораційна діяльність» складається з 8 частин, кожна з яких передбачає кримінальну відповідальність за самостійні діяння, за виключенням частини 8 цієї статті, яка фактично передбачає кваліфікований склад цього кримінального правопорушення. Санкції за ч. 1. та ч. 2 ст. 111-1 Кримінального кодексу України передбачають покарання у виді позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років [3]. Цей вид покарання у цих частинах застосовується як основна міра покарання, і відповідно до класифікації кримінальних правопорушень, яка передбачена у ст. 12 КК України, ч. 1. та 2 ст. 111-1 КК України, відносяться до категорії кримінальних проступків.

Оскільки нова стаття Кодексу прийнята в достатньо нелегкий з різних векторів (політичний, економічний, демографічний) час, можна припустити, що вона не є досконалою, та потребує поліпшення за своїм змістом.

Покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у теорії кримінального права відноситься до змішаних видів покарання. Призначається у випадках, коли вчинення кримінального правопорушення було пов'язане зі службовим становищем підсудного або із зайняттям ним певною діяльністю, з метою недопущення вчинення ним надалі кримінальних правопорушень із використанням певної посади чи в результаті зайняття певною діяльністю.

Суд не вправі призначити покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю щодо особи, яка не обіймає певної посади або не має права займатися певною діяльністю (лікаруванням, викладанням, управлінням транспортним засобом тощо).

Регулярне дослідження та аналіз змісту ч. 1 та ч. 2 ст. 111-1 КК України дає можливість визначити, що суб'єктом цих діянь є осудна фізична особа, яка досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність. Варто зазначити відсутність вказівок додаткових ознак суб'єкта, окрім громадянства (громадянин України).

Таким чином, особи вчиняючи діяння що підпадають під кваліфікацію ч. 1 та ч. 2 ст. 111-1 КК України, але не обіймають певні посади чи не мають права займатися певними видами діяльності не можуть бути піддані кримінальному покаранню відповідно до частин цієї статті. Вихід вбачається у закріпленні в них покарань, які могли б бути застосовані до винної особи, але не передбачали обіймання певної посади чи зайняття певними видами діяльності.

Тому має місце доповнення санкцій ч. 1 та ч. 2 ст. 111-1 КК України такими видами покарань як штраф, громадські роботи та виправні роботи, оскільки ті, що вже визначені не змінять ступеня суспільної небезпеки вчиненого діяння, але будуть давати можливість притягати до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили дії, відповідальність за які закріплено у ч. 1 або ч. 2 ст. 111-1 КК України [5, с. 26].

Враховуючи все вищесказане можна зробити висновок, що визначення колабораціонізму можна вважати об'ємним, особливо враховуючи факт наявності на сьогоднішній день воєнного стану на території України. Необхідно, також розмежовувати поняття державної зради та колабораційної діяльності. При тому, що вони є схожими за складом правопорушення, диспозиції статей мають свої особливості.

У сучасних реаліях, стаття 111-1 КК України потребує удосконалення, оскільки стаття не визначає аспектів, що повною мірою визначають суб'єкта здійсненого правопорушення або достатніх санкцій як виду покарання за вид протиправної, колабораційної діяльності.

До статті 111 КК України вносились зміни, таким чином розширюючи підстави норм, але цього недостатньо. З часом статистика здійснення правопорушень, що кваліфікуються цією статтею буде змінюватись, воєнно-політична ситуація матиме свої наслідки, виходячи з подій котрих кримінальне законодавство, зокрема Кримінальний Кодекс необхідно буде вдосконалювати задля правового забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, задля забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням. Відповідно, цей розділ в кримінальному праві потребує подальшого аналізу для вдосконалення цих норм в майбутньому.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 10.07.2023)
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 10.07.2023)
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 03.03.2022 № 2108-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення 10.07.2023)
4. Кравчук О., Бондаренко М. Колабораційна діяльність: аналіз нової статті 111-1 КК. *ГО «Вектор прав людини»*. 2022. 11 с.
5. Конопельський В. Я. Деякі питання кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність. *Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса, 9 грудня 2022 року. Укладачі: Є. Л. Стрельцов, В. П. Кедик. Відп. редактор Є. Л. Стрельцов. Одеса : ПРЦ НАПрН України, НУ «ОЮА», 09.12.2022. 214 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ДОКАЗІВ ДОПУСТИМИМИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Барба В. Є.

*доцент кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ,
доктор філософії*

Справедливість та ефективність кримінального правосуддя залежать від використання достовірних та допустимих доказів у кримінальному провадженні. Проблема допустимості доказів має вирішальне значення для забезпечення справедливого судочинства: недопустимі або неправомірно здобуті докази можуть вплинути на результуючий вердикт суду і призвести до порушення прав особи.

Відповідно до статті 84 КПК України доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають

значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [1]. В розумінні законодавчого регулювання, докази повинні відповідати певним вимогам, а саме бути належними та допустимими, при чому допустимість висвітлюється в статті 86 як ознака того, що доказ отриманий у порядку, встановленому КПК України.

Стаття 87 Кримінального процесуального кодексу України визначає, що недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав і свобод людини, які гарантовані Конституцією та законами України, міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, які були отримані на підставі інформації, отриманої внаслідок істотного порушення прав і свобод людини [1]. Отже, одним з критерієм визначення доказу недопустимого є встановлення факту присутності або відсутності «істотного порушення». При чому таке порушення зумовлює категорію так званих «очевидно недопустимих» доказів, тобто, доказів отриманих з порушенням встановленого Законом процесу, як наприклад без отримання на те дозволу слідчого судді, якщо такий дозвіл

є обов'язковим відповідно до КПК України.

Будуть вважатися недопустимими докази у випадках, коли до особи застосовувалися інші форми насильства, що спричиняють фізичний дискомфорт, такі як щипання, викручування рук, ніг, пальців, стиснення частин тіла або вплив на них термічними або біологічними факторами. Також недопустимим є залякування з метою спонукання до надання показань або вчинення певних дій, коли службова особа, що здійснює або присутня під час проведення слідчої (розшукової) дії, робить це відкрито або приховано з мстивими намірами [5].

Тривалий час судова практика базувалась переважно на цій нормі, але згодом в правовій доктрині з'явилась понятійна категорія «плодів отруєного дерева», що полягає у проведенні певних логічних операцій для встановлення джерела походження кожного доказу. Ці логічні операції не передбачають проведення дослідження доказів і не вимагають переоцінки їхньої достовірності, якщо вони вже були прийняті як підстава для судового рішення та використані для доведення вини заявника у звинувачуваних кримінальних правопорушеннях [5]. Іншими словами, дослідженню підлягає весь ланцюг доказів, за яким кожні фактичні дані будуються один на одному. Якщо перший доказ, що був покладений в основу всього «ланцюга», буде визнаний як такий, що є недопустимий, всі інші докази «ланцюга», відповідно, отримають аналогічний статус.

Доктрина має чотири виняткові концепції: «неминуче виявлення», «очищення від бруду», «незалежне джерело» та «нешкідлива помилка».

«Неминуче виявлення» полягає в тому, що доказ, який був отриманий внаслідок порушення порядку його отримання відповідно до КПК України та/або з істотним порушенням прав та свобод людини, може бути визнаний як допустимий, якщо він неминуче був би отриманий згодом законним шляхом.

«Очищення від бруду» знаходить своє вираження в Постанові ВС від 09.09.2020 р. у справі № 1-27/10, відповідно до якої: «характер та результати слідчих дій за участю заявника та його захисника, під час яких були надані підтверджуючі та більш деталізовані свідчення щодо обставин та обстановки скоєння інкримінованих особі злочинів, інші докази винуватості заявника свідчать про застосування процесуальних компенсаторних механізмів, які «очищують від бруду» порушення права заявника на захист у цій справі і дають підстави для повноцінного використання всієї сукупності отриманих доказів за винятком свідчень, наданих у явках з повинною» [2].

Концепція «незалежного джерела» встановлює: докази, отримані незаконним шляхом, є недоступними. Однак, якщо інформація про ці докази отримана з незалежного джерела, то вони можуть бути використані на рівних засадах з будь-якими іншими доступними доказами.

У своїй Постанові Великої Палати від 31.08.2022 у справі 756/10060/17, Верховний Суд зазначає: «В основі встановлених кримінальним процесуальним законом правил допустимості доказів лежить концепція, відповідно до якої в центрі уваги суду повинні знаходитися права людини і виправданість втручання в них держави незалежно від того, яка саме посадова особа обмежує права» [3]. Аналогічної позиції притримується і Європейський суд з прав людини в справі «Нечипорук і Йонкало проти України»: «докази, отримані в кримінальному провадженні з порушенням встановленого порядку, призводять до його несправедливості в цілому, незалежно від доказової сили таких доказів і від того, чи мало їх використання вирішальне значення для засудження обвинуваченого судом» [4].

Відповідно, допустимість доказів розуміється в світлі концепції України як правової держави, центром якої є права людини. Порушення законного порядку отримання доказів тягне за собою ігнорування основоположних засад судового процесу, та як наслідок ухвалення несправедливого та неправомірного рішення.

Підсумовуючи вищевикладене, питання щодо допустимості доказів у кримінальному провадженні викликає значний інтерес і має велике теоретичне й практичне значення. Існують певні винятки, де докази, отримані з незалежного джерела, можуть бути використані на рівних засадах з іншими доказами. Застосування процесуальних компенсаторних механізмів дозволяє «очистити» порушення права заявника на захист і надає підстави для використання отриманих доказів, крім свідчень, отриманих у явках з повинною. Однак, слід пильно стежити за дотриманням принципів справедливості, законності та захисту прав людини під час збору та використання доказів. Необхідно враховувати обставини, за яких були отримані докази, та дотримуватись принципу недопустимості доказів, отриманих шляхом порушення прав людини.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1048>
2. Постанова ВС України від 09.09.2020 р. у справі № 1-27/10. Практика Верховного Суду України за 2022 рік. URL: https://zakon.cc/court/document/read/91572019_069a442d
3. Постанова ВП ВС України від 31.08.2022 по справі 756/10060/17. Практика Верховного Суду України за 2022 рік. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rizne/Zvit_VS_2022.pdf
4. Справа «Нечипорук і Йонкало проти України» (Заява № 42310/04): Практика ЄСПЛ. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683#Text
5. Ільченко О. О. Проблеми застосування доказів, отриманих з порушенням процесуальної форми. Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2009. № 1. С. 202–209.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УКРАЇНІ

Березовський С. Ю.

*курсант 310 взводу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Чекмарьова І. М.

*професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

До початку повномасштабної агресії росії, колабораціонізм, як такий, не був окреслений в Кримінальному кодексі, а отже не був криміналізований в Україні. Проте, законом України № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 року Кримінальний кодекс України був доповнений статтею 111-1 Колабораційна діяльність [1].

Стаття про колабораційну діяльність було сконструйована законодавцем складно і має багато особливостей. Передусім вона має аж вісім частин і лише ч. 8 є кваліфікованим складом. Інші ж усі частини (від 1 по 7) є самостійними складами кримінально-караних діянь. При цьому навіть у кожній із таких частин законодавець формулює кілька форм вчинення відповідного кримінального правопорушення. Не можна зробити узагальнюючого висновку про те, що місцем вчинення колабораційної діяльності є лише окуповані території. Адже, для прикладу, дії передбачені у ч. 4 ст. 111-1 КК України можуть здійснюватися й з неокупованої території. Важливим для кваліфікації є те, що суб'єктом колабораціонізму може бути не лише громадянин України. Адже у деяких частинах ст. 111-1 КК України законодавець не згадує суб'єкта взагалі, а отже, йдеться про загального суб'єкта кримінального правопорушення. Однак тоді, коли суб'єктом аналізованого діяння є громадянин України, то про це міститься безпосередня вказівка у конкретній частині ст. 111-1 КК України [2, с. 57–58].

Саме ж поняття колабораціонізм справедливо стосується в першу чергу громадян України, проте й склади злочинів, передбачені самою статтею 111-1 КК, є різними: окрема частина з них відповідно

диспозиції статті може вчинятися лише громадянами України, а інша – такої вказівки не містить.

Виникають об'єктивні питання щодо співвідношення колабораціонізму та факту державної зради. Проте, саму колабораційну діяльність необхідно відмежовувати від державної зради, хоча й формулювання об'єктивної сторони злочину державна зрада в диспозиції ст. 111 КК викладено досить загально, тому всі склади злочину, що охоплюються ст. 111-1 КК, вчинені громадянами України, можуть, на перший погляд, виглядати як окремі випадки (в окремих випадках – привілейовані склади) державної зради. В якості ознак можна виокремити, що державна зрада може вчинятися на користь будь-якої держави, а колабораційна діяльність – лише на користь держави-агресора. Державну зраду становлять випадки, прямо вказані в ст. 111 КК, зокрема: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, а в частині 6 ст. 111-1 КК окреслено, що відповідальність за здійснення відповідних політичних заходів та інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором настає лише за відсутності ознак державної зради. Спільним є перш за все те, що колабораційна діяльність, як і державна зрада, вчиняється на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. Тому в розмежуванні обох злочинів (ст. 111 та ст. 111-1) важливе значення матиме судова практика [3].

Необхідним розмежуванням, внесеними Законом № 2108-IX, є також зміни до ст. 96-3 та 96-5 КК, згідно з якими, вчинення від імені юридичної особи її уповноваженою особою кримінальних правопорушень за ст. 111-1 КК є підставою для кримінального провадження щодо такої юридичної особи. Захід кримінально-правового характеру, що застосовується за це правопорушення – ліквідація юридичної особи та конфіскація її майна (ст. 96-8, 96-9 КК) [4, с. 11].

Необхідно пам'ятати про забезпечення і гарантію прав людини, навіть з питань колабораційної діяльності, адже дане питання після затвердження й прийняття законом України № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 року було вкрай актуальним.

Проте, Презумпція невинуватості гарантує, що кожна особа вважається невинуватою у вчиненні злочину, доки її вину не буде встановлено обвинувальним вироком суду (ст. 62 Конституції України,

ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод). Конституційний суд України зазначає, що метою принципу презумпції невинуватості є захист особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, від будь-яких форм осуду публічної влади, доки вину не буде доведено (Рішення від 8 червня 2022 року 3-р(II)/2022). Європейський суд роз'яснює, що п. 2 ст. 6 Конвенції забороняє посадовим особам оголошувати людину винною до винесення їй вироку судом. Можна лише інформувати громадськість про розслідування у кримінальних справах, наприклад, розкривати інформацію про вручення підозри, затримання та зізнання. Але робити це розсудливо та обачно, вибір слів є важливим (Рішення ЄСПЛ від 2 жовтня 2018 року у справі Криволапов проти України). Отже, до набрання законної сили вироку суду не можна називати людину колаборантом, така людина є особою, яка підозрюється у вчиненні колабораційної діяльності [5].

Попри те, що у кваліфікації статті 111-1 КК України є певні особливості та проблеми розмежування її зі схожими статтями, наприклад такими як стаття 111 КК України, в умовах відсічі та стримуванні Україною збройної агресії росії, для встановлення кримінальної відповідальності саме за колабораціонізм та колабораційну діяльність дана стаття має надзвичайно важливе значення.

Адже колабораціонізм багато в чому залежить від мотивації та обставин в яких знаходиться підозрювана особа, варто приділяти особливу увагу кожному такому випадку, знаходити систематичний індивідуальний підхід для встановлення всіх фактів, що необхідно для встановлення правильної кваліфікації. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава, яка в межах закону та відповідних конвенцій, в умовах відсічі та стримуванні збройної агресії росії повинна гарантувати безпечне майбутнє для своїх громадян, що неможливо без забезпечення роботи системної роботи правоохоронних органів в чому виокремлення кваліфікації колабораційної діяльності в КК України неодмінно допоможе.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність. Закон України від 3 березня 2022 року № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 11.07.2023).
2. Антонюк Н.О. Державна зрада і колабораційна діяльність: питання кримінально-правової кваліфікації. Слово національної школи суддів України. Випуск 4(37). 2021. С. 56–68. URL:

http://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2021/4_37_2021/antoniuk.pdf (дата звернення: 12.07.2023).

3. Колабораційна діяльність: аналіз нової статті 111-1 Кримінального кодексу України Hrvector.org: веб-сайт. URL: <https://hrvector.org/podiyi/22-03-20-mbo> (дата звернення: 12.07.2023).
4. Кравчук О. Бондаренко М. Колабораційна діяльність: аналіз нової статті 111-1 КК. ГО «Вектор прав людини». Київ, 2022. С. 11. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/46990/1/Kravchuk_Bondarenko_Art._111-1_CCU.pdf (дата звернення: 12.07.2023).
5. Запобіжні заходи у справах про колабораціонізм: де межа між правосуддям і порушенням прав людини? Helsinki.org.ua: веб-сайт. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/zapobizhni-zakhody-u-spravakh-pro-kolaboratsionizm-de-mezha-mizh-pravosuddiam-i-porushenniam-prav-liudyny/> (дата звернення: 12.07.2023).

РЕАГУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ НА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ: НОВІ НАПРЯМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Биков І. О.

старший науковий співробітник

*Науково-дослідної лабораторії з проблемних питань
кримінального аналізу*

*Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, адвокат*

Фаловський С. В.

науковий співробітник

*Науково-дослідної лабораторії з проблемних питань
кримінального аналізу*

*Одеського державного університету внутрішніх справ,
капітан поліції*

Сучасне вирішення проблеми кримінально-правової протидії колабораціонізму в Україні знайшло своє відображення як в національному законодавстві так і в доктрині. Верховна Рада України протягом тривалого намагалася вирішити цю проблему шляхом розробки ряду відповідних законопроектів. Проте, тільки початок відкритої широкомасштабної збройної агресії РФ проти України змусив Верховну Раду України криміналізувати колабораційну діяльність.

Одна з ключових статей, яка була введена до Кримінального кодексу України, є стаття 111-1 Кримінального кодексу України [1]. Дана стаття була передбачена в Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)», прийнятому 3 березня 2022 року [2]. Цей закон має на меті зміцнення правової системи та забезпечення національної безпеки шляхом впровадження ефективних механізмів боротьби з колабораціонізмом.

Його введення в дію є важливим кроком у забезпеченні правопорядку та захисту національних інтересів України. Даний нормативно-правовий акт дозволяє органам правопорядку ефективніше реагувати на випадки колаборації, розслідувати їх та притягати винних осіб до відповідальності. Водночас, як і у випадку більшості новел, є ряд дискусійних аспектів та питань, що потребують додаткового унормування та дослідження правниками.

Наукова доктрина оперує поняттям «колабораціонізм» досить тривалий термін в контексті соціально-культурного або ж політичного аспектів. Термін «колабораціонізм» походить від французького слова «collaboration», яке означає «співробітництво».

Термін «колабораціонізм» має дві основні інтерпретації: позитивну і негативну. Позитивне значення відображає спільну діяльність та співпрацю між різними суб'єктами. У негативному контексті воно використовується для позначення добровільної та навмисної співпраці з ворогом своєї держави та її союзників [3, с. 1].

Констатуємо, що колабораційна діяльність криміналізована, однак разом із тим стаття 111-2 Кримінального кодексу України [1] визначає карним діяння пов'язані із пособництвом державі-агресору, як бачимо, законодавець досить детально виписавши норми статті 111-1 Кримінального кодексу України (колабораційна діяльність) фактично розширює та деталізує її аспектами пособництва, формуючи нові склади кримінальних правопорушень. Саме тому, завдяки більшому колу сукупностей об'єктивних та суб'єктивних ознак, що дозволяють кваліфікувати суспільно-небезпечні діяння як конкретне кримінальне правопорушення, законодавець має можливість максимально розширити криміналізацію таких дій. Разом із тим, звертаємо увагу і на те, що за вказаними статтями КК України досудове розслідування таких кримінальних правопорушень здійснюють слідчі органів безпеки, що встановлено недавніми змінами до ч. 2 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України [4].

Водночас звертаємо увагу, що вказані кримінальні правопорушення, на підставі частини 2 статті 297-1 Кримінального процесуального

кодексу України поширено можливість проведення спеціального досудового розслідування.

Ключовим у питанні правозастосування диспозицій статей 111-1 та 111-2 Кримінального кодексу України є наявність реальної можливості у суб'єктів правозастосування якісно та у передбачений законом спосіб визначити зміст та суть відповідної кримінальної поведінки.

Проблемними аспектами вбачаються питання нечіткості формулювання такої форми об'єктивної сторони зазначених у згаданих статтях Кримінального кодексу України складів правопорушень як добровільна взаємодія з представниками агресора, терористичними та окупаційними збройними формуваннями, незаконно створеними органами влади на тимчасово окупованій території, включаючи будь-які організаційно-управлінські форми окупаційних адміністрацій держави-агресора, що можуть мати місце в умовах примусового співробітництва з державою-агресором або примусової колабораційної діяльності, що може мати на меті уникнення знущань, тортур, психологічного або інших видів насилля, того.

Вбачається, що не втрачають своєї актуальності питання правового регулювання щодо можливості притягнення до будь-яких видів юридичної відповідальності осіб, що пов'язано з проблематикою адаптації таких осіб для виживання в умовах окупації з одного боку та вимог норм чинного законодавства України з іншого боку.

Очевидним вбачається шлях чіткого визнання діянь які можуть вважатися та визнаються протиправними, а тому проблематика пошуку нових напрямків в питаннях кримінальної відповідальності різних аспектів та проявів колабораційної діяльності може бути предметом подальших досліджень, хоча законодавець досить однозначно врегулював основні положення криміналізації зазначених діянь. Відступлення від аспектів чіткості визначення протиправності тих чи інших діянь може привести до порушень принципу верховенства права, адже, як відомо однією із складових якого є правова визначеність.

Проблематика питань встановлення та пошук нових напрямків криміналізації колабораційної діяльності може бути доповнена аспектами формування детальної концепції формування та функціонування правосуддя в післявоєнний перехідний період. Основною метою такої концепції має бути вирішення проблематики пошуку балансу між амністією та кримінальним переслідуванням жителів окупованих території та юридичних осіб, які здійснювали свою підприємницьку діяльність на тимчасово окупованих територіях. Зазначимо і про іншу сторону даного питання – власне політичне врегулювання та реалізацію пропонованої стратегії та плану дій до неї,

який власне може мати місце як реалізований виключно за наявності політичної волі.

Окремої уваги заслуговує питання формування судової практики розгляду проваджень за вказаними складами правопорушень. Очевидно, що вона на разі формується, але проблемними та дискусійними питання вбачаються аспекти використання судами розширених трактувань тих чи інших понять при розгляді справ, питання дотримання принципу пропорційності, тобто дотримання співвідношення балансу публічного та приватного інтересу.

Література:

1. Кримінальний кодекс України. Кодекс України. Кодекс. Закон від 05.04.2001. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3862>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність. Закон України від 03.03.2022. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>
3. Gordon Bertram M. Themorphology of the Collaborator: TheFrench Case. Journal of European Studies. 1993. № 23, no. 1. P. 1–25.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Кодекс України. Закон. Кодекс від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2054>

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЯВИЩА

Біла В. М.

*курсантка 309 навчального взводу
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Чекмарьова І. М.

*професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

На превеликий жаль, колабораційна діяльність стала однією з актуальних проблем, що потребує серйозного вивчення та розуміння

з кримінально-правової точки зору. Колаборація означає співпрацю з окупаційними або репресивними режимами, що вчиняють кримінальні правопорушення проти людства або інші кримінальні правопорушення проти свого власного народу та держави. Розуміння та класифікація колабораційної діяльності є важливими аспектами для вивчення цього кримінально-правового явища. Необхідність дослідження даної теми полягає в тому, що розуміння та систематизація колабораційної діяльності допоможуть удосконалити законодавство, практику його застосування та ефективність боротьби з цим кримінальним явищем.

Сучасне розуміння колабораціонізму включає його значущі соціально-психологічні та етичні аспекти. Цей феномен охоплює різні форми співпраці населення з окупаційною владою, її представниками та країною-агресором в різних сферах, таких як військова, економічна, політична, інформаційна та інші, з метою завдання значної шкоди державному суверенітету, територіальній цілісності та безпеці країни.

Аналізуючи вищезазначене, можна виділити основні риси та загальні ознаки колабораціонізму, включаючи:

1. Наявність суб'єктів колабораційної діяльності, таких як:

- «колаборанти» – громадяни або група громадян, що співпрацюють з державою-агресором та завдають шкоди державному суверенітету країни, громадянами якої вони є;
- країна/представники країни-агресора, з якими відбувається безпосередня співпраця [1, с. 282–284].

2. Явно виражена мета завдання шкоди державному суверенітету та територіальній цілісності через різні форми колабораціонізму.

Однак щодо класифікації видів колабораціонізму відповідно до бажань та переконань громадян, найпоширенішими серед науковців є наступні типи:

– вимушений колабораціонізм, тобто співпраця з окупаційною владою, яка не ґрунтується на власних бажаннях, наприклад, створення «єврейських гетто» під час Другої світової війни, де під примусом німецького командування формувалися місцеві адміністрації – юденрати та поліцейські підрозділи, які діяли відповідно до вказівок окупантів. Проте участь у таких структурах не гарантувала врятування, а лише тимчасово затримувала страшний кінець.

– добровільний колабораціонізм – співпраця з країною-агресором з власних бажань та переконань з метою завдання шкоди державному суверенітету та територіальній цілісності країни, наприклад, добровільна служба у військових формуваннях країни-агресора або допомога окупаційним адміністраціям.

– ідеологічний колабораціонізм – це комбінація двох попередніх форм, коли співпраця відбувається вимушено через ідеологічні переконання, але також поєднується з власною добровільною діяльністю.

Слід зазначити, що після набрання чинності Закону № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» 5 березня 2022 року, тривала проблема кримінально-правової протидії колабораціонізму отримала законодавче вирішення в Україні. Цей закон включав нову статтю 111-1 «Колабораційна діяльність» до Кримінального кодексу України, де було чітко визначено поняття колабораціонізму, його різноманітні форми, а також встановлювалася кримінальна відповідальність за вчинення дій, що підпадали під колабораціонізм [2, с. 198–204].

Основною метою цього закону було встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність і її різновиди, а також обмеження доступу до певних посад для осіб, які співпрацювали з державою-агресором.

Аналізуючи зміст розширеної статті та положень Кримінального кодексу України, можна відзначити такі визначення колабораційної діяльності згідно з законодавством:

- вияв публічної підтримки агресії проти України або заперечення факту агресії: включає заперечення збройної агресії та окупації частини території України, заклики до підтримки дій держави-агресора або окупаційної адміністрації, а також невизнання державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях;

- організація та проведення політичних заходів та спільна інформаційна діяльність з державою-агресором або окупаційною владою: це включає участь у політичних заходах, таких як з'їзди, збори, мітинги, демонстрації на підтримку держави-агресора або окупаційної влади, а також спільну інформаційну діяльність, що передбачає створення, використання та поширення інформації разом з державою-агресором або окупаційною владою;

- пропаганда в закладах освіти: включає підтримку та пропаганду військової агресії проти України, підтримку країни-агресора та окупаційної влади, а також впровадження стандартів освіти, що належать до держави-агресора;

- співпраця та зайняття посад в окупаційних та воєнізованих формуваннях країни-агресора, передача різноманітних матеріальних цінностей країні-агресору;

– добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території.

– організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах;

– добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України [3, с. 228].

Отже, сучасна складна ситуація в країні ставить перед усіма сферами її життєдіяльності значний виклик. Збройна агресія РФ має серйозний вплив на соціальну інфраструктуру, населення та бізнес. Навіть у такі важкі часи з'являються ті, хто з радістю або залежно від своїх переконань та цінностей починає співпрацювати з державою-агресором, займаючись колабораційною діяльністю. Тому, необхідно продовжувати досліджувати дану тему, що сприятиме подальшому вдосконаленню теоретичних та практичних аспектів кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність.

Література:

1. Попович О. В., Колабораційна діяльність: криміналізація суспільно небезпечного діяння чи диференціація кримінальної відповідальності за державну зраду: наукова теза. Одеса. 2022. С. 282–284.

2. Кравчук О., Бондаренко М. Колабораційна діяльність: аналіз нової статті 111-1 Кримінального кодексу України. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 3. С. 198–204.
3. Гацелюк В. О. Криміналізація суспільно небезпечних діянь протягом дії Кримінального кодексу України 2001 року: останні сюжети на фоні загальної палітри законодавчих рішень. Київ : ВАІТЕ, 2021. 228 с.

ЩОДО ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ СТАТТІ 111-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ (КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ)

Бобчинський П. О.

*аспірант 1 курсу докторантури та аспірантури
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Конопельський В. Я.

*завідувач кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

Україна сьогодні переживає надзвичайно складний період, пов'язаний з тривалою війною, яка триває вже 9 років. Ця війна, спровокована агресією російської федерації, стала найбільшим викликом безпеці людства після Другої світової війни. Росія без оголошення війни і безпідставно вторглася на територію України 24 лютого 2022 року, порушивши установлені міжнародним гуманітарним правом правила та звичаї війни.

Це дійсно безпрецедентне порушення, яке засуджується міжнародною спільнотою. Україна не мала іншого вибору, як боротися за свою незалежність та територіальну цілісність. Під час цієї війни, українські військові та мирні жителі, мужньо стоять на захисті своєї країни, відстоюючи свободу та демократію.

У зв'язку з активізацією військової агресії та розширенням обсягу колабораційних дій, Верховна Рада України впровадила нові законодавчі заходи. Наприклад, на початку березня минулого року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [1].

Цей Закон передбачає посилення відповідальності за колабораційну діяльність, яка сприяє ворожій агресії та завдає шкоди національним інтересам України. Він має на меті запобігти та припинити будь-яку співпрацю з ворогом, що загрожує безпеці та суверенітету країни. Такі заходи є необхідними для забезпечення правопорядку та захисту національної безпеки.

Нові законодавчі акти, пов'язані з кримінальною відповідальністю за колабораційну діяльність, розширюють юридичний арсенал України для протидії агресору та його співникам. Вони встановлюють жорсткі санкції та кримінальну відповідальність для тих, хто сприяє ворожим діям, підтримує окупацію або зрадливо вчиняє дії проти своєї країни.

Ці заходи відображають рішучість української держави захищати свою незалежність та суверенітет, а також забезпечити правосуддя та встановити відповідальність за злочини, скоєні під час війни. Вони спрямовані на зміцнення правової системи країни та покарання тих, хто спричиняє страждання та знищення на українській землі.

У сучасній науковій літературі під терміном «колабораціонізм», у широкому сенсі, розуміється співпраця населення або громадян держави з ворогом, в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників, і участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант [2].

При цьому, визначають наступні типи колабораціонізму: воєнний колабораціонізм – сприяння противнику зі зброєю у руках: служба у військових формуваннях, поліцейських структурах, в органах розвідки та контррозвідки; економічний колабораціонізм – співробітництво у будь-яких галузях економіки; культурний (духовний) колабораціонізм – співробітництво з окупантами в духовній сфері, що сприяє поширенню серед населення віропідданських почуттів, підвищенню психологічного настрою окупантів; побутовий колабораціонізм, пов'язаний із встановленням дружніх відносин між окупантами та населенням; політичний, адміністративний колабораціонізм – співробітництво в окупаційних органах влади [3].

При розслідуванні будь-якого кримінального правопорушення велика увага приділяється його розрізненню від схожих злочинів. Це дозволяє ретельно проаналізувати складові елементи злочину та правильно кваліфікувати дії винуватців. Злочини проти основ національної безпеки України, своєю природою, можуть мати серйозні наслідки для суспільства та держави, оскільки порушують незалежність країни, її конституційний лад, державну безпеку та обороноздатність. Встановлення кваліфікації таких злочинів потребує високого рівня

професіоналізму та співпраці між правоохоронними та спеціальними органами.

Колабораційна діяльність має тісні зв'язки з державною зрадою (згідно зі статтею 111 Кримінального кодексу України). Загальне формулювання об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 111 ККУ, не вичленує конкретні форми колабораційних дій, які розглядаються окремо в статті 111-1 ККУ. Проте, обидва види діянь спрямовані на посягання на суспільні відносини в сфері основ національної безпеки [4].

Колабораційна діяльність, яка передбачена статтею 111-1 ККУ, включає в себе співпрацю з ворогом або активне сприяння агресору, що загрожує національній безпеці України. Вона може включати передачу конфіденційної інформації, участь у ворожих операціях, сприяння окупації або зрадницькі дії, які завдають шкоди державі.

Ці злочини потребують детального розслідування та доказової бази, щоб правильно встановити вину осіб, які здійснюють колабораційну діяльність, та належним чином їх кваліфікувати. Забезпечення правосуддя та притягнення до відповідальності осіб, що зрадницькими діями завдають шкоду національній безпеці, є важливою метою правової системи України.

Об'єктивну сторону колабораційної діяльності становлять діяння, передбачені ч. 1-8 ст. 111-1 КК України. Наприклад, це можуть бути такі дії, як публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора (ч. 1 ст. 111-1 КК України), добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора (ч. 2 ст. 111-1 КК України), організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора (ч. 6 ст. 111-1 КК України), добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території (ч. 7 ст. 111-1 КК України) [4].

Суб'єкт колабораційної діяльності за ч. ч. 1–3, 5, 7 та 8 ст. 111-1 КК України – спеціальний – громадянин України, а за ч. ч. 4, 6, 8 ст. 111-1

КК України суб'єкт загальний. Це не обов'язково громадянин України, суб'єктом може бути й іноземець чи особа без громадянства. Окрім цього, в диспозиції ч. 4 ст. 111-1 КК України зазначено про таке діяння, як провадження господарської діяльності у взаємодії з державо-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора, що свідчить про те, що суб'єктом правопорушення може бути юридична особа (вчинення будь-якої із зазначених протизаконних дій від імені юридичної особи її уповноваженою особою). Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень характеризується прямим або непрямым умислом.

З нашого боку, вважаємо за доцільне, розглянути одну з головних ознак розмежування двох злочинів – час учинення діяння.

Однією з ключових ознак, яка розрізняє державну зраду від колабораційної діяльності, є час учинення дії – перед окупацією території або після неї. Зазвичай вважається, що перехід на бік ворога під час збройного конфлікту є проявом державної зради (відповідно до статті 111 Кримінального кодексу України), тоді як колабораційна діяльність (згідно зі статтю 111-1 КК України) відбувається після окупації.

Проте варто зазначити, що ця ознака не може бути універсальною, іноді можуть виникати ситуації, коли перехід на бік ворога може бути кваліфікований як державна зрада, навіть якщо він стався після окупації. Наприклад, якщо особа мала відносини з ворогом до окупації території або якщо вона вчиняла зрадницькі дії перед окупацією, але продовжує свою колабораційну діяльність після окупації.

Також важливо зазначити, що перехід на бік ворога в контексті державної зради передбачає фактичну діяльність на користь ворога, виконання його завдань або надання допомоги ворогові за власною ініціативою під час збройного конфлікту або війни. Це є особливо тяжким злочином, який може спричинити позбавлення волі та конфіскацію майна злочинця.

Добровільне зайняття посади в контексті колабораційної діяльності також розглядається як проступок, який карається заборобою обіймати посади.

Отже, хоча час учинення дії – перед окупацією або після неї – виступає як важлива ознака для розрізнення між державною зрадою та колабораційною діяльністю, є випадки, коли ця ознака може бути неоднозначною, і необхідно детально аналізувати обставини та характер дій, щоб правильно кваліфікувати злочин.

Розглядання та визначення меж між державною зрадою та колабораційною діяльністю найкраще здійснювати в ході кримінального провадження, враховуючи унікальні об'єктивні та суб'єктивні ознаки кожного конкретного випадку. Кожна справа може мати свої особливості, які вимагають уважного аналізу та врахування.

Під час кримінального провадження слід ретельно розглядати всі об'єктивні фактори, такі як характер дій, їхні наслідки та контекст, у якому вони відбуваються. Суб'єктивні мотиви, наміри та свідомість особи, що вчиняє злочин, також мають значення. Цей індивідуальний підхід дозволяє з'ясувати всі деталі справи та встановити чіткі межі між державною зрадою та колабораційною діяльністю.

Важливо підкреслити, що правильна кваліфікація злочину та призначення відповідного покарання мають вирішальне значення для забезпечення справедливості та виконання закону. Тому, при розгляді справи, важливо враховувати всі фактори та докази, що дозволяють належним чином розмежувати між державною зрадою та колабораційною діяльністю.

Такий індивідуальний підхід допомагає забезпечити справедливість, враховуючи унікальність кожного випадку та забезпечуючи відповідність кримінального покарання вчиненим злочинам.

В одному з кримінальних проваджень [5], капітан поліції добровільно приєднався до підпорядкування окупаційної адміністрації російської федерації з метою служби та забезпечення функціонування органів державної влади окупанта на території Запорізької області, зокрема у смт Якимівка Мелітопольського району. Ці дії завдали шкоду суверенітету, територіальній цілісності, недоторканості, обороноздатності, державній, економічній та інформаційній безпеці України.

Однак, в цьому випадку суд прийняв рішення, що капітан поліції вчинив перехід на бік ворога в період збройного конфлікту та воєнного стану, що є державною зрадою. Варто відзначити, що суд фактично не врахував один з розмежувальних критеріїв, згідно з яким колабораційна діяльність кваліфікується після окупації, як було вище зазначено. З матеріалів судового провадження можна зрозуміти, що окупація вже відбулася, оскільки є посилання на наявність окупаційної адміністрації російської федерації.

Це є прикладом, коли суд не врахував критерій колабораційної діяльності, що здійснюється після окупації, і замість цього кваліфікував дії капітана поліції як державну зраду. Цей приклад підкреслює необхідність детального аналізу обставин кожного випадку та врахування розмежувальних критеріїв для встановлення правильної кваліфікації та призначення відповідного покарання.

Отже, у зв'язку зі змінами і доповненнями в законодавстві, виникає значна кількість питань щодо розмежування колабораційної діяльності від інших суміжних кримінальних правопорушень під час кримінальних проваджень. Це стає особливо важливим завданням, оскільки правильне розмежування визначає правильну кваліфікацію діянь винної особи і належне накладення відповідного покарання.

Одним із ключових критеріїв при розмежуванні є зіставлення об'єкта, діяння, місця, часу вчинення кримінального правопорушення, а також суб'єкта та суб'єктивної сторони. Це означає, що при аналізі конкретного кримінального провадження велика увага приділяється ознакам, що характеризують суб'єктивну сторону вчиненого діяння. Визначення і правильна кваліфікація цих ознак мають вирішальне значення для подальшого розгляду справи у суді.

Розгляд колабораційної діяльності в контексті інших кримінальних правопорушень вимагає високого рівня професіоналізму та ретельного дослідження всіх обставин справи. Крім того, урахування індивідуальних факторів і ситуаційних особливостей кожного випадку є важливим для правильного розмежування та кваліфікації діянь в рамках кримінального провадження.

Таким чином, з метою досягнення справедливості та забезпечення правильної кваліфікації кримінальних правопорушень, важливо приділяти достатню увагу розмежуванню колабораційної діяльності від інших суміжних складів залежно від обставин кожного окремого випадку під час кримінального провадження.

Література:

1. Пояснювальна записка до проєкту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність): Верховна Рада України URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/559222> (дата звернення: 08.07.2023).
2. Албул С. В. Правові аспекти участі цивільних осіб у захисті України в умовах воєнного стану. Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір : матеріали науково-практичного онлайн-заходу (м. Одеса, 29 квітня 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 4–5, с. 4.
3. Заєць О. М. Колаборація: поняття, сутність та перспективи застосування. Організаційно-правові аспекти взаємодії правоохоронних та судових органів під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з військовою агресією РФ проти України : матер. Науково-практичного семінару (м. Дніпро, 30 квітня 2022 р.). Дніпро : ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2022. С. 48–51, с. 50

4. Кримінальний кодекс України: Закон України № 2341-III від 05.04.2001р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 08.07.2023).
5. Ухвала Орджонікідзевського районного суду міста Запоріжжя від 29 лип. 2022 р. Справа № 335/4368/22. Провадження № 1-кс/335/1919/2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105519086> (дата звернення: 08.07.2023).

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОМ ПОКАРАННЯ КОЛАБОРАНТУ ЗА ЧАСТИНАМИ 1-2 СТ. 111-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Богатирьов І. Г.

*професор кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України (м. Рівне)*

Ганчук А. Ю.

*аспірантка кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне)*

Для належного реагування нашої держави на збройну агресію російської федерації проти України та криміналізацію нових суспільно небезпечних діянь за наявні посягання на територіальну цілісність і недоторканість України, а також права і свободи громадян України, Верховна Рада України 3 березня 2022 року ухвалює Закон України № 2108-IX Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність [1].

Варто погодитися з позицією вітчизняних вчених О. Козаченко та о. Мусиченко про те, що питання необхідності впровадження кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність є не новим, воно розглядалося в науковій літературі ще з 2014 року, коли була

анексована територія України і частина громадян опинилася на тимчасово окупованих країною-агресором територіях [2, с. 407–408].

Отже, згідно самої структури статті 111-1 КК України, то законодавець виділив 8 частин, з яких 1-7 передбачають основні склади правопорушень, а ч. 8 – кваліфікуючий склад. Не розглядаючи всі вісім частин даної статті ми при розгляді питання призначення судами покарання *передбаченого ст.111-1 КК України «Колабораційна діяльність»* мова ведемо виключно про кваліфікацію вчиненого громадянином України кримінального проступку передбаченого ч. 1-2 ст. 111-1 КК України, оскільки саме за це кримінальне правопорушення особа яка вчинила колабораційну діяльність суд може застосувати до неї альтернативне покарання у виді «Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю», яке винна особа має відбувати у підрозділах уповноваженого органу з питань пробації Державної установи «Центр пробації».

З огляду на специфіку даного кримінального правопорушення ми поставили завдання виокремити проблемні питання призначення і виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю до особи, яка вчинила кримінальний проступок передбачений ч. 1-2 ст. 111-1 КК України, зокрема:

1) це відмежування кримінального правопорушення (кримінального проступку), передбаченого ч. 1-2 ст. 111-1 КК України від іншого кримінального правопорушення передбаченого ч. 1 ст. 436-2 КК України, та їх правильна кваліфікація. З цього приводу слушним є зауваження вітчизняних вчених в галузі кримінального права про те, що унаслідок побудови системи кримінального законодавства виникає саме колізія нових кримінально-правових норм, виокремлення конкретизованих норм із загальних [3, с. 173].

Саме про таку колізію варто говорити при порушенні кримінального провадження органом досудового розслідування за вчинене особою кримінального правопорушення (кримінальний проступок), передбаченого ч. 1-2 ст. 111-1 КК України або інше кримінальне правопорушення передбаченого ч. 1 ст. 436-2 КК України, оскільки дані види покарання відбуваються в уповноважених органах з питань пробації, а тому усунення законодавцем даної колізії може суттєво вплинути на правильну кваліфікацію і застосування національним судом кримінально-правової норм.

Отже, орган досудового розслідування порушуючи кримінальне провадження за вчинене особою кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1-2 ст. 111-1 КК України він має зразу відмежувати

його від іншого кримінального правопорушення передбаченого ст. 436-2 КК України за такими ознаками, як:

- суб'єкта вчинення кримінального правопорушення, оскільки колабораційну діяльність може вчиняти тільки громадянин України, а суб'єктом вчинення кримінального правопорушення передбаченого ст. 436-2 КК України може бути як громадянин України так і громадяни іноземної держави, особа без громадянства;

- визначення виду покарання, якщо ч. 1-2 ст. 111-1 передбачає покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю то ч. 1. ст. 436-2 КК України такого виду покарання не передбачає;

- встановлення судом кримінальної відповідальності. Так, ч. 1 ст. 111-1 КК України передбачає відповідальність за публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, а згідно ч. 1 ст. 436-2 КК України вважається просто заперечення збройної агресії р.ф проти України, розпочатої у 2014 році. Отже, викладена нами позиція щодо колізії цих двох кримінально-правових норм може бути усунена, якщо суд при призначенні покарання застосує принцип верховенства права.

2) виконання призначене судом покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю персоналом уповноваженого органу з питань пробації та підготовка досудової доповіді. Важливо наголосити, що національний суд керуючись статтею 314¹ КПК України [4], з метою забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого, а також прийняття судового рішення про міру покарання виносить ухвалу щодо складання працівником уповноваженого органу з питань пробації досудової доповіді.

Отже, покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю до особи, яка вчинила передбачений ст. 111-1 ч. 1-2 передбачає підготовку працівником уповноваженого органу з питань пробації досудової доповіді. Оскільки досудова доповідь це письмова інформація для суду, що характеризує обвинуваченого, вона на нашу думку, не може використовуватися у кримінальному провадженні як доказ винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення.

Наша позиція ґрунтується на тому, що досудова доповідь – це результат соціально-психологічного обстеження особи, яка вчинила кримінальний проступок передбачений ст. 111-1 ч. 1-2 і за його вчинок суд позбавляє засудженого права обіймати посаду або займатися певною діяльністю. У контексті зазначеного, робимо висновок, що всі

засуджені по ст. 111-1 ч. 1-2 КК України – це громадяни України, які в умовах російсько-української війни обіймали певну посаду або займатися певною діяльністю. Але це не зовсім так.

А як можна провести ґрунтовне дослідження особи, яка вчинила кримінальне правопорушення передбачене ст. 111-1 КК України занадто в короткий строк. Оскільки в процесі розгляду кримінального провадження в суді по суті, ця доповідь має озвучуватися в момент проведення судових дебатів, а представник уповноваженого органу з питань пробації є учасником судового провадження (п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України), більше того норма КПК України (ч. 5 ст. 314-1) не передбачає використання даної доповіді у кримінальному провадженні як доказ винуватості, а тому несе в собі рекомендаційний характер.

Тоді виникає слушне запитання? Для чого суд вимагає від представника уповноваженого органу з питань пробації досудову доповідь. Думаю відповідь лежить в площині ст. 9 Закону України «Про пробацію» де визначено зміст досудової доповіді, яка має містити: соціально-психологічну характеристику обвинуваченого; оцінку ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення; висновок про можливість виправлення без обмеження волі або позбавлення волі на певний строк [5].

Висновок. На основі вищенаведеного в даній статті обґрунтовується позиція щодо неефективності призначення судом до особи (калоборанта) ст. 111-1 КК України, єдиного покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю, а тому підтримуючи позиції інших вітчизняних вчених пропонується передбачити в частинах 1 та 2 ст. 111-1 КК України такі альтернативні покарання, як: штраф або громадські роботи.

Література:

1. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність № 2108-IX від 3 березня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення 10.07.2023 р.).
2. Козаченко О., Мусиченко О. Окремі аспекти застосування кримінально-правових заходів за колабораційну діяльність в Україні, передбачену ч. 1 ст. 111 КК України. Юридичний науковий електронний журнал № 9. 2022. С. 407–408
3. Кузнецов В. В., Савченко А. В. Теорія кваліфікації злочинів : підручник / за ред. В. І. Шакуна. Київ : Алерта, 2013. С. 173.

4. Кримінально процесуальний кодекс України. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 07.06.2023 р.).
5. Закон України «Про пробацію пунктом 2 частини першої статті 2 Закону України «Про пробацію» (дата звернення 7.07. 2023 р.).

ЩОДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Божко Д. О.

*курсант 310 навчального взводу
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Чекмарьова І. М.

*професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Правовою основою криміналізації кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки є Конституція України, яка встановлює, що «територія України є цілісною і недоторканою в існуючих кордонах» (ч. 3 ст. 2), «право на визначення та зміну конституційного порядку в Україні належить виключно народу і не може бути узурпований державою, її органами чи посадовими особами» (ч. 2 ст. 5) [1].

Пряме правове встановлення відповідальності за дії, що суперечить зазначеним конституційним нормам та загрожують основам національної безпеки України, було визначено у розділі I Особливої частини Кримінального кодексу України під назвою «Злочини проти основ національної безпеки України».

Як видно із загальної характеристики злочинів, передбачених розділом I Кримінального кодексу України, цей розділ зазнав досить великої кількості змін, переважна більшість яких була внесена у 2014 році, проте війна із рф змусила ввести деякі корективи у даний розділ.

Проте, навіть з урахуванням зроблених змін, їх недостатньо. І. О. Томчук зазначав, що у положення статті 109, статті 110

Кримінального кодексу України потрібно передбачити кримінальну відповідальність не лише за активні дії, а й за публічні заклики до вчинення відповідних дій, а також здійснення розповсюдження матеріалів в яких містяться заклики до вказаних у статтях дій. Поряд з тим ч.1 ст.109 КК України передбачає відповідальність за змову з метою вчинення таких дій, таким чином цей злочин вважається закінченим уже на стадії підготовки, що є вкрай позитивним моментом у запобіганні цим злочинам. Тому слід погодитись з позицією І. О. Томчука про необхідність криміналізації аналогічних дій у змісті ст. 110 КК України, тому що криміналізація змови хороше підґрунтям для подальшої профілактики подібних злочинів. Крім того, зважаючи на постійні загрози національній безпеці України в усіх її сферах протягом останніх років, криміналізація публічних закликів до вчинення всіх інших кримінальних злочинів проти основ національної безпеки є необхідним кроком [8]. Публічні заклики – це принаймні одне відкрите звернення до невизначеного, але значного кола осіб, у якому висловлюються ідеї, погляди чи вимоги з метою їх поширення серед певної кількості осіб або їх різних груп (представників влади, військових тощо). Спонування людей до певних дій. У разі звернення до конкретної особи такі заклики вважаються закликом до дій слід розглядати, як дії спрямовані на силову зміну або повалення конституційного ладу чи узурпацію державної влади. Така характеристика, як публічність виступає оціночною ознакою та питання про її наявність необхідно з'ясовувати у кожному випадку із врахуванням часу, місця, обставин звернення тощо [8].

В. К. Матвійчук проводить класифікацію кримінальних правопорушень даної групи наступним чином:

«1) Злочини, що порушують відносини з умовами забезпечення захисту основ національної безпеки в політичній сфері. До них відносяться: діяння, спрямовані на насильницьку зміну або повалення конституційного ладу або посягання на саму державну владу (ст. 109 КК України); посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК); втручання в життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК);

2) злочини, вчинені у втручанні у відносини з умовами забезпечення захисту основ національної безпеки України у сфері державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, обороноздатності, державної, економічної, науково-технічної та інформаційної безпеки України, у тому числі: державна зрада (ст. 111 КК України) шпигунство (ст. 114 КК);

3) злочини, що порушують відносини з умовами, що забезпечують захист основ національної безпеки у сфері економічної, екологічної та обороноздатності. У тому числі й диверсія (ст. 113 ККУ)» [6].

Суспільна небезпека цих злочинів характеризується небезпекою істотної шкоди відносинам із захисту конституційного ладу та інших елементів національної безпеки України, а також небезпекою істотної шкоди відносинам щодо охорони конституційного ладу та інших елементів національної безпеки України.

Відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» основами вказаної безпеки виступає рівень захищеності самих важливих інтересів, свобод та прав людини та громадянина, який забезпечує сталий розвиток зазначених складових проти внутрішніх та зовнішніх загроз. Таким чином, «напрями основ національної безпеки України на основі вказаного законодавства стосуються політичної, соціальної, економічної, екологічної, військової, науково-технічної та інформаційної сфер» [3].

Таку класифікацію кримінальних правопорушень здійснено за загальним суб'єктом цих кримінальних правопорушень та залежно від сфер національної безпеки України.

Загальним об'єктом кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України є громадська діяльність, спрямована на захист основ національної безпеки України: її конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність, обороноздатність, т. ін. Відносини, що забезпечують існування України в якості суверенної, демократичної, незалежної, соціальної та правової держави. Безпосередньою першочерговою метою кожного окремого кримінального правопорушення виступає національна безпека у політичній сфері. Ст. 112 КК України містить також додатковий об'єкт, яким є життя людини.

Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень, передбачених розділом I Особливої частини Кримінального кодексу України, вчиняються лише прямими діями. При цьому більшість із них законодавець трактує як кримінальні правопорушення з формальним складом через їх підвищену суспільну небезпеку. Деякі з цих правопорушень мають усічений склад – правопорушення вважається закінченим на попередніх стадіях вчинення правопорушення (приготування чи замах). До прикладу, згідно з ч. 1 ст. 109 ККУ змова з метою вчинення дій, передбачених цією частиною (готування), визнається довершеним. Натомість втручання у життя державного або громадського діяча – замах на вчинення вбивства чи вбивство) за статтею 112 Кримінального кодексу визнається закінченим з моменту

вчинення замаху на вбивство вказаних осіб. Час та обставини вчинення є обов'язковими ознаками лише однієї форми державної зради – перехід на бік противника може бути вчинений лише під час війни чи збройного конфлікту [5].

Що стосується суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень даної групи, то слід зазначити, що такі правопорушення вчиняються виключно умисно. Крім того, умисел в таких кримінальних правопорушеннях завжди носить характер прямого умислу.

Суб'єктом кримінальних правопорушень досліджуваної групи виступає осудна фізична особа, яка досягла 16 років. Але навіть особа, яка досягла 14 років, може нести відповідальність за кримінальне правопорушення, передбачене ст. 112 Кримінального кодексу, оскільки має місце втручання в життя, яке фактично являється вбивством або замахом на нього. Варто сказати, що кожна особа, крім керівника злочинної організації, що вчинила кримінальне правопорушення, яке передбачене ст.110-2 КК України, та в діях якого відсутні ознаки іншого кримінального правопорушення є особливим видом злочину. за який можливе звільнення від кримінальної відповідальності.

Щоб отримати таке звільнення, особа повинна виконати одну з таких дій:

а) добровільно повідомити про інцидент правоохоронний орган, співробітник якого має повноваження повідомляти про підозри щодо особи, яка здійснювала фінансування;

б) інші дії з метою припинення фінансування діяльності пов'язаної зі зміною меж території чи державного кордону України, зміною чи поваленням конституційного ладу чи захопленням державної влади;

в) запобігання злочину, який фінансується особою. При цьому вчинення будь-якої із зазначених дій обов'язково має передувати повідомленню особі про підозру у вчиненні злочину [8].

Сучасна війна, яка ведеться Російською Федерацією проти України змусила законодавця криміналізувати таке явище, як колабораціонізм. Всеохоплюючий характер ведення війни Російською Федерацією зумовлює необхідність розширення змісту даного явища. Щоб розпочати кримінально-правовий аналіз такого діяння, спершу варто визначити саме сутність колаборацізму. Відомо, що саме слово походить від французького слова «collaboration» співпраця та може трактуватися у двох значеннях: позитивне – спільна діяльність, співпраця суб'єктів і негативне – добровільна і свідомо співпраця з противником в його інтересах і подальше заподіяння шкоди своїй державі і її союзникам [9, с. 1, 2].

Слід зазначити, що в Україні проблема кримінального протистояння колабораціонізму нарешті знайшла законне вирішення. Верховна Рада України намагалася вирішити дану проблему неодноразово у відповідних законопроектах, зокрема «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо вдосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та Особливості застосування запобіжних заходів до вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» (законопроект № 7186 від 21.03.2022), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за кооператив. діяльності)» (законопроект № 5144 від 24.02.2021) [7]. Та лише початок відкритої військової агресії РФ проти України змусив Верховну Раду України затвердити один із цих варіантів криміналізації колаборатизму. Криміналізація такого діяння, як колаборатизм було здійснено прийняттям Закону України № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо визначення кримінальної відповідальності за колаборатизм» [4].

Основною метою даного нормативного акту було встановлення кримінальної відповідальності за колаборатизм, а супутніми цілями є: «Обмеження доступу до посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, строком на 15 років та інші відповідні покарання для осіб, які співпрацювали з державою-агресором, ... а також можливість ліквідації юридичних осіб, уповноважені особи яких здійснювали таку співпрацю ...» [4]. Цим нормативним актом було внесено зміни до Кримінального кодексу України, зокрема, добавлено ст.111-1 «Колабораційна діяльність». Ця стаття складається із 8 частин і примітки з 4 пунктів. Кожна частина статті 111-1 Кримінального кодексу України передбачає певні форми співпраці.

Посилено покарання за допомогу фашистам і співпрацю з окупаційною адміністрацією на шкоду Україні. 24 березня Верховна Рада ухвалила законопроект № 7186, яким до Кримінального кодексу України (КПК) додано статтю 111-2 і посилено кримінальну відповідальність за допомогу росії.

Відтепер за підтримку держави-агресора, її збройних формувань та співпрацю з окупаційною адміністрацією передбачено від 10 до 12 років позбавлення волі. Цим особам також заборонено обіймати посади в органах влади чи місцевого самоврядування на строк від 10 до 15 років. Кримінальна відповідальність за колабораціоністів в Україні діє з 15 березня 2022 року.

Виходячи з вищезазначеного, до кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, як до дефініції, можна віднести групу кримінальних правопорушень, що загрожують державним інтересам, безпеці громадян і конституційному ладу, що характеризується рядом відмінних ознак від інших груп злочинів. До цих ознак належать: родовий об'єкт кримінальних правопорушень – суспільна діяльність, спрямована на захист основ національної безпеки України: конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність, обороноздатність, вчинення кримінального правопорушення лише у формі прямого умислу, виключно дією, загальна та вікова пом'якшена кримінальна відповідальність суб'єктів цих злочинів, наявність особливого виду звільнення від кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 110-1 КК України.

Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України є тяжкими або особливо тяжкими, оскільки створюють загрозу державі. Це зумовлює необхідність їх криміналізації та привернення до них особливої уваги з боку правоохоронних органів. Законодавець, у свою чергу, зобов'язаний своєчасно реагувати на загрозливі події та криміналізувати дії, які в сучасних умовах можуть загрожувати національній безпеці.

Література:

1. Конституція України: закон від 28червня 1996 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/>
2. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Про національну безпеку України Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність. Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20>
5. Буряк М. В. Злочини проти основ національної безпеки України у політичній сфері. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/7231/1>
6. Матвійчук В. К. Злочини проти основ національної безпеки: поняття та загальна характеристика. *Юридична наука*. 2013. № 9. С. 80–87.
7. Письменський Є. О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в Україні (кримінально-правові аспекти) : наук. нарис. Сєверодонецьк : СПД Румянцева Г.В., 2020. 121 с
8. Томчук І. О. Порівняльно-правова характеристика відповідальності за злочини проти національної безпеки за вітчизняним та зарубіжним

кримінальним законодавством. *Право і суспільство*. 2015. № 4 частина 3. С. 189–194. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2015/4_2015/part_3/34.pdf

9. Gordon Bertram M. The morphology of the Collaborator: The French Case. *Journal of European Studies*. 1993. № 23, no. 1, p. 1–25.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОБАЦІЙНОГО НАГЛЯДУ ЩОДО ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Боровська О. О.

*начальник філії Державної установи
«Центр пробації» в Одеській області*

З початком війни життя людей змінилося, змінилися цінності, погляди на життя... Ми по іншому почали дивитися на деякі речі... У нашому лексиконі з'являються нові слова, значення яких, можливо, не всім відомо.

Мужність українського народу та солідарність міжнародного співтовариства з Україною стали на заваді реалізації агресивних планів кремля. Активну фазу збройної агресії росії проти України вдалося зупинити завдяки мужності українського народу, який став на захист своєї Батьківщини у складі Збройних Сил України, Національної гвардії України та інших оборонних та правоохоронних органів.

Збройна агресія росії проти України призвела до збільшення кількості засуджених за злочини проти основ національної безпеки. Кримінальний кодекс України доповнено новими статтями.

Станом на 1 липня по обліку уповноважених органів з питань пробації Одеського регіону пройшло 5877 засуджених, на кінець звітного періоду перебувало 4411 осіб, з яких:

- за дії спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109 КК України) – 12 осіб;
- за посягання на територіальну цілісність і недоторканість України (ст. 110 КК України) – 19 осіб;
- за фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення влади, зміни меж території або державного кордону України – 0 осіб (ст. 110-2 КК України);

- за колабораційну діяльність (ст. 111-1 КК України) – 30 осіб;
- за перешкоджання законній діяльності Збройних сил України та інших військових формувань (ст. 114-1 КК України) – 0 осіб;
- за несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 114-2 КК України) – 2 особи;
- за інші злочини проти основ національної безпеки України – 61 особа:

а) за виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація (вихваляння) її учасників (ст. 426 КК України);

б) за виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (ст. 161 КК України);

в) за публічну наругу над Державними символами (ст. 338 КК України)).

В основному колаборанти, котрі перебувають на пробації, це люди, яким заборонено займатися певними видами діяльності. Уповноважені органи з питань пробації здійснюють контроль за тим, щоб вони не займалися діяльністю і не обіймали посади, які їм обіймати заборонено, щоб вони не виїжджали без погодження з пробацією за межі нашої держави, допоки не відбудуть покарання.

Нагадаємо, пробація – це система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого.

Пробація – виконання покарань альтернативних позбавленню волі.

Слід зауважити, що колаборанти специфічна категорія злочинців, відмінна від інших категорій.

Їх специфіка в тому, що в них немає правильної комунікації із суспільством, іншому вони схожі на нормальних людей, але в них є інша система цінностей. Вони розуміють про що йдеться, коли ми говоримо про українську національну культуру, самоідентифікацію, але внаслідок свого егоцентризму вони не сприймають це як своє. Для них цінностями є гарний відпочинок, достаток, особисте здоров'я, вузьке коло рідних.

Колаборанти не мають стійкої «кримінальної субкультури», більшість впевнені, що нічого протиправного не зробили, не

ідентифікують себе зі злочинною особистістю, мають викривлену ціннісну орієнтацію, доволі часто не готові до змін.

Зважаючи на те, що з даною специфічною категорією злочинців уповноважені органи з питань пробації стикнулися вперше, виникла необхідність швидко відреагувати на виклик сьогодення. Так, на базі сектору психологічної допомоги та інновацій в пробації Державної установи «Центр пробації» було створено робочу групу, завданням якої стало визначення особливостей проведення оцінки криміногенних потреб засуджених за колабораційну діяльність, формування обґрунтованих рекомендацій щодо соціально-виховного впливу на суб'єктів пробації з числа колаборантів, розробка ефективних поведінкових втручань для індивідуальної роботи з ними.

За результатами досліджень робочої групи керівник сектору психологічної допомоги та інновацій в пробації, доктор психологічних наук, професор Віталій Шимко описав «портрет» колаборанта таким чином: «колаборанти є частиною українського суспільства, які представляють різні верстви населення та мають особливу архітектуру системи цінностей. Застосування лише наглядових заходів (із ізоляцією, або без ізоляції від суспільства) не зможе вплинути на систему цінностей колаборантів. Позитивних результатів можна досягти лише застосовуючи спеціальну методiku соціально-психологічного впливу, яка урахує ментальні та культурні особливості нашої країни».

Сьогодні в розпорядженні пробаціонерів наявні дієві Методичні рекомендації щодо індивідуалізації роботи з суб'єктами пробації з числа осіб, які вчинили злочини проти основ національної безпеки.

Методика спрямована на реалізацію індивідуального підходу в роботі із суб'єктами пробації – особами, засудженими за злочини, пов'язані з колабораційною діяльністю, що має на меті підвищення ефективності виконання покарань, альтернативних позбавленню волі щодо таких засуджених, забезпечення наглядових та соціально-виховних заходів, спроможних вплинути на їхню ціннісну орієнтацію, зміну поведінки та попередження нових кримінальних правопорушень. До роботи з означеною категорією суб'єктів пробації, окрім інспекторів, залучаються також психологи, волонтери, представники організацій-партнерів пробації, соціально-культурні заклади, педагоги, громадськість.

Більшість колаборантів є носіями світоглядної ідеї щодо соціальної лояльності. Ця ідея не трансформується в патріотичну проукраїнську позицію через відсутність у колаборантів суспільної залученості.

Вирок щодо особи засудженої за злочини проти основ національної безпеки, може містити формулювання: вину визнає, щиро розкаюється у вчиненому, але чи є це насправді? Безумовно, ні.

Разом з тим, з'являючись до органу пробації такі особи чітко усвідомлюють та знають, що потрібно казати, яку позицію озвучувати (так визнаю; виправився; зрозумів хибність вчинку, більше не повториться тощо).

Варто зауважити, що колаборанти, порівняно з іншими суб'єктами пробації, виявляють більшу готовність до змін, але вона носить лише декларативний характер.

На нашу думку, досягнення позитивних змін, системи цінностей і світогляду можливе лише у разі реалізації заходів соціально-виховної роботи за межами сімейно-родинного кола та звичного оточення колаборанта.

Високо продуктивним у соціально-виховному сенсі може бути залучення колаборантів до участі в роботі організацій, які проводять роботу у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, надання волонтерської допомоги для подолання наслідків збройної агресії рф проти України, а також для післявоєнного відновлення і розвитку України.

Можливим та необхідним в рамках здійснення соціально-виховної роботи видається залучення колаборантів до читання художніх та документальних книжок патріотичної спрямованості для усвідомлення ними витоків української державності, її становлення та боротьби за незалежність (історії життя дисидентів тощо).

Належний позитивний вплив надасть і перегляд документальних та навчальних кінофільмів на базі мережі кіноклубів партнерської організації пробації – Кіноклубу медіапросвіти з прав людини Docudays UA про права людини з супровідними дискусіями з освітньою, правопросвітницькою та виховною метою.

Загалом, відповідальність за колабораціонізм має бути не стільки жорсткою, скільки невідторотною. Покарання, що позбавляє можливості отримати владу впродовж багатьох найближчих років, є адекватною обмежувальною мірою для колаборанта, а зазначені заходи соціально-виховного та психологічного впливу мають на меті досягнення позитивних змін в особистості колаборанта.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ

Братель С. Г.

перший проректор

*Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор*

Донцов Д. Ю.

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

*Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

Сучасні тенденції глобалізації відображаються на розвитку національних державних інституцій та сприяють позитивному баченню імплементації міжнародних правових норм та концепцій національною правовою доктриною та законодавцем. Зазначені процеси впливають на погляди законодавця та правозастосовну практику щодо процедур розгляду та вирішення судом публічно-правових спорів та адміністративно-правового забезпечення адміністративного судочинства.

Проблематика адміністративно-правового забезпечення національної системи адміністративного судочинства є предметом наукових пошуків ряду вітчизняних науковців. О. В. Бурдейна дослідила адміністративно-правове забезпечення правового статусу державних службовців органів судової влади України, у тому числі й в рамках адміністративного судочинства [3]. На нашу думку, зазначений підхід останньої надає можливість вести мову про конкретизацію правового статусу працівників апарату адміністративного суду.

В контексті тематики перспективним вбачається напрямок досліджень О. Л. Стасюка, який досліджував питання адміністративно-правового забезпечення діяльності судової влади у контексті реалізації нею правоохоронної функції в Україні [4]. Як зазначає А. А. Іванищук, сутність адміністративно-правового забезпечення судової влади полягає у: сукупності норм адміністративного права, що розвивають та уточнюють конституційні норми; формуванні останніми гарантій дійсної незалежності судової гілки влади та недоторканості суддів відповідного виду правосуддя; спрямованості цих норм на створення належних умов для реалізації суддями основного свого призначення: захист прав, свобод

та інтересів фізичних і юридичних осіб, а також держави й суспільства [1, с. 26]. Натомість О. І. Корчинський розглядає організаційно-правове забезпечення адміністративного судочинства як сукупність адміністративно-правових норм, що окреслюють мету, основні завдання і принципи організації та діяльності адміністративних судів, а також інші основоположні категорії (функції, суб'єкти, механізми та взаємозв'язки), які разом створюють умови для забезпечення захисту прав та інтересів людини в публічно-правовій сфері [2, с. 4].

Вважаємо, що беручи до уваги викладені вище думки, а також враховуючи норми чинного законодавства, зокрема Закон України «Про судоустрій та статус суддів» та КАС України, поняття адміністративно-правового забезпечення адміністративного судочинства може бути визначено як сукупність адміністративних та адміністративно-процесуальних норм організаційно-правового характеру, що покликані створити умови зі справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Такі норми можуть безпосередньо закріплювати та реалізовувати принципи адміністративного судочинства, регулюють діяльність судів відповідної юрисдикції, суддівського самоврядування та норм, які регулюють професійну відповідальність суддів. Водночас, до зазначеного кола норм доцільно відносити і норми які регулюють аспекти правового статусу Державної судової адміністрації України, апарату суду, служби організаційного забезпечення роботи та охорони суду, а також Служби судової охорони та норми, що забезпечують діяльність електронного суду. Позитивним в контексті зміни змістовного контексту зазначених положень може бути вибіркова імплементація положень іноземного досвіду.

Адміністративно-правове забезпечення адміністративного судочинства Німеччині визначено Законом про адміністративні суди та охарактеризоване наступними рисами: 1) досить напрацьовані інструменти, що забезпечують публічність адміністративного судочинства через висвітлення їх роботи в засобах масової інформації, мережі Інтернет, створення освітніх програм з доведення змісту діяльності відповідних судових інстанцій у освітніх закладах із залученням до цих заходів суддів-адміністративістів; 2) системний підхід до формування підвалин суддівської незалежності, що включає заходи: нормативно-правові, освітньо-громадські, із забезпечення особистого життя; 3) доступність до суддівської посади широкого кола

осіб, навіть без практичного досвіду роботи в галузі права, за умови складання державного іспиту та мають дворічний практичний досвід в органах державної влади; 4) наявна спеціалізація адміністративних судів; 5) інстанційний прояв адміністративної юрисдикції [5, с. 89–99]; 6) можливість розгляду публічно-правових спорів за ініціативи не лише фізичних, але й юридичних осіб; 7) забезпечення виконання судового рішення у адміністративній справі відповідними штрафними санкціями [6, с. 156]. На нашу думку, позитивним досвідом Німеччини є усталена система діяльності судів в суспільстві та державі та напрацьовані інструменти забезпечення незалежності суддів.

Близькою за організаційно-правовим забезпеченням адміністративного судочинства серед країн ЄС є Польща. Однак відмінними рисами існування даного виду судочинства в порівнянні з Україною є: 1) наявність спеціального закону (Закон «Про адміністративні суди» 2002 року); 2) наявність судового контролю за діяльністю органів публічної влади; 3) інстанційність в структурі судів адміністративної юрисдикції; 4) ускладнена процедура допуску до посади судді у порівнянні з порядком зайняття такої посади у інших судах (допуск осіб, що мають стаж роботи в суді на будь-яких посадах або наукову ступінь у відповідній сфері права); 5) обов'язковість досудової форми захисту порушеного права чи інтересу; 6) ненормований робочий час судді із забезпеченням умовами роботи онлайн за допомогою власної веб-сторінки [5, с. 106–111]. Зазначимо, що конструктивним в досвіді Польщі є залучення е-інструментів у діяльність судді, наділення додатковими вимогами умов доступу кандидатів до зайняття посади судді та реалізація сутності судового контролю за діяльністю суб'єктів публічної влади. Практика впровадження електронного судочинства, зокрема через приклади рішень Європейського суду з прав людини, є яскравим прикладом використання інноваційних підходів у сфері адміністративного судочинства. Міжнародний кримінальний суд у Гаазі є одним з перших міжнародних судових органів, який успішно впровадив елементи електронного судочинства в сучасному інформаційно-технічному середовищі. Ця практика відображає зміст політики е-демократії, яка міститься у Рекомендаціях Ради Європи. У цих рекомендаціях закладено основи для розвитку електронної медіації та електронного правосуддя як форм захисту прав та інтересів осіб, включаючи публічно-правові спори.

Адміністративно-правове забезпечення адміністративного судочинства складається з комплексу цивільних та цивільно-процесуальних норм організаційно-правового характеру. Ці норми мають створити умови для справедливого, безпристрасного та

своєчасного вирішення судом спорів, що виникають у сфері публічно-правових відносин. Головною метою такого забезпечення є ефективний захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, а також прав та інтересів юридичних осіб від порушень, які вчиняються суб'єктами владних повноважень.

Література:

1. Іванищук А. А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні. Автореферат дис....докт. юрид. наук. Київ. 2017. 36 с.
2. Корчинський О. І. Правові засади організації адміністративного судочинства в Україні. Автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Львів. 2019. 19 с.
3. Бурдейна О. В. Удосконалення адміністративно-правового регулювання статусу державних службовців органів судової влади України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 252–255.
4. Стасюк О. Л. Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів судової влади у сфері реалізації правозахисної функції в Україні. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2018. Випуск 3 (39). С. 153–156.
5. Малихіна В. В. Організаційно-правове забезпечення адміністративного судочинства в Україні. Дисертація докт. філософії. Дніпро. 2021. 225 с.
6. Дорош В. С. Міжнародне адміністративне судочинство в захисті прав людини. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2014. № 1. С. 151–162.

ПИТАННЯ ВІДМЕЖУВАННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ ВІД СУМІЖНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Будяченко О. М.

*доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

Дробишевська В. В.

*студентка 2 курсу спеціальності «Правоохоронна діяльність»
Інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

У 2022 році 24 лютого, Україна зіткнулась зі збройною агресією російської федерації. Цього разу нашій державі довелося протистояти

вже повномасштабному вторгненню в Україну збройних сил росії, що і досі триває. У цей час нагальним стало питання, чи забезпечували приписи чинного станом на 24 лютого 2022 р. кримінального законодавства (зокрема, через абстрактність формулювань, використаних у ст. 111 Кримінального кодексу України (далі – КК) «Державна зрада») можливість надання належної оцінки діям осіб, які в різних формах допомагають державі-агресору в інформаційній, освітній, політичній, військовій, адміністративній, господарській та трудовій сферах.

Саме тому одним з найперших рішень, прийнятих Верховною Радою України (далі – ВРУ) для вирішення цього питання було додати до розділу I Основної частини Кримінального кодексу наступні статті 111-1 «Колабораційна діяльність» та 111-2 «Пособництво державі-агресору» [1].

У свою чергу перед науковцями постали логічні питання, щодо відмежування колабораціонізму від державної зради та інших суміжних кримінальних правопорушень. Перейдемо до безпосереднього аналізу таких кримінальних правопорушень, як державна зрада, колабораційна діяльність та пособництво державі-агресору.

По-перше, як ми визначились раніше, державна зрада – діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України [2, ст. 111].

А колабораційна діяльність, у свою чергу, охоплює значну кількість складів кримінальних правопорушень, однак вони всі акцентують увагу саме на співпраці з державою-агресором.

Родовим об'єктом кримінального правопорушення як при державній зраді, так і при колабораційній діяльності є національна безпека України, під якою слід розуміти стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від потенційних та реальних загроз.

Частиною 8 ст. 111-1 КК України передбачено існування додаткового безпосереднього об'єкта, яким може бути здоров'я та життя людини і громадянина. Щодо об'єктивної сторони, то державна зрада може вчинятися лише у тих конфігурації, яка прямо передбачена ст. 111 КК України: 1) перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту; 2) шпигунство; 3) надання іноземній

державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України [3, с. 1–3].

Особливістю суб'єкта є те, що державна зрада завжди вчиняється спеціальним суб'єктом громадянином України, а колабораційна діяльність – ні, адже немає певної вказівки на громадянина України [4, с. 127–129].

У свою чергу стаття 111-1 КК України складається з восьми частин, кожна з яких є, по суті, окремим складом кримінального правопорушення. Вона стосується різних варіантів добровільної співпраці з ворогом у період збройної агресії та тимчасової окупації України.

Таким чином, колабораціонізм, на відміну від державної зради, може здійснюватися лише в умовах збройної агресії та тимчасової окупації. Слід також зазначити, що кримінальна відповідальність може наставати лише за діяння, вчинені особою добровільно, а не на підставі примусу.

Крім того суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень визначається прямим або непрямым умислом. Частина 3 статті 111-1 КК України характеризується спеціальною метою злочину, а саме: 1) сприяння збройній агресії проти України, 2) встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, 3) уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України ч. 6 ст. 111-1 вчинення дій на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних організацій та/або з метою уникнення відповідальності за збройну агресію проти України.

Стосовно статті 111-2 КК України, то по-перше, необхідно окреслити коло діянь, передбачених цією статтею. Ними є наступні діяння є: 1) виконання рішень чи дій держави-агресора, збройних організацій або окупаційної адміністрації держави-агресора; 2) підтримка таких рішень чи дій держави-агресора, збройних організацій або окупаційної адміністрації держави-агресора; 3) сприяння виконанню таких рішень чи дій; добровільне збирання матеріальних цінностей або інших активів на користь держави-агресора, збройних організацій або окупаційної адміністрації держави-агресора;

Слід також зазначити, що: а) за статтею 111-2 КК України кваліфікуються лише вищезазначені діяння, вчинені з відповідною метою, а саме завдання шкоди Україні б) суб'єктом розглядуваного кримінального правопорушення є не лише громадяни України,

а й іноземці та особи без громадянства, за винятком громадян держави-агресору.

Виходячи з цього, пособництво державі-агресору частково відмежовується від державної зради (ст. 111 КК) та деяких форм колабораціонізму, а саме, частини 1, 2, 3, 5, 7 статті 111-1 КК України, за вчинення яких кримінальну відповідальність можуть нести лише громадяни України.

Крім того під час аналізу даних статей було виявлено наступні проблеми, а саме: 1) певне дублювання законодавчого матеріалу; 2) неспіврозмірність покарання. Зупинимось на кожному з питань окремо.

Так дублювання законодавчого матеріалу простежується, якщо взяти до уваги статтю 111-2 КК України де йдеться про підготовку та/або передачу матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора та частину 4 статті 111-1 КК України де фактично вказано теж саме твердження.

Також певне занепокоєння та незрозумілість викликає питання покарання у цих випадках через те, що, попри згадану фактичну тотожність аналізованих дій, у санкціях порівнюваних кримінально-правових норм містяться явно неспівмірні за суворістю покарання, якщо за пособництво передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 10 до 12 років, то покарання за статтею 111-1 частиною 4 передбачає максимально суворе покарання у виді позбавлення волі на строк від 3 до 5 років (як альтернатива фігурує штраф до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян).

Враховуючи вищезазначені обставини неможливо не згадати про принципи правової визначеності, що вимагає чіткості, зрозумілості та однозначності правової норми, які за своєю суттю є вимогами до її формулювання, тобто стосуються лише процесу правотворчості, а реалізація їх у переважній більшості залежить від рівня володіння нормотворцем юридичною технікою [5, с. 1–2].

Відповідно до вимог принципу правової визначеності, у разі наявності неточностей, неясності або неузгодженості в позитивному праві правозастосовні органи повинні тлумачити норми на користь невідомої сторони (коли одна зі сторін у спорі є представник держави або органу місцевого самоврядування). Це пов'язано з тим, що якщо держава не може гарантувати видання чітких правил, то саме вона має розплачуватися за свої помилки. Це так зване переважне правило, яке пояснюється у найбільш сприятливий для цієї особи спосіб.

Тому передачу матеріальних ресурсів збройним силам держави-агресора все ж таки слід розглядати як таку, що підпадає під дію частини четвертої статті 111-1 КК України, яка, до речі, не вимагає доведення мети заподіяння шкоди Україні. Але нажаль питання неспіврозмірності на цьому не закінчується ще одним прикладом може стати знову ж таки стаття 111-2, що передбачає не публічну підтримку дій держави-агресора, що карається позбавленням волі на строк аж до 12 років (ст. 111-2 КК України), тоді як відповідно до ч. 1 ст. 111-1 КК України передбачає публічні заклики до підтримки таких рішень, карається лише позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Отже враховуючи вищевикладений матеріал можна дійти наступних висновків: наразі не можна провести чітку межу між державною зрадою, колабораціонізмом та пособництво державі-агресору. Проведений аналіз статей також засвідчив, що ми маємо окремі статті, які описують майже ідентичні діяння.

Аналіз питання відмежування колабораційної діяльності від суміжних кримінальних правопорушень залишається не врегульованим належним чином, що дає підставу вважати перспективним напрямом подальших досліджень. Незважаючи на повномасштабне вторгнення та воєнний стан, діяльність нашої держави у законодавчому аспекті активно продовжується.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 03.03.2022 року № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення 19.06.2022).
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 02.07.2023)
3. Василенко Ю. В. До питання про відмежування колабораційної діяльності від державної зради. м. Київ, 2022 р. С. 1–2. URL: <http://surl.li/ftqvc>
4. Боднар В. М. Державна зрада чи колабораціонізм? *Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія», м. Одеса, 2022 р. С. 127–129.
5. Приймак А. М. Принцип правової визначеності: поняття та окремі аспекти. *Наукові записки НаУКМА*. 2010. Т. 103: Юридичні науки.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ (НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022-2023 РР.)

Вайда Т. С.

*доцент кафедри спеціальної фізичної та вогневої підготовки
Херсонського факультету
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент*

В Україні станом на липень 2023 року відкрито значну кількість кримінальних проваджень щодо освітян-колаборантів, які в умовах воєнного стану співпрацювали/продовжують співпрацювати з органами окупаційної влади. Під воєнним станом нами розуміється особливий правовий режим (політико-економічна ситуація), котрий був введений в Україні (в окремих її місцевостях) внаслідок збройної агресії РФ, створення небезпеки для державної незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню і органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав та свобод людини й громадянина і прав та законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

За повідомленням Національної поліції України (*далі* – НПУ), деякі вчителі шкіл та викладачі закладів вищої освіти (*далі* – ЗВО) намагалися викладати в школах/ЗВО на тимчасово окупованих територіях України за російськими програмами, добровільно співпрацювали(-ють) з ворогом. Разом з тим, згідно чинного вітчизняного законодавства цим особам загрожує кримінальна відповідальність, адже такі дії розцінюються як колабораціонізм.

Аналіз сучасних вітчизняних досліджень кримінально-правової складової окресленої проблематики освітнього колабораціонізму дає змогу зробити висновок про недостатній рівень її наукової розробленості. Наявні спроби це зробити здебільшого характеризуються поверховістю або свідчать про висвітлення лише

окремих (загальних) аспектів колабораціоністських практик України її теперішнього періоду. При цьому залишається чимало прогалин із відповідного комплексу питань у кримінально-правовій науці.

Згідно зі статтею 111-1 Кримінального кодексу України (*далі – ККУ*), до переліку дій, які називають колабораційною діяльністю й за які загрожує кримінальна відповідальність, належать, зокрема: 1) публічне заперечення збройної агресії росії проти України (публічним вважається поширення закликів або висловлення заперечення до невизначеного кола осіб, в тому числі у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації); 2) пропаганда в закладах освіти задля сприяння збройній агресії проти України, а також упровадження стандартів освіти держави-агресора в закладах освіти [2; 3].

КК України визначає колаборантами працівників освіти (громадян України), які здійснюють проросійську пропаганду у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також вчиняють дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти (викладають у закладах освіти за російськими освітніми стандартами). У такому разі педагогам загрожує покарання у вигляді: 1) виправних робіт до двох років або 2) арешту до шести місяців або 3) позбавлення волі на строк до трьох років без права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років [3].

Однак вироків суду за цією частиною статті 111-1 ККУ (пропаганда в закладах освіти та впровадження стандартів освіти держави-агресора, – *уточнено нами*) досить мало, тому складно сказати, якою саме буде подальша практика української судової влади. Прогнозуємо, що таких рішень надалі буде значно більше, оскільки на деокупованих територіях Харківщини та Херсонщини росіяни (хоча й безуспішно – *уточнено нами*) розпочинали освітній процес. При цьому слід враховувати, що українські правоохоронні органи не повинні влаштовувати вибіркові розслідування, а все ж будуть враховувати, що частина вчителів вийшли на роботу та почала працювати під примусом окупантів, а не з власної волі.

Так само вчителі можуть нести відповідальність й за інші злочини щодо колабораціонізму, якщо вони їх вчиняли. Наприклад, є випадки, коли вчителів засуджували за публічне заперечення російської агресії в школах за частиною першою статті 111-1 ККУ та призначали

покарання у вигляді позбавлення права обіймати посади в державних органах та органах місцевого самоврядування на 10 років [4; 5, с. 13–17].

Разом з тим, зміни до статті 111-1 ККУ, яка передбачає відповідальність за співпрацю з окупантами, зокрема, викладання за освітніми програмами країни-окупанта, викликають більше запитань, ніж дають відповіді. У законі [2] прописано, що колабораціонізм – це добровільне, без примусу рішення співпрацювати з окупантами. Якщо ж рішення ухвалюється під загрозою життя, то воно апріорі не може бути добровільним. Тому при розслідуванні справ про колабораціонізм в освітній сфері це питання потрібно чітко визначати.

Добровільність у статті 111-1 ККУ означає, що особа не примушується до зазначеної діяльності органами державної влади України, службовими особами, вчиняє її не в результаті насильства чи примусу і не про людське око, і що вона має можливість і надалі певний (можливо, досить тривалий) час приховувати від них факт свого зв'язку з іноземною державою, іноземною організацією або їх представниками. Добровільною діяльністю буде і тоді, коли особа здійснює її під впливом своїх родичів чи близьких, у тому числі й тих, які є представниками компетентних органів влади України. Добровільність не матиме місця, якщо особа зізналась про зв'язок з іноземною державою, іноземною організацією або їх представниками після пред'явлення їй доказів такого зв'язку після початку проведення досудового розслідування у кримінальній справі [2; 3].

На даний час освітянам, які залишилися на тимчасово окупованих територіях і не можуть виїхати на підконтрольні Україні території, варто фіксувати будь-яким способом факти їх примусу окупантами до співпраці. Це можуть бути свідки, фото-, аудіо-, відеофіксація. Такі дані потрібні для формування доказової бази на випадок, якщо справу щодо колабораціонізму розглядатимуть у суді. Допоки не ухвалено спеціального закону про колаборацію, правоохоронні органи та судова влада не досить чітко знають, як працюватиме перехідне правосуддя. Поки є можливість, суспільство має обговорювати цю тему і спробувати вплинути на вияв політичної волі. На політичну волю й суспільну думку мають впливати як мінімум такі чинники:

1) держава-агресор, відповідно до норм міжнародного гуманітарного права в сфері освіти, повинна забезпечувати й гарантувати навчання дітей за освітньою програмою території, котра ними окупована. Тому насильницьке нав'язування програм держави-агресора, знищення культурної та національної ідентичності дітей, запрошення до викладання російських вчителів з різних регіонів РФ

має враховуватися, коли йдеться про умови, в котрих вимушено перебували українські педагоги;

2) за свідченнями людей зі звільнених територій, вчителі перебувають в першій групі ризику – окупанти намагаються вплинути на педагогів, бо вони визначають їх як потрібну групу щодо подальшого суспільного впливу на населення захопленого регіону (населеного пункту): залякуванням, схилянням на свій бік, погрозами, ув'язненням, викраденням тощо [4; 5, с. 13–17].

Щодо освітян, які працювали в освітніх закладах тимчасово окупованого Криму та Донбасу з 2014 року, а також їхньої відповідальності за колабораціонізм варто зазначити таке: закон не має зворотної дії в часі, тому у випадку причетності до порушення статті про колабораційну діяльність відповідальність особи буде наставати тільки за дії, вчинені після 15 березня 2022 року [2; 3].

Пошуком потенційних колаборантів та розслідуванням їх антиукраїнської діяльності займаються правоохоронні органи. Разом з тим також трапляються випадки, коли органи місцевого самоврядування з власної ініціативи публікують списки колаборантів. Однак, згідно з презумпцією невинуватості, ніхто не може бути визнаним винним у скоєнні злочину, поки це не буде доведено судом. Органи місцевого самоврядування не є частиною правоохоронної системи й тому є сумніви в правдивості даних із таких списків.

Також варто враховувати, що зараз правоохоронна система не в змозі ефективно здійснювати свої повноваження через значні обсяги слідчої роботи, кадровий голод в поліцейських підрозділах на деокупованих територіях. Тому потрібен деякий час, допомога в зборі інформації з відкритих джерел, робота з населенням та їхня подальша верифікація. Без відповідних доказів це призведе до навішування ярликів на людей, тобто такі списки можуть тільки нашкодити.

Разом з тим, відкриті переліки колаборантів є підставою для перевірки цієї інформації та можливого оголошення підозри, особливо, якщо у вільному доступі є відео, що може засвідчити факт колаборації. Але відео не вказує на мотиви й обставини, про котрі нікому не відомо, а оголошення персональних даних людей, котрих підозрюють в колаборації, наражає їх на небезпеку з боку рухів опору і українських партизанських рухів [4; 5, с. 13–17].

Окремий аспект становить питання – чи вважатимуться колаборантами вчителі/викладачі неакадемічних предметів? Не можна з впевненістю сказати, що викладання, наприклад, трудового навчання (фізики, математики...) гарантує, що вчитель не буде нести відповідальності, якщо ця освітня діяльність була поєднана

з проросійською пропагандою. Однак тут важливою умовою є врахування наступної обставини: чи здійснювалося викладання навчальної дисципліни за російськими програмами, чи проводилась особобо пропаганда в школах/ЗВО добровільно або під примусом окупантів.

Застосовуючи ч. 3 статті 111-1 ККУ, можна дійти висновку, що будь-хто з українського вчительського корпусу, хто забезпечував викладання спотвореної окупантами навчальної програми, підпадає під кримінальну відповідальність. Кожному вчителю може бути оголошено підозру – законодавство це дозволяє. Якщо підходити до застосування цієї норми формально, неважливо, викладає особа історію чи математику, фізику чи літературу, то кримінальна відповідальність стосуватиметься всіх вчителів. Втім, викладачів гуманітарних наук це стосується в більшій мірі (норма кримінального права поширюється на всіх), хоча кожен випадок має розглядатися в індивідуальному порядку.

Навіть за умов оголошення особі підозри система правосуддя щонайменше має зважати на такі чинники, як: 1) добровільність дій; 2) особисті обставини (можливість/неможливість виїхати з окупованої території, сімейний чинник, стан здоров'я тощо); 3) свідчення, зокрема, й дітей [3].

Найбільш універсальним рішенням для вчителів, які перебували під окупацією, є оголошення простою не з провини працівника. Простий захищає права освітян, які відмовляються від співпраці з окупантами, й позбавляє необхідності ходити на роботу, щоб отримувати кошти для існування. В такому разі органи управління освітою та фінансові органи можуть проводити нарахування зарплати принаймні в обсязі 2/3 від посадового окладу, як це визначено в статті 113 Кодексу законів про працю України [6].

Згідно з чинним законодавством, звільнення вчителя через відмову співпрацювати з окупантами не вважається звільненням у разі форс-мажору (наприклад, якщо директор-колаборант звільнив учителя зі школи). Це означає, що за працівником збережеться посада згідно чинного законодавства України.

Вважаємо, що варто ухвалити рішення (на рівні закону чи постанови КМУ) про те, що всі записи, які були здійснені в трудових книжках на тимчасово окупованих територіях, мають бути визнані не чинними, зокрема: 1) у разі звільнення освітян через незгоду працювати з окупантом або 2) звільнення всіх вчителів, які виїхали на підконтрольні Україні території, тощо; 3) за працівниками освіти після деокупації мають зберігатися педагогічний стаж і зарплата. Але наразі немає достовірної інформації, чи ініціюють / розглядають такі зміни до законодавства органи центральної влади.

Існують багато випадків, коли вчителі, які виїхали на підконтрольні Україні території, продовжують працювати у своїх школах дистанційно. Тобто освітній процес було оперативно модернізовано з врахуванням поточних реалій.

Водночас є непоодинокі звернення до органів влади щодо фактів, коли школа почала працювати за програмами окупантів, а всіх, хто виїхали або відмовилися з ними співпрацювати, колаборанти звільнили.

Якщо ж школа (її будівля – *уточнено нами*) знищена фізично разом із документами, а доступи до казначейських рахунків втрачено, то вчителі можуть улаштуватися на роботу до іншого закладу освіти на підконтрольних Україні територіях. Для цього вчителі, які не можуть звільнитися з попереднього місця роботи через втрату документів, мають звернутися до найближчого центру зайнятості з письмовою заявою: «Прошу звільнити мене через те, що я змушений/-а виїхати. Документи втрачені. Але прошу вважати мене від (зазначити дату) звільненням/-ою з попереднього місця роботи» [4]. Вже з наступного дня людина може офіційно влаштовуватися на роботу до іншої школи в тому населеному пункті, де вона перебуває як вимушений переселенець.

Враховуючи складність піднятої нами проблеми, можемо констатувати, що на підставі розгляду сучасних позицій науковців та громадськості щодо розв'язання кримінально-правових проблем колабораціонізму встановлено два найбільш типові підходи: перший із них ґрунтується на думці про достатність наявного кримінально-правового ресурсу для адекватного реагування на поведінку, що має колабораціоністський характер, або пов'язується із віднесенням цієї проблеми до числа другорядних; другий підхід полягає у доцільності додаткового правового врегулювання питань, які стосуються колабораціоністської діяльності в Україні, включаючи внесення певних змін до кримінального законодавства.

Констатуємо, що незважаючи на вже тривалий період перебування частини території України під окупацією та виникнення на її землях відповідного явища у вигляді колабораціонізму, ані наукова спільнота, ані громадськість не змогли дотепер розпочати належну (широку і високо фахову) дискусію з цього приводу, а отже, дійти згоди щодо визначення найбільш оптимальних способів правового розв'язання відповідної проблеми.

Проаналізовані позиції переважно свідчать про необхідність подальшого удосконалення законодавства України в частині правового реагування стосовно осіб, які здійснюють діяльність, що має колабораціоністський характер (включаючи сферу кримінального

права). Щоправда, дослідники аж ніяк не демонструють однастайності та переконливості в обраних прийомах такого вдосконалення, а відсутність побудованої на науково обґрунтованих висновках моделі нормативного врегулювання колабораціонізму, здатна ускладнити перспективний процес деокупації території України.

Література:

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII (із змінами станом на 09.07.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 15.07.2023).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 3 березня 2022 року № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 14.07.2023).
3. Кримінальний Кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III (із змінами та доповненнями станом на 28.04.2023). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14> (дата звернення: 14.07.2023).
4. Троян І. Колаборанти в освіті: хтоце й щозагрожує за співпрацю з ворогом. URL: <https://nus.org.ua/articles/kolaboranty-v-osviti-hto-tse-j-shho-zagrozhuje-za-spivpratsyu-z-vorogom/> (дата звернення: 14.07.2023).
5. Вайда Т. С. Колабораційна діяльність в умовах війни: поняття та кримінальна відповідальність за протиправні дії/діяльність. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 21 липня 2022 року. Одеса : ОДУВС, 2022. С. 13–17.
6. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 року № 322-VIII (із змінами станом на 15.06.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 12.07.2023).

ДО ПИТАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ КОЛАБОРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Вихристюк К. О.

слухачка 2 курсу магістратури

*«Правоохоронна діяльність» Інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Албул С. В.

*професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор*

Чинне законодавство у ст. 111-1 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за колабораційну діяльність [4]. Враховуючи той факт, що зазначена норма є новою для вітчизняної правозастосовної практики, виникають проблемні питання щодо оперативно-розшукової протидії колабораційній діяльності.

Оперативно-розшукова протидія злочинній діяльності осіб та/чи груп за фактами колабораційної діяльності, можлива виключно під час провадження за оперативно-розшуковими справами, які заводяться за наявності підстав, які передбачені чинним законодавством. Такими підставами, відповідно до ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», зокрема є: наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про: кримінальні правопорушення, що готуються; осіб, які готують вчинення кримінального правопорушення; осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання; розвідувально-підривну діяльність спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб проти України [5].

За відсутності вказаних підстав забороняється приймати рішення про проведення оперативно-розшукових заходів. Зазначені підстави можуть міститися в заявах, повідомленнях громадян, посадових осіб, громадських організацій, засобів масової інформації, у письмових дорученнях і постановках слідчого, вказівках прокурора, ухвалах слідчого судді, суду, матеріалах правоохоронних органів, у запитках і повідомленнях правоохоронних органів інших держав та міжнародних правоохоронних організацій. Відповідну інформацію працівники

оперативних підрозділів можуть отримувати від негласних працівників та під час проведення заходів оперативного (ініціативного) пошуку [5].

При веденні оперативним підрозділом оперативно-розшукової справи щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України, керівник оперативного підрозділу письмово звертається до керівника органу досудового розслідування про закріплення за цією ОРС слідчого для забезпечення методичного супроводження її реалізації та надання практичної допомоги оперативному підрозділу [1, с. 434].

У разі виявлення під час проведення оперативно-розшукових заходів ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 КК України, керівник оперативного підрозділу невідкладно направляє зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України.

Слід зазначити, що за фактами колабораційної діяльності виявленню та документуванню підлягають фактичні дані, які вказують на злочинні дії розроблювальних, а саме: про подію злочину (час, місце, спосіб, інші обставини вчинення злочину); про причетність розроблювальних до підготовки або вчинення злочину та мотивах, що спонукають останніх вчиняти протиправні дії; про обставини, що характеризують їх особистість; про місцезнаходження знарядь вчинення злочину або інших предметів, здобутих злочинним шляхом тощо [2, с. 43]. При цьому, існують три напрямки документування злочинних дій розроблювальних, а саме: виявлення осіб, які можуть бути свідками у кримінальному провадженні за фактами колабораційної діяльності; виявлення предметів і документів, що мають доказове значення у кримінальному провадженні за фактами колабораційної діяльності; фіксація дій розроблювальних осіб з метою наступного використання отриманих фактичних даних у процесі доказування під час розслідування за фактами колабораційної діяльності [3, с. 93].

Як справедливо вказують науковці, документування злочинних дій розроблюваних осіб відбувається шляхом: а) виявлення осіб, проінформованих про протиправну діяльність розроблюваних, які можуть бути свідками; б) виявлення документів, які підтверджують протиправну діяльність розроблюваних осіб і їх зв'язки; в) виявлення предметів, використаних розроблюваними для досягнення злочинного результату; г) закріплення даних про дії розроблюваних в процесі спостереження за ними [1, с. 433].

Документування фактів колабораційної діяльності може здійснюватися працівниками оперативних підрозділів і під час виконання доручень слідчого, прокурора на проведення НСРД у межах кримінального провадження. За дорученням слідчого чи прокурора оперативний працівник організовує та забезпечує проведення негласних слідчих (розшукових) дій, здійснює збір, узагальнення та аналіз отриманих у результаті їх проведення результатів відповідно до положень КПК України [1, с. 434].

Слід зазначити, що особливості об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст.111-1 КК України, широкий перелік діянь, які охоплюються вказаним складом кримінального правопорушення, обумовлюють специфіку організації і тактики оперативно-розшукового документування злочинної діяльності колаборантів, перелік сил і засобів, які залучаються для виконання конкретних завдань.

Література:

1. Албул С. В., Колодій Д. В. Оперативно-розшукове документування колабораційної діяльності в умовах воєнного стану: проблемні питання. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень*: у 2-х т.: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, НУ «Одеська юридична академія», 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 432–435.
2. Єгоров С. О. Деякі правові аспекти відповідальності за колабораційну діяльність. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 41–44.
3. Поляков Є. В., Щурат Т. Г. Колабораціонізм в Україні – реалії сьогодення. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 93–97.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20/print> (дата звернення 10.07.2023).

5. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/print> (дата звернення 10.07.2023).

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УЧАСТЬ У СКЛАДІ НЕ ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОМ ВОЄНІЗОВАНИХ АБО ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ У ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ

Вівіровський М. О.

курсант 310 навчального взводу

*факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Чекмарьова І. М.

*професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Актуальність теми полягає в тому, що у зв'язку зі збройною агресією Російською Федерацією на територію України, численно порушуються права та свободи громадян нашої держави. Проте, незважаючи на воєнний стан, ніхто не має права порушувати наші права крім порядку визначеного законодавством. На жаль, серед громадян України є і зрадники, які беруть участь у складі воєнізованих формувань держави агресора, тому ми повинні зрозуміти, яка кримінальна відповідальність буде наступати за вчинення такого роду кримінальних правопорушень.

Проблематика стосується того аспекту, що саме в період воєнного стану неповнолітні особи не розуміючи, всієї повноти відповідальності вчиняють кримінальні правопорушення даного роду. Таким чином виникає необхідність дослідження віку з якого може наставати кримінальна відповідальність. Тому цілком слушними є пропозиції науковців щодо зниження мінімального віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за створення незаконних воєнізованих або збройних формувань та участь у них, з 16-ти до 14-ти років.

У кримінальних кодексах деяких держав Європейського Союзу, мінімальний вік фізичної особи, яка підлягає кримінальній відповідальності, коливається від 12 до 18 років:

- у КК Нідерландів закріплено, що кримінальна відповідальність настає з 12 років;

- за КК Франції фізичні особи несуть кримінальну відповідальність після досягнення 13 років

- у КК Австрії, Болгарії, Італії, ФРН, Чехії, Словаччини мінімальний вік кримінальної відповідальності встановлюється в 14 років;

- КК Данії і Швеції встановлюють мінімальний вік суб'єкта злочинного діяння в 15 років.

Враховуючи, що КК Польщі 1997 року ввів поняття злочинів і проступків, то в законі встановлено також вік суб'єкта, який вчинив проступок. Так, відповідно до ст. 10 КК кримінальну відповідальність несе той, хто вчинив протиправне діяння після досягнення 17 років.

Неповнолітній, який після досягнення 15 років скоїв правопорушення, такі як: посягання на життя президента Республіки Польща (ст. 134); вбивство (ст. 148); заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю (ст. 156); підпал або вибух, що загрожують життю, здоров'ю або майну людей (ст. 163); захоплення водного або повітряного судна (ст. 166); дії, що призвели до катастрофи сухопутного, водного або повітряного транспорту (ст. 173); зґвалтування (ст. 197); захоплення заручників (ст. 252); розбій (ст. 280), – підлягає кримінальній відповідальності.

Положення КК Швеції щодо ознак суб'єкта досить лаконічні: встановлено правило про притягнення особи до відповідальності в разі, якщо діяння було вчинене у стані добровільно викликаного сп'яніння або якщо особа, яка вчинила злочин, іншим чином призвела себе у стан, при якому його свідомість тимчасово запаморочилась (ст. 2). Мінімальний вік відповідальності – 5 років. До неповнолітніх (до 18 років) не застосовується покарання у вигляді позбавлення волі.

У § 15 КК Данії зазначається, що діяння, які вчинили діти, котрі не досягли віку 15 років, не є караними. Підстави неосудності визначаються в § 16 КК Данії.

Суб'єкт злочину в словацькому кримінальному праві є обов'язковим елементом складу злочину.

Стаття 19 КК Іспанії лише вказує: «Особи, які не досягли вісімнадцяти років, не підлягають кримінальній відповідальності за цим Кодексом. Якщо особа, молодша зазначеного віку, вчиняє кримінальне правопорушення, вона відповідатиме за законом про кримінальну відповідальність неповнолітніх». Цей Закон встановлює кримінальну відповідальність за всі злочини і проступки з 16 років, а за вчинення більш тяжких злочинів – з 14 років. Також закон для неповнолітніх встановлює багато інших заходів, які за певних умов

замінюють реальне покарання (до таких він відносить виховні, наглядові, матеріальні та інші заходи).

На думку В. А. Робака, нині в системі освіти функціонують навчальні заклади військового типу, де особи навчаються з віку 14-ти років (наприклад, військові ліцеї, училища), що доводить їхню спроможність бути учасниками легальних воєнізованих формувань. Обґрунтовуючи свою позицію, учений зауважує, що за вчинення окремих злочинів (ст. 187 КК України «Розбій», ст. 257 КК України «Бандитизм»), які є суміжними зі злочином, передбаченим ч. 4 ст. 260 КК України (участь у складі не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань у нападі на підприємства, установи, організації чи на окремих громадян), кримінальній відповідальності підлягають особи, які на момент їх учинення досягли віку 14-ти років.

Згідно з позицією В. О. Навроцького, законодавець урахував такі фактори:

1) здатність осіб, які досягли віку 14-ти років, усвідомлювати суспільну небезпечність і кримінальну протиправність певних діянь. Ідеться про діяння, злочинність яких є очевидною і для підлітків, – умисне вбивство, умисне тяжке чи середньої тяжкості тілесне ушкодження, насильницькі статеві посягання, умисні злочини проти власності (водночас відповідний перелік у ст. 22 чинного КК України містить також низку інших злочинів, що не в усіх випадках є безсумнівним);

2) високий рівень суспільної небезпечності відповідних посягань. До злочинів, суб'єктом яких може бути особа, що досягла віку 14-ти років (зниженого) віку, належать лише найбільш тяжкі посягання;

3) відносна поширеність певних діянь серед осіб, які досягли зниженого віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Звісно, особи цього віку можуть вчиняти більшість діянь, передбачених КК України. Проте кримінальна відповідальність із 14-ти років встановлена лише за діяння, до яких вони вдаються найчастіше;

4) наявність кримінально-правових заходів, що можуть бути застосовані до осіб певного віку та здійснювати щодо них репресивний і виховний вплив. Водночас коло покарань й інших заходів, які застосовують щодо осіб віком 14–16 років обмежене (як нормами чинного КК України, так і об'єктивною неможливістю їх застосовувати до зазначеної категорії осіб). У низці випадків за вчинення кримінальне правопорушення таким особам не можна призначити жодного покарання (ідеться, наприклад, про вчинення підлітками хуліганства, передбаченого ст. 296 КК України).

На нашу думку, особи віком 14-ти років здатні усвідомлювати суспільну небезпечність і кримінальну протиправність створення передбаченого законом воєнізованого або збройного формування й участі в ньому, а також участі в нападах на підприємства, установи, організації чи на громадян, що призвело до загибелі людей чи інших тяжких наслідків, – і поготів.

Зазначене дає підстави для висновку, що вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 260 КК України, доцільно знизити до 14-ти років. Це зумовлено здатністю особи такого віку усвідомлювати суспільну небезпечність і кримінальну протиправність створення не передбаченого законом воєнізованого або збройного формування та участі в ньому, умисним його характером, значним ступенем суспільної небезпеки, активізацією цих злочинів протягом останніх років, досвідом окремих зарубіжних країн, а також результатами досліджень українських і зарубіжних учених.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ РОДОВОГО ОБ'ЄКТА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Воронцов А. В.

*доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Цюпко Д. В.

*курсантка 2 курсу
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Зазначимо, що Україна саме з початку у 2014 році так званої гібридної війни, а надалі з 24 лютого 2022 року повномасштабної російської агресії, яка на сьогодні і досі триває, держава ще більше зіткнулася з проявами колабораціонізму на рівні чинного кримінального законодавства. Відповідно до цього, посіли актуальні питання щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства, а також переосмислення та перегляд усталених у юридичній науці понять і визначень. Насамперед це стосується кримінально-правого

захисту основ національної безпеки (зовнішньої та внутрішньої) України [4, с. 25].

Так на сьогодні від початку повномасштабного вторгнення рф ДБР проводило розслідування 1 тис. 331 кримінальних проваджень щодо злочинів проти основ Національної безпеки України.

Серед них: 1 тис. 60 кримінальних проваджень за фактом державної зради (ст. 111 КК України), 214 кримінальних проваджень – за фактом колабораційної діяльності (ст. 111-1 КК України), 17 кримінальних проваджень – щодо пособників державі-агресору (ст. 111-2 КК України) та інші.

У результаті проведення розслідувань 584 особам повідомлено про підозру, 331 особа оголошена в розшук, 1 тис. 359 осіб перевіряються на причетність до державної зради та колабораційної діяльності.

До суду за цими статтями вже направлено 248 обвинувальних актів.

Найбільшу кількість проваджень відкрито у Луганській, Запорізькій, Донецькій, Харківській та Херсонській областях [1].

Головний обов'язок Української держави – це утвердження та забезпечення прав і свобод людини. Цей імператив зазнав фіаско в умовах російсько-української війни. Не вдалося захистити фундаментальні державні цінності, як то конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність, і, як результат – brutальне порушення окупантами прав і свобод людини та громадянина України [4, с. 26].

Безумовно, що законодавець вчасно та оперативно відреагував на початок повномасштабного вторгнення і вніс низку змін та доповнень у чинне кримінальне законодавство в частині притягнення до відповідальності за злочини проти основ національної безпеки, воєнні кримінальні правопорушення тощо. Так, в наслідок таких змін та доповнень з'явилися ряд новел, зокрема ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність» (в редакції від 03.03.2022) [5].

Відправною крапкою для з'ясування сутності будь-якого кримінального правопорушення безумовно є його об'єкт, тобто суспільні відносини (цінності, блага, діяльність), яким воно спричинює або ставить під загрозу спричинення шкоди (фізичної, моральної, матеріальної). Слід в кожному випадку чітко мати уявлення, які ж саме суспільні відносини порушуються на момент його вчинення.

Необхідність ця виникає з того приводу, що будучи об'єктом кримінального правопорушення, суспільні відносини набувають важливе значення для з'ясування юридичної природи спрямованого проти нього посягання, характеру та ступеня суспільної небезпеки, а також щодо юридичного аналізу його окремих елементів.

Торік на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму» в Одеському державному університеті внутрішніх справ під час доповідей та обговорень актуальних питань колабораціонізму серед науковців та вчених посіло питання щодо поняття його об'єкта, як родового так і безпосереднього у зв'язку з появою цієї нової статті.

Зазвичай, що не лише законодавець, а й кожен вітчизняний науковець у галузі кримінальної юстиції постав перед потребою певного переосмислення своїх наукових здобутків і перспектив на майбутнє. Попереду надзвичайно кропітка робота як науковців, так і практиків щодо розкриття, розслідування та притягнення до кримінальної відповідальності винних у вчиненні воєнних і міжнародних злочинів, однак наша увага сьогодні прикута не до цієї проблематики, а розділу I. Особливої частини Кримінального кодексу України «Злочини проти основ національної безпеки України» [4, с. 25–26].

На сьогодні класичним визначенням у доктрині кримінального права вважається, що родовим об'єктом цього розділу виступають суспільні відносини, які забезпечують державну безпеку (як зовнішню, так і внутрішню), конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність, обороноздатність, тобто основи національної безпеки України від кримінально-протиправних посягань. Інакше кажучи, родовим об'єктом цих злочинів є суспільні відносини, що забезпечують саме існування України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної і правової держави (ст. 1 Конституції України) [2].

У зв'язку з внесенням таких змін та доповнень посіло питання, як правильно визначати поняття родового об'єкта злочинів проти основ національної безпеки України. Так, закон про кримінальну відповідальність у ст. 12 «Класифікація кримінальних правопорушень» поділяє їх на кримінальні проступки і злочини. Відповідно до цього, аналізуючи диспозиції ч. 1 та 2 ст. 111-1 КК України доходимо до висновку, що ці частини є кримінальними проступками. Аналізуючи та проводячи порівняння щодо інших розділів Особливої частини Кримінального кодексу України, то вони мають назву «Кримінальні правопорушення...» і містять в них теж, як кримінальні проступки так і злочини [3]. На це звертають увагу З. Загинеї-Заболотенко, О. Кваша та інші вчені [4, с. 26]. Такий стан речей вважаємо неприпустимим, який потребує переосмислення та врегулювання відповідності на законодавчому рівні.

Підтримуючи проведене дослідження та висновки у авторській статті вчена О. Кваша зазначила, що стратегія національної безпеки України на сучасному етапі повинна реалізовуватися за принципом «безпека держави – безпека людини». Не слід применшувати значення держави як об'єкта кримінально-правової охорони, оскільки незахищена держава нездатна захистити права і свободи своїх громадян, гарантовані Конституцією України. Нею також доведено щодо доцільності зміни назви розділу I Особливої частини КК України на «Злочини проти держави», у якому необхідно передбачити кримінальну відповідальність за створення і діяльність злочинної організації антидержавної спрямованості, що потребує подальшого наукового обґрунтування [4, с. 33].

Поряд з цим, враховуючи викладене доцільно зміни назву розділу I Особливої частини Кримінального кодексу України і викласти в іншій інтерпретації на «Кримінальні правопорушення проти держави». Відповідно родовим об'єктом слід вважати суспільні відносини, які забезпечують безпеку держави та людини від кримінально-протиправних посягань.

Література:

1. Державне бюро розслідувань продовжує системну роботу з викриття злочинів проти основ Національної безпеки. URL: <https://dbr.gov.ua/news/dbr-rozslidue-ponad-1-tis.-330-kriminalnih-provadzhen-shhodo-zlochiviv-proti-nacionalnoi-bezpeki-infografika> (дата звернення: 03.06.2023).
2. Розділ I. Злочини проти основ національної безпеки України (ст.ст. 109-114). URL: <http://mego.info/матеріал/розділ-і-злочини-проти-основ-національної-безпеки-україни-ст109-114> (дата звернення: 03.07.2023).
3. Повний перелік кримінальних проступків. URL: <https://whitecollarblog.in.ua/offences-list/> (дата звернення: 04.07.2023).
4. Кваша О. О. Родовий об'єкт розділу I Особливої частини Кримінального кодексу України: держава і національна безпека. *Юридичний журнал «Право України»*. Київ : Юридичне видавництво «Право України». № 11. 2022. С. 24–36. URL: [https://rd.ua/storage/lessons/1748/650Оксана%20Кваша%20\(2022\)%2011%20Право%20України.pdf](https://rd.ua/storage/lessons/1748/650Оксана%20Кваша%20(2022)%2011%20Право%20України.pdf) (дата звернення: 04.07.2023).
5. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 04.07.2023).

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Деренько О. І.

аспірантка 2 курсу

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Теслюк І. О.

завідувач докторантури та аспірантури

Одеського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

Тема колабораціоналізму сьогодні є актуальною як ніколи. Починаючи з 2014 року, в результаті російської агресії проти України під тимчасовою окупацією опинилася частина нашої держави. Як наслідок, особливої актуальності набуло питання колабораціоналізму, яке поширилось серед військових, державних службовців та цивільних.

Термін «колаборант» (лат. «collaborare» – співпраця) – у позитивній конотації передбачає спільну діяльність або співробітництво. У негативній – зрадницьку співпрацю з ворогом [1].

Водночас, з метою вирішення проблеми колабораціоналізму, науковцями та законодавцями ведеться безперервний пошук способів попередження, запобігання та покарання таке небезпечне явище як колабораційна діяльність.

В свою чергу, Верховна рада внесла зміни до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, які набрали чинності 03 березня 2022 року [2]. Саме цим законом описані діяння, які законодавець визначив як колабораційну діяльність.

Так, стаття 111-1 Кримінального кодексу України передбачає кримінальну відповідальність за колаборацію в умовах окупації або збройної агресії, що спрямовані на порушення суверенітету, територіальної цілісності та політичної незалежності інших держав [2].

Аналізуючи нововведену норму, слід зазначити, що законодавець намагався описати ознаки колабораціоналізму з наданням кримінально-правової оцінки. Зазначена норма містить досить широкий перелік кримінальних правопорушень щодо співпраці та підтримання окупаційного режиму держави-агресора та відповідальність за такі дії.

Відповідно, у науковців виникає безліч питань стосовно поняття «колабораціоналізму», «добровільності щодо співпраці», а також можливих суб'єктів.

Під зазначену норму підпадають такі дії громадян України:

- публічне заперечення збройної агресії, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України;
- публічні заклики до підтримки рішень держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора;
- добровільне обіймання посад у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, зокрема в окупаційній адміністрації держави-агресора;
- пропаганда в закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння вчиненню збройної агресії проти України;
- організація та проведення заходів політичного характеру, ведення інформаційної діяльності в співпраці з державою-агресором та/або її окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора;
- передання матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора; – провадження господарської діяльності [3].

Злочини, передбачені ч. 7 ст. 111-1 КК, слід відмежовувати від надання іноземній державі допомоги в проведенні підривної діяльності проти України (ст. 111 КК). Ознаки для відмежування, характерні для ч. 7 ст. 111-1 КК: в умовах окупації (у ст. 111 КК – не обов'язково); у формі співпраці з державою-агресором (у ст. 111 КК допомога може бути ініціативною, лише з однієї сторони, навіть анонімною); представниками населення держави (у ст. 111 КК – тільки громадянами України); з метою спричинити шкоду державі України, її патріотам чи союзникам (у ст. 111 КК – тільки державі Україна).

Відносно покарання, постає питання щодо ч. 1 та ч. 2 статті 111-1 КК України, а саме (публічне заперечення збройної агресії проти України чи тимчасової окупації частини території України, тощо) передбачена фактична «люстрація» – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років, то в інших можна зустріти і виправні роботи (відрахування певного відсотку заробітку протягом певного часу), арешт чи позбавлення волі на певний строк. В деяких випадках як додаткове покарання може бути призначена конфіскація майна.

Як зазначають В.В. Кузнецов та Сийплові М.В. [4] стаття 111-1 за аналогією до ст. 111 КК України має передбачати заохочувальну норму. Оскільки особа, яка вчинила державну зраду, може бути звільнена від кримінальної відповідальності, а менш тяжке кримінальне правопорушення не дає винному таку можливість. Погоджуємося з думкою про те, що: 1) законодавець, нарешті, вирішив проблему правової протидії колабораціонізму через встановлення кримінальної відповідальності; 2) на нашу думку, досить широкий опис окремих форм колабораційної діяльності буде мати більш превентивний характер ніж каральний; 3) ефективність кримінально-правової протидії колабораційній діяльності залежить від легалізації стратегії (концепції) перехідного правосуддя, чіткого опису ознак об'єктивної сторони (що дозволить відмежувати колабораційну діяльність від державної зради) та політичної реалізації зазначених законодавчих змін [4].

Отже, аналіз сучасних вітчизняних досліджень окресленої проблематики дає змогу зробити висновок про необхідність подальшого наукового дослідження. На нашу думку, запроваджена стаття 111-1 КК України спрямована на захист держави і суспільства, проте, не на достатньому рівні враховано особливості потенційного обвинуваченого, не досліджено форми колабораціоналізму. Однак, кримінально-правова проблематика колабораційної діяльності має істотний потенціал для подальшого його наукового розроблення.

Література:

1. Письменський Є., Мовчан Р. Ідеологічний та культурно-освітній колабораціонізм: окремі проблеми тлумачення та вдосконалення законодавства. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 2. С. 9–12. DOI: 10.31733/2078-3566-2022-2-8-16
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо відповідальності за колабораційну діяльність): Закон України від 03.09.2022 № 2108-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>
3. Ободець Є. Щодо розмежування колабораційної діяльності і суміжних складів кримінальних правопорушень. Протидія кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. Кропивницький 2022. URL: https://dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/zbirnyk_konferencziya_27_10_z_obkladynkoyu.pdf
4. Кузнецов В. В., Сийплові М. В. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2022. С. 381–388.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Єгоров С. О.

*завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Гоцуляк А. В.

*курсантка 201 навчального взводу
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Термін «колаборація», «колабораціонізм» походить від французького «collaboration», що означає «співпраця», «співробітництво з ворогом». «Колабораціонізм» (франц. *collaboration* – співробітництво) часто використовують для означення добровільної співпраці (на противагу вимушеній) окремих груп чи прошарків населення окупованих територій з окупантами. Сучасні дослідники розмежовують, колабораціонізм, що передбачає політичну угоду з окупантом, «кооперування» з окупаційною владою у цивільних галузях, та колабораціонізм, як «спільне ведення війни» на боці окупаційних сил. Загалом розрізняють побутовий, адміністративний, економічний, військовий, політичний та військово-політичний колабораціонізм.

Терміни «колабораціонізм» («колаборація») та «колабораціоніст», які використовують у сучасній українській науці, почали застосовувати після нападу Німеччини на Францію у травні 1940 р. та капітуляції (22 червня цього ж року) французького уряду А. Петена, який визнав окупацію двох третин території країни і, погодився на роззброєння національної армії.

Німецький учений Х. В. Нойлен [1, с. 39–49] вважає, що найсуттєвішими причинами колаборації були політичні мотиви. Дослідник акцентує увагу на національному питанні, розвитку національної ідеї. В умовах війни жевріла перспектива відродження чи створення національної державності. Серед моделей (груп) мотивів колабораціонізму він виокремлює – антикомуністичну спрямованість, яка поєднувалася з ідеєю проголошення незалежності та самостійності (естонці, латиші, литовці, українці, грузини, народи Кавказу [1, с. 39–49]). Х.-В. Нойлен зазначає, що, по-перше, явище колабораціонізму стосується не тільки періоду Другої світової війни, а повторюється

постійно в історії людської цивілізації; по-друге, нетреба трактувати «колабораціонізм» як синонім зрадництва [1, с. 39].

В сучасній «Енциклопедії історії України» зазначено: «У світовій суспільно-політичній літературі співпраця з окупантами розглядається як ганебне явище, як дії, спрямовані проти інтересів власного народу, держави та її союзників». Розрізняють колабораціонізм політичний, військовий, військово-політичний, адміністративний, економічний, побутовий. Колабораціонізм є не вимушеною, а добровільною співпрацею з окупантами [2, с. 433; 3, с. 42; 4, с. 95].

Отже, колабораціонізм – це складне, неоднозначне суспільно-психологічне та етичне явище, що виникає у результаті взаємодії суб'єктів комунікативного процесу (окремих індивідів, певних політичних організацій з окупантами). Це добровільна або вимушена співпраця з ворогом у будь-яких сферах життя – політичній, військовій, економічній, побутовій, соціокультурній.

Література:

1. Neulen H. W. (1985). An Deutscher Seite. München, 1985. 168 p.
2. Албул С. В., Колодій Д. В. Оперативно-розшукове документування колабораційної діяльності в умовах воєнного стану: проблемні питання. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень: у 2-х т.: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, НУ «Одеська юридична академія», 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 432–435.
3. Єгоров С. О. Деякі правові аспекти відповідальності за колабораційну діяльність. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Одеса, 21 липня 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 41–44.
4. Поляков Є. В., Щурат Т. Г. Колабораціонізм в Україні – реалії сьогодення. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Одеса, 21 липня 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 93–97.

ДО ПИТАННЯ ВЛАСТИВОСТІ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ

Желновач Є. Г.

аспірант

Одеського державного університету внутрішніх справ

Гончарук О. М.

аспірант

Одеського державного університету внутрішніх справ

Нажаль сучасне становище України в усіх сферах життя вже другий рік знаходиться в умовах воєнного стану, який в світовій історії можна порівняти тільки з Другою світовою війною. Але ж зрозуміло, що за 80 років багато що змінилися, особливо що стосується обороту інформації.

Колабораціонізм – це термін, що означає населення або громадян держави співпрацю з окупантами або ворогами у пошкодженні власної країни. Він походить від французького слова “collaboration”, яке означає співробітництво [1].

Насьогодні інформацію неможливо уявити без джерела інформації (носія інформації) та адресата (споживачу інформації). Отже, під інформацією будемо розуміти сукупність даних, що передаються від джерела інформації до адресата [2]. В звичайному житті інформація має наступні властивості: актуальність, повнота, об'єктивність, доступність та інші, але під час колабораціонізму властивості інформації можуть бути наступними:

1. Цензура: окупанти поточним контролем здійснюють потік інформації і застосовують цензуру, щоб приховати негативні факти або події, які не сприяють їхнім інтересам. Інформація, що повідомляє офіційну пропаганду або може витягнути опір, може бути прихована або спотворена.

2. Пропаганда: під час колабораціонізму окупантам необхідна пропаганда, щоб поширити свою ідеологію, просувати свої інтереси та підтримувати лояльність серед населення. Інформація створюється маніпульована, щоб переконати громадян у правильності політики окупантів та альтернативи існуючого життя.

3. Обмежений доступ до інформації: окупанти обмежують доступ населення до незалежних джерел інформації, таких як незалежні ЗМІ або критично налаштовані організації. Це робиться для збереження

контролю над інформаційним простором та уникнення поширення неприйнятних ідей або опозиційних думок.

4. Дезінформація: окупанти активно використовують дезінформацію для впливу на громадську думку та формування певного світогляду. Це може включати поширення неправдивих повідомлень, маніпуляцію фактами або розповсюдження паніки та страху серед населення.

5. Репресії та страх: під час колабораціонізму окупанти використовують репресії та страх, щоб заглушити або придушити критику та опозицію. Це може включати арешт, переслідування, знищення джерел незалежної інформації та залякування журналістів, активістів та інших критиків окупантів.

6. Розповсюдження пропаганди й ідеології: під час колабораціоністського режиму інформація використовується для поширення пропаганди та ідеології окупаційної сили. Це може включати просування рашиських, расистських, націоналістичних або інших ідеологій, які сприяють інтересам окупантів.

7. Загроза для безпеки та конфіденційності: В умовах колабораціонізму інформація може бути знаряддям для ідентифікації та переслідування осіб, які виступають проти режиму чи співпрацюють з опонентами. Це створює серйозну загрозу для безпеки осіб, а також змусити їх обмежувати комунікацію та обмін інформацією.

8. Втрата об'єктивності та незалежності ЗМІ: під час колабораціоністського режиму ЗМІ підконтрольні окупаційної сили або колабораціоністським урядам. Це призводить до втрати об'єктивності та незалежності ЗМІ, а також цензури або зміни інформації відповідно до вказівок окупантів.

9. Підпорядкування інформації політичним та воєнним цілям: в умовах колабораціонізму інформація використовується для досягнення політичних чи воєнних цілей окупантів або колаборантів. Вона створена або використана для маніпулювання громадською думкою та легітимізації дій режиму.

Таким чином, властивість інформації під час колабораціонізму в сучасних українських реаліях має ряд особливостей, які необхідно враховувати державним та приватним інституціям.

Література:

1. Колабарціонізм. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Колабораціонізм>
2. Властивості і види інформації. URL: <https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/441>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОВОДЖЕННЯ З ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ В УКРАЇНІ

Загорюк С. С.

курсант 3 курсу

*факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Чекмарьова І. М.

*професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

На теперішній час, актуальною проблемою виступає питання щодо гуманного поводження з військовополоненими. Під час збройного конфлікту між Україною та рф Управлінням ООН з прав людини в Україні було опитано 400 військовополонених з обох сторін. Одним з результатів опитування було встановлено, що 25 російських військовополонених розповіли про катування або жорстоке поводження з боку військовослужбовців Збройних сил України та СБУ, стосовно поводження з українськими військовополоненими (було опитано 203 українських військовополонених) зафіксовано 15 свавільних страт, безліч випадків знущань, катувань або жорстокого поводження з боку військовослужбовців рф. Катування включали побиття, позбавлення води та їжі, використання електричного струму [1].

Військовополонені – це особи, які входять до складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті, та які потрапляють під владу противника. Режим воєнного полону поширюється також на особовий склад ополчень, загонів добровольців, що входять до їх складу, особовий склад організованих рухів опору тощо. Женевська конвенція визначає головний обов'язок щодо військовополоненого, а саме: «З військовополоненими необхідно завжди поводитися гуманно». Будь-який незаконний акт чи бездіяльність з боку держави, що тримає в полоні, які спричиняють смерть або створюють серйозну загрозу здоров'ю військовополоненого, що перебуває під її охороною, забороняються. Зокрема, жодного військовополоненого не можна піддавати фізичному каліченню або медичним чи науковим експериментам будь-якого характеру, які не обґрунтовані потребою

в проведенні медичного, стоматологічного або стаціонарного лікування військовополоненого та не здійснюються в його інтересах.

Так само військовополонені завжди повинні бути захищеними, зокрема від актів насилля чи залякування, а також від образ та цікавості публіки. Застосування репресалій до військовополонених забороняється. Військовополонені за всіх обставин мають право на повагу до їхньої особи й честі. Держава, що тримає в полоні, зобов'язана забезпечувати безоплатне утримання їх, а також надавати їм безоплатну медичну допомогу, якої вимагає їхній стан здоров'я. Держава, що тримає в полоні, повинна поводитися з усіма військовополоненими однаково, без будь-якої дискримінації за ознаками раси, національності, релігії чи віросповідання, політичних переконань, або за іншими аналогічними ознаками. Усі речі та предмети особистого користування залишаються в розпорядженні військовополонених [2].

У Кримінальному Кодексі України, а саме стаття 434, встановлена відповідальність за погане поводження з військовополоненими, а саме за порушення їх прав встановлених Женевською конвенцією про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року проте ця норма підлягає застосуванню виключно до військовослужбовців та у разі внутрішнього збройного конфлікту. Та проте це не одна норма, яка встановлює відповідальність за порушення правил поводження з військовополоненими, також стаття 438 ККУ в якій передбачені санкції за жорстоке поводження з військовополоненими, ця норма є банкетною і для її застосування необхідно звертатись до правил законів та звичаїв ведення війни, у нашому випадку до Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року, проте вона підлягає використанню у разі тримання військовополоненого в аспекті міжнародного збройного конфлікту.

Кримінально-протиправні діяння направлені проти військовополонених під час міжнародного збройного конфлікту відповідно до положень Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду можуть бути розглянуті Міжнародному кримінальному суді (МКС), Україна не є стороною яка ратифікувала Римський статут тому юрисдикція Міжнародного кримінального суду поширюється на територію України відповідно до Заяв Верховної Ради юрисдикція МКС має обмежений характер і застосовується лише за заявами.

Ці кримінально-протиправні діяння розглядаються судами України в деяких випадках, певні матеріали подаються на розгляд МКС, коли Україна не може притягнути винних осіб самостійно [3].

Кабінет Міністрів України, у 2022 році ухвалив низку імплементуючих нормативних актів України щодо поводження з військовополоненими, а саме:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2022 року № 413 «Про затвердження Порядку тримання військовополонених»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2022 року № 721 «Про затвердження Порядку здійснення заходів щодо поводження з військовополоненими в особливий період»;
- Постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 року № 257 «Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими».

Крім того, було утворено Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими який є спеціальним органом, що здійснює повноваження у сфері виконання міжнародно-правових зобов'язань України з питань поводження з військовополоненими.

Проте такими органами також є: Національне інформаційне бюро, безпосередньо утримання військовополонених забезпечує Державна кримінально-виконавча служба, діяльність якої спрямовується та координується Міністерством юстиції України. Координуючим органом з цих питань є Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими. Міністерство юстиції України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань утримання військовополонених [4].

Незважаючи на кількість задіяних і створених органів для регулювання дотримання належного поводження з військовополоненими і прийняттям нових нормативно-правових актів в Україні і досі наявні випадки порушення їх утримання починаючи з недотримання їх прав на честь та гідність закінчуючи правом на життя як зі сторони ЗСУ так із сторони військ РФ.

Таким чином, для вирішення проблеми порушення прав військовополонених необхідно:

- створити контрольно-наглядовий орган який буде перевіряти діяльність органів уповноважених на утримання військовополонених;
- надати відповідні рекомендації щодо утримання військовополонених і передачі їх до органів щодо відповідають за їх утримання серед військ ЗСУ;
- залучати працівників, слідчих підрозділів іноземних держав які мають досвід розслідування даних кримінальних правопорушень для обміну досвідом щоб у подальшому довести ці правопорушення до перегляду у суді та прийняттям санкцій щодо порушників та

попередити вчинення подібних кримінально-протиправних діянь у майбутньому.

Література:

1. Управління ООН з прав людини в Україні презентувало доповіді щодо поводження з військовополоненими та загальної ситуації з правами людини в Україні: доповідь. Сторінка веб-сайту Організації Об'єднаних Націй. URL: <https://ukraine.un.org/uk/224744-управління-оон-з-прав-людини-в-україні-презентувало-доповіді-щодо-поводження-з> (дата звернення 08.07.2023)
2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення 08.07.2023)
3. Анісімов Г. Порушення законів та звичаїв війни: семінар. Офіційна сторінка веб-сайту Верховного Суду України. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1291154> (дата звернення 08.07.2023)
4. Ткачук Р. Як побудована та функціонує в Україні державна система поводження з військовополоненими: публікація. Сторінка веб-сайту. URL: armyinform.com.ua/2023/03/07/yakpobudovana-tafunkczionuye-v-ukrayini-derzhavna-systema-povodzhennya-z-vijskovopolonenymu/ (дата звернення 08.07.2023)

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУЛЮВАННЯ ОБСТАВИН, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ З'ЯСУВАННЮ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Коваленко А. В.

*Луганський навчально-науковий інститут ім. Е. О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК України) є відносно новим складом кримінального правопорушення, розкриття й розслідування якого до сьогодні є достатньо складним. За даними офісу Генерального прокурора протягом січня-травня 2023 року правоохоронцями було обліковано 2016 проявів колабораційної діяльності, утім лише за фактами 592 згаданих кримінальних правопорушень особам було вручено повідомлення про підозру, тільки 353 провадження було направлено до суду з обвинувальними актами [1], що вказує на

наявність низки проблем під час досудового розслідування згаданих діянь.

Одним із можливих засобів підвищення ефективності діяльності практиків у даній сфері є забезпечення процесу розслідування відповідними методичними рекомендаціями.

Необхідним елементом подібних рекомендацій є перелік обставин, що підлягають з'ясуванню у кримінальному провадженні за фактами колабораційної діяльності. Згаданий перелік є орієнтиром для доказування, допомагає належним чином спланувати процес розслідування, виступає мірилом достатності доказів для прийняття ключових процесуальних рішень під час досудового розслідування і судового розгляду. Обставини, що підлягають з'ясуванню у кримінальному провадженні формулюються шляхом конкретизації загального (модельного) предмету доказування (ст. 91 КПК України) за рахунок ознак кримінально-правової та криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, специфіки процесу його розслідування й судового розгляду тощо.

Видається, що певні складнощі формулювання обставин, що підлягають з'ясуванню у провадженнях щодо колабораційної діяльності пов'язані із особливостями формулювання кримінально-правової норми, котрою передбачене назване кримінальне правопорушення. Ст. 111-1 КК України фактично передбачає як мінімум сім основних (ч. 1-7) та один кваліфікований (ч. 8) склади кримінального правопорушення, об'єднані загальною назвою «колабораційна діяльність». Не вдаючись до поглибленого кримінально-правового аналізу зазначимо, що основні склади (форми) колабораційної діяльності суттєво відрізняються один від одного за ознаками об'єктивної сторони. Визначені кримінально-правовим законом ознаки об'єктивної сторони діяння безпосередньо впливають на доказування події кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України) у кримінальному провадженні. Відтак під час доказування факту вчинення різних форм колабораційної діяльності з'ясуванню підлягатимуть різні обставини.

Формулювання спільного (для усіх відносно розрізнених складів) переліку обставин, що підлягають з'ясуванню, призведе до його перенасичення, змішування обставин, ускладнення сприйняття методичного матеріалу практиками і здобувачами освіти. Тому формулювання подібного єдиного переліку обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування діянь, передбачених ст. 111-1 КК України, є неефективним. Натомість вважаємо за доцільне класифікувати (згрупувати) встановлені ст. 111-1 КК України склади за

криміналістично значущими ознаками і сформулювати «групові» переліки обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування груп найбільш схожих діянь. Так, наприклад, однією із основних ознак об'єктивної сторони діянь, передбачених ч.ч. 2, 5 та 7 ст. 111-1 КК України є добровільне заняття громадянином України певних посад на тимчасово окупованих територіях нашої держави. Видається, що дані склади можуть бути об'єднані з метою формулювання групового (міжвидового) переліку обставин, що підлягають з'ясуванню під час їх розслідування.

Водночас, можливо виокремити й низку спільних для усіх основних складів колабораційної діяльності обставин, що підлягають з'ясуванню. Зокрема, п. 2 ч. 1 ст. 91 КПК України вимагає у кожному кримінальному провадженні з'ясовувати і доказувати винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форму вини, мотив і мету вчинення кримінального правопорушення. Усі склади кримінального правопорушення, передбачені ст. 111-1 КК України характеризуються умисною формою вини та усвідомленням правопорушником того, що він певним чином сприяє державі-агресору. Так, Малиновський районний суд міста Одеси у вирокі від 17.05.2023 у справі № 521/8884/23 приділив окрему увагу доведенню того, що особа, обвинувачена у вчиненні діяння передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК України, усвідомлювала, що діє в умовах збройної агресії та тимчасової окупації, вчинила прояв освітнього колабораціонізму добровільно та розуміла, що впроваджує стандарти освіти держави-агресора у закладі освіти [2]. Тому до обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування усіх форм колабораційної діяльності варто віднести добровільність протиправної поведінки та усвідомлення правопорушником факту сприяння державі-агресору.

Очевидно, у ході подальших наукових досліджень можливо виокремити й інші обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування усіх форм колабораційної діяльності, а також і специфічні обставини, що мають з'ясовуватися під час розслідування окремих форм колабораціонізму. Тому пропонуємо формулювати два переліки обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування колабораційної діяльності: перший міститиме обставини, що є спільними для усіх складів, передбачених ст. 111-1 КК України, другий – специфічні обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування окремих видів (або груп видів) колабораційної діяльності. Для цього необхідно провести ґрунтовне дослідження щодо розподілу форм і проявів колабораційної діяльності на різновиди залежно від

криміналістично значущих критеріїв, тобто здійснити криміналістичну класифікацію таких діянь.

Література:

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-червень 2023 року. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування / Офіс Генерального прокурора. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=233736
2. Вирок Малиновського районного суду міста Одеси від 17.05.2023 у справі № 521/8884/23 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110944669>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Колодій Д. В.

аспірант

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Албул С. В.

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності

Одеського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, професор

22 лютого 2022 року почалася відкрита збройна агресія російської федерації. Через бойові дії велика кількість громадян України вимушені були покинути місця свого постійного мешкання та виїхати на підконтрольну Українській владі територію в пошуках захисту і порятунку. У зв'язку з цим гостро постає питання щодо державної підтримки таких осіб, захисту їх прав і свобод.

На сьогодні правовою основою державної політики у цій сфері є Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Вказаним Законом регулюються питання щодо визначення поняття внутрішньо переміщеної особи; гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб; захисту від примусового внутрішнього переміщення та примусового повернення на попереднє місце проживання; обліку

внутрішньо переміщених осіб; реєстрації місця проживання внутрішньо переміщеної особи; забезпечення права внутрішньо переміщених осіб на отримання документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, або документів, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус; забезпечення реалізації прав зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги, освіту; забезпечення виборчих прав внутрішньо переміщених осіб; обов'язків внутрішньо переміщених осіб; звільнення внутрішньо переміщених осіб, які залишили або покинули своє місце проживання на тимчасово окупованій російською федерацією території України, від негативних наслідків невиконання грошових зобов'язань за кредитними договорами та договорами позики; розподілу повноважень державних органів щодо реалізації державної політики у сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб; джерел фінансового та матеріально-технічного забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб; взаємодії органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями з надання допомоги внутрішньо переміщеним особам; міжнародного співробітництва з проблем внутрішньо переміщених осіб [4].

Відповідно до чинного законодавства, внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [2, с. 3].

Зазначені обставини вважаються загальновідомими і такими, що не потребують доведення, якщо інформація про них міститься в офіційних звітах (повідомленнях) Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини, Організації з безпеки та співробітництва в Європі, Міжнародного Комітету Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, розміщених на веб-сайтах зазначених організацій, або якщо щодо таких обставин уповноваженими державними органами прийнято відповідні рішення [4, с. 58].

Україна вживає всіх можливих заходів, передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, щодо

запобігання виникненню передумов вимушеного внутрішнього переміщення осіб, захисту та дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні [1].

При цьому, громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, має право на захист від примусового внутрішнього переміщення або примусового повернення на покинуте місце проживання.

Внутрішньо переміщені особи користуються тими ж правами і свободами відповідно до Конституції, законів та міжнародних договорів України, як і інші громадяни України, що постійно проживають в Україні. Забороняється їх дискримінація при здійсненні ними будь-яких прав і свобод на підставі, що вони є внутрішньо переміщеними особами [4].

Чинне законодавство визначає, що внутрішньо переміщена особа має право на:

- єдність родини;
- сприяння органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права у пошуку та возз'єднанні членів сімей, які втратили зв'язок внаслідок внутрішнього переміщення;
- інформацію про долю та місцезнаходження зниклих членів сім'ї та близьких родичів;
- безпечні умови життя і здоров'я;
- достовірну інформацію про наявність загрози для життя та здоров'я на території її покинутого місця проживання, а також місця її тимчасового поселення, стану інфраструктури, довкілля, забезпечення її прав і свобод;
- створення належних умов для її постійного чи тимчасового проживання;
- оплату вартості комунальних послуг, електричної та теплової енергії, природного газу в місцях компактного поселення внутрішньо переміщених осіб (містечках із збірних модулів, гуртожитках, оздоровчих таборах, будинках відпочинку, санаторіях, пансіонатах, готелях тощо) за відповідними тарифами, встановленими на такі послуги та товари для населення;
- забезпечення органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права можливості безоплатного тимчасового проживання (за умови оплати особою

вартості комунальних послуг) протягом шести місяців з моменту взяття на облік внутрішньо переміщеної особи; для багатодітних сімей, осіб з інвалідністю, осіб похилого віку цей термін може бути продовжено;

- сприяння у переміщенні її рухомого майна;
- сприяння у поверненні на попереднє місце проживання;
- забезпечення лікарськими засобами у випадках та порядку, визначених законодавством;
- надання необхідної медичної допомоги в державних та комунальних закладах охорони здоров'я;
- влаштування дітей у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади;
- отримання соціальних та адміністративних послуг за місцем перебування;
- проведення державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання за місцем перебування;
- безкоштовний проїзд для добровільного повернення до свого покинутого постійного місця проживання у всіх видах громадського транспорту у разі зникнення обставин, що спричинили таке переміщення;
- отримання гуманітарної та благодійної допомоги;
- інші права, визначені Конституцією та законами України [4].

Реалізуючи державну політику у сфері захисту прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, Україна співпрацює з іншими державами, міжнародними організаціями з метою запобігання виникненню передумов вимушеного внутрішнього переміщення осіб, захисту та дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, створення та підтримання умов, що дають змогу таким особам добровільно, в безпечних умовах та з гідністю повернутися до покинутого місця проживання, або умов для інтеграції внутрішньо переміщених осіб за новим місцем проживання в Україні.

Література:

1. Албул С. В. Геноцид – злочини ХХІ століття. *Одеський державний університет внутрішніх справ* [Електронний ресурс]. URL: <http://oduvvs.edu.ua/news/геноцид-злочини-ххi-століття/> (дата звернення 10.07.2023).
2. Албул С. В., Колодій Д. В. Особливості оперативно-розшукової характеристики злочинів проти власності внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. Спеціальний випуск № 2. С. 3–22.

3. Поліцейська юрисдикція в умовах воєнного стану: монографія / С. В. Албул, А. М. Бабенко, П. М. Балтаджи та ін.; за заг. ред. Д. В. Швеця, М. О. Семенишина. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 540 с.
4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: закон України від 20.10.2014 № 1706-VII із змін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18/print> (дата звернення 10.07.2023).

КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ: СПІВВІДНОШЕННЯ ІЗ СУМІЖНИМИ СКЛАДАМИ ЗЛОЧИНІВ

Коломієць Ю. Ю.

*в. о. завідувача кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, доцент*

Термін «колабораціонізм» для національного законодавства України є новим, а тому малодослідженим. Кримінальний кодекс України був доповнений ст. 111-1 Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 3 березня 2022 року. Ця стаття передбачає кримінальну відповідальність за різні види колабораційної діяльності і містить сім самостійних складів злочинів. Очевидно, що таким чином законодавець намагається протидіяти не конкретному суспільно небезпечному діянню, а негативному соціальному явищу, що виникає під ідеологічним та збройним впливом держави-агресора на окупованій території України.

Статті 111-1 КК України виявилось не достатньо для притягнення до кримінальності осіб винних у співпраці з державою-агресором, тому КК України було доповнено ст. 111-2 Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» від 14 квітня 2022 року. Перед практиками постало дуже складне завдання – розмежування колабораційної діяльності із суміжними складами злочинів, передбачених ст.ст. 111, 111-2 та ст. 436-2 КК України. Між кримінально-правовими нормами, що передбачають

відповідальність за зазначені кримінальні правопорушення, існує конкуренція, яку можна вирішити за допомогою різних видів тлумачення.

Буквальне тлумачення дозволяє запропонувати наступні правила вирішення конкуренції між досліджуваними кримінально-правовими нормами:

- стаття 111 співвідноситься із ст. 111-1 КК України як загальна та спеціальна: визначення державної зради сформульовано занадто широко, тому якщо винна особа вчинила дії, які належать до колабораційної діяльності, її дії слід кваліфікувати за відповідною частиною ст. 111-1 КК України;

- конкуренція між ст. 111-1 та ст. 111-2 КК України на законодавчому рівні остаточно не вирішена. Відповідальність за пособництво державі-агресору більш сувора, ніж за колабораційну діяльність, через те, що винна особа допомагає державі-агресору з метою завдання шкоди Україні. У ст. 111-1 КК України мета не є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони;

- стаття 436-2 КК України передбачає кримінальну відповідальність за виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікацію її учасників. Об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення частково перехрещується з колабораційною діяльністю, особливо тоді коли вона полягає в інформаційній співпраці з державою-агресором. Але насправді кримінальні правопорушення, передбачені ст. 111-1 та ст. 436-2 КК України, мають різні правові характеристики. Якщо родовим об'єктом колабораційної діяльності є суспільні відносини, що забезпечують охорону основ національної безпеки України, родовим об'єктом виправдовування агресії РФ проти України є суспільні відносини, що забезпечують охорону миру, міжнародного правопорядку та безпеки людства. Якщо під час колабораційної діяльності винна особа створює та розповсюджує інформацію у співпраці з державою-агресором, то під час виправдання агресії РФ проти України винна особа діє, як правило, самотійно. Місце вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436-2 КК України, не є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони. Якщо суб'єктом колабораційної діяльності, що полягає в інформаційній співпраці, можуть бути лише громадяни України, то суб'єктом виправдовування агресії РФ проти України може бути будь-яка особа, незалежно від громадянства та місця проживання.

Для досягнення превентивної мети криміналізації колабораційної діяльності та підтримання серед населення почуття соціальної

справедливості буквального тлумачення кримінально-правових норм недостатньо. Наприклад, багато науковців вже звернули увагу на те, що форми колабораційної діяльності фактично дублюють форми державної зради, в результаті виникла проблема можливого ухилення зрадників від більш суворого покарання, оскільки покарання за більшість форм колабораціонізму є менш суворим, ніж покарання за державну зраду [1, с. 385–386]. Слушні питання перед науковою спільнотою поставили О. О. Дудоров і Р. О. Мовчан: «чому здійснювана громадянином України не публічна підтримка дій держави-агресора карається позбавленням волі на строк аж до 12 років (ст. 111-2 КК), тоді як публічні заклики до підтримки таких рішень – лише позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ч. 1 ст. 111-1 КК), а поширення матеріалів, в яких, наприклад, визнається правомірною збройна агресія РФ – позбавленням волі лише на строк до 5 років (ч. 2 ст. 436-2 КК)?» [2, с. 106].

Вирішити проблеми, пов'язані із розмежуванням колабораційної діяльності від суміжних складів кримінальних правопорушень, можна за допомогою історичного та теологічного тлумачення відповідних кримінально-правових норм.

За енциклопедичними даними: «Термін «колабораціонізм» (від франц. *collaboration* – співпраця) досить часто вживається в історичній літературі для означення добровільної співпраці (на противагу вимушеній праці) окремих груп чи прошарків населення окупованих територій з окупантами. ...саме так було названо (офіційно) принцип взаємовідносин Німеччини і «вішістської Франції» (від назви м. Віші, де перебував французький уряд маршала А. Петена, що був створений в окупованій гітлерівцями Франції і уклав з А. Гітлером у 1940 році в м. Монтруа угоду про співпрацю)» [3].

Незважаючи на те, що «у світовій суспільно-політичній літературі співпраця з окупантами розглядається як ганебне явище, як дії, спрямовані проти інтересів власного народу, держави та її союзників» [3], в кримінальному законодавстві європейських країн терміни «колабораціонізм» або «колабораційна діяльність» не згадуються (за винятком ст. 120 КК Литовської Республіки «Колабораціонізм»). Натомість майже в усіх кримінальних кодексах зарубіжних країн передбачена відповідальність за державну зраду. Виникає питання: Чи є виправданою криміналізація колабораціонізму в Україні? Можливо існуючих кримінально-правових норм було достатньо для вирішення питання про відповідальність місцевого населення окупованих територій за співпрацю з державою-агресором?

Для того, щоб відповісти на ці питання, потрібно з'ясувати з якою метою законодавець передбачив в КК України таку велику кількість форм колабораційної діяльності. В історичній літературі колабораціонізм за сферами діяльності поділяється на: побутовий, адміністративний, економічний, військовий, політичний та військово-політичний. За усі перераховані види колабораціонізму в КК України передбачена відповідальність. Наприклад, державна зрада (ст. 111 КК України) є проявом усіх видів колабораціонізму, колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК України) є проявом побутового, адміністративного, економічного, політичного колабораціонізму, пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК України) є проявом економічного та політичного колабораціонізму.

Сталося те, про що М. Рубашенко попереджав ще в 2016 році: «...кримінальна відповідальність за колабораціонізм уже передбачена (криміналізована) у складі такого злочину, як державна зрада, а тому запровадження нової (самостійної) форми такого діяння призведе до плутанини та становитиме небезпеку порушення прав свобод людини» [4, с. 329]. Складається враження, що законодавець, встановлюючи кримінальну відповідальність за різні види колабораціонізму, мав на меті не стільки покарання винних та реальне застосування норм кримінального закону, скільки попередження негативного соціального явища шляхом врегулювання відносин між місцевим населенням та представниками влади держави-агресора. Сама по собі ідея диференціації кримінальної відповідальності за колабораціонізм залежно від ступеня суспільної небезпеки протиправного діяння заслуговує на детальне вивчення є глибоке обґрунтування. Дуже важливо, щоб навіть в умовах воєнного стану кримінальне право продовжувало виконувати охоронну функцію без порушення історично сформованих принципів національного та міжнародного права.

Література:

1. Кузнецов В. В., Сийплові М. В. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія: Право. 2022. Випуск 70. С. 381–388. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.61> (дата звернення: 08.07.2023).
2. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Відповідальність за пособництво державі-агресору: проблеми кваліфікації та вдосконалення кримінального закону. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 2 (18). С. 95–117. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2022.18.266927> (дата звернення: 08.07.2023).

3. Дерейко І. І. Колабораціонізм, поняття. Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка-Ком / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2007. 528 с. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Kolaboracionizm> (дата звернення: 08.07.2023).
4. Рубашенко М. А. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм за чинним КК України. *Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 12–13 жовт. 2016 р.)*. Харків, 2016. С. 328–331. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/13024/1/Rubashchenko_328-331.pdf (дата звернення: 08.07.2023).

КОЛАБОРАЦІЯ: ЩО ЗМІНИЛОСЬ ЗА РІК?

Конопельський В. Я.

*завідувач кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

Зеленецька А. І.

*курсантка 207 навчального взводу
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Актуальність даної теми полягає у тому, що від початку повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію нашої держави питання що стосуються колабораційної діяльності набрали нових обертів. З початку війни певна частина громадян України, в тому числі на тимчасово окупованих територіях пішла на співпрацю з російськими окупантами. Іноді – вимушено, іноді – цілком усвідомлено, з ідейних або фінансових міркувань. Саме тому Комітет правоохоронної діяльності Верховної ради був вимушений під час воєнного стану напрацювати статтю 111-1 Кримінального кодексу України «Колабораційна діяльність», яка передбачає відповідальність за співпрацю з окупантом. Парламент ухвалив її 3-го березня 2022 року на своєму, без перебільшення, історичному засіданні в Києві.

Проблематика стосується того аспекту, що, на жаль, деякі українці не усвідомлюють всієї серйозності даного виду правопорушень. Згідно

статті 1 Конституції України, Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою [1].

Проте деякі вважають, що норми потрібно змінювати через значну суворість. Інші ж упевнені, що навпаки – потрібно скасовувати кримінальну відповідальність за колабораціонізм щодо деяких осіб (наприклад вчителі, лікарі, працівники ЖКГ тощо) та застосовувати до таких людей люстрацію, адже багато громадян на тимчасово окупованих територіях виживали усіма можливими способами і не мають нести за це відповідальність.

За січень-травень 2023 року Офіс Генпрокурора відкрив понад 2300 проваджень за статтями «державна зрада» та «колабораційна діяльність». Водночас лише близько 11 % справ передано до суду. З того часу як стаття працює, СБУ і Національна поліція розслідують справи. Станом на теперішній час зареєстровано близько 4000 проваджень, близько 1000 осіб отримали підозри, понад 500 справ передано до суду, є вже рішення першої інстанції в понад 370 справах [2]. У порівнянні з 2022 роком показники 2023 року значно зросли. *«Зменшення виявлених Національною поліцією фактів колаборації станом на 174 день війни не спостерігається. В середньому за місяць нараховується у ЄРДР близько 160 цих фактів»*, – заявила Альона Матвєєва, речниця Міністерства внутрішніх справ.

При цьому, стосовно колабораціонізму речниця МВС заявила, що відповідно до даних ЄРДР, у провадженні Національної поліції знаходилося з початку вторгнення росії на територію України і дотепер загалом 1200 кримінальних проваджень. Згідно з її словами, з них 549 справ було розпочато за такими фактами, як публічне заперечення збройної агресії рф проти України, публічні заклики до підтримки рішень і дій рф, до співпраці з рф, до невизнання державного суверенітету України на тимчасово захоплених територіях України тощо.

«627 справ було розпочато за фактами добровільного зайняття громадянами України посад, які були незаконно створені на тимчасово окупованих територіях, а також у окупаційній адміністрації рф, або щодо добровільного обрання до таких органів тощо», – зазначила представниця МВС.

Водночас вона наголосила, що з цих 1200 кримінальних проваджень у ході досудового розслідування 199 особам було повідомлено про підозру [3].

Слід зазначити, що з фактами колаборації правоохоронні органи стикались і раніше. У 2018–2021 роках з 243 розглянутих справ лише у 10 провадженнях визнано винуватість у державній зраді (4 %). 60 %

розглянутих справ у 2018–2021 роках були закриті. У 2022 році винуватість у держзradі визнано також по 10 справах. Це 3 % від кількості всіх справ, які були розглянуті в судах по 111 статті ККУ (Державна зрада). 17 % справ судді закрили. По колабораційній діяльності винуватість визнано у 52 справах (17 %), а закрито лише 2 справи [4].

Необхідно звернути увагу і на те, що рух колабораціонізму з початку вторгнення охопив і деяких представників шоу-бізнесу. Багато українських зірок, журналістів через ризик підриву репутації замовчують факт війни у ЗМІ, виїхали закордон (дехто прямо виїхав до країни агресора, що також розцінюється як державна зрада). Прикро, що деякі українці не усвідомлюють масштаби наслідків і продовжують підтримувати та фінансувати агресора, слухаючи пісні виконавців-зрадників та навіть російських виконавців. Саме з цією метою було створено спеціальну європейську програму.

У програмі ЄС «Креативна Європа» оголошено конкурс «Новини: Журналістські партнерства – Колаборації» 2023 (підпрограма «Міжсекторальна співпраця»). Цей конкурс розрахований для ЗМІ і спрямований на підтримку високих стандартів медіа продукції через посилення міжнародної співпраці серед журналістів та медіа фахівців. «Креативна Європа» – це програма Європейського Союзу, яка підтримує культурний та креативний сектори.

Метою програми є захист, розвиток та промоція європейського культурного та мовного розмаїття та спадщини, а також підвищення конкурентоспроможності та економічного потенціалу культурного та креативного сектору, зокрема аудіовізуального. Бюджет програми на 2021–2027 роки складає 2,44 млрд євро. Україна стала учасницею програми у 2016-му році. В Україні постійно працює Національне бюро програми, яке надає консультаційну підтримку українським заявникам та поширює актуальну інформацію про програму [5].

Отже, можна зробити висновок, що питання актуальності кримінально-правової кваліфікації та розслідування колабораціонізму варте великої уваги та посиленого контролю. Показники на сьогоднішній день зросли майже вдвічі, тому необхідно звертати особливу увагу на діяльність правоохоронних органів, скорегувати національне законодавство з питань, що стосуються колаборації та її проявів.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text/>

2. У 2023 році прокуратура відкрила понад 2 тис. справ про держзраду та колабораціонізм: URL: <https://glavcom.ua/amp/country/criminal/u-2023-rotsi-prokuratura-vidkrila-ponad-2-tis-sprav-pro-derzhzradu-ta-kolaboratsionizm-935848.html>
3. Колаборантів не стає менше: стало відомо, скільки справ за місяць відкриває поліція: URL: <https://www.slovoidilo.ua/amp/2022/08/17/novyna/bezpeka/kolaborantiv-ne-staye-menshe-stalo-vidomo-skilky-sprav-misyacz-vidkryvaye-policziya>
4. Скільки колаборантів і зрадників отримали обвинувальні вирoki: сумна статистика: URL: <https://glavcom.ua/amp/country/criminal/skilki-kolaborantiv-i-zradnikiv-otrimali-obvinuvalni-viroki-sumna-statistika-910165.html>
5. Конкурс «Новини: Журналістські партнерства – Колаборації» 2023 програми ЄС «Креативна Європа»: URL: <https://www.prostir.ua/?grants=konskurs-novyny-zhurnalistski-partnerstva-kolaboratsiji-2023-prohramy-es-kreatyvna-evropa>

МОЖЛИВОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ДОКУМЕНТУВАННІ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Корнієнко М. В.

проректор

Одеського державного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор,

полковник поліції

Лісніченко Д. В.

доцент кафедри кримінального процесу

Одеського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

Україна переживає одну з найважчих, якщо не найважчу сторінку своєї історії.

Збройна агресія РФ та окупація частини території України призвела до зростання кількості зареєстрованих та розслідуваних правоохоронними органами кримінальних проваджень щодо фактів співробітництва громадян України з окупаційними військами та владою.

В зв'язку з цим, та за для боротьби з такими фактами, законодавець передбачив окремий склад кримінального правопорушення, який

охоплює таку діяльність, шляхом внесення нових юридичних конструкцій у ст.ст. 111, 111-1, 111-2 КК України [1], та введення такого формулювання як «колабораціонізм».

Колабораціонізм – це спеціальна форма державної зради громадян, яка виникає на окупованих ворогом територіях під час міжнародного збройного конфлікту, та передбачає добровільну співпрацю населення з окупантом.

Правоохоронна система вперше за часів незалежності зіткнулась з такими викликами і навантаженням. По-перше потрібно документувати злочини, які вчиняються окупантами. Це стосується і результатів ракетних обстрілів і злочинів які вчиняються відносно мирного населення. По-друге на правоохоронній системі залишається і її основна функція щодо боротьби зі злочинністю на підконтрольній території України. Оскільки як показує світовий досвід, в найважчі часи для держави, знаходяться елементи які бажають використати важкі часи для задоволення власних потреб незаконним шляхами.

В свою чергу, документування та розслідування колабораційної діяльності має певні складнощі:

- місце злочину, та місце перебування підозрюваної особи знаходиться на окупованій території;
- документування фактів колабораційної діяльності здебільшого пов'язане фіксацією цифрових доказів (матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі комп'ютерні дані), що містяться у відкритих мережах (Інтернет; різноманітних засобах масової інформації; соціальних мережах), закритих мережах, а також у свідків (приватні месенджери та телеграм канали; особисте листування з використанням комп'ютерної техніки та мобільних телефонів, флеш-носії, карти-пам'яті тощо). Цифрові докази є документами (ст. 99 КПК України), які в свою чергу є доказами (ст. 84 КПК України) [2].

Правоохоронній системі країни і через завантаженість і через брак фахівців в документуванні такої діяльності дуже важко здійснювати діяльність щодо фіксування та розслідування колабораційної діяльності.

Як зазначив у своєму виступі президент Володимир Зеленський під час виступу на заході з нагоди Дня Національної поліції України в Україні порушено понад 84 тисячі кримінальних проваджень щодо воєнних злочинів російських окупантів, є 1838 повідомлень про підозру. Це надзвичайно великий об'єм роботи, який вимагає і часу і залучення великої кількості фахівців.

Однак надзвичайно важливо такі факти фіксувати і розслідувати, і на наше переконання потрібно максимально залучати для цього недержавні організації та громадські формування.

Жахи війни та труднощі спричинені окупаційними військами змусили консолідуватись суспільство, еволюціонувати громадське суспільство, породити значну кількість громадських організацій, волонтерських об'єднань. Зазначений ресурс потрібно використовувати.

Як показує світовий досвід, діяльність громадських організацій, та недержавних структур в аспекті неофіційних розслідуваннях різного роду злочинів дають дуже реальні результати. Це пояснюється наявністю необхідних спеціалістів у пошуку та виявленні різноманітної інформації; можливістю концентрації зусиль на одному факту, або особі.

У світі існує кілька недержавних структур, які займаються розслідуванням злочинів і порушень прав людини. Ці організації зазвичай працюють незалежно від урядів та мають свою спеціалізацію у певних сферах. Ось кілька прикладів недержавних структур, які здійснюють розслідування злочинів та мають значний світовий досвід:

1. Human Rights Watch (HRW): HRW є однією з провідних недержавних організацій, що документує порушення прав людини по всьому світу. Вони займаються збором доказів та дослідженням злочинів, таких як воєнні злочини, злочини проти людяності та порушення міжнародного гуманітарного права.

2. Amnesty International: Ця організація має глобальний масштаб і зосереджена на розслідуванні порушень прав людини, у тому числі злочинів, які скоюються у контексті конфліктів та окупацій. Amnesty International активно залучає свідків, збирає докази та публікує звіти про порушення прав людини.

3. International Commission of Jurists (ICJ): ICJ є недержавною організацією, яка працює над просуванням правосуддя та прав людини. Вони займаються дослідженням випадків порушень прав людини, включаючи злочини, та надають юридичну експертизу у цих питаннях.

4. International Criminal Court (ICC) Outreach Program: ICC не є безпосередньо недержавною структурою, але його Програма співпраці має на меті залучення недержавних акторів до розслідування масових злочинів, таких як воєнні злочини, злочини проти людяності та геноциду. Це може включати роботу з недержавними організаціями, щоб зібрати докази, збільшити обізнаність і сприяти праву суддю.

Ці організації і програми мають значний вплив на міжнародну арену і допомагають забезпечувати відповідальність за злочини, а також

підвищують громадську свідомість щодо прав людини та потреби в їх захисті.

Також варто згадати таку організацію, як Bellingcat. Bellingcat є незалежною медіаорганізацією, яка спеціалізується на використанні відкритих джерел і цифрових методів розслідування для встановлення фактів у глобальних подіях. Вони здійснюють розслідування з різних областей, включаючи конфлікти, воєнні злочини, тероризм, кібербезпеку та інше. Ось декілька з найвідоміших розслідувань, проведених Bellingcat:

1. Розбиття рейсу MH17: Bellingcat провів розслідування з приводу збиття малайзійського рейсу MH17 над східною Україною у липні 2014 року. Вони використали відкриті джерела, зокрема соціальні медіа та супутникові зображення, для встановлення винних у цій трагедії.

2. Отруєння Сергія Скрипаля: Bellingcat провів дослідження отруєння колишнього російського шпигуна Сергія Скрипаля та його дочки в Солсбері, Велика Британія, у 2018 році. Вони ідентифікували підозрюваних, прослідковуючи їх маршрути за допомогою відео- та фотоматеріалів.

3. Воєнний конфлікт в Сирії: Bellingcat активно досліджує військовий конфлікт у Сирії. Вони використовують геолокацію фотографій та відео для встановлення місць здійснення атак, виявлення злочинів воєнного часу та ідентифікації військових об'єктів.

4. Отруєння Олексія Навального: Bellingcat також розслідував отруєння російського опозиціонера Олексія Навального у 2020 році. Вони використовували аналіз відео матеріалів, телефонних даних та інших відкритих джерел для виявлення підозрюваних та розслідування події.

5. Кібербезпека: Bellingcat також вивчає кібербезпеку та злочини в цій галузі. Вони аналізують кібератаки, шпигунське програмне забезпечення та хакерські групи для виявлення інформації та ідентифікації злочинців.

Розслідування Bellingcat відомі своєю детальністю, використанням відкритих джерел та високою репутацією у сфері цифрового розслідування. Їхні результати часто привертають увагу міжнародних ЗМІ та сприяють розкриттю правди у важливих подіях.

Зазначені приклади свідчать про високу кваліфікацію та широкі можливості недержавних організацій, щодо документування діяльності будь-яких осіб, в тому числі колаборантів на непідконтрольній території.

Громадські формування виступають як важливий елемент в боротьбі зі злочинністю в різних країнах світу.

Світовий досвід показує, що громадські формування можуть мати деякі переваги в боротьбі зі злочинністю.

Дуже надихає той факт, що в Україні також формуються такі організації:

- 34 правозахисних організацій України започаткували Коаліцію документування воєнних злочинів «Україна. П'ята ранку/Ukraine. Five AM Coalition». До неї, зокрема, увійшли Українська Гельсінська спілка з прав людини, Ukrainian Legal Advisory Group, Регіональний центр прав людини, Медійна ініціатива за права людини, Харківський інститут соціальних досліджень, фундація DEJURE. Ці організації здебільшого виїжджають у польові місії на деокуповані території та збирають свідчення людей, які постраждали від дій російських військових або стали свідками воєнних злочинів росіян. Зібрані свідчення вносяться до бази даних I-DOC;

- «Трибунал для Путіна» Цю організацію заснували Українська Гельсінська спілка з прав людини, Харківська правозахисна група та Центр громадянських свобод. Згодом до неї доєдналися майже два десятки громадських організацій;

- «Громадська організація TruthHounds» — це команда фахівців із прав людини, що з 2014 року документують воєнні злочини та злочини проти людства. Фахівці організації виїжджають у деокуповані міста та беруть інтерв'ю у постраждалих, чи свідків злочинів [3];

- та інші.

На наше глибоке переконання правоохоронна система повинна тісно взаємодіяти з такими організаціями, плідно співпрацювати, за можливості надавати допомогу та мотивувати такі організації до збору інформації про колабораційну діяльність на окупованих територіях. З метою, в подальшому після деокупації всієї території України притягнути зазначених осіб до кримінальної відповідальності за їх злочинні дії.

Література:

1. Кримінальний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/lams/show/4651-17>
3. Влада Прізова «Воєнні злочини РФ в Україні: громадські організації, що документують їх та збирають свідчення для трибуналу». URL : <https://suspilne.media/523271-voenni-zlocini-rf-v-ukraini-gromadski-organizacii-so-dokumentuut-ih-ta-zbiraut-svidcenna-dla-tribunalu/>

КОЛАБОРАЦІОНІЗМ В МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ

Корносюк Ю. В.

*курсантка 207 навчального взводу
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Собко Г. М.

*професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

Колабораціонізм – це термін, що описує співпрацю або узгодження з ворогом чи окупаційною силою. Цей термін найчастіше використовується для опису політичного, економічного або культурного співробітництва з окупантами або диктаторськими режимами під час воєнного або політичного конфлікту. Колабораціонізм має негативне забарвлення і вважається зрадою власної країни або народу.

У міжнародному гуманітарному праві термін «колабораціонізм» використовується для опису практик, коли особи чи організації співпрацюють з окупаційною силою, вчиняючи дії, що сприяють агресору або порушують права цивільного населення в зоні конфлікту.

Ключовими актами в галузі міжнародного гуманітарного права, які визначають правове положення населення на окупованих територіях є: Женевські конвенції та Додаткові протоколи до них; Гаазькі конвенції та додатки до них; Звичаєве право та інші джерела такого права.

Згідно із статтею 43 додатку (Положення про закони і звичаї війни на суходолі) до IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі територія визнається окупованою, якщо вона фактично перебуває під владою армії супротивника. Окупація поширюється лише на ту територію, де така влада встановлена і здатна виконувати свої функції.

З фактичним переходом до рук окупанта повноважень легітимної влади він повинен вживати всіх залежних від нього заходів для того, щоб, по можливості, відновити і забезпечити громадський порядок і безпеку, дотримуючись існуючих у країні законів, за виключенням випадків, коли це абсолютно неможливо [1].

Міжнародне гуманітарне право, також відоме як право воєнних конфліктів або право геневських конвенцій, що встановлює норми і принципи, які регулюють поведінку сторін у збройних конфліктах

з метою забезпечення захисту осіб, які не беруть безпосередньої участі у бойових діях, включаючи цивільне населення, медичний персонал, в'язнів війни тощо.

Колабораціонізм у контексті міжнародного гуманітарного права може означати співробітництво з окупантами або ворожими силами у порушенні цих норм і принципів, наприклад, надання інформації про приховування цивільних об'єктів, використання цивільних осіб як людських щитів або сприяння систематичним порушенням прав людини.

Міжнародне гуманітарне право засуджує колабораціонізм і передбачає заходи для запобігання і покарання таких дій, оскільки вони загрожують захисту осіб, що перебувають під захистом цих норм.

Міжнародне гуманітарне право визначає, що підпорядкування населення окупаційній державі не має наслідком нехтування патріотичним почуттям вірності Батьківщини. Однак, це питання більшою мірою відноситься до національного права, що містить кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність [2].

Професор-міжнародник Ерік Девід, підсумовуючи основні змістовні норми міжнародного гуманітарного права, що притаманні взаємодії населення з окупантом, відзначає:

- кримінальне право окупованої держави продовжує застосовуватися на її окупованій території (наприклад, щодо фактів співпраці з ворогом);

- закони держави-окупанта не виправдовують дій співробітників поліції та цивільних осіб на окупованій території, що вчиняють дії в інтересах окупанта та на шкоду окупованій державі та її громадянам (такі факти підпадають під пособництво ворогу);

- виконання обов'язку підкорятися приписам держави окупанта не повинні включати дій, спрямованих проти власної держави (приклади: участь у взятті заручників; арешти євреїв у 1940–1945 рр.; страти ув'язнених тощо) [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що погляд на колабораційну діяльність (лише ту, яка не завдає шкоду державі чи її громадянам) в розрізі міжнародного права свідчить про те, що гуманітарна складова добровільної співпраці населення з окупантом підкреслюється в міжнародних актах та її слід враховувати при кримінально-правовій кваліфікації таких дій колаборантів. На практиці часто виникають, так би мовити, порогові ситуації, коли при підтримці порядку окупованої держави особи ризикують викликати звинувачення у порушення вірності окупованій державі, що відмічалось міжнародною практикою.

Іноді буває важко провести чітку межу між законними діями та колабораціонізмом, що свідчить про необхідність комплексного підходу до дослідження питання колабораційної діяльності, та розрізнення не лише її форм, а також умов здійснення та наслідків.

Література:

1. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text (дата звернення: 02.07.2023).
2. Співпраця населення з окупантами: кого притягати до відповідальності? URL: <https://yvu.com.ua/spivpratsya-naselennya-z-okupantamy-kogo-prytyagaty-do-vidpovidalnosti/> (дата звернення: 02.07.2023)
3. Ерік Девід. Принципи права збройних конфліктів: Курс лекцій, прочитаних на юридичному факультеті Відкритого Брюссельського університету. К. : Міжнародний Комітет Червоного Хреста, 2011. 1144 с.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ СУСПІЛЬСТВА У БОРОТЬБИ З КОЛАБОРАЦІОНІЗМОМ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Косаревська О. В.

*старший науковий співробітник відділу організації наукової роботи
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Хілобок Д. Р.

*курсант I курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Проблематика виникнення та просування юридичної дефініції «колабораціонізм» в науковому колі активно стала поширюватись саме після повномасштабної військової агресії з боку рф 22.02.2022 року.

Режим воєнного стану в Україні, який триває понад 500 днів, об'єднав зусилля влади, науки і суспільства у пошуку нових підходів у захисті сектору Національної безпеки і оборони.

Аналіз чинного законодавства та сучасної наукової думки стосовно сфери кримінально-правової кваліфікації, документування та

розслідування фактів колабораціонізму в Україні, дає підстави визначити найбільш актуальні, на наш погляд, питання.

По-перше, слід наголосити на вдосконаленні державного механізму у боротьбі з колабораціонізмом під час воєнного стану.

Так, 03 березня 2022 року Верховною Радою України було прийнято Закон № 2108-IX, яким Кримінальний кодекс України (далі – ККУ) доповнено ст. 111-1 «Колабораційна діяльність», яка внесена до розділу 1 особливої частини Кримінального кодексу «Злочини проти основ національної безпеки» [1; 2].

Позитивним моментом слід зазначити активізацію діяльності державних інституцій, що займаються зрадниками України в період воєнного стану, а саме: РНБО, СБУ, Генеральної прокуратури.

Створення Єдиного державного реєстру колаборантів у 2022 році є не тільки суттєвою підтримкою для діяльності всіх правоохоронних структур, в тому числі і НПУ, а й прикладом прозорості протидії колабораціонізму.

Так, за статистикою Генеральної прокуратури України (станом на 12.07.2023 р.) було зареєстровано 17041 злочин проти національної безпеки України, з яких; 5809 злочинів – за колабораційну діяльність [3].

Кримінальна юстиція робить певні кроки у напрямку використання норм міжнародного гуманітарного права при розгляді нового виду державної зради – колабораціонізму.

В системі сучасного кримінального судочинства проблемним аспектом виступає неузгодженість порядку документування колабораційної діяльності. З огляду цього, автори: Г. Д. Борейко, І. В. Гловлюк, В. В. Молдован займались розробкою аспектів вдосконалення методів отримання інформації від громадян, які розглядались як свідки у досудовому розслідуванні, а також меж їх особистої відповідальності за неправдиве повідомлення про особу – колаборанта, за ст. 384 ККУ «Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу».

По-друге, слід зазначити, що останні вітчизняні наукові розвідки стосовно проблематики колабораціонізму визначались наступними напрямками.

1. Аналіз детермінантів соціально-історичних передумов для поширення колабораціонізму на окупованих з 2014 року територіях Криму, Донецького та Луганського регіонів, проведений авторами: Б. М. Головніним, О. Г. Колбом, В. Ф. Оболонцевим, Є. О. Письменським довів, що такими детермінантами стали:

- прорахунки у державній політиці (неприйняття необхідних заходів у зовнішньополітичній сфері);

- послаблення сектору обороноздатності та гальмування розвитку військово-промислового комплексу України [4];

- появлення суспільної інституції «подвійного громадянства»

2. Автори: С. В. Албул, Т. С. Вайда, І. І. Дерейко, О. М. Засць визначили типову класифікацію «колабораційної діяльності» (далі КД) як самостійної юридичної дефініції у війсьній, економічній, політичній, побутовій, адміністративній та освітній сферах [5; 6, с. 50].

3. Пошуки єдиної методики доказування фактів колабораціонізму ґрунтувались на наступних аспектах:

- розробці кваліфікуючих ознак «КД» за ст. 111-1 ККУ (М. С. Бондаренко, Б. М. Головкін, О. О. Кравчук, Л. М. Кулик, Є. О. Письменський, М. Хавронюк та інші) [7, с. 55–58];

- визначенні специфіки оперативно слідчих дій під час досудового розслідування при обшуках без присутності суб'єкта кримінального переслідування за «КД» (С. В. Албул, А. В. Коваленко);

- розмежуванні складів злочинів ст. 111-1 та 111 ККУ, з метою формування логічної структури об'єктивної сторони злочинів проти національної безпеки;

- визначенні відмінності правового статусу «комбатантів» у сучасному збройному конфлікті; (В. А. Орлов, Є. О. Письменський) [8, с. 116–128];

- дослідженні особливості адміністративно-розпорядчої та адміністративно-господарської діяльності колаборантів;

- співвідношенні фактів «покаяння колаборантів» та їх «індивідуальної відповідальності»;

- визначення певних критеріїв оцінки «КД» (за формою: індивідуальна та колективна; за характером співпраці: примусовий, добровільний, ідеологічний; за національною та релігійною приналежністю тощо).

По-третє, за висновками науковців правників, соціологів, психологів суспільство сприймає колабораціонізм як соціально-психологічне явище, що являє собою поєднання процесу та діяльності у сфері соціальної комунікації та взаємодії під час воєнного стану в Україні у сфері основ національної безпеки (О. Гончаренко, В. Горобець, В. Данилюк, Г. Резніченко).

З огляду цього, на нашу думку, слід наголосити на проблему співіснування патріотично спрямованої спільноти та суб'єктами, що підлягають кримінальному переслідуванню за «КД».

Військова агресія рф сама по собі несе велике психологічне навантаження не тільки на особовий склад ЗСУ, а й на пересічних громадян, які стикаються кожного дня з фізичними втратами близьких людей, руйнуванням будинків і інфраструктури, тому, дуже важливою, на наш погляд, постає ідеологічна-духовна площина колабораціонізму.

Слід наголосити, що форма (індивідуальна або колективна) та сам характер співпраці колаборанта буде виступати чинником до розвитку суспільних взаємовідносин між громадянами, які опинились на тимчасово окупованих агресором рф територіях та певних суб'єктів, які підлягають під кваліфікаційні ознаки «КД» за ст.111-1 ККУ. Колаборанти використовують методи залякування, пропаганди «руського мира», розповсюдження фейкової інформації про ЗСУ, приховуючи при цьому реальні факти успіхів контрнаступальних операцій, з метою створення психологічного впливу на членів громад, який, на думку авторів: Р. О. Банка, Л. В. Лебеденка, О. В. Пирожика можна трактувати як «інформаційний тероризм».

На підставі вищезазначеного, ми дійшли наступних висновків:

1. Військова агресія рф торкнулась всіх сфер життєдіяльності України: зовнішньополітичної, економічної, екологічної, культурної, освітньої тощо та спровокувала появу колабораціонізму як соціально-психологічного явища, який висвітлив нові форми зрадництва держави.

2. Науковий потенціал, провідних вітчизняних вчених в галузях: кримінального права та процесу, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності, соціології тощо, спрямовують свої зусилля до ґрунтовної розробки кваліфікаційних ознак об'єктивної сторони ст. 111-1 ККУ, на підставі сумісних методично-практичних наукових розробок.

3. Першочерговим завданням державних інституцій у сфері боротьби зі зрадниками України під час воєнного стану постає створення дієвої стратегії внутрішньої комунікації між правоохоронними органами, ЗСУ, патріотично налаштованими громадськими об'єднаннями та громадянами у боротьбі з колабораціонізмом, з метою відстоювання національної ідентичності, територіальної цілісності та суверенітету, формування колективної правової правосвідомості у захисті демократичних європейських цінностей.

4. Колабораційна діяльність є самостійною юридичною дефініцією, яка повинна бути доповнена кваліфікаційними ознаками об'єктивної сторони ст. 111-1 ККУ, з метою захисту суспільних відносин у сфері основ національної безпеки, на прикладі норм Міжнародного гуманітарного права.

5. Громадянська позиція пересічних громадян України у сфері взаємодії комунікативного процесу з колаборантами, буде залежить від оцінки дієвості кримінального судочинства у вирішенні питань індивідуальної відповідальності колаборантів, за рахунок їх відвертого каяття; встановлення партнерських відносин взаємодії і допомоги між особами, що перебувають на території України з правоохоронними органами та ЗСУ.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 03.03.2022 р. *Відомості Верховної Ради*. 2022. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>
2. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Офіс Генерального Прокурора. Злочини вчинені в період повномасштабного вторгнення рф. URL: <https://www.gp.gov.ua/>
4. Злочини в оборонній сфері буде розслідувати спеціальна робоча група у ГПУ. 26.11.2021. URL: <https://www.ukr.net>
5. Албул С. В. Колабораційна діяльність: питання визначення та відповідальності. Одеський державний університет внутрішніх справ [Електронний ресурс]. URL: <http://oduvs.edu.ua/news/колабораційна-діяльність-питання-ви/>
6. Заєць О. М. Колаборація: поняття, сутність та перспективи застосування. *Організаційно-правові аспекти взаємодії правоохоронних та судових органів під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з військовою агресією РФ проти України* : матер. науково-практичного семінару (м. Дніпро, 30 квітня 2022 р.). Дніпро : ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2022. С. 50.
7. Кулик Л.М. Поняття та зміст колабораційної діяльності. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 21 липня 2022 р. Одеса: ОДУВС, 2022. С. 55–58
8. Письменський Є.О. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема. *Право України*. 2020. № 12. С. 116-128.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІОНІЗМ: ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ

Косовський С. О.

*курсант 208 навчального взводу
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Собко Г. М.

*професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

Україна, через Верховну Раду, ухвалила закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» 3 березня 2022 року. Цей закон набув чинності з моменту його опублікування, а саме з 15 березня 2022 року. Закон також містить положення про дію у часі, зокрема неможливість застосування його зворотно до осіб, які можуть страждати від таких змін, якщо це погіршує їх становище. Це детально регулюється статтями 4 та 5 Кримінального кодексу України. Застосування нових положень закону спонукало до обговорення закриття справ, які раніше не розглядалися як колабораційна діяльність, оскільки не існувало кримінальної відповідальності за такі дії, але розглядалися як державна зрада.

Згідно з цим законом, визначено діяння, які вважаються колабораційною діяльністю. Закон встановлює кримінальну відповідальність за ці діяння. Це означає, що раніше вони не вважалися самостійними злочинами, за винятком участі у незаконних збройних формуваннях, що передбачено статтею 260 Кримінального кодексу України. Однак, через широке визначення «державної зради» у статті 111 Кримінального кодексу України, де навіть «підривна діяльність» трактувалася як державна зрада, виникало багато спірних ситуацій. Деякі юристи вважають, що це була спрощена форма державної зради з м'якшими покараннями.

Цей підхід часто призводив до тривалого утримання під вартою та порушення прийнятих строків утримання під вартою. Також він спричиняв затримки в загальних строках розгляду справ в судах, які повинні вирішувати, чи є випадок злочину в кожному конкретному випадку. На нашу думку, виділення цієї колабораційної діяльності

в окрему статтю (на відміну від пропозиції одного з законопроектів, де вона розглядалася як форма державної зради) разом з назвою прийнятого закону свідчить про появу нової категорії злочинів, які раніше не мали кримінально-правових наслідків.

Ця стаття про колабораційну діяльність містить цікавий набір покарань. Якщо йдеться про першу та другу частину статті 111-1 Кримінального кодексу України, яка стосується публічного заперечення збройної агресії проти України або тимчасової окупації її частини, то тут передбачена фактична «люстрація» – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років. У інших випадках можуть бути застосовані виправні роботи (відрахування певного відсотку заробітку протягом певного часу), арешт або позбавлення волі на певний період. У деяких ситуаціях може бути призначена конфіскація майна як додаткове покарання.

Структура статті 111-1 Кримінального кодексу України також викликає певні зауваження: у другій частині передбачена відповідальність за добровільне зайняття громадянином України посади, яка не пов'язана з організаційно-розпорядчими або адміністративно-господарськими функціями у незаконних органах влади (визначення окремо не надається, проте правники зазвичай користуються коментарями до розділу щодо службових злочинів). За своєю чергою, відповідальність за добровільне зайняття посади, пов'язаної з виконанням таких функцій, розміщена далі, у п'ятій частині цієї статті, а якщо йдеться про посади у судових і правоохоронних органах, то вона регулюється сьомою частиною цієї статті.

Також цікавими є різні суб'єкти відповідальності (на відміну від державної зради, де суб'єктами є тільки громадяни України): у перших трьох частинах, а також у п'ятій, сьомій і восьмій частині це громадяни України, але у четвертій, шостій і восьмій частині також можуть бути іноземці або особи без громадянства.

Щодо спрямованості допомоги, в статті про державну зраду це може бути допомога будь-якій державі у підривній діяльності, але щодо складів колабораційної діяльності така допомога стосується лише держави-агресора.

Однією зі спільностей щодо норми, яка викликала багато обговорень, є відповідальність за пропаганду в освітніх закладах з метою сприяння збройній агресії проти України, тимчасової окупації її території, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором агресії та впровадженню стандартів освіти держави-агресора. Чи сприятиме, наприклад, пропаганда здорового способу

життя та спорту для дітей на окупованих територіях (які, можливо, у майбутньому стануть жертвами примусової мобілізації) здійсненню збройної агресії? Або впровадження стандартів освіти при викладанні математики та фізики (які, можливо, аналогічні нашим), що потенційно можуть бути використані снайперами для поліпшення точності пострілів?

Обговорюваною є й відповідальність за зайняття посад у судових та правоохоронних органах, з урахуванням міжнародного гуманітарного права, яке покладає на державу-окупанта обов'язок забезпечити право на справедливий суд на окупованих територіях, відповідно до законодавства цієї країни. Вимога законодавства про лояльність судової влади викликає сумніви щодо її інституційної незалежності і ставить на порядок денний питання щодо створення міжнародного трибуналу для розгляду справ, пов'язаних з збройним конфліктом, або широкого використання вже існуючого Міжнародного кримінального суду. Ратифікація Римського Статуту (хоча юрисдикція вже визнана Україною) відкриє можливість призначення українського судді та прокурора в цей Суд, що є доцільним.

Література:

1. Письменський Є. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема. URL: <https://rd.ua/storage/attachments/11288.pdf>
2. Кримінальний Кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ «ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОРТАЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ» В ОПЕРАТИВНОМУ ПОШУКУ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ КРАДІЖКИ З КВАРТИР НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Костенко Ю. О.

аспірант

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Грабазій І. А.

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Питання оперативно-розшукової протидії злочинам на деокупованих територіях України потребують поглибленого наукового опрацювання. На теперішній час, коли обсяги оперативної інформації збільшуються і різко зростають потреби в ній, великого значення для працівників оперативних підрозділів правоохоронних органів набуває діяльність з якісного наповнення сучасних автоматизованих інформаційних систем і використання наявної оперативно-розшукової інформації під час оперативного пошуку осіб, які вчиняють крадіжки з квартир на деокупованих територіях.

Відповідно до п. 18 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», підрозділи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, мають право створювати і застосовувати автоматизовані інформаційні системи [4]. При цьому, автоматизована інформаційна система – це взаємопов’язана сукупність даних, обладнання, програмних засобів, персоналу, стандартних процедур, які призначені для збору, обробки, розподілу, зберігання, представлення інформації відповідно до вимог, які випливають з цілей організації [1, с. 154]. В Національній поліції України функціонує Інформаційно-телекомунікаційна система «Інформаційний портал Національної поліції України» (система ІППП), яка призначена для інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності Національної поліції, наповнення та підтримки в актуальному стані інформаційних ресурсів, що входять до Єдиної інформаційної системи МВС України (ЄІС МВС) [3]. Слід вказати, що серед наявних підсистем ІППП в оперативному пошуку осіб, які вчиняють крадіжки з квартир на деокупованих територіях

підрозділами кримінальної поліції найчастіше використовуються наступні:

ІП «Єдиний облік» – автоматизований облік заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, зареєстровані органами Національної поліції України.

ІП «Кримінальна статистика» – автоматизований облік відомостей про кримінальні правопорушення, осіб, які їх вчинили або підозрюються у їх вчиненні, досудове розслідування за якими здійснюється слідчими Національної поліції.

ІП «Адміністративне правопорушення» – автоматизований облік відомостей про зареєстровані в органах Національної поліції адміністративні правопорушення, осіб, що їх учинили, а також результати розгляду відповідних матеріалів про ці правопорушення.

ІП «Адміністративне правопорушення – штрафи» – автоматизований облік відомостей щодо сплати штрафів за вчинення адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі та обмін даними про виписки з рахунків надходжень державного бюджету щодо адміністративних штрафів між ІП «Бюджетна установа МВС» та ІПП.

ІП «Корупція» – база даних, у якій обліковуються відомості про зареєстровані корупційні правопорушення, осіб, які їх вчинили, рішення судів щодо розгляду матеріалів про такі правопорушення.

ІП «Особа» – база даних, у якій обліковуються особи, які вчиняють протиправні діяння, стосовно яких здійснюється профілактична робота.

ІП «Особа» (трафік) – автоматизований облік відомостей щодо осіб, причетних до торгівлі людьми та осіб, причетних до нелегальної міграції із зазначенням характеристики вчинених правопорушень.

ІП «Розшук» – автоматизований облік відомостей щодо розшуку підозрюваних, обвинувачених (підсудних), осіб, які ухиляються від відбування покарання та безвісно зниклих осіб.

ІП «Розшук дітей» – спеціалізований інформаційний сервіс для надсилання, накопичення, оброблення відомостей про зниклих дітей, що відправляються ПрАТ «Київстар» для СМС-розсилки про зниклу дитину згідно визначеної геоінформаційної прив'язки до місцевості.

ІП «Гарпун» – автоматизований облік відомостей про транспортні засоби усіх типів та номерні знаки, що розшукуються у рамках кримінальних, виконавчих проваджень, проваджень у справах про адміністративні правопорушення, оперативно-розшукової діяльності, а також за ухвалою слідчого судді, суду.

ІП «Номерні речі» – автоматизований облік відомостей щодо номерних речей, викрадених, вилучених у громадян (належність яких

не встановлена), інше майно, яке має ідентифікаційні ознаки, або речі, пов'язані із вчиненням правопорушення, відповідно до заяв громадян, знайдені, вилучені предмети і речі, у тому числі заборонені або обмежені в обігу, а також документи з ознаками підробки, які мають індивідуальні номери.

ІІ «Культурні цінності» – автоматизований облік відомостей щодо викрадених, втрачених, вилучених або знайдених культурних цінностей, що належать до об'єктів духовної та матеріальної культури, мають історичне, художнє, етнографічне та наукове значення.

ІІ «Кримінальна зброя» – автоматизований облік відомостей про зброю, викрадену, втрачену, знайдену, добровільно здану до органів Національної поліції, вилучену працівниками Національної поліції з числа тієї, що незаконно зберігалася, вогнепальної, пневматичної калібру понад 4,5 мм та швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і холодної зброї, пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими металевими снарядами не смертельної дії, деталей зброї.

ІІ «Зареєстрована зброя» – автоматизований облік інформації про вогнепальну та холодну зброю, яка зареєстрована та легально використовується фізичними та юридичними особами.

ІІ «Домашній арешт» – автоматизований облік відомостей стосовно підозрюваних, обвинувачених щодо яких судом застосовано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту.

ІІ «Втрачені документи» – автоматизований облік викрадених, втрачених, вилучених, знайдених документів (бланків документів), що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, документів (бланків документів), що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус, у тому числі такі, що визнано недійсними, документів осіб, які розшукуються, а також документів (бланків документів), що мають індивідуальні номери.

ІІ «Цунамі» – автоматизована підсистема, яка забезпечує централизоване управління силами та засобами органів та підрозділів поліції для реагування на повідомлення про правопорушення та інші події. Ця підсистема здійснює інтеграцію прийнятих формалізованих повідомлень про правопорушення та інші події, інформацію про наявні сили поліції для реагування, їх взаємної геоінформаційної прив'язки, обміну інформацією з мобільними терміналами, що використовуються патрулями та іншими силами, інтерфейсів, аналітичних засобів для прийняття управлінських рішень диспетчерською службою.

ІІ «102» – автоматизована підсистема прийому, фіксації, оброблення та реєстрації повідомлень на лінію «102» за допомогою

телекомунікаційних систем, а також їх передачі до оперативно-диспетчерських служб для організації реагування на такі повідомлення.

ІІ «HotLine» – Call-Центр Національної поліції – автоматизована система прийому, фіксації, оброблення, реєстрації звернень громадян на «гарячу» телефонну лінію Національної поліції України (0800-500202).

ІІ «ДТП» – автоматизований облік відомостей про дорожньо-транспортні пригоди, у тому числі фото-відеозображення з місць події, фіксування координат події на картах (регіону, країни).

ІІ «Кіберзлочин» – автоматизований облік відомостей щодо правопорушень та осіб, які причетні до вчинення злочинів у сфері інформаційних технологій, методів і засобів поширення шкідливих вірусів, зламу паролів, крадіжок номерів банківських карток і інших банківських реквізитів, фішинг, так і поширення протиправної інформації через Інтернет, а також шкідливе втручання в роботу різних систем через комп'ютерні мережі.

ІІ «ТЗ, що розшукуються» – автоматизований облік відомостей про транспортні засоби, що розшукуються у зв'язку з незаконним заволодінням, безгосподарних ТЗ, викрадених, втрачених номерних знаків.

ІІ «Драгер» – автоматизований облік спеціальних технічних засобів, якими здійснюється проведення оглядів водіїв транспортних засобів щодо стану алкогольного сп'яніння та облік інформації щодо осіб, які тестуються із зазначенням результатів такого тестування.

ІІ «Затримані ТЗ» – автоматизований облік інформації про транспортні засоби, що евакуйовані до спеціальних майданчиків чи стоянок на підставі акту огляду та затримання ТЗ, що складено працівниками Національної поліції.

ІІ «ІТТ-Custodi Records» – автоматизований облік відомостей про роботу ІТТ та осіб, які в них утримуються.

ІІ «Масові заходи» – автоматизований облік актуальної інформації про масові заходи та їх учасників, що плануються та здійснюються в межах держави.

ІІ «Облік відеокамер» – автоматизований облік встановлених відеокамер [2, с. 83].

Використання вищевказаних підсистем сприятиме досягненню позитивних результатів під час оперативного пошуку осіб, які вчиняють крадіжки з квартир на деокупованих територіях.

Література:

1. Албул С. В. Оперативні обліки як засіб реалізації завдань оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України. *Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice. Proceedings of the XXVII International Scientific and Practical Conference. (July 12–15, 2022).* Prague, Czech Republic. 2022. Рр. 153–155.
2. Албул С. В. Теоретико-правові засади розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України: монографія. Одеса : ОДУВС, 2022. 320 с.
3. Про затвердження Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» : наказ МВС України від 03.08.2017 № 676 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17> (дата звернення 10.07.2023).
4. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/print> (дата звернення 10.07.2023).

КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Кравчук М. А.

*курсант 309 навчального взводу
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Чекмарьова І. М.

*професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Актуальність теми полягає в тому, що Україна, як багатонаціональна держава, пройшла через низку важких випробувань у своїй історії. Одним із таких складних періодів є воєнний стан, коли країна знаходиться під загрозою зовнішньої агресії. У цих умовах, Україна, як суверенна держава, стикається з неминучою потребою захищати свою територіальну цілісність та незалежність в умовах воєнного стану. Водночас, цей період вимагає від громадян високої відданості своїй країні та підтримки оборонних зусиль. Проте, іноді зустрічаються випадки колабораційної діяльності, яка прямо чи опосередковано підірвує національну безпеку та суверенітет України.

Частина 1 статті 111–1 Кримінального кодексу України визначає колабораційну діяльність як публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, а також установлення та утвердження тимчасової окупації частини її території. Це також охоплює публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, а також до співпраці з ними [1].

Колабораційна діяльність такого характеру є серйозним порушенням національної безпеки та загрозою для суверенітету та незалежності України.

Україна потребує єдності та взаємодії всіх своїх громадян для відстоювання своїх прав та цінностей. Колаборація не має місця в українському суспільстві, особливо в умовах воєнного стану. Навпаки, потрібна активна підтримка держави, взаємодопомога та співпраця між громадянами, щоб забезпечити силу, стійкість та витривалість українського народу у відповіді на будь-яку загрозу.

У цих складних умовах, колабораційна діяльність не тільки порушує закони України, але й загрожує майбутньому країни та добробуту її громадян. Тому необхідно відверто виступати проти колаборації та сприяти національній єдності, підтримуючи безпеку та суверенітет України.

Колабораційна діяльність в умовах воєнного стану виражається в наступних діях:

1. Перепублікування або публічна підтримка насильства проти України або заперечення факту такого насильства (заклики та висловлювання в мережі та ЗМІ):

- відкидання існування збройної агресії та окупації територій України

- заклики підтримувати дії держави-агресора, окупаційної адміністрації та співпрацювати з ними

- відмова визнавати державний суверенітет України на тимчасово окупованій території

2. Зайняття посади в нелегальних органах, створених на окупованих територіях:

- безвідповідальні посади, які не передбачають виконання організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарчих функцій.

3. Обрання до нелегальних органів, створених на окупованих територіях, організація та проведення виборів, заклики до проведення виборів та референдумів

4. Зайняття посади в судових або правоохоронних органах, створених на окупованій території

5. Приєднання до воєнізованих груп, створених на окупованій території, до збройних формувань держави-агресора

6. Надання допомоги в проведенні воєнних дій проти Збройних Сил України, територіальних оборонних організацій та добровольчих формувань, створених для захисту незалежності України

7. Організація та проведення політичних заходів та спільна інформаційна діяльність з державою-агресором, окупаційною владою:

- політичні заходи, такі як конференції, демонстрації, збори, мітинги, круглі столи тощо, з метою підтримки держави-агресора
- спільне збирання, створення, зберігання, використання та поширення інформації разом із державою-агресором та окупаційною владою

- активна участь у вищезазначених діях

8. Надання матеріальних ресурсів та господарська діяльність:

- передача матеріальних ресурсів збройним або військовим формуванням держави-агресора або окупаційній владі

- здійснення господарської діяльності в співпраці з окупаційною владою

9. Пропаганда в освітніх закладах:

- підтримка та пропаганда військової агресії проти України
- підтримка держави-агресора та окупаційної влади
- впровадження освітніх стандартів держави-агресора [2].

Також треба зазначити, що на даний час існує декілька законопроектів, найбільш вдалий з яких на мою думку є законопроект Депутата Верховної Ради Павлюка М.В. від 05.01.2023 № 8301-1, в якому пропонується збільшити відповідальність на вказане в статті 111-1 ККУ діяння.

Підсумовуючи, Україна, як багатонаціональна держава, стикається з численними викликами в своїй історії, і одним з найскладніших періодів є воєнний стан, коли країна зазнає загрози зовнішньої агресії. У цій складній ситуації важливо, щоб українське суспільство було єдиним і підтримувало оборонні зусилля країни для захисту її територіальної цілісності та незалежності.

Стаття 111-1 Кримінального кодексу України покликана запобігти та припинити колабораційну діяльність, забезпечуючи правову відповідальність за такі дії. Це сприяє зміцненню національної безпеки, захисту суверенітету та інтересів України, а також забезпечує справедливість та правовий порядок в країні. До вищезазначеної статті

Кримінального кодексу України на регулярній основі вносяться зміни та формуються нові пропозиції щодо її удосконалення.

Література:

1. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131 (Документ 2341-III, чинний, поточна редакція; Редакція від 28.04.2023, підстава 2997-IX) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Новослобідська громада: Запобігання корупції. Повідомлення про корупцію: Дії в умовах воєнного стану. 2023. URL: <https://novoslobidska-gromada.gov.ua/dii-v-umovah-voennogo-stanu-08-51-27-31-03-2023/>

КОЛАБОРАЦІЙНА ЧИ ОКУПАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ?

Крайник Г. С.

*доцент кафедри права та публічного управління
Житомирського державного університету імені Івана Франка,
кандидат юридичних наук, доцент*

Порівнюючи чинний Кримінальний кодекс (далі – КК) України [1] та проект нового КК України станом на 22 травня 2023 р. [2], можна побачити, що та діяльність, яка у ст. 111-1 чинного КК України є колабораційною, у ст. 9.1.8 проекту КК України частково залишилась колабораційною, а у ст. 9.1.9 «Окупаційна діяльність» проекту нового КК України вже названа окупаційною.

Ст. 111-1 чинного КК України «Колабораційна діяльність» містить, зокрема, положення (наводжу зміст трьох частин з восьми, без примітки – Г.К.):

«1.Публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України – караються ....

2. Добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або

адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, – караються ....

3. Здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти, – караються ....» [1].

У ст. 9.1.8 проекту КК України «Колабораційна діяльність» вказано: «Громадянин України, який на тимчасово окупованій території України підтримав державу-агресора, добровільно співпрацюючи з нею, а саме:

- 1) організував чи проводив незаконні вибори або референдум;
- 2) організував чи проводив захід політичного характеру щодо реалізації або підтримки рішень чи дій держави-агресора, або брав активну участь у такому заході;
- 3) впроваджував стандарти освіти держави-агресора у закладах освіти;
- 4) здійснював інформаційну діяльність;
- 5) провадив узгоджену з державою-агресором господарську діяльність в її інтересах;
- 6) передавав державі-агресору матеріальні ресурси чи інші активи;
- 7) внаслідок призначення чи обрання обійняв посаду в окупаційній адміністрації держави-агресора або підконтрольному державі-агресору самопроголошеному органі, який узурпував виконання владних функцій на тимчасово окупованій території України, або в установі чи організації, створеній такою адміністрацією чи таким органом, – вчинив злочин 5 ступеня» [2].

Схожі положення містить ст. 9.1.9 «Окупаційна діяльність», де принципова відмінність є лише у суб'єктах (у ст. 9.1.8 – громадянин України, а ст. 9.1.9 – іноземець або особа без громадянства): Іноземець або особа без громадянства, яка на тимчасово окупованій території України:

- 1) надала державі-агресору допомогу в здійсненні акту агресії проти України або в підривній діяльності проти державної безпеки України;
- 2) організовувала чи проводила незаконні вибори або референдум,

3) організовувала чи проводила захід політичного характеру щодо реалізації або підтримки рішень чи дій держави-агресора, або взяла активну участь у такому заході,

4) впроваджувала стандарти освіти держави-агресора в закладах освіти або здійснювала освітню діяльність за такими стандартами в закладах освіти України,

5) здійснювала інформаційну діяльність,

6) провадила узгоджену з державою-агресором господарську діяльність в її інтересах,

7) передавала державі-агресору матеріальні ресурси чи інші активи,

8) внаслідок призначення чи обрання обійняла посаду в окупаційній адміністрації держави-агресора або підконтрольному державі-агресору самопроголошеному органі, який узурпував виконання владних функцій на тимчасово окупованій території України, або в установі чи організації, створеній такою адміністрацією чи таким органом, – вчинила злочин 5 ступеня [2].

При підготовці проєкту КК України враховано низку пропозицій національних експертів (зокрема, виключено ознаку вчинення злочину в особливий період чи під час надзвичайного стану). Ця ознака стосувалася колабораційної діяльності (ст. 9.1.8) та окупаційної діяльності (ст. 9.1.9), для яких учинення їх в особливий період, по суті була їх іманентною рисою, тому її збереження призводило б до порушення правил диференціації кримінальної відповідальності та постановки питання про порушення принципу *nonbisinidem* [3, с. 568].

Водночас, на мою думку, по-перше, доцільним є поява окремих злочинів – коупаційна та колабораційна діяльність, а також розмежування суб'єктів досліджуваних злочинів за ознакою громадянства – у ст. 9.1.8 – громадянин України, а ст. 9.1.9 – іноземець або особа без громадянства. Такий підхід у чинному КК України не заперечується науковцями та витримав випробування практикою, і застосовується, наприклад, у ст. 111 «Державна зрада» та ст. 114 «Шпигунство».

По-друге, низка діянь усе ще потребує роз'яснень та конкретизації за прикладом чинної редакції ст. 111-1 КК України, а саме – у п. 4-6 ст. 9.1.8 та п. 5-7 ст. 9.1.9 проєкту КК України: а) здійснювала інформаційну діяльність; б) провадила узгоджену з державою-агресором господарську діяльність в її інтересах; в) передавала державі-агресору матеріальні ресурси чи інші активи.

По-третє, поки що не диференційовано кримінальну відповідальність залежно від суспільної небезпечності діянь у ст. 9.1.8

проекту КК України «Колабораційна діяльність» та ст. 9.1.9 «Окупаційна діяльність», що потребує змін.

Отже, доцільною, на мою думку, є поява у проекті КК України терміну «окупаційна діяльність» та нової статті (9.1.9). Окрім відмежування за об'єктивною стороною, розмежування суб'єктів досліджуваних злочинів (колабораційна діяльність та окупаційна діяльність) відбувається за ознакою громадянства – у ст. 9.1.8 – громадянин України, а ст. 9.1.9 – іноземець або особа без громадянства.

З урахуванням викладеного, пропоную:

1. Конкретизувати зміст діяння у п. 5 ст. 9.1.9 та п. 4 ст. 9.1.8 проекту КК України – «здійснювала інформаційну діяльність», оскільки це важливо для точного формулювання ознак злочину, а також не будь-яка інформаційна, роз'яснювальна діяльність є суспільно небезпечною. Більш детально розписати, що мається на увазі у п. 7 ст. 9.1.9 – «передавав державі-агресору матеріальні ресурси чи інші активи», оскільки така передача могла бути не лише добровільною, але і примусовою, наприклад, під загрозою розстрілу тощо. Аналогічно розписати п. 6 вказаної статті – «провадила узгоджену з державою-агресором господарську діяльність в її інтересах», наприклад, якщо особа примусово за наказом окупантів за власні кошти збирає врожай.

2. При роз'ясненні та конкретизації ознак діянь у п. 4-6 ст. 9.1.8 та п. 5-7 ст. 9.1.9 проекту КК України як орієнтир розглядати чинну редакцію ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність».

3. Дивергенціювати кримінальну відповідальність залежно від суспільної небезпечності діянь у ст. 9.1.8 проекту КК України «Колабораційна діяльність» та ст. 9.1.9 «Окупаційна діяльність», тому що різною є суспільна небезпечність, наприклад, інформаційної діяльності (п. 4 ст. 9.1.8 та п. 5 ст. 9.1.9) та, наприклад, п. 1 ст. 9.1.9 – надання державі-агресору допомоги в здійсненні акту агресії проти України або в підіривній діяльності проти державної безпеки України.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14>
2. Проект Кримінального кодексу України станом на 22 травня 2023 р. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/01/30/proyekt-kryminalnogo-kodeksu-ukrayiny-stanom-na-22-05-2023.pdf>
3. Висновок на проект Кримінального кодексу України (на контрольний текст станом на 30.01.2023 р.). Загальний обсяг – 685 сторінок. Обсяг зауважень та пропозицій до проекту КК України – 682 сторінки.

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ
ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ
У ПРОТИДІЇ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ**

Крикун В. В.

проректор

*Одеського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

Єгоров С. О.

*завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

3 березня 2022 року Верховною Радою України прийнятий Закон № 2108-IX, яким включено до Кримінального кодексу України ст. 111-1 «Колабораційна діяльність», що охопила значну кількість складів кримінальних правопорушень щодо співпраці з державою-агресором [1, с. 5]. Одночасно постали певні питання щодо співвідношення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій у протидії колабораціонізму.

Основним функціональним призначенням негласних слідчих (розшукових) дій в системі кримінального процесу України є забезпечення оптимальних шляхів використання у кримінальному провадженні інформації, здобутої із використанням негласних сил та засобів, якими послуговується оперативно-розшукова діяльність.

Відповідно до статті 246 КПК негласними слідчими (розшуковими) діями визнається різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню та проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. А слідчі (розшукові) дії згідно п. 1 ст. 223 КПК України, є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [4, с. 33].

Також важливою особливістю є той факт, що донедавна більшість негласних слідчих (розшукових) дій, регламентованих главою 21 КПК України, проводились як оперативно-розшукові заходи [2, с. 4]. Отримана внаслідок їх проведення інформація використовувалась у доказуванні на досудовому слідстві та суді за умови, що такі дії не розшифровували форм та методів оперативно-розшукової діяльності, які становлять державну таємницю.

В кримінально-процесуальній доктрині на законодавчому рівні закріплено вичерпний перелік негласних слідчих (розшукових) дій, які регламентовані в главі 21 КПК України. Детальний порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій встановлюється Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженою Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5/ [6].

Основним недоліком сучасної кримінально-процесуальної доктрини, на який наголошують науковці, є неузгодженість норм Кримінального процесуального кодексу та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Ці проблеми стосуються і питань протидії колабораціонізму. Зокрема, законодавець не виокремлює пошукові і контррозвідувальні заходи, хоча і наголошує про їх наявність в оперативно-розшуковій діяльності. З іншого боку, негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені статтями 269, 270, 271, 272 КПК України, а також ті, рішення про проведення яких приймає слідчий суддя, проводяться винятково у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів [3, с. 21]. Відповідно до п. 1 ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності, зокрема, є наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про: злочини, що готуються; осіб, які готують вчинення злочину [5]. Виходячи з теорії кримінального права, готування є однією із стадій вчинення злочину [3, с. 12].

До того ж у певних випадках дії з підготовки до вчинення злочину можуть класифікуватися як окремий закінчений злочин. У разі

виявлення ознак злочину відповідно до ч. 2 ст. 7 зазначеного Закону «оперативний підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали, в яких зафіксовані фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, до відповідного органу досудового розслідування в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України» [5]. Хоча навіть і в цій нормі закладене суттєве протиріччя – у разі виявлення ознак злочину направляти матеріали вже необхідно не про них, а про протиправні діяння. Загалом із зазначеного випливає, що у разі виявлення будь-яких ознак злочину має починатися кримінальне провадження. З огляду на це виникає запитання: у зв'язку з чим, на якій же підставі здійснюється ОРД для виявлення ознак злочину, коли законом передбачається, що підставою для її проведення є наявність достатньої інформації, що потребує перевірки, про підготовку злочину, тобто вже виявлені його ознаки? А відтак, виникає сумнів щодо законності ОРД, адже до виявлення ознак злочину вона не може здійснюватися, бо ще немає підстав для її проведення, а після виявлення ознак злочину повинно розпочинатися кримінальне провадження й мають проводитися передбачені КПК України слідчі, у тому числі й негласні розшукові дії, а не ОРД.

Проведений аналіз положень чинного законодавства свідчить про наявність суттєвих суперечностей, які потребують усунення з метою поліпшення нормативно-правового регулювання оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної діяльності у протидії колабораціонізму. Передусім, з нашої точки зору, на законодавчому рівні потребує чіткого розмежування оперативно-розшукова і кримінально-процесуальна діяльності, а також визначення поняття та переліку оперативно-розшукових заходів.

Література:

1. Албул С. В. Напрями оперативно-розшукового документування фактів колабораційної діяльності під час деокупації Автономної Республіки Крим. *Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції*: матеріали Міжнародного науково-практичного круглого столу (м. Одеса, 24 лютого 2023 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. С. 5–9.
2. Албул С. В. Нова парадигма оперативно-розшукової діяльності: проблемні питання правового забезпечення. *Актуальні питання правового забезпечення у сучасних умовах*: збірник тез доповідей Всеукраїнського науково-практичного семінару (Харків, 26 листопада

2021 р., Національна академія Національної гвардії України). Харків : НА НГУ, 2021. С. 4–5.

3. Методичні рекомендації з питань кримінально-правової кваліфікації, оперативно-розшукової діяльності та кримінального провадження за ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність» / С. Албул, Т. Волошанівська, А. Марченко, Г. Мудрецька, Г. Резніченко, І. Федоров, І. Чекмарьова. Одеса: ОДУВС, 2022. 67 с.
4. Негласні слідчі (розшукові) дії: навчальний посібник / С. В. Албул, С. А. Дроботов, Г. І. Масяйкін, Д. М. Павлов; за заг. ред. С. А. Дроботова. Київ : Інститут УДО України Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, 2022. 472 с.
5. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/print> (дата звернення 10.07.2023).
6. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12/print> (дата звернення 10.07.2023).

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗДІЙСНЕННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кулик Л. М.

*доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

У зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ та тимчасовою окупацією значної території України постало актуальне питання стосовно ефективності призначення та виконання покарання щодо осіб, які здійснювали колабораційну діяльність.

Вищевказана ситуація спричинила необхідність внесення змін до чинного законодавства країни. Законом № 2108-IX від 03.03.2022 Кримінальний кодекс доповнено ст. 111-1 Колабораційна діяльність, у якій фактично визначено діяння, що включає в собі колабораційна діяльність [1].

15 березня 2022 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [2]. У зв'язку з яким у ст. 55 КК України визначено, що покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне або додаткове покарання за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, передбачених статтями 111-1, 111-2, призначається на строк від десяти до п'ятнадцяти років із конфіскацією майна [1].

Санкції усіх частин ст. 111-1 передбачає покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. При цьому у санкції ч. 1 лише один вид покарання – у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, а ч. 2 цієї ж статті – з конфіскацією майна або без такої, що по суті залишає один вид основного покарання.

У зв'язку з чим основною проблемою, що постає при притягненні осіб до кримінальної відповідальності за зайняття колабораційною діяльністю за цією нормою, є неефективність застосування покарання стосовно осіб, які обіймають або обіймали посади на тимчасово окупованих територіях, якщо йдеться про осіб, які є «фальшивками», «підставними особами», тобто вказані особи до представницьких органів не мають жодного відношення. Вони є перехідною ланкою, щоб встановити на території України режим країни-агресора.

Наприклад, мером або головою державної адміністрації на окупованій території можуть поставити людину без певного місця проживання, яку після вчиненого кримінального правопорушення нелогічно притягувати до такого виду покарання, яке передбачає позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

Цей момент вказує на прогалини у змінах, які були внесені до чинного законодавства. Вважаємо доцільним доповнити санкції й іншими видами основних покарань, навіть якщо для цього доведеться змінити усю конструкцію досить, на нашу думку, перезавантаженої об'єктивними ознаками статтю. Слід зазначити, що лише з ч. 3 ст. 111-1 постає покарання у виді позбавлення волі на певний строк, при чому, на строк до трьох років. Якщо «розподілити» строки покарання у виді позбавлення волі на певний строк з ч. 1 ст. 111-1, починаючи з нижньої межі вказаної у ч. 2 ст. 63, можна було б уникнути колізії з назвою Розділу I Злочини проти основ національної безпеки України та ст. 12 КК України.

Наступною проблемою, яка потребує дослідження, є часто безпідставне притягнення осіб, які працюють у сфері освітньої діяльності, до кримінальної відповідальності за колаборацію.

Розглянемо вказану проблему наступним чином. Здійснення медичним працівником своїх професійних обов'язків це не співпраця з окупантом, а виживання населення, тому що лікар зобов'язаний надавати медичну допомогу особам, які цього потребують. Адже у разі бездіяльності – це є підставою притягнення до кримінальної відповідальності. Але якщо медичний працівник з власної ініціативи погоджується очолювати якийсь новостворений «департамент охорони здоров'я» або відкрито співпрацює з країною-агресором – це є колабораційною діяльністю. Для вирішення цієї проблеми були внесені зміни до КК України, але законодавець проігнорував той момент, що працівники сфери освіти також є окремою спільнотою суспільства і не завжди мають підлягати кримінальній відповідальності нарівні з працівниками сфери медичного обслуговування.

Наприклад, якщо вчитель школи відкрито співпрацює з державою-агресором та пропагує режим окупанта, тоді доцільно притягувати його до відповідальності. А у випадку, коли вчитель не з власної волі продовжує виконувати свої професійні обов'язки, а у зв'язку з неможливістю вийти з тимчасово окупованої території та неможливістю заробітку та утримання родини іншим способом, за умови, що така особа не підтримує встановлений рф режим, вона не повинна притягуватися до кримінальної відповідальності. Тому вважаємо необхідним розширити коло суб'єктів, які не повинні підлягати кримінальній відповідальності за вказане діяння.

Окрім того, сьогодні існує багато прибічників позиції щодо доповнення Кримінального кодексу України новими складами воєнних злочинів та злочинів проти людяності відповідно до міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права.

Відповідно, для встановлення справедливості та покарання винних у співпраці з державою-ворогом – рф і так званими самопроголошеними республіками «ЛНР» та «ДНР» не потрібно вводити поняття «колабораціонізм» до національного законодавства.

Новий злочин «колабораціонізм» не створить ефективніших механізмів встановлення справедливості та покарання за співпрацю з рф, але узгоджуватиметься з проросійською пропагандою, яка тяж активно ототожнює свою нинішню війну з Україною з Другою світовою і залякує населення окупованих територій.

Натомість наразі важливо вдосконалювати ті засоби притягнення до кримінальної відповідальності за співпрацю з ворогом, які вже існують

у законодавстві, адже головна мета державної політики в цій сфері – це забезпечення встановлення справедливості та покарання винних у сприянні агресії РФ на території України.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 01.07.2023).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 15.03.2022 р. № 2108-IX, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення 01.07.2023).

ВИНИКНЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Кушнарєва О. Б.

*ад'юнкта 3 курсу докторантури та аспірантури
Одеського державного університету внутрішніх справ,
підполковник поліції*

Науковий керівник:

Конопельський В. Я.

*завідувач кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

Слово «колабораціонізм» походить з французької, і в перекладі це означає всього лише співпрацю. Але цьому невинному слову були надані вкрай негативні конотації, а саме співпраця з ворогом. Оскільки цей термін був ужитий не ким іншим, як маршалом Петеном, главою вішистського уряду Франції, під час його зустрічі з Гітлером, коли Петен сказав, що потрібно співпрацювати і що Франція співпрацюватиме з нацистською Німеччиною. З того часу термін «колабораціонізм» абсолютно однозначно означає співпрацю з ворогом, а не щось інше.

Тут є два аспекти. Один аспект – це те, що жодна окупаційна армія, жодна окупаційна адміністрація не може скільки-небудь ефективно управляти окупованою територією без опори на ті чи інші елементи місцевого населення. Адже не розмістиш у кожному селі гарнізон і не приставиш до кожного громадянина окупованої країни солдата окупаційної армії, і окупанти в цьому зацікавлені.

В історіографії, як правило, вирізняють два поняття колабораціонізму: 1) наявність політичної угоди з окупантом; 2) «кооперування» з окупаційною владою у цивільних галузях, і навіть участь у війні з боку окупаційних сил [1]. Сучасна агресія Російської Федерації проти України актуалізувала таке явище, як колабораціонізм. Повномасштабний характер агресії Російської Федерації визначає необхідність розширення змісту цього явища. Для початку кримінально-правового аналізу такого діяння, слід спочатку визначити, що таке колабораціонізм. Загальновідомо, що це слово має французьке походження (від слова «collaboration» – співробітництво) і має два значення: позитивне – спільна діяльність, співпраця різних суб'єктів та негативна – добровільна та навмисна співпраця з ворогом у його інтересах та на шкоду своїй державі та її союзникам [2, с. 1].

До початку відкритої широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України Верховна Рада України сім разів намагалася вирішити проблему кримінально-правової протидії колабораціонізму у відповідних проєктах законів України. І нарешті ця проблема нарешті набула законодавчого вирішення спонукав Верховну Раду України реалізувати один з варіантів криміналізації колабораційної діяльності. 3 березня 2022 року був прийнятий парламентом, вкрай необхідний для нашої країни, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» № 2108-IX та спробуємо визначити окремі аспекти його застосування [3].

Констатовано, що криміналізація колабораціонізму потребує комплексного та системного підходу. По-перше, потребує схвалення стратегія(концепція) перехідного правосуддя, яка, зокрема повинна збалансувати амністію та кримінальне переслідування винних. По-друге, слід передбачити політичну складову реалізації вказаних законодавчих змін, оскільки це не зовсім сприяє мирному урегулюванню наявної російсько-української війни.

Вказані норми важливі та необхідні, але потребують певного вдосконалення.

Встановлення відповідальності за колабораціонізм потребувало комплексного та системного підходу. Однак, очевидно, за браком часу,

народні депутати України не врахували всі обставини. По-перше, вимагає легалізації стратегія (концепція) перехідного правосуддя, яка, зокрема, має збалансувати амністію та кримінальне переслідування винних. По-друге, слід передбачити політичну складову реалізації зазначених законодавчих змін, оскільки це не сприятиме мирному врегулюванню війни [4, с. 10].

Цими законодавчими змінами внесено зміни до КК України та, зокрема передбачено в статті 111-1 «Колабораційна діяльність» певні форми такої протиправної діяльності. Вказана стаття складається з 8 частин та примітки з 4пунктами. Кожна частина ст.111-1 КК України передбачає окремі форми колабораційної діяльності [5].

Примітка ст.111-1 КК України передбачає чотири норми – дефініції, які визначають терміни «публічні заклики», «заходи політичного характеру», «здійснення інформаційної діяльності» та «тяжкі наслідки». Вказані норми важливі та необхідні, але потребують певного вдосконалення.

Література:

1. Дерейко І. І. Колабораціонізм, поняття. Енциклопедія історії України: Т.: Ка-Ком / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ : Наукова думка, 2007. 528 с. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Kolaboracionizm> (дата звернення 12.07.202)
2. Gordon Bertram M. The morphology of the Collaborator: The French Case. *Journal of European Studies*. 1993. № 23, no. 1. P. 1–25.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність) : проект Закону України № 5144 від 24.02.2021 / Проект вноситься народними депутатами України Черневим Є. В., Кравчук Є. М., Потураєвим М. Р. та ін. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71206 (дата звернення 12.07.2023).
4. Кузнецов В. В., Сийплові М. В. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення: Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Вип. 70 (1). 2022 рік. Ужгород : 2022. С. 374–381.
5. Кримінальний кодекс України. ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 12.07.2023).

ЗАКОНОДАВЧІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Лаврищук О. В.

*аспірантка 2 курсу докторантури та аспірантури
Одеського державного університету внутрішніх справ,
слідча СВ ВП № 2 ОРУП № 1 ГУНП в Одеській області*

Актуальність теми полягає в тому, що в сучасній Україні, є досить поширеною проблема колабораціонізму, особливо в умовах функціонування режиму воєнного стану, який оголошено відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затверджений Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX (із змінами). Слід зазначити, що у зв'язку із появою нових умов сьогодення, на законодавчому рівні гостро стоїть питання колабораційної діяльності, удосконалення законодавчої системи та кримінально-правової кваліфікації колабораціонізму, тому вирішення даного питання є необхідним для ефективного забезпечення прав і свобод людини та забезпечення цілісності й незалежності України в цілому. Так, 03 березня 2022 року Верховною Радою України внесено зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК України), а саме встановлено кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність, що передбачено ст. 111-1 КК України.

Питання колабораціонізму, її поняття, ознаки, види, межі кримінальної відповідальності колаборантів набули значної уваги в Україні, оскільки значна частина її суверенних територій досі знаходяться під окупацією держави – агресора. Незважаючи на те, що явище колабораціонізму детально досліджується у роботах вчених та знаходить в центрі увагу, але в юридичній науці воно залишається остаточно не розв'язаним. На це вказує відсутність чіткого правового реагування стосовно поведінки громадян України, які співпрацюють із державою-агресором.

Проблематика колабораційної діяльності, її запобігання, протидія і боротьба, розглядаються різними науковцями, а саме: Грабовьким С. І., Письменським Є. О., Стефанів Н. С., Орлеаном А. М., Бердніком І. В. та ін.

Термін «колабораціонізм» (від фр. Collaboration – «співробітництво») почали використовувати ще з часів Першої світової війни, проте набув більш широкого масштабу у період Другої світової війни,

його вживали як синонім державної зради та для позначення співпраці з ворогом.

Відповідно до вищевказаного, нашій державі слід приділити значної уваги питанню колабораціоналізму та в подальшому напрацьовувати власний досвід та методологію регулювання і боротьби з колабораційною діяльністю, оскільки на сьогодні кримінальне законодавство європейських країн не містить прямих норм про колабораціонізм як підставу для настання кримінальної відповідальності. Виняток є Литовська Республіка, де ст. 120 Кримінального кодексу Литовської Республіки встановлена кримінальна відповідальність за дії громадянина Литовської Республіки, що полягають у сприянні незаконній владі в утвердженні окупації чи анексії Литовської Республіки, зокрема в придушенні опору мешканців Литви або в допомозі структурам незаконної влади у здійсненні окупації чи анексії [2].

На сьогоднішній день, законодавець не віднайшов оптимальну модель правового регулювання дій осіб, які співпрацюють з окупантом, тому кримінально-правовий статус окремих категорій таких осіб залишається не достатньо визначеним, що створює суттєві проблеми в подальшому вирішенні питання злочинності та караності такої поведінки. Викладене вказує про необхідність детального вивчення та аналізу проблеми колабораціонізму в різних його проявах.

Таким чином, здійснюючи правовий аналіз ст. 111-1 КК України можливо виділити головні види колабораційної діяльності, а саме:

1. Інформаційна співпраця («публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України» (ч. 1 ст. 111-1 КК України) [1]; «здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти» (ч. 3 ст. 111-1 КК України) [1].

2. Дійова підтримка або діяльність (робота) в інтересах держави агресора («добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора» (ч. 2 ст. 111-1 КК України) [1]; «добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території» (ч. 5 ст. 111-1 КК України) [1]; «організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах» (ч. 6 ст. 111-1 КК України)[1]; «добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або само організовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України» (ч. 7 ст. 111-1 КК України) [1].

3. Економічна співпраця («передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора» (ч. 4 ст. 111-1 КК України) [1].

Крім того, слід виділити окремий вид діяльності пов'язаний із загибеллю людей чи інших тяжких наслідків («вчинення особами, зазначеними у частинах п'ятій – сьомій цієї статті, дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків» (ч. 8 ст. 111-1 КК України) [1].

Також, на законодавчому рівні не визначено чіткого поняття «колаборант» та ознаки такої особи. Крім того, законодавцем не враховано умови вчинення колабораційної діяльності, мова йде про зовнішні чинники впливу на поведінку особи, яка була вимушена співпрацювати з ворогом через загрозу її життю чи здоров'ю. Коли ми оцінюємо поведінку колаборантів, то часто забуваємо про відсутність в людини вибору, яка під страхом смерті вимушена працювати в інтересах держави-агресора.

Відповідно до цього, виникає наступне запитання: чому на законодавчому рівні не закріплено норму подібну до тієї, яка передбачена ч. 3 ст. 111 КК України «Державна зрада», відповідно до якої, звільняється від кримінальної відповідальності громадянин України, якщо він на виконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників ніяких дій не вчинив і добровільно заявив органам державної влади про свій зв'язок з ними та про отримане завдання [1] або ч. 6 ст. 260 КК України «Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань», в якій вказуються аналогічні умови звільнення від кримінальної відповідальності?!

Проте, ст. 17 КК України передбачена добровільна відмова при незакінченому кримінальному правопорушенні, ознаками якої є: добровільність припинення особою готування до кримінального правопорушення або замаху на нього; остаточність цього припинення; усвідомлення особою можливості доведення такого правопорушення до кінця.

Таким чином, якщо кримінальне правопорушення, передбачене ст. 111-1 КК, Україні припинене на стадії готування чи замаху і мала місце добровільна відмова, особа не підлягає кримінальній відповідальності (крім випадків передбачених ч. 2 ст. 17 КК України) [3].

Даний факт, вказує на проблематику та недопрацювання на законодавчому рівні норм ст. 111-1 КК України, не зважаючи на те, що колабораціонізм є умовно видом державної зради.

Крім того, важливим моментом у боротьбі з колабораціональною діяльністю є створення науково-дослідних установ, з метою детального вивчення колабораціонізму, та розроблення механізмів правильної правової кваліфікації діянь та розроблення державної

політики протидії такому явищу, а також підготовка кваліфікованих працівників, які реалізуючи свої повноваження, здійснювали б антиколабораційну діяльність. Тому, ми вважаємо, що доцільно створювати плани протидії колабораціонізму та удосконалювати законодавчу політику в даному питанні.

Підсумовуючи, і як ми всі зрозуміли, починаючи з 2014 року, особливо з 24 лютого 2022 року досить гостро стоїть питання колабораційної діяльності на території України та території, яка найбільше піддається окупованому впливу в Україні. Кримінально-правова проблематика колабораціонізму має істотний потенціал для її подальшого більш глибокого наукового розроблення, що дасть змогу подолати прогалини науки кримінального права в цій сфері й отримати нові теоретичні та практичні здобутки [2]. Тому, особливо важливим моментом є законодавче удосконалення норм, які регулюють колабораціонізм, з метою подальшої правильної кваліфікації дії осіб, які здійснюють таку діяльність.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: станом на 28.04.2023 р./ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n3862>
2. Письменський Є. О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в сучасній Україні (кримінально-правові аспекти) : наук. нарис. Сєверодонецьк, 2020. С. 121, 123.
3. Хавронюк М. І. Колаборанти з точки зору Кримінального кодексу: Ракурс. 2022. URL: racurs.ua/ua/b222-kolaboranti-z-tochki-zoru-kriminalnogo-kodeksu.html

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОЛАБОРАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Марченко О. А.

*доцент кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

Колабораціонізм є предметом вивчення не лише істориків, а й правознавців, соціологів, політологів та інших науковців. Вивчення цього явища допомагає зрозуміти природу зрадницької діяльності та її наслідки для держави та суспільства.

Розуміння колабораціонізму в широкому контексті та його впливу на міжнародну політику є важливим завданням сучасної кримінології та кримінального права. Після повномасштабного вторгнення російських військ на територію України відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» було внесено зміни до Кримінального кодексу України [4].

Зміни полягали у доповненні кодексу новою статтею 111-1 «Колабораційна діяльність», що визначає таку діяльність.

Як зазначає О. Рим «військове вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року стало початком нової реальності, а відтак актуалізувалась потреба адекватної правової оцінки діянь проти держави загалом. Процес переосмислення відповідного нормативного забезпечення розпочався із внесення змін до Кримінального кодексу України (далі КК України) у березні 2022 року. А саме, було посилено відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану [4] та встановлено кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність» [8, с. 217].

Відповідно до сучасного законодавства колабораційною діяльністю визнається:

1) публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та затвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора до співпраці з державами-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора до невизнання розповсюдження державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України [7]; Очевидно, що однією з особливостей доказування злочинів про колабораційну діяльність є доведення вини особи, яка знаходиться на непідконтрольній території України;

2) публічним вважається розповсюдження закликів або висловлювання заперечення до невизначеного кола осіб, зокрема у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації [6].

Безумовно, для розслідування злочинів важливе значення має точне встановлення способів провадження злочинної діяльності, взаємопов'язане з певними просторово-часовими умовами. Причому встановлення часу скоєння злочину важливе в аспекті як моменту передавання даних, надання ворогу відповідних підказок, що суперечить державній безпековій політиці, безпосереднього

передавання координат, періоду здійснення протиправної діяльності, так і періоду, що пройшов з моменту вчинення даного діяння.

Як слушно підкреслює А. Коваленко «через окупацію частини регіонів України у слідчих органів може бути відсутня фізична можливість проведення обшуку за місцем проживання тих чи інших осіб» [3, с. 63–64]. Тому «застосування такого широкого комплексу процесуального інструментарію не завжди можливо у кримінальних провадженнях вказаної категорії, внаслідок вчинення таких злочинів на тимчасово окупованій території України, та перебування там очевидців, свідків, документів, речових доказів та осіб, які підозрюються у вчиненні таких злочинів» [7];

3) здійснення громадянином України пропаганди у навчальних закладах незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановлення та затвердження тимчасової окупації частини території України, уникнення відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадянина України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у навчальних закладах [4] тощо.

Виокремлюючи проблеми доказування злочинів про колабораційну діяльність прокурор В. Жидков Офісу Генерального прокурора у відкритих джерелах мережі Інтернет підкреслює, що «під час розслідування колабораційної діяльності у вигляді добровільної участі громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 37/2023 59 та/або в збройних формуваннях держави-агресора, як і під час розслідування участі осіб у терористичній групі чи терористичній організації, для встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення необхідним є проведення наступних слідчих (розшукових) дій та оперативних заходів:

1) встановлення та проведення допитів свідків, яким можуть бути відомі обставини щодо підтвердження участі осіб у відповідних злочинних об'єднаннях;

2) проведення огляду інформації, яка міститься у відкритій мережі Інтернет, зокрема акаунтів у соціальних сторінках осіб, причетних до участі в незаконних злочинних об'єднаннях;

3) проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (стаття 263 Кримінального процесуального кодексу України) з метою

встановлення умислу осіб на добровільне вчинення кримінального правопорушення та для підтвердження інших обставин його вчинення;

4) проведення тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, зокрема, до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок винної особи з метою підтвердження її місцезнаходження, в тому числі, на тимчасово окупованих територіях України, а також її зв'язків з представниками незаконних збройних чи воєнізованих формувань та/або збройних формувань держави-агресора;

5) за можливості проведення обшуку за місцем проживання особи з метою отримання доказів щодо її причетності до участі у зазначених вище формуваннях, а саме: виявлення та вилучення зброї; комп'ютерної техніки та мобільних пристроїв, на яких може міститись інформація щодо підтвердження зв'язків такої особи з представниками таких формувань; документів, виданих представниками зазначених вище незаконних формувань тощо» [7].

Ведучи мову далі науковець вказує на важливість виявлення обставин в умовах яких відбувся злочин, що підлягають доказуванню. Адже перелік обставин, що підлягають доведенню, в рамках розслідування конкретної кримінальної справи виступає специфічним орієнтиром щодо організації та планування розслідування, висування та перевірки слідчих версій, проведення окремих слідчих дій, але не на основі виявлених типових закономірностей (типових способів скоєння злочину, типових якостей осіб, до вчинення даних діянь та ін.), а на основі конкретних вихідних даних, що є саме у даній кримінальній справі, які можуть бути як типовими, так і атиповими. Тому перелік обставин, що підлягають доведенню, хоч і служить засобом пізнання злочину як соціального явища, що мав місце у минулому, проте він є сукупністю завдань, які потрібно безпосередньо вирішити у конкретній кримінальній справі в ході її попереднього розслідування та судового розгляду. Зокрема це важливо в розрізі того, що «особливість злочинів про колабораційну діяльність – вчинення їх на тимчасово окупованій території України, до якої не мають доступу працівники правоохоронних органів. Це ускладнює проведення всіх необхідних слідчих (розшукових) та процесуальних дій з метою встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні.

Зазначене вимагає від сторони обвинувачення визначення та проведення якомога більшого комплексу слідчих (розшукових) та процесуальних дій з метою перевірки інформації про факт можливої колабораційної діяльності, а у випадку її підтвердження, – здобуття достатніх доказів вчинення таких злочинів» [7].

Доказуванню згаданих злочинів передують низка слідчих дій, для реалізації яких українські слідчі використовують такі методи:

1) фіксація та систематизація доступних фактів (дій, діяльності) підозрюваних осіб у ЗМІ, в тому числі в інтернет-ресурсах, на місцевому телебаченні тощо;

2) аудіо, фото- та відеосвідчення очевидців (постраждалих) з числа місцевих жителів окупованої території;

3) аналіз ЗМІ країни-терориста щодо висвітлення стану справ на окупованих територіях;

4) оригінали/копії розпорядчих документів місцевих «керівників» населеного пункту, письмові заяви, відомості оплати праці та ін. [1, с. 16].

Однак через окупацію частини території нашої країни російськими військами частину слідчих дій здійснити неможливо. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 37/2023 60 Визначальною є роль прокурора у доказуванні злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю, що полягає в забезпеченні додержання прав і законних інтересів держави та її громадян, виявленні, розслідуванні та припиненні злочинних дій, здійсненні нагляду за додержанням законів під час розслідування та судового розгляду справ.

Конкретні функції прокурора включають в себе здійснення нагляду за додержанням законодавства під час досудового розслідування, виступ у суді як сторони обвинувачення, забезпечення захисту прав та законних інтересів потерпілих, сприяння у зборі доказів та дослідженні обставин справи. Прокурор також може надавати вказівки слідчим, направляти їх на необхідні слідчі дії, зокрема збирати докази від свідків та експертів, проводити обшуки та перевірки, а також вносити до суду клопотання щодо забезпечення доказів. У випадку злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю в російсько-українській війні, прокурор повинен діяти швидко та ефективно, використовуючи всі необхідні засоби для збору доказів та дослідження обставин справи. Важливо також забезпечити захист прав і законних інтересів потерпілих, особливо в умовах війни та у процесі деокупації територій.

Одним з вагомих аспектів боротьби в російсько-українській війні є викриття колаборантів. Доказування злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю нині ускладнюється низкою факторів, серед яких: перебування колаборантів на непідконтрольній території України; відсутність можливості для українських слідчих здійснити необхідні слідчі дії; недостатність доказової бази та ін.

Злочини, пов'язані з колабораційною діяльністю, зазвичай вчиняються на території, яка перебуває під окупацією. Це ускладнює процес збору доказів і може призвести до того, що певна частина доказів не може бути отримана або вважається недостатньою для встановлення факту вчинення злочину. Ускладнює збір доказів і те, що колаборанти зазвичай діють з використанням закритих каналів зв'язку та забезпечують собі максимальний рівень безпеки. Нарешті, колабораційні дії можуть включати не тільки безпосередню співпрацю з окупантами, але й інші форми діяльності, наприклад, надання фінансової або інформаційної підтримки. Це ускладнює процес збору доказів та вимагає глибокого розуміння ситуації та контексту.

Література:

1. Вайда Т. С. Колабораційна діяльність в умовах війни: поняття, документування та кримінальна відповідальність за протиправні дії/діяльність. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму. Одеса, 2022. С. 13–17.
2. Гловюк І. В. Питання доказування за ст. 111-1 КК України: аналіз вироків. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму. Одеса, 2022. С. 28–33.
3. Коваленко А. Процесуальні проблеми розслідування колабораційної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану. Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану. Київ – Львів – Дніпро, 2022. С. 68–69.
4. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>(дата звернення 12.07.2023).
5. Мальгіна А. С. Використання методики розслідування участі у терористичній групі чи терористичній організації під час розслідування колабораційної діяльності. Актуальні Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 37/2023 61 питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму. Одеса, 2022. С. 61–65.
6. Пашковський М. І. Особливості використання OSINT при документуванні та розслідування колабораційної діяльності. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму. Одеса, 2022. С. 82–86.
7. Проблеми доказування злочинів про колабораційну діяльність: аналіз прокурора Офісу Генерального прокурора. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/problemydokazuvannia-zlochyniv-pro->

kolaboratsiynu-diialnist-analiz-prokurora-ofisu-heneralnohoprokurora/ (дата звернення 12.07.2023)

8. Рим О. Правові інструменти реагування на колабораційну діяльність у сфері освіти. Інтеграція вищої юридичної освіти України з європейським освітнім простором – виклики внутрішньої безпеки під час воєнного стану. Łomży: MANS, 2023. С. 217–220.
9. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану. Харків: ХНУВС, 2022. 453 с.

КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Медведєва В. М.

курсантка 208 навчального взводу

*факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Собко Г. М.

*професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

Оскільки колабораціонізм є багатогранним явищем, в науковій літературі на основі історичних фактів з різних держав, виокремлюють його види і аналізують різноманітні прояви співпраці з окупантами. На думку українського дослідника Є. Письменного, для більш точної диференціації колабораціонізму, необхідно враховувати, що за певних соціально-історичних умов колабораціоністська діяльність мала свою специфіку залежно від країни, яка перебувала під окупацією. Із-поміж іншого ця специфіка зумовлювалась тактикою окупанта; тривалістю окупації; станом економічного та політичного розвитку тієї чи іншої країни в довоєнний час (економічні проблеми, політична криза, відсутність демократичних засад організації суспільства тощо); ступенем залученості до співпраці державних і громадських діячів та впливових соціальних груп, її метою, а також сприйняттям цієї співпраці на різних щаблях суспільства [1, с. 10].

Слід констатувати факт, що в Україні проблема кримінально-правової протидії колабораціонізму нарешті набула законодавчого вирішення. Як нам відомо, Верховна Рада України сім разів намагалася

вирішити цю проблем у відповідних проєктах законів України, зокрема «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливості застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» (законопроект № 7186 від 21.03.2022) [2], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» (законопроект № 5144 від 24.02.2021) [3].

І лише початок відкритої широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України спонукав Верховну Раду України реалізувати один з таких варіантів криміналізації колабораційної діяльності. Розглянемо прийнятий парламентом 3 березня 2022 року Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» № 2108-IX та спробуємо визначити окремі аспекти його застосування. Ми свідомо не аналізуємо детально реалізацію законопроекта № 7186 від 21.03.2022 у виді Закону України від 24.03.2022 (на момент підготовки статті Закон не був підписаний Президентом України), оскільки цілком погоджуємося з висновком Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України, «що запровадження кримінальної відповідальності за пособництво державі-агресору є проявом надмірної криміналізації, негативними наслідками якої, зокрема, є створення штучної конкуренції кримінально-правових норм та порушення принципу економії кримінально-правової репресії» [4].

Основною метою нормативного акту № 2108-IX є встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, а супутні цілі: «обмежити доступ до занять посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, строком на 15 років та передбачити інші відповідні покарання для осіб, які співпрацювали з державою-агресором, а також можливість ліквідації юридичних осіб, уповноважені особи яких здійснювали таку співпрацю...» [3].

Наукові рефлексії навколо терміну «колабораціонізм» продовжуються, доповнюючись новими характерними ознаками з урахуванням нової історичної реальності. На сьогоднішній день, на підставі вже існуючого досвіду даного виду діяльності, були сформовані наступні критерії, на основі доцільно проводити аналіз колабораціонізму і виокремлювати його види: прив'язка до суб'єктності цього феномену (індивідуальний і колективний); характер співпраці (примусовий, добровільний, ідеологічний); національна і релігійна

приналежність; економічні, соціально-історичні умови окупованих територій.

Актуалізація питання колабораціонізму в українському суспільстві з початком незалежності була пов'язана переважно з переглядом історичного минулого без радянського потрактування. Умови колабораціоністської діяльності в часи другої світової війни на території, України яка не мала своєї державності кардинальним чином відрізнялась від сьогоднішнього моменту. Сучасна історія колабораціонізму почалась з 2014 р. з початком війни Російської Федерації проти України. Формування нормативної бази щодо колабораційної діяльності і особливо зрозумілої практики покарань за злочини не носило в Україні до 2022 р. системного і чітко визначеного характеру, що не могло не відбитись на однозначному ставленні до цього феномену в суспільстві. До позитивів того часу можна відмітити саме актуалізацію цього питання в засобах масової інформації і початок дискурсу в суспільстві.

Отже, колабораціонізм – це складне суспільно-психологічне явище добровільної, зокрема ідейно вмотивованої співпраці з ворогом у політичній, військовій, економічній, соціокультурній сферах життя, результатом якої є підрив національної безпеки України, створення загрози державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційного ладу та іншим національним інтересам держави. Колаборація – це завжди умисна діяльність на шкоду власному народу та державі. Сьогодні врегулювання правових відносин на окупованих територіях України та зонах бойових дій неможливе без відновлення справедливості та обмеження ряду прав осіб, причетних до колабораціонізму, що можливо вирішити виключно законом.

Література:

1. Письменний Є. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в сучасній Україні (кримінально-правові аспекти) : наук. нарис. Румянцева Г. В., 2020. 120 с.
2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливості застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки : проєкт Закону України № 7186 від 21.03.2022 / Проєкт вноситься народними депутатами України Іонушасом С. К., Медяником В. А., Михайлюк Г. О. та ін. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1247316>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність) : проєкт

Закону України № 5144 від 24.02.2021 / Проект вноситься народними депутатами України Чернєвим Є. В., Кравчук Є. М., Потураєвим М. Р. та ін. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71206

4. Висновок на проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливості застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки (№ 7186 від 21.03.2022) / Проект вноситься народними депутатами України Іонушасом С. К., Медяником В. А., Михайлюк Г. О. та ін. / Апарат Верховної Ради України № 16/03-2022/56435 від 22.03.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1247684>

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІОНІЗМ У ПРОЄКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Мовчан Р. О.

*професор кафедри конституційного, міжнародного
і кримінального права юридичного факультету
Донецького національного університету імені Василя Стуса,
доктор юридичних наук, професор*

22 травня 2023 р. на розсуд фахівців була представлена чергова версія розроблюваного робочою групою з питань розвитку кримінального права проєкту нового Кримінального кодексу України (далі – проєкт КК). Серед багатьох інших нововведень, у цьому документі була запропонована і відмінна від його попередника – чинного Кримінального кодексу України (далі – КК) – модель кримінально-правової протидії колабораціонізму, науковому осмисленню якої і буде присвячене це дослідження.

Отже, ст. 9.1.8 проєкту КК передбачається відповідальність за колабораційну діяльність, що визнається злочином 5 ступеня. Варто зауважити, що, порівняно зі ст. 111-1 КК, запропонована робочою групою редакція є явно прогресивною та виправляє більшу частину недоліків порівнюваної статті КК. Основною перевагою очевидно є відображення в ст. 9.1.8 неодноразово пропонованих в юридичній літературі, зокрема і автором цих рядків [1–8], ідей відносно того, що: 1) суб'єктом злочину є лише громадянин України, 2) з об'єктивної сторони всі форми колабораціонізму полягають у підтримці держави-

агресора через добровільну співпрацю з ним, 3) діяння вчиняється на тимчасово окупованій території.

Разом із тим, вважаю за необхідне висловити й низку критичних суджень відносно аналізованої проєктованої кримінально-правової норми.

По-перше, стосовно співвідношення ступеня тяжкості «зради Україні» (ст. 9.1.7) та «колабораційної діяльності» (ст. 9.1.8). На мою думку, колабораційна діяльність є ніщо інше, як спеціальний вид державної зради, що відповідає соціальній та правовій природі розгляданого діяння й узгоджується із сучасними здобутками історичної та правової науки, відповідно до яких розуміння колабораціонізму зводиться до усвідомленого, добровільного й умисного співробітництва з ворогом у його інтересах на шкоду своїй державі. Про колабораційну діяльність як прояв державної зради свідчить також місце розміщення відповідної норми в структурі чинного КК.

Аналіз ст. 111-1 КК засвідчує, що саме ця ідея, зміст якої полягає переважно в прагненні пом'якшити відповідальність за певні форми державної зради, і була сприйнята народними депутатами України. Вочевидь, парламентарії вважають недоречним застосовувати позбавлення волі на 15 років або довічне позбавлення волі за вчинені навіть у воєнний час, наприклад, зайняття посад у незаконних органах (особливо не керівних), здійснення відповідної пропаганди, передачу окупантам матеріальних ресурсів тощо.

З-поміж іншого можна спиратися й на досвід Литви, КК якої передбачає норму про колабораціонізм (ст. 120) як самостійний привілейований вид злочинної зради (ст. 117) та / або надання допомоги іншій державі у здійсненні діяльності, ворожої до Литовської Республіки (ст. 118). Подібний варіант був успішно апробований і в КК Данії (§ 102) та КК Чехії. Зокрема, в останньому теж диференціюється відповідальність за державну зраду (ст. 309, покарання – позбавлення волі на строк від 15 до 20 років або довічне позбавлення волі) та колабораціонізм (ст. 319, покарання – позбавлення волі на строк від 1 до 10 років).

Тож вважаю, що колабораціонізм повинен утворювати *привілейовану форму зради Україні*, передбачаючи загалом більш м'яке покарання порівняно з іншими діяннями, які становлять зраду Україні. Не можуть апріорі вважатися однаково небезпечними, наприклад, з одного боку, інформаційна співпраця або узгоджена з державою-агресором господарська діяльність (п. 4 та п. 5 ст. 9.1.8), а з іншого –

вступ у військове формування держави-агресора чи участь у здійсненні акту агресії проти України (п. 1 та п. 2 ст. 9.1.7).

Враховуючи вище наведені аргументи, переконаний, що і в проєкті КК колабораційна діяльність (більшість її форм) мала б каратися менш суворо (злочин меншого ступеня тяжкості) порівняно зі зрадою Україні, що може бути досягнуто за допомогою принаймні одного з таких варіантів: а) «зменшення» ступеня тяжкості деяких найменш небезпечних форм колабораціонізму до 3-го ступеня; б) «підвищення» ступеня тяжкості «зради Україні»; в) одночасної реалізації обох згаданих кроків, що, на мою думку, і має бути зроблено.

По-друге, стосовно уніфікації відповідальності за всі форми колабораційної діяльності у межах єдиної ст. 9.1.8. У ст. 111-1 КК законодавець не лише вказав у ній достатньо широкий перелік форм колабораціонізму, а й диференціював відповідальність за діяння, вчинювані фактично в кожній із таких форм, що й призвело до появи восьми частин. Таке конструювання зазнало справедливої критики з боку вітчизняних криміналістів, у т. ч. й автора цих рядків. Зокрема, з цього приводу вже зазначалося, що окрім очевидних проблем, пов'язаних із ускладненим сприйняттям викладеного в такий спосіб нормативного матеріалу, безсумнівним є й те, що за подібних умов зростає вірогідність диференціації відповідальності за діяння, ступінь суспільної небезпеки яких, насправді, цього не вимагає [5, с. 59]. Незважаючи на це, все ж не повинен викликати сумніву очевидно різний ступінь суспільної небезпеки деяких із передбачених окремими частинами ст. 111-1 КК видів поведінки: зокрема, з одного боку, лише економічної співпраці з державою-агресором (ч. 4), а з іншого – зайняття посад у незаконних судових і правоохоронних органах (ч. 7).

Попри очевидну різницю в ступені суспільної небезпеки, у ст. 9.1.8 проєкту КК було уніфіковано відповідальність за всі форми колабораціонізму, що, на мою думку, не є виправданим. Немає підстав ставити знак рівності за ступенем суспільної небезпеки між обійманням керівної посади в незаконних судових чи правоохоронних органах та провадженням здійсненої в її інтересах і узгодженої з державою-агресором господарської діяльності, а так само між зайняттям керівної та некерівної посади в тому самому ж органі. І хоча я чітко усвідомлюю складність законодавчого відображення належної диференціації відповідальності за окремі форми колабораціонізму, все ж переконаний, що така складність не повинна ставати на заваді встановлення покарання, яке буде справедливим та пропорційним ступеню тяжкості вчиненого. Вочевидь над цим питанням необхідно попрацювати додатково.

Зі свого боку (зокрема, з урахуванням двох попередніх зауважень) можу запропонувати власний варіант вирішення позначених проблем, зміст якого полягає в наступному: 1) найменш небезпечні форми колабораціонізму мають визнаватися злочинами 3-го ступеня тяжкості як такі, що завдають не тяжку, а істотну шкоду (із відповідним корегування положень статей 2.5.4 та 2.5.5 проєкту КК), 2) вчинення колабораціонізму у більш небезпечних його формах могло б бути визнано ознакою, що підвищує тяжкість аналізованого злочину на один ступінь, 3) найнебезпечніші його форми (наприклад, зайняття керівних посад в незаконних органах виконавчої влади, судових та правоохоронних органах) – на два ступеня.

Література:

1. Василенко Ю. В. Колабораційна діяльність: кримінально-правова характеристика складу кримінального правопорушення. *Часопис Київського інституту інтелектуальної власності та права*. 2022. Вип. 1. С. 3–8.
2. Голінка М. І. Стаття 111-1 КК України (колабораційна діяльність) та суміжні їй явища: проблеми законодавчого регулювання. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія юридична*. 2023. Вип. 63. С. 251–258.
3. Кравчук О. О. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар до нової статті 111-1 КК. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 198–204.
4. Медицький І. Б. Суб'єкт колабораційної діяльності (теоретико-прикладний аналіз). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2023. Вип. 1. С. 141–152.
5. Мовчан Р. О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми : монографія. Київ : Норма права, 2022. 241 с.
6. Письменський Є. О., Мовчан Р. О. Новели кримінального законодавства України про колабораційну діяльність: дискусійні питання та спроба їх розв'язання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 356–360. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/79>
7. Письменський Є. О., Мовчан Р. О. Ідеологічний та культурно-освітній колабораціонізм: окремі проблеми тлумачення та вдосконалення законодавства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2. С. 8–16. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/08/2_ua/Макет_НВ_2-2022-8-16.pdf
8. Симоненко Н. О. Кримінально-правова новела щодо колабораційної діяльності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 1. С. 92–109.

ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Мудрецька Г. В.

*доцент кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

З початком повномасштабної російсько-української війни як ніколи актуалізувалась проблема доказування злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю. Колабораційна діяльність походить із такого кримінального правопорушення, як державна зрада (ст. 111 ККУ). Злочин державної зради належить до злочинів проти основ національної безпеки та має три ключові складові: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту; шпигунство; надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Останнє і стало підґрунтям для появи статей «колабораційна діяльність» та «пособництво державі-агресору», що полягає у співпраці з ворогом. Колабораціонізм – це явище співпраці з окупантами, зокрема, військової влади на території підконтрольної їм держави.

Колабораціонізм, як міжнародно-правове визначення полягає у свідомій співпраці особи або групи осіб з окупаційною владою з метою здійснення ворожих дій проти власної держави, її народу та інтересів. Це включає в себе надання допомоги окупаційній владі, військову службу на її боці, розвідувальну діяльність, збір та передачу інформації, зраду військових та державних таємниць, співпрацю з органами окупаційної влади в політичній та економічній сферах, участь у пропаганді окупаційної ідеології та інше. Колабораціонізм є злочином проти миру, безпеки та добробуту людства, який підпадає під юрисдикцію міжнародного права та національного законодавства країн, що визнають принципи прав людини та демократії [1].

Після повномасштабного вторгнення російських військ на територію України відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» було внесено зміни до Кримінального кодексу України [2]. Зміни полягали у доповненні кодексу новою статтею 111-1 «Колабораційна діяльність», що визначає таку діяльність.

Важливою умовою належного розслідування колабораційної діяльності є виявлення обставин в умовах яких відбувся злочин, що

підлягають доказуванню, які виступають орієнтиром щодо організації та планування розслідування, висування та перевірки слідчих версій, проведення окремих слідчих дій.

Під час розслідування колабораційної діяльності у вигляді добровільної участі громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора, як і під час розслідування участі осіб у терористичній групі чи терористичній організації, для встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення необхідним є проведення наступних слідчих (розшукових) дій: 1) встановлення та проведення допитів свідків, яким можуть бути відомі обставини щодо підтвердження участі осіб у відповідних злочинних об'єднаннях; 2) проведення огляду інформації, яка міститься у відкритій мережі інтернет, зокрема акаунтів у соціальних сторінках осіб, причетних до участі в незаконних злочинних об'єднаннях; 3) проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (стаття 263 Кримінального процесуального кодексу України) з метою встановлення умислу осіб на добровільне вчинення кримінального правопорушення та для підтвердження інших обставин його вчинення; 4) проведення тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, зокрема, до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок винної особи з метою підтвердження її місцезнаходження, в тому числі, на тимчасово окупованих територіях України, а також її зв'язків з представниками незаконних збройних чи воєнізованих формувань та/або збройних формувань держави-агресора; 5) за можливості проведення обшуку за місцем проживання особи з метою отримання доказів щодо її причетності до участі у зазначених вище формуваннях, а саме: виявлення та вилучення зброї; комп'ютерної техніки та мобільних пристроїв, на яких може міститись інформація щодо підтвердження зв'язків такої особи з представниками таких формувань; документів, виданих представниками зазначених вище незаконних формувань тощо» [3].

Доказування злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю нині ускладнюється низкою факторів, серед яких: перебування колаборантів на непідконтрольній території України; відсутність можливості для українських слідчих здійснити необхідні слідчі дії; недостатність доказової бази та ін.

Література:

1. Кішак Б. І. Особливості доказування злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 37. 2023. <https://zenodo.org/record/7934032>
2. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Проблеми доказування злочинів про колабораційну діяльність: аналіз прокурора Офісу Генерального прокурора. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/problemydokazuvannia-zlochyniv-pro-kolaboratsiynu-diialnist-analiz-prokurora-ofisu-heneralnohoprokurora/>

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІОНІЗМ

Негруца Т. В.

студентка 1 курсу магістратури

Інституту права та безпеки

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Будяченко О. М.

доцент кафедри кримінального права та кримінології

Одеського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

На сьогоднішній день, одними з найрозповсюдженими небезпечними посяганнями на суспільні відносини, державну безпеку, обороноздатність, незалежність держави та її конституційний лад, являються саме злочини проти основ національної безпеки. Також, актуальним на даний час стало поняття «колаборант» – це особа, яка свідомо співпрацює із окупаційною цивільною чи військовою владою на шкоду власній державі. Згідно з загальним національним правом діяльність колаборантів визнавалась як зрада громадян та як зрада інтересів своєї держави.

Законодавче закріплення поняття «колабораціонізм» набуло з моменту прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 2022 року, а у Кримінальному кодексі України було визначено поняття колабораціонізму та його форми, а також відповідальність за вчинення кримінального

правопорушення, визначеного цією статтею. Так, дослідження загальнотеоретичних аспектів колабораціонізму, його класифікація на сьогодні є нагальним питанням, адже розкриття обраної тематики в умовах воєнного стану та збройної агресії дозволить краще ознайомитися з цим явищем – та в свою чергу виокремити можливі засоби протидії й боротьби з ним [1].

Визначення юридичного поняття колабораціонізму та відповідальність за цю діяльність визначені статтею 111-1 Кримінального кодексу. Поряд з тим державна зрада – це умисні дії, вчинені громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності, недоторканості, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці (ст. 111 КК України) [2].

Чимало науковців наразі приділяють увагу даній тематиці, серед них: Письменський Є., Долгорученко Д., Гончаренко О., Горобець В., Кузнєцов В., Кузьменко О., Берднік І., Головка М., Чальцева О. та ін.

Варто звернути увагу, що сучасне поняття «колабораціонізму» є змістовним соціально-психологічним та етичним явищем-феноменом, що охоплює деякі із форм державної зради-співробітництва населення з окупаційною владою, її представниками, країною-агресором через різноманітні дії у військовій, економічній, політичній, інформаційній та інших сферах життєдіяльності. Загальною метою колабораційної діяльності є завдання значної шкоди державному суверенітету, територіальній цілісності та безпеці країни. Тож, виходячи із зазначеного поняття, можна виокремити загальні ознаки колабораціонізму: наявність суб'єктів колабораційної діяльності; має чітко виражений характер завдання шкоди державному суверенітету й територіальній цілісності через різноманітні форми здійснення колабораціонізму. Щодо видів колабораціонізму залежно від бажань та переконань, які мають на меті громадяни, то найбільш поширеною серед науковців є наступна класифікація на: вимушений, добровільний та ідеологічний.

1. *Вимушений колабораціонізм* – здійснення співпраці з окупаційною владою не з проявів власного бажання, так, наприклад, під час Другої світової війни на окупованих територіях створювалися так звані «єврейські гетто», де примусово німецьким командуванням формувалися з числа євреїв місцеві адміністрації – юденрати та поліцейські підрозділи, що виконували вказівки наглядачів. Проте, участь у так званих юденратах та поліцейських підрозділах з числа жителів гетто не гарантувала врятованого життя «вимушеним колаборантам», а лише відтермінувала їх страшний кінець.

2. *Добровільний колабораціонізм* – форма колабораційної діяльності, при якій населення за власним бажанням та власними переконаннями співпрацює з країною-агресором задля завдання шкоди державному

суверенітету та територіальній цілісності країни. Прикладом цього може бути добровільна служба у військових формуваннях країни-агресора, допомога окупаційним адміністраціям та ін.

3. *Ідеологічний колабораціонізм*. За переконаннями частково спільна з двома попередніми формами колабораціонізму, адже вимушено відбувається через ідеологічні переконання, але й поєднуються добровільним характером безпосередньої діяльності [3].

З прийняттям Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». Згідно з цим доповненням, до Кримінального кодексу України було додано нову статтю 111-1 «Колабораційна діяльність», де чітко було визначено поняття колабораціонізму, різноманітні його форми, а також кримінальну відповідальність за вчинення дій, що підпали б під колабораціонізм, всі напрямки можливої співпраці з окупантом. Основною метою вказаного нормативно-правового акту було встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність і її різновиди, а також обмеження доступу до заняття певної категорії посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування й введення відповідних покарань для осіб, які співпрацювали з державою-агресором [4].

Говорячи про склад кримінального правопорушення, то безпосереднім об'єктом колабораційної діяльності та її різновидів є завдання шкоди суверенітету, територіальній цілісності, зовнішньому та внутрішньому суверенітету України, її обороноздатності, економічній й інформаційній безпеці. Суб'єктивна ж сторона колабораційної діяльності полягає у прямому умислі, тобто особа розуміє, що дії які вчиняються нею несуть шкоду внутрішній та зовнішній безпеці України, її інтереси. Тобто, правопорушник колаборант усвідомлює й передбачає тяжкі суспільно-небезпечні наслідки свого діяння – й бажає їх настання. Визначаючи мотиви колабораційної діяльності правопорушника, то можна дійти висновку, що вони бувають кардинально різноманітні. Це може бути як особиста користь, помста чи ідеологічні переконання людини, вимушеність [5].

Щодо решти складових, то детально проаналізувавши досліджувану статтю у Кримінальному кодексі України – можна чітко виокремити суб'єкт колабораційної діяльності, яким є фізична осудна особа, який виповнилося 16 років і яка є громадянином України. Кардинально інша ж ситуація з об'єктивною стороною деяких з зазначених моделей кримінального правопорушення, а саме державною зрадою. До прикладу, «навмисного переходу громадянина України, що перебуває на окупованій території, на бік держави-окупанта з наданням йому допомоги, а також його представникам, включаючи організаторів

незаконно утворених структур владного управління, у провадженні підривної діяльності проти України період окупації», – існує певна подібність складів кримінального правопорушення державної зради та колабораціонізму, що в свою чергу викликає проблему можливого ухилення зрадників від більш суворого покарання й не дозволяє чітко відмежувати його від складу державної зради.

Виходячи із вищезазначеного можна дійти висновку, що сьогодення складна ситуація в країні є викликом для усіх сфер її життєдіяльності. Від збройної агресії Російської Федерації страждає соціальна інфраструктура, населення, бізнес. Поки всі громадяни України тримаються один за одним та підтримують одне одного, нажалі з'являються ті, хто з радістю або в силу своїх переконань, цінностей починає співпрацювати з державою-агресором, тобто займаються колабораційною діяльністю. І хоча прийняття нещодавніх змін до Кримінального кодексу України мало б вирішити всі проблеми щодо кримінальної відповідальності за вказане кримінальне правопорушення, але на практиці з'явилися нові, пов'язані з відмежуванням даного правопорушення з суміжними правопорушеннями.

Отже, дослідження даної теми дає уявлення про поняття колабораціонізму як суспільного та кримінально-правового явища та його основні класифікації, що в подальшому сприятиме вдосконаленню теоретичних та практичних аспектів кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів: Закон України від 19.07.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#Text>
2. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Долгорученко Д. Колабораціонізм як феномен війни та наукове поняття в межах історико-правових досліджень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2022. № 56. С. 16–19. URL: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2022.56.4>
4. Письменський Є. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема. *Право України*. 2020. URL: <https://rd.ua/storage/attachments/11288.pdf>
5. Гончаренко О. Проблеми інституційного визначення терміна колабораціонізму, його видів та ознак у сучасній вітчизняній історіографії https://shron1.chtyvo.org.ua/Honcharenko_Oleksii/Problemy_instytutsiinoho_vyznachennia_termina_kolaboratsionizmu_i_oho_vydiv_ta_oznak

КОЛАБОРАЦІОНІЗМ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА: АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТА ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ

Нікітін А. А.

проректор

*Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Колабораціонізм за своєю суттю є складним соціальним явищем, яке передбачає добровільну співпрацю з ворогом, особливо з мотивацією ідеології, в різних соціокультурних сферах життя. Результатом такої співпраці є підрив національної безпеки України, створення загрози державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційному ладу та іншим національним інтересам держави.

На нашу думку, доцільно визначати сучасне розуміння змістовної суті поняття колабораціонізму як таке, що включає особливі форми добровільної державної зради, які можуть бути за своєю суттю різноаспектними (військовими, політичними, економічними, адміністративними, культурними). Дане співробітництво завдає шкоди державному суверенітету, територіальній цілісності, обороноздатності, а також державній, економічній або інформаційній безпеці України.

Ці форми колабораціонізму можуть включати передачу інформації, сприяння економічному впливу окупанта або економічній залежності від нього, зловживання владою або позиціями в управлінні, активну підтримку окупаційної влади та її управлінського режиму, пропаганду ворожих ідей, спотворення та інтерпретація на власний розсуд історичних фактів або подій сучасності, загальне сприяння дестабілізації ситуації, як правило політичної, та сприяння дезінформації, а також сприяння вчиненню злочинів проти людяності. Ці дії колаборантів загалом ведуть до підриву національної безпеки, порушення принципів демократії, загрози миру та стабільності, та загрожують суверенітету та добробуту України. Усвідомлення цих особливих форм колабораціонізму допомагає розуміти його негативні наслідки та потребу в ефективних заходах для захисту національних інтересів і безпеки.

Зазначені прояви колабораціонізму можуть також включати активну участь у ворожих військових операціях проти власної країни, надання ресурсів, фінансової підтримки або технологічної допомоги агресору, сприяння злочинним діям, включаючи розграбування та розповсюдження наркотиків, торгівлю забороненою зброєю та людьми. Такі дії колаборантів порушують основні принципи міжнародного

права, порушують права людини та призводять до серйозних загроз національній безпеці, внутрішній стабільності та соціальному розвитку України.

Оскільки колабораціонізм становить серйозну загрозу для національних інтересів та безпеки, важливо розвивати ефективні механізми протидії цьому явищу. Це включає зміцнення законодавства, розширення співробітництва з міжнародними партнерами, підвищення обізнаності громадськості про загрозу колабораціонізму та впровадження превентивних заходів, таких як контролювання фінансових потоків, посилення розвідувальної діяльності та підтримка правової держави.

Сучасне розуміння колабораціонізму має включати також інформаційну сферу, де він проявляється через медійну маніпуляцію, поширення пропаганди та фейкових новин, спрямованих на дискредитацію держави та її інституцій. Це може створювати дезінформаційних кампаній, які сприяють розколу в суспільстві, порушують єдність та національну ідентичність.

Загалом, колабораціонізм є серйозною загрозою для України, оскільки він порушує принципи державного суверенітету, територіальної цілісності та національної безпеки. Його наслідки можуть бути тривалими та важкими для країни, її громадян та майбутнього. Для боротьби з колабораціонізмом необхідно зміцнювати систему контролю, законодавство та механізми протидії, враховуючи всі аспекти цього явища. Важливими є сприяння патріотичному вихованню, посилення свідомості громадян щодо загроз, пов'язаних з колабораціонізмом, та забезпечення ефективного взаємодії різних секторів суспільства для протидії цьому явищу.

В національній юридичній доктрині, поняття «колабораціонізм» до недавнього часу не отримувало значної уваги законодавця, як наслідок, як юридична категорія дане поняття майже не розглядалося, радше в науковому середовищі зазначене поняття трактувалося як явище політико-правової реальності та досліджувалося в контексті історико-правових досліджень. Нині, нажаль, дане поняття стало реальністю.

Науковці у своїх дослідженнях фактично висували твердження, що колабораціонізм є складним соціально-психологічним або навіть етичним явищем, яке виникає внаслідок взаємодії між цивільним населенням та окупантами під час воєнного конфлікту [1, с. 8].

У зв'язку з повномасштабною війною з Росією, перед теоретиками права виникає необхідність перегляду та переосмислення поняття «колабораціонізм» з метою його трактування та визначення в контексті злочину проти національної безпеки. Таким чином, поняття потребує

адаптації до сучасних реалій і викликів воєнного конфлікту з Росією. Таке переосмислення включає розгляд нових форм колабораційних дій, їхніх проявів та наслідків для національної безпеки, територіальної цілісності та суверенітету країни.

Після анексування Криму та окупації частини Донецької і Луганської областей російськими силами, поняття колабораційної діяльності стало актуальним в незалежній Україні. У 2019 році було включено до порядку денного Верховної Ради України законопроект про заборону колабораціонізму [2]. Пізніше на розгляді вищого законодавчого органу знаходився Проект Закону за пропозиціями Президента України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» [3]. Разом із тим, Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [4]. Таким чином, колабораціонізм визначене як явище що підриває національну безпеку України та є прямою загрозою для державного суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу та інших національних інтересів України. Крім того, ст. 111-1 Кримінального кодексу України було встановлено відповідальність за колабораційну діяльність [5]. Таким чином, сучасне нормативне регулювання досліджуваної проблематики є актуалізованим до вимог часу та викликів сучасності, однак, разом із тим констатуємо, що додаткового дослідження та деталізованого нормативно-правового регулювання потребують питання примусового співробітництва, яке має на меті виживання в умовах жорстокого окупаційного режиму та питання адаптації населення в умовах окупації, як засіб самозбереження та питання реінтеграції людей та територій з метою відновлення суверенітету та територіальної цілісності України.

Література:

1. Шайкан В. Колабораціонізм на території рейхскомісаріату «Україна» та військової зони в період Другої світової війни : автореф. дис. ... д-ра іст. наук № 07.00.01 / В. О. Шайкан. Донецьк: Донец.нац. ун-т, 2006. 40 с.
2. Про заборону колабораціонізму. Проект Закону України від 09.03.2017. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61312

3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки. Пропозиції Президента України до Закону України від 21.03.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39263>

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність. Закон України від 03.03.2022. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>

5. Кримінальний кодекс України. Кодекс України. Кодекс. Закон від 05.04.2001. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#п3862>

ДЕЯКІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Омел'яненко Ю. В.

*здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Телійчук В. Г.

*доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Оперативні підрозділи є невід'ємною частиною різних сфер діяльності, включаючи правоохоронні органи, розвідувальні служби, армію та інші спеціалізовані структури. Вони мають свої особливості, що вимагають високого рівня підготовки, координації професіоналізму, знання законів, та дотримання державної таємниці. Розглянемо основні аспекти діяльності оперативних підрозділів і їх роль у забезпеченні безпеки та виконанні спеціальних завдань.

Одним із головних аспектів діяльності оперативних підрозділів – є збір і аналіз інформації. Оперативні служби займаються збиранням розвідувальної, кримінальної, технічної та іншої інформації, яка становить основу для подальшого планування та прийняття рішень.

Доречно буде зазначити, що в розділом II наказу від 07.07.2017 року № 575 «організація взаємодії при надходженні до органу, підрозділу поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагуванні на них» чітко прописано, що оперативні працівники при проведенні огляду місця події можуть: «...проводити поквартирний чи подвірний обхід для збирання відомостей про подію, обстеження місцевості в районів чинення кримінального правопорушення, виявлення загублених, викинутих правопорушником знарядь учиненого діяння, інших предметів, отримання додаткової інформації про подію та осіб, які вчинили кримінальне правопорушення» [1]. Тому оперативним працівникам необхідно володіти спеціалізованими методами та технологіями для отримання необхідних даних, проведення аналізу та розробки прогнозів.

Дослідивши та проаналізувавши напрям вище зазначений, можна визначити ці дії, як – виявлення «гарячих слідів» на місці події. На думку В.Г. Телійчука «гарячі сліди – це звичайні матеріальні й ідеальні сліди відображення, що виникають внаслідок події (правопорушення).

Взагалі поняття «гарячі сліди» виникло в середні віки в період становлення розшукового процесу, воно є умовним і не відображає реальної сутності. По факту, після виявлення ознак злочину, через ці ж самі сліди СОГ збирає інформацію прикладом можуть бути: а) матеріальні відображення, відбиті речовими джерелами (засоби вчинення злочину, сліди рук, ніг, знарядь злону, мікро-сліди, сліди запаху); б) уявні образи, відбиті в пам'яті обвинуваченого, потерпілого та свідка-очевидця» [2, с. 39]. І ми з даною позицією цілком згодні.

Іншим важливим напрямом діяльності оперативних підрозділів є проведення оперативних заходів. Це включає планування та здійснення спеціальних операцій з метою досягнення певних цілей, тобто засідки, затримання особи і ін. Оперативні підрозділи можуть здійснювати вилучення небезпечних осіб, нейтралізацію злочинних угруповань, проведення контррозвідувальних операцій та інші. Для забезпечення захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності [3].

Також доречно зауважити, що в першій статті «Про оперо-розшукову діяльність» завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним

кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [4].

Отже, діяльність оперативних підрозділів вимагає високої підготовки, координації та професіоналізму. Вони відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки та виконанні поставлених завдань. Збір і аналіз інформації, проведення оперативних заходів, комунікація та координація, висока рівень підготовки та тренувань, знання законодавчо нормативної бази, спеціальні навички комунікації з особами які підозрюються у злочинах, знання психології є ключовими аспектами їх діяльності. Оперативні підрозділи є невід'ємною частиною системи безпеки та готові впливати на складні ситуації для забезпечення безпеки в Україні.

Література:

1. Міністерство внутрішніх справ України Наказ від 07.07.2017 № 575 Зареєстрований в Міністерстві юстиції України 31 липня 2017 р. за № 937/30805. Розділ II Організація взаємодії при надходженні до органу, підрозділу поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагуванні на них.
2. Телійчук В. Г., Никифорчук Д. Й., Синченко О. М. Попередження та розкриття розбійних нападів на квартири громадян: практичний посібник. Кіровоград : Кіровоградський юридичний інститут ХНУВС, 2011. С. 39.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення : 02.07.2023)
4. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» Стаття 1. «Завдання оперативно-розшукової діяльності».

**ВИКОРИСТАННЯ ПРОТОКОЛУ БЕРКЛІ
З ВЕДЕННЯ РОЗСЛІДУВАНЬ З ВИКОРИСТАННЯМ
ВІДКРИТИХ ЦИФРОВИХ ДАНИХ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ:
АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ¹**

Пашковський М. І.

*науковий співробітник відділу дослідження проблем
кримінального процесу та судоустрою
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України,
кандидат юридичних наук, доцент*

Досудове розслідування кримінальних проваджень про колабораціонізм, як правило, здійснюється за двох слідчих ситуацій: коли підозрюваний знаходиться на тимчасово окупованій території або на території держави-агресора (отже необхідно вирішувати питання про спеціальне досудове розслідування), коли інкриміновані дії з колабораціонізму вчиняються на тимчасово окупованій території. Отже, у таких провадженнях, крім обставин, передбачених ст. 91 КПК України, доказуванню підлягають обставини, зазначені в ч. 2 ст. 291-1 КПК України, зокрема, обставини переховування підозрюваного від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності. Оскільки ці обставини мають місце на території, що знаходиться на момент здійснення досудового розслідування не під контролем Уряду України, важливе значення для їх встановлення мають відкриті цифрові дані, тобто дані, які розміщені в цифровому середовищі доступні будь-кому без потреби будь-якого дозволу (використання інформації з відкритих джерел і, відповідно, OSINT є характерними не лише для розслідування злочинів проти основ національної безпеки, а й для міжнародних злочинів, зокрема порушень законів та звичаїв війни (воєнних злочинів) [1, с. 92].

---

¹ Тези цієї доповіді підготовлено в рамках виконання фундаментальної теми: «Теоретико-правові проблеми цифровізації кримінального провадження в Україні» (№ державної реєстрації: 0121U114401).

Використання відкритих цифрових даних в кримінальному провадженні носить певні ризики: ризик зникнення цих даних (через припинення функціонування відповідного цифрового сховища, в якому вони розміщені; припинення доступу до цього цифрового сховища; видалення цих даних особою, яка має на це право, або алгоритмом, який має на це дозвіл, чи з технічних причин, наприклад, внаслідок дії шкідливого коду або апаратною збою) та ризик зміни цих даних з тих же причин.

Для слідчих ситуацій, пов'язаних з вчиненням злочинів в умовах екстериторіальності України (зокрема, на території іншої держави), або злочинів, які розслідуються без доступу до території їх місця вчинення, а також для будь-яких інших ситуацій збирання фактичних даних з відкритих джерел, Офіс Генерального прокурора ще у 2021 році видав лист-орієнтування про організацію проведення слідчих дій зі збору та збереження цифрової інформації з відкритих джерел в мережі Інтернет, який започаткував практику огляду цифрової інформації з відкритих джерел даних з урахуванням стандартів, що викладені у Протоколі Берклі з ведення розслідувань з використанням відкритих цифрових даних (далі – Протокол Берклі) [2]. Вказаний лист, зокрема рекомендує повне збереження вебсторінок з використанням можливостей веббраузерів, архівування вебсторінок з використанням спеціалізованих інтернет-ресурсів (наприклад, WaybackMachine – <https://archive.org/web/>), відображення в протоколі огляду ланцюжка доступу до збереженої цифрової інформації: від її відшукування до архівації на вказаних ресурсах та збереження копії або примірника на матеріальному носії інформації. Однак з одним упущень вказаного листа є необхідність при описі метаданих збереженої копії або примірника цифрової інформації зазначати відповідну геш-суму (значення геш-функції на певних вхідних даних).

Аналіз рішень судів, доступних в Єдиному державному реєстрі судових рішень, виявив що окремі суди, зокрема у провадженнях за кримінальними правопорушеннями, передбаченими ст. 111-1 КК України, в обґрунтування своїх висновків посилаються зокрема на «протоколи огляду інформації, розміщеної у мережі Інтернет (здійснених відповідно до Берклійського Протоколу)» або на «протоколи оглядів (Берклійський Протокол)». Очевидно, що мова йде про протоколи оглядів інформації у відкритих джерелах, які здійснювалися з дотриманням основних стандартів Протоколу Берклі.

Такий підхід до ідентифікації в судових рішеннях протоколів оглядів як таких, що складені за вимогами Протоколу Берклі, характерним є не для усіх судів України. Пошук в ЄДРСР показав, що

така практика є характерною для Синельниківського міськрайонного суду Дніпропетровської області, Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська, Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська, Покровського районного суду Дніпропетровської області, Рівненського міського суду Рівненської області. Хоча це звісно не значить, що інші суди, слідчі судді, які не роблять в рішеннях посилання на Протокол Берклі, не оцінюють протоколи оглядів або інші документи, створені з урахуванням вимог цього Протоколу. Так, в одному з вироків суд послався на те, що «протокол огляду містить 16 зніmkів екрана комп'ютера (скріншотів) та щодо покрововості отриманої інформації про ОСОБА_4, що є у вільному доступі, зокрема поширених на ресурсах окупаційної влади» [3]. Такий виклад вказує на те, що суд враховував вимоги Протоколу Берклі, зокрема щодо ланцюжка збереження доказів та доступу до них [2, с. 167].

У провадженнях за кримінальними правопорушеннями, передбаченими ст.111-1 КК України, суди використовують докази, що містяться у протоколах огляду інформації, розміщеної у мережі Інтернет, з дотриманням вимог Протоколу Берклі для встановлення двох груп обставин: (i) обставин, яким обґрунтовується підозра або обвинувачення; (ii) обставини перебування підозрюваного, обвинуваченого на тимчасово окупованій території України.

Так, в одному з судово-контрольних проваджень слідчий суддя Рівненського міського суду Рівненської області, розглядаючи клопотання слідчого УСБУ про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відносно підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.5 ст.111-1 КК України, через добровільне зайняття посади у незаконних органах влади, створених на ТОТ, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій, а саме «начальника відділу культури, молоді та спорту адміністрації Старобільського району луганської народної республіки», встановив, що вказані обставини вчинення злочину підозрюваним підтверджуються зібраними у ході досудового розслідування доказами, зокрема «протоколами огляду інформації, розміщеної у мережі Інтернет (здійснених відповідно до Берклійського Протоколу), від 22.04.2022, 22.04.2022, 25.04.2022, 25.06.2022» [4]. Зазвичай такі протоколи містять фіксацію розміщених в Інтернеті фотографій або відеозаписів підозрюваних про виконання підозрюваними, обвинуваченими певних посадових обов'язків на ТОТ (публічні виступи, участь в нарад окупаційних органів тощо).

В іншому судово-контрольному провадженні слідчий суддя Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська, розглядаючи клопотання прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування у кримінальному провадженні відносно підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 111-1 КК України, через добровільне заняття посади начальника Біловодської об'єднаної податкової інспекції окупованої територіальної громади смт Біловодськ, Старобільського району Луганської області, тобто керівника в незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, встановив, що перебування підозрюваного на тимчасово окупованій території України, а саме в с. Новолімарівка та смт Біловодськ Старобільського району Луганської області підтверджується не лише протоколами допитів свідків, але й «протоколами оглядів (Берклійський Протокол) від 18.04.2022, 19.04.2022, 25.04.2022, 14.06.2022» [5]. Зазвичай такі протоколи містять фіксацію розміщених в Інтернеті фотографій або відеозаписів підозрюваних щодо перебування підозрюваних, обвинувачених на ТОТ.

Викладене дозволяє зробити такі висновки.

1. Для встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, зокрема за кримінальними правопорушеннями, передбаченими ст. 111-1 КК України, використовуються дані з відкритих джерел, що підтверджується відповідною судовою практикою.

2. Посилання судів на те, що протоколи огляду укладені згідно із вимогами Протоколу Берклі, щонайменше вказують на обізнаність суду з такими стандартами (рекомендаціями), їх застосування в кримінальному провадженні та схвальне ставлення до таких «м'яких» стандартів та розуміння значення цих положень щонайменше для забезпечення достовірності та доказової сили таких доказів.

3. Рекомендації Офісу Генерального прокурора щодо застосування в слідчій практиці Протоколу Берклі повинно бути розвинуте, зокрема, через застереження важливості фіксації геш-сум файлів цифрових доказів.

4. Розширення застосування цифрових доказів у кримінальному провадженні, зокрема за рахунок даних з відкритих джерел вимагає повноцінної регламентації в КПК України інституту цифрових (електронних) доказів.

Література:

1. Гловюк І. В. Кримінальне провадження щодо воєнних злочинів: виклики та відповіді. *Право України*. 2023. № 5. С. 85–99.

2. Протокол Берклі з ведення розслідувань з використанням відкритих цифрових даних. Практичний посібник щодо ефективного використання цифрової інформації у відкритому доступі для розслідування порушень міжнародного кримінального, з прав людини та гуманітарного права / пер. з англ. О. В. Зюзь. Нью-Йорк і Женева : Центр з прав людини Каліфорн. ун-ту, Берклі, Юрид. шк., ООН Упр. Верхов. комісара з прав людини, 2020. 119 с.
3. Вирок Дарницького районного суду міста Києва від 24.04.2023 р. у справі № 753/14148/21, провадження № 1-кп/753/624/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110409601> (дата звернення: 10.07.2023).
4. Ухвала Рівненського міського суду Рівненської області від 05.09.2022 р. у справі № 569/11841/22, провадження 1-кп/569/4055/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106770312> (дата звернення: 10.07.2023).
5. Ухвала Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 13.07.2022 р. у справі № 201/4339/22, провадження № 1-кп/201/1358/2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105411019> (дата звернення: 10.07.2023).

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК НОВИЙ ВИКЛИК СЬОГОДЕННЯ

Петренко І. Г.

*курсантка 309 навчального взводу
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Кулик Л. М.

*доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Сучасна агресія російської федерації проти України викликала поширення феномену колабораціонізму. Широкий масштаб агресії рф вимагає розширення розуміння цього явища.

Для кримінально-правового аналізу цього поняття, необхідно спочатку визначити, що розуміють під колабораціонізмом. Відомо, що цей термін походить від французького слова «collaboration»

(співробітництво) і має два значення: позитивне – спільна діяльність і співпраця різних суб'єктів, та негативне – добровільна та свідома співпраця з ворогом у його інтересах, на шкоду своїй державі та її союзникам.

Поняття колабораціонізму в позитивному сенсі використав французький маршал Анрі Філіп Петен, який очолював режим «Віші» і закликав французів до співпраці з Німеччиною [1, с. 375–395]. Під час Другої світової війни колабораціонізм був поширений практично у всіх окупованих країнах, тому термін отримав широке використання з негативним значенням. В історіографії зазвичай виділяють два аспекти колабораціонізму: 1) політичну угоду з окупантом; 2) співпрацю з окупаційною владою у цивільних сферах, включаючи участь у війні з боку окупаційних сил [2].

Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність є одним з нових викликів, з якими стикається сучасне суспільство. У контексті конфліктів, окупацій і агресії, колаборація з ворогом може мати серйозні наслідки та негативний вплив на національну безпеку, суверенітет та мораль суспільства [3, с. 381–384]

У березні 2022 року в Україні було введено кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність. Згідно з цим законом, встановлені кримінальні санкції для осіб, які займаються підприємницькою діяльністю у співробітництві з представниками держави-агресора. Покарання за такі дії передбачено штрафом до 170 тисяч гривень або позбавленням волі на строк до 5 років.

Внаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03 березня 2022 року № 2108-IX, в Кримінальний кодекс України (далі – КК України) було внесено нову статтю 111-1 «Колабораційна діяльність», яка набрала чинності 15 березня 2022 року. Це рішення було прийнято у зв'язку з початком повномасштабної війни, яку РФ підступно розпочала проти України, і відповідне збільшення кількості випадків колабораційної діяльності. У таких обставинах держава була змушена діяти оперативно і рішуче, оскільки колабораційна діяльність є загрозою для національної безпеки, однієї з найважливіших соціальних цінностей.

Для уточнення деталей цього законопроекту, міністерство утворило робочу групу, в якій було більше 160 представників органів влади, бізнесу, юридичних фахівців та громадських організацій. Ця група розробила два законопроекти, які чітко визначають, яка діяльність не підпадає під колабораційну діяльність.

Проте, за словами речниці Міністерства внутрішніх справ України, Альони Матвєєвої, поки що не спостерігається зменшення випадків колаборації, які виявляє Національна поліція. Вона повідомила, що наразі у провадженні Національної поліції перебуває загалом 1200 кримінальних справ з початку вторгнення рф на територію України [4]

Згідно з даними Єдиного реєстру досудових розслідувань, з цих справ 549 розпочаті через:

- публічне заперечення вторгнення Росії на територію України та озброєну агресію,
- публічні заклики до підтримки рішень та дій держави-агресора, співпраці з нею та невизнання державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях.

Ще 627 справ розпочаті за такими фактами:

- добровільне прийняття громадянами України посад, які були створені незаконно на тимчасово окупованих територіях або в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів,
- добровільне прийняття посад у судових, правоохоронних органах, або в незаконних збройних чи військових формуваннях [5, с. 356–360].

Аналіз статті 111-1 Кримінального кодексу України показує, що держава вживає рішучих заходів для протидії колабораційній діяльності, яка загрожує національній безпеці. Зазначена норма визначає правові наслідки для тих, хто співпрацює з державою-агресором та завдає шкоду національним інтересам. Це важливий крок для зміцнення правової системи та захисту інтересів України в умовах сучасного світу.

Література:

1. Hoffmann Stanley. Collaborationism in France during World War II. *The Journal of Modern History*. 1968. Vol. 40, no. 3. Pp. 375–395.
2. Дерейко І. І. Колабораціонізм, поняття. Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка-Ком / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2007. 528 с. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Kolaboracionizm>
3. Кузнецов В. В., Сийпловіч М. В. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2022. № 70. С. 381–388.
4. «Зрадників ніхто не любить». Як міняють українське законодавство про колабораціонізм? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-kolaborant-zminy-zakonodavstvo-koho-pokarayut/31993175.html>

5. Письменський Є. О., Мовчан Р. О. Новели кримінального законодавства України про колабораційну діяльність: дискусійні питання та спроба їх розв'язання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 356–360.

ПОМИЛКОВА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЩОДО КОЛАБОРАЦІЇ З ВОРОГОМ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ

Письменський Є. О.

завідувач кафедри поліцейської діяльності

Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка

Донецького державного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

На обрання теми цієї публікації вплинуло вивчення тез виступу О. Маріна, які він підготував для одного науково-практичного заходу. Науковець аналізує (поточні) тенденції розвитку кримінального законодавства України, що можна простежити в період воєнного часу. Як висновок він слушно констатує, що законодавець прикро послідовний у череді помилок при внесенні змін та доповнень у кримінальне законодавство воєнного часу (3/4 прийнятих законів щодо змін до КК України є сумнівними з позиції якості їх змісту). Характер помилок, неякісних законодавчих положень не відрізняється оригінальністю та відтворює давно відомі «хвороби» кримінально-правової законотворчості [1].

Кримінально-правова норма про відповідальність за колабораційну діяльність не є винятком і становить окремий прояв помилкової правотворчості, про що О. Марін теж резонно згадує. Водночас відповідна проблематика може бути показана та розкрита в більш широких межах, адже питання належного кримінально-правового забезпечення протидії проявам колабораціонізму постало від початку агресії російської федерації щодо України – починаючи з 2014 р., коли були окуповані перші українські території (першафаза російсько-української війни). Під час другої фази, яка розпочалася 24 лютого 2022 р., це питання знайшло своє розв'язання, але в невдалий спосіб.

У цій доповіді кримінально-правова політика України щодо колаборації з ворогом розглядатиметься ретроспективно з виокремленням трьох етапів її формування та реалізації.

I етап (2001–2014 рр.) характеризується появою першого в історії незалежної України кримінального закону та відсутністю у ньому окремої підстави відповідальності за колабораціонізм. Такий підхід не вирізнявся унікальністю у порівнянні з позицією законодавців більшості європейських країн стосовно забезпечення кримінально-правового охорони їх державної безпеки. Питання співпраці з ворогом (як в умовах окупації, так і поза цими обставинами) могло розв'язуватися у спосіб застосування загальних норм про зраду.

Виняток становить хіба що Литовська Республіка, де передбачена кримінальна відповідальність за дії її громадянина, що полягають у сприянні незаконній владі в утвердженні окупації чи анексії Литовської Республіки, зокрема в придушуванні опору мешканців Литви або в допомозі структурам незаконної влади у здійсненні окупації чи анексії (ст. 120 КК «Колабораціонізм») [2]. Це діяння утворює самостійний привілейований вид злочинної зради (ст. 117 КК Литовської Республіки) та / або надання допомоги іншій державі у здійсненні діяльності, ворожої до Литовської Республіки (ст. 118 КК Литовської Республіки).

Позиція литовського законодавця сприймається як приклад загалом правильного підходу до забезпечення охорони інтересів держави, оскільки передбачає диференційований вплив на зрадників з урахуванням обставин вчинення відповідного посягання, де виникнення фактору окупації території Литовської Республіки «активує» відповідну заборону з настанням окремих наслідків. Розробники КК України 2001 р. свого часу пішли іншим (більш поширеним) шляхом та уникнули кримінально-правового регулювання відповідальності за колабораціонізм, явно недооцінивши потенціалу зовнішньої загрози.

II етап (2014–2022 рр.) характеризується початком істотних суспільно-політичних трансформацій, що були закладені на тлі подій Революції гідності (2013–2014 рр.), та зміною безпекової ситуації через початок російської агресії проти України. На сьогодні відомо, що зазначена (збройна) агресія була спланована заздалегідь і розпочалася 20 лютого 2014 р. з військової операції збройних сил РФ із захоплення частини території України – Кримського півострова і далі продовжилася війною на Донбасі [3]. У результаті Україна втратила контроль над Автономною республікою Крим, окремими районами Донецької та Луганської областей, що опинилися під тимчасовою окупацією.

Поява окупованих територій призвела до нового явища, що виникло як наслідок російської агресії, у виді різних форм співпраці населення

цих територій із окупантом (ворогом). Предмет такої співпраці природно опинився у фокусі правової оцінки задля визначення того, яка співпраця (взаємодія) з ворогом не тягне кримінальної відповідальності, а яка утворює кримінальне правопорушення. З урахуванням виклику, який постав перед Українською державою, зазнала ряду змін і кримінально-правова політика, формування якої продовжувалося в умовах розгляданої фази російсько-української війни. Здебільшого ці зміни стосувалися посилення кримінальної репресії за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України.

Проблема колабораціонізму теж з'явилася у порядку денному вітчизняного законодавця, про що свідчить низка зареєстрованих у парламенті законопроектів, які передбачали в тому чи іншому вигляді запровадження кримінальної відповідальності за колабораціонізм. Більш докладно хронологія цих ініціатив та їх ключові особливості висвітлена в моїх попередніх працях [4, с. 46–52]. Попри це за вісім років первинно окупованих територій жоден із законопроектів (а їх загалом було не менше семи) так і не був розглянутий, а за вчинення колабораціонізму не встановлено самостійної підстави кримінальної відповідальності.

На цьому тлі істотні проблеми виникли з реалізацією кримінально-правових норм щодо колаборантів, адже відповідне явище поступово розвивалося та поширювалося окупованими територіями. Чимало громадян України не могли належним чином передбачити наслідки своєї поведінки в умовах проживання на окупованій території, а кримінальнокарані межі взаємодії з ворогом фактично виявилася розмитими. Паралельно почала формуватися суперечлива правозастосовна практика, а поведінка громадян України, що характеризувалася усталеними ознаками колабораціонізму, знаходила різну правову оцінку. Далеко не кожен акт такої поведінки передбачав кримінально-правове реагування – здебільшого як кримінальне правопорушення могла розглядатися колабораційна діяльність у воєнній сфері, правоохоронній та судовій, а також частково адміністративній. Водночас різнилася кваліфікація навіть такої діяльності за територіальною ознакою¹.

На таку ситуацію впливало кілька факторів. По-перше, зазначені території були окуповані різними способами та неодноразово: територія Криму була анексована, а окупація окремих районів Донецької

---

¹ Наприклад, поведінка зрадника, який виконував суддівські функції на окупованій території Криму, та така ж сама поведінка на окупованій території Донецької та Луганської областей, знаходили різну кримінально-правову оцінку

та Луганської області відбувалася з використанням засобів приховування російського впливу та імітацією сепаратизму.

По-друге. Абстрактний характер більшості кримінально-правових норм ускладнював можливість чіткого встановлення меж кримінальної караності окремих актів колабораціонізму. Можна констатувати, що наявного кримінально-правового ресурсу переважно вистачало для здійснення належного реагування, але через відсутність юридичної визначеності правозастосовці концентрували увагу лише на тих колабораційних практиках, які з усією очевидністю не викликали сумнівів у їх протиправності¹.

Отже, другий етап (власне як і перший) показав розгубленість Української держави, її нездатність спрогнозувати, вчасно виявити, запобігти та нейтралізувати ті внутрішні та зовнішні загрози, які постали перед нею. Зокрема, це стосується і сфери кримінально-правової політики, яка формувалася з ігноруванням потреби розв'язання чисельних неординарних викликів, з якими стикалася правоохоронна система щодо протидії посяганням на національну безпеку. Головна помилка зазначеного етапу полягала в неспроможності держави за умов виникнення та поступового розвитку колабораційної діяльності на окупованій території створити належну нормативну основу для її справедливої кримінально-правової оцінки, яка з-поміж іншого передбачала б установа межі для максимально безпомилкового визначення караності того чи іншого акту колабораційної поведінки.

III етап (2022 р. – дотепер). Цей період розпочався 22 лютого 2022 р., коли російські війська здійснили неспровоковане повномасштабне вторгнення на територію України (широкомасштабний військовий напад), та триває досі. Він може бути закінчений з моменту відновлення суверенітету України на всій її території, зокрема як очікуваний наслідок процесу деокупації, що триває.

---

¹ Ілюстрацією викладеного сколабораційна діяльність у сфері освіти, яку правозастосовувачі на той час сприймали як кримінально протиправну доволі фрагментарно. Насамперед не викликала сумнівів наявність підстав для настання такої відповідальності щодо громадян України, які опікувалися управлінням освітньою сферою (адмініструванням), але не здійсненням освітньої діяльності. Щодо проявів колабораціонізму в межах цієї діяльності – у судовій практиці вони не знаходили свого відбиття. З цього приводу могли і виникали різні позиції, сумніви, зокрема через що органи правопорядку демонстрували неготовність застосовувати КК до громадян України, які здійснювали освітню діяльність на окупованій території, допомагаючи ворогу руйнувати освітянські основи українського суспільства [5, с. 52].

Особливістю цього етапу є установлення самостійної підстави кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність (ст. 111-1 КК України). Відповідні зміни були внесені до кримінального законодавства з ухваленням 03 березня 2022 року Верховна Рада України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність».

Майже відразу зазначені зміни опинилися у фокусі уваги науковців, правозастосовців, а так само всього українського суспільства, беручи до уваги, що масштаби окупованої території збільшилися, а отже, значущість проблеми зростала. На цьому тлі вивчення та аналіз кримінально-правової норми про колабораційну діяльність показали, що вона приймалася поспіхом (наслідок помилки другого етапу), без належного експертного супроводження та містить низку недоліків, які негативно впливають на ефективність протидії колабораційній діяльності. У межах цієї доповіді слід звернути увагу на ключові хиби, до яких відноситься порушення законодавцем базових принципів кримінального права при встановленні відповідної заборони:

1. *Принцип юридичної визначеності.* Прикро, але ст. 111-1 КК України виявилася далекою від цього принципу, оскільки чимало її положень не відповідають вимогам доступності, стабільності, чіткості, однозначності та передбачуваності. Лише один красномовний приклад – ч. 8 ст. 111-1 КК України, яка сформульована у спосіб, що виключає однозначне тлумачення через відсутність чіткого розуміння діянь, які повинні спричинити зазначені у ній наслідки.

2. *Принцип пропорційності.* Згідно з цим принципом кримінально-правові наслідки мають узгоджуватися зі ступенем тяжкості вчиненого правопорушення. Його недотримання, зокрема, проявляється у виді надмірності кримінальної репресії в одних випадках та її слабкості в інших (диспропорційний вплив)¹.

3. *Принцип рівності.* Порушення системних зв'язків КК України, колізійність його норм призвели до уможливлення дискримінації окремих категорій осіб через появу різних підстав кримінальної відповідальності за вчинення однакового акту поведінки. За умов

---

1 Приклад неадекватності (надмірної репресивності) покарання можна простежити, звернувшись до ч. 6 ст. 111-1 КК України, яка з-поміж іншого передбачає відповідальність за активну участь у заходах політичного характеру. Разом з цим такий саме строк основного покарання у виді позбавлення волі передбачений, скажімо, за фінансування тероризму, що призвело до тяжких наслідків. На вряд чи відповідні діяння можна розглядати з позиції однакового рівня суспільної небезпеки та й порівнювати загалом [6, с. 123].

вчинення одного і того самого діяння різні особи можуть зазнавати принципово різних кримінально-правових наслідків. Порушення принципу рівності також простежується у неможливості застосувати до неповнолітніх покарання, визначеного у ч. 1 і ч. 2 ст. 111-1 КК України, на чому оरेмо акцентував увагу М. Хавронюк [7].

Викладене дає підстави резюмувати, що на кожному етапі формування вітчизняної кримінально-правової політики були припущені певні помили, які негативно впливають і впливатимуть у майбутньому на процес протидії колабораціонізму, що має місце на окупованих територіях України. Помилка першого етапу полягала в надмірній переконливості в тому, що непорушність територіальної цілісності – це так собі константа, а можливість появи окупованих територій не є загрозовою. Відповідні суб'єкти кримінально-правової політики прорахувалися і не передбачили у КК України достатньо ефективних інструментів протидії відповідним посяганням на інтереси держави. Як результат ми не отримали заздалегідь кримінального законодавства, адаптованого під потреби відсічі збройної агресії, вчинення якої зумовлює виникнення явища колабораціонізму.

Помилка другого етапу – це нездатність установити самостійну підставу за колабораційну діяльність (або внести інші подібні зміни до КК України), урахувуючи появу перших окупованих територій та, щонайменше, неконкретність тих кримінально-правових норм, які могли застосовуватися до колаборантів. Ця помилка призвела до формування неоднакової судової практики та нездатності застосовувати кримінальний закон до окремих категорій осіб. Попри (запізніле) запровадження окремої підстави кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність помилка третього етапу насамперед стосується низької якості законодавчих положень ст. 111-1 КК України, ігнорування при цьому основних принципів кримінального права. Очевидно, що ці помилки (за умов, якщо вони лишаються не виправленими) здатні призвести в перспективі до виникненні істотних проблем у процесі реалізації кримінально-правової політики.

Література:

1. Марін О. К. Послідовність помилок законодавця як тенденція розвитку кримінального законодавства воєнного часу. *Кримінальне законодавство воєнного часу: правотворчі та правозастосовні проблеми* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 26 травня 2023 р.). Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2023. С. 96–101.

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. Įstatymu Nr. VIII-1968 (The Criminal Code of the Republic of Lithuania). URL: e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555
3. Ключові питання та відповіді про російську агресію / Міністерство закордонних справ України (20 червня 2023 р.). URL: <https://mfa.gov.ua/klyuchovi-pitannya-ta-vidpovidi-pro-rosijsku-agresiyu>
4. Письменський Є. О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в сучасній Україні (кримінально-правові аспекти) : наук. нарис. Сєверодонецьк, 2020. 121 с.
5. Письменський Є. О. Колабораційна діяльність у сфері освіти: проблеми тлумачення та вдосконалення кримінального закону. *Право України*. 2022. № 11. С. 49–59.
6. Письменський Є. О. Караність колабораційної діяльності: яких змін потребує КК? *Національна безпека України в умовах інформатизації та глобалізації суспільних процесів: сучасні загрози та кримінально-правове регулювання* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 11 трав. 2023 р.). Харків : Право, 2023. С. 121–129.
7. Хавронюк М. Порушення принципу законності і рівності перед законом у змінах до Кримінального кодексу під час війни / Центр політико-правових реформ (18 травня 2022 р.). URL: <https://pravo.org.ua/blogs/porushennya-pryntsyphu-zakonnosti-i-rivnosti-pered-zakonom-u-zminah-kryminalnogo-kodeksu-pid-chas-vijny/>

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поляков Є. В.

*доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент,
полковник поліції*

Із початку окупації території України проблема колабораціонізму та пошук способів її найбільш вдалого вирішення перебувають у фокусі уваги представників української виконавчої та законодавчої влади.

15 березня набув чинності Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», яким передбачається визначення ряду кримінально-караних діянь, які сприяють поширенню збройній агресії на території

України. Відповідна новела кримінального законодавства включає в себе низку складів кримінальних правопорушень, а саме:

- ✓ публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України;

- ✓ добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора;

- ✓ здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти;

- ✓ передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора;

- ✓ добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території;

- ✓ організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором

та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах;

✓ добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України. Отже, в тому чи іншому вигляді колабораційна діяльність являє собою співпрацю із державою-агресором [1].

Головним елементом предмета кримінології є сама злочинність як історично мінливе, соціальне і кримінально-правове явище, яке являє собою сукупність усіх кримінальних правопорушень, скоєних у державі за певний період. Вона вимірюється такими кількісно-якісними показниками як стан, рівень, структура, динаміка, характер та географія злочинності. Правопорушення, які не є кримінальними правопорушеннями, але тісно пов'язані з ними (наприклад, пияцтво, проституція), розглядаються кримінологією як «фонові» явища.

Іншою важливою складовою предмета кримінології є особа злочинця, яка виступає як система демографічних, соціально-рольових, психологічних кримінально-правових властивостей суб'єктів кримінальних правопорушень. Зазначимо, що кримінальне правопорушення – це акт вольовий, свідомо обраний, результат складного процесу, в якому зовнішні чинники діють не безпосередньо, а переломлюючись через внутрішні фактори. Щоб пізнати детермінанти кримінального правопорушення, потрібно розкрити механізм злочинної поведінки, а це неможливо зробити, не вивчивши особу злочинця, вплив її індивідуальних властивостей. Детермінанти злочинності є сукупністю економічних, соціальних, ідеологічних, політичних, психологічних, правових, організаційно-управлінських та інших чинників, які обумовлюють (детермінують) злочинність. Детермінанти вивчаються на різних рівнях: злочинності в цілому, окремих видів кримінального правопорушення, конкретного кримінального правопорушення.

Протидія злочинності є системою державних і громадських заходів, спрямованих на усунення або нейтралізацію детермінант злочинності та корекцію поведінки осіб, схильних до правопорушень. Деякі дослідники, розглядаючи злочинність як соціальне явище, вказують, що головним у боротьбі з нею є прогресивні соціально-економічні перетворення. Поряд з цим важливе значення мають і спеціально-кримінологічні заходи запобігання тим чи іншим кримінальним правопорушенням, які застосовуються правоохоронними органами і громадськими формуваннями.

Очевидно, що в складних умовах воєнного стану, поява нового складу кримінального правопорушення «колабораційна діяльність» є логічно обумовленим наслідком сьогодення, тому, звичайно, дослідження кримінологічної характеристики такого діяння є актуальною темою, адже має велике теоретичне та практичне значення.

Крім кримінологічної характеристики злочинів, існують кримінально-правова, криміналістична, оперативно-розшукова характеристики. Криміналістична характеристика злочинів – це доволі нова наукова категорія криміналістики, що посідає центральне місце в методиці розслідування окремих видів злочинів. Криміналістична характеристика – це результат наукового аналізу та узагальнення типових ознак певного виду або роду злочинів. Вона відображає злочин і складові його елементи.

Криміналістичною характеристикою називається система відомостей про криміналістично значущі ознаки злочинів цього виду, що відображає закономірні зв'язки між ними і слугує побудові та перевірці слідчих версій у розслідуванні злочинів. Її метою є оптимізація процесу розкриття і розслідування злочину. Призначення криміналістичної характеристики полягає в тому, що вона сприяє: 1) розробленню окремих методик розслідування; 2) побудові типових програм і моделей розслідування злочинів; 3) визначенню напряму розслідування конкретного злочину. Ця характеристика слугує слідчому своєрідною інформаційною базою, набором відомостей про цей вид злочинів.

Структура криміналістичної характеристики злочинів передбачає наявність певних елементів. Основними елементами криміналістичної характеристики є сукупності ознак, що визначають: 1) спосіб злочину; 2) місце та обстановку; 3) час учинення злочину; 4) знаряддя і засоби; 5) предмет посягання; 6) особу потерпілого (жертви); 7) особу злочинця; 8) типові сліди злочину. Не всі перелічені елементи працюють однаково в різних видах злочинів. Одні з них набувають першорядного значення, інші, навпаки, відходять на другий план, або

навіть відсутні (наприклад, існують злочини, що не мають певного місця їх вчинення або в яких відсутня особа потерпілого). Елементи криміналістичної характеристики злочинів взаємозалежні між собою. Вони мають кореляційні зв'язки (ймовірні залежності). За наявності одних ознак слідчий може припустити наявність інших (наприклад, за слідами, залишеними на місці події, можна припустити професійні навички злочинця, його вік, стать, наявність аномалій психіки та ін.). У цьому полягає значущість криміналістичної характеристики, її практична роль.

Однією з головних ознак кримінологічної характеристики колаборанта є добровільність, тобто вчинення дій згідно власного волевиявлення, без примусу та з повним усвідомленням скоєного. Законодавець не криміналізує діяння, які ззовні можуть бути схожі на колабораціонізм, однак насправді скоєні під примусом, хоча, звичайно, відмежувати випадки добровільності від вимушеного становища на практиці вкрай складно. Свого часу М. А. Рубашенко висловив позицію, згідно якої колаборація часто має вимушений характер, виступає способом самозбереження населення та результатом жорстких контролюючих заходів з боку окупаційного режиму [5, с. 330].

Щоправда, такий підхід було запропоновано до повномасштабного вторгнення держави-агресора та, відповідно, до появи статті КК України, яка б передбачала відповідальність за колабораційну діяльність безпосередньо, адже раніше подібні діяння здебільшого підпадали під кваліфікацію ст. 111 КК України, тобто державну зраду [2, с. 434]. Паразитична властивість такої ознаки говорить про незрілість правової культури та національної ідентичності громадян, що робить їх схильними до співпраці із агресором. Разом з тим поспішно прийняті законодавцем зміни до КК України на початку березня 2022 р. все ще залишають масу питань щодо коректної кваліфікації діянь в якості колабораціонізму.

Слід зазначити, що рівень суспільної небезпеки колабораційної діяльності відслідковується за фактом віднесення даного кримінального правопорушення до розділу злочинів проти основ національної безпеки. Окрім того, безумовно, колабораціонізм завдає істотну шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України [3; 4].

Врешті решт, масове поширення випадків колабораціонізму свідчить про ряд невтішних висновків: незавершеність процесів формування громадянського суспільства; недосягнення необхідного рівня національної консолідації громадян; уразливість сфери інформаційної

безпеки. Безапеляційне підтвердження існування вказаних проблем та систематичні прояви злочинної співпраці громадян України із країноу-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора призвели до необхідності негайного вжиття заходів по криміналізації зазначених діянь. Отже, викриття найбільш очевидних та безспірних ознак колаборанта, аналіз видів та можливих способів скоєння колабораційної діяльності, розкриття сутності особистості колабораціоніста, встановлення детермінант поширення та кореляційного зв'язку між причинами і умовами розповсюдження колабораційної діяльності та визначення механізмів запобігання і протидії колабораційній діяльності є очевидною нагальною потребою в такий складний період української держави.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 08.07.2023).
2. Албул С. В., Колодій Д. В. Оперативно-розшукове документування колабораційної діяльності в умовах воєнного стану: проблемні питання. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень*: у 2-х т. : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, НУ «Одеська юридична академія», 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С.В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 432–435.
3. Геркула Н. М. Про необхідність кримінологічного вивчення колабораційної діяльності. Актуальні проблеми протидії злочинності та корупції: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 17 лютого 2023 р.). Харків : Юрайт, 2023. 379 с.
4. Мисливий В. А. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм в умовах воєнного стану. Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні: матеріали міжнар. наук. конф. (м. Харків, 5 травня 2022 р.). Харків: Право, 2022. С. 116–120.
5. Рубашенко М. А. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм за чинним КК України. Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Харків : Право, 2016. С. 328–331.

РОЗМЕЖУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІД СУМІЖНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Резніченко Г. С.

*доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Із початком повномасштабного воєнного вторгнення на територію України, постало питання щодо посилення захисту національної безпеки нашої країни, у тому числі кримінально-правовими засобами. Розділ I Особливої частини Кримінального кодексу України було доповнено новими статтями, серед яких передбачено у статті 111-1 кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність.

Стаття 111-1 КК України складається з 8 частин, кожна з яких, крім частини 8, передбачає самостійну форму дій, що становлять колабораційну діяльність [1, с. 218].

За ч. 4 ст. 111-1 ККУ настає відповідальність за дії: передачу матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора; провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора [2].

Матеріальні ресурси – це всі вхідні матеріали, сировина, інструменти, машини, обладнання та всі фізичні елементи, які необхідні для здійснення виробничого процесу. Під передачею майна мається на увазі процес зміни власника чи користувача матеріальних ресурсів. Такий процес може оформлюватися актом прийому-передачі або вчинятися за без нього. Під передачею матеріальних ресурсів, у розумінні частини четвертої статті 111-1 КК, мається на увазі добровільна передача матеріальних ресурсів. Застосування до особи, яка передала матеріальні ресурси, примусу у будь-якій формі, може бути кваліфіковано із врахуванням статті 40 КК [3, с. 17].

Приймаючи до уваги, що законодавець не конкретизує поняття «матеріальні ресурси», і у ч. 4 ст. 111-1 КК Кодексу іде мова про постачання матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням..., маємо розуміти, що серед іншого такими матеріальними ресурсами можуть бути зброя, боєприпаси, вибухові речовини чи військова техніка, які будуть використовуватися

незаконними збройним чи воєнізованим формуванням, створеними на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, під час вчинення воєнних злочинів на території України. Згідно класифікації кримінальних правопорушень, передбаченої статтею 12 КК України, діяння, за ч. 4 ст. 111-1 КК України є нетяжким злочином.

Стаття 260 КК України «Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань» у ч. 3 передбачає відповідальність за: «.....постачання їм зброї, боєприпасів, вибухових речовин чи військової техніки» [2]. Отже фактично, за ті ж дії відповідальність, за які передбачено у ч. 4 ст. 111-1 КК України, проте, відповідно до класифікації кримінальних правопорушень, передбаченої статтею 12 КК України, діяння, відповідальність за яке передбачено ч. 3 ст. 260 КК України, відноситься до тяжких злочинів.

Не погоджуємося із думкою висловленою Кузнецовим В. В. та Сийполокі М. В., стосовно того, що склад кримінального правопорушення, передбаченого в частині 4 ст. 111-1 КК України, є спеціальним по відношенню до відповідних складів, передбачених частинами 1–3 ст. 260 КК України [4, с. 386]. Оскільки у ч. 3 ст. 260 КК України, законодавець, деталізує предмети кримінального правопорушення, отже саме ч. 3 ст. 260 КК України можна вважати спеціальною кримінально-правовою нормою відносно ч. 4 ст. 111-1 КК України.

Вважаємо за необхідне, з метою усунення юридичної колізії між ч. 3 ст. 260 КК України та ч. 4 ст. 111-1 КК України, навести предмети, зазначені у ч. 3 ст. 260 КК України, у якості виключень при описанні діяння, передбаченого ч. 4 ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність», що буде полегшувати правозастосування даної кримінально-правової норми, та викласти ч. 4 ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність» у такій редакції: «4. Передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора (*окрім постачання зброї, боєприпасів, вибухових речовин чи військової техніки*), та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора».

Література:

1. Поліцейська юрисдикція в умовах воєнного стану : монографія / за заг. ред. Д. В. Швеця, М. О. Семенишина. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 540 с.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення : 02.07.2023)
3. Методичні рекомендації з питань кримінально-правової кваліфікації, оперативно розшукової діяльності та кримінального провадження за ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність» / С. Албул, Т. Волошанівська, А. Марченко, Г. Мудрецька, Г. Резніченко, І. Федоров, І. Чекмарьова. Одеса : ОДУВС, 2022. 67 с.
4. Кузнецов В. В., Сийпловік М. В. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2022. Вип. 70. С. 381–388.

ВІЙСЬКОВА КОЛАБОРАЦІЯ: ПРОБЛЕМАТИКА ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Саїнчин С. О.

*голова Комітету військового права та правоохоронної діяльності
Ради адвокатів Одеської області,
кандидат юридичних наук, адвокат*

Вперше термін «колабораціонізм» використано генералом Анрі Петеном, який закликав французів до співпраці з нацистською Німеччиною (фр. “*J’entre aujourd’hui dans la voie de la collaboration...*”, 30.10.1940). Термін швидко увійшов і до інших мов – та активно використовувався радянською пропагандою із виразно негативним забарвленням для опису співробітництва народів СРСР (або окремих його частин) із гітлерівською Німеччиною [7].

Термін «український колабораціонізм» користувалася в період Другої світової війни радянською владою на західноукраїнських землях, коли йшлося про співпрацю українців із нацистами та німецькою окупаційною владою. Важливо зауважити, що співпраця різного рівня з нацистською Німеччиною мала місце майже в усіх окупованих нацистами країнах Європи: від Франції, до Югославії і до СРСР тощо. Проте в усіх країнах, яким закидається «колабораціонізм» безперечно існували потужні рухи опору, які одночасно зіграли

провідну роль у перемозі над нацизмом. При характеристиці даного явища в українському середовищі враховується кілька факторів, що видозмінює його від західноєвропейського – та в основному змінює його трактування по суті на відміну від прийнятого радянською історіографією. Головною особливістю українського колабораціонізму є те, що радянський режим був по суті таким самим окупаційним для України як і нацистський, перш за все на західних українських землях, що до 1939 року не входили до складу СРСР. Тому частина українців у співпраці з німцями бачила спосіб відновлення української державності, або принаймні національної автономії, з ринковою, а не комуністичною моделлю господарювання.

Типи колаборації:

Воєнний колабораціонізм – сприяння противнику зі зброєю у руках, служба у військових формуваннях, поліцейських структурах, в органах розвідки та контррозвідки.

Економічний колабораціонізм – співробітництво у будь-яких галузях економіки.

Культурний (духовний) колабораціонізм – співробітництво з окупантами в духовній сфері, що під час Другої світової війни сприяло поширенню серед населення почуттів, пропаганди винятковості «арійської раси», підвищенню психологічного настрою окупантів.

Побутовий колабораціонізм пов'язаний із встановленням дружніх відносин між окупантами та населенням.

Політичний, адміністративний колабораціонізм – співробітництво в окупаційних органах влади.

Сучасний законодавчий стан. Під час підготовки Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» у статтю 111 Кримінального кодексу України передбачалось ввести кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність, але в остаточній редакції при прийнятті Закону 15 квітня 2014 року відповідальність за колабораціонізм прописана не була.

Визначення юридичного поняття колабораціонізму та відповідальність за цю діяльність визначені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [5], в якому 3 березня 2022 року Верховна Рада України передбачила кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність (ст. 111-1 КК) [6; 7].

Питання взаємодії слідчого та оперативно-розшукових органів у розслідуванні військових злочинів, пов'язаних з колаборацією,

розглядаються в різних розділах криміналістики: у загальнотеоретичному плані – як проблема, що має загальне значення для вирішення тактичних і методичних завдань розслідування в цілому, та окремо – у криміналістичній тактиці та криміналістичній методиці. Однак найбільш повне та предметне вираження дана проблема отримує в методиці розслідування злочинів, де на основі загальнотеоретичних положень криміналістики, питання взаємодії реалізуються в окремих методиках розслідування.

Термін «взаємодія» в КПК відсутній, але він застосовується в інших Законах України – «Про оперативно-розшукову діяльність» (ст. 4, п. 4 ст. 7) [3], «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (розділ V) [4]. Разом з законами, працівники МВС користуються Наказом № 575 від 07.07.2017 р. «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» [1].

У криміналістиці є декілька визначень взаємодії органів розслідування злочинів, узагальнюючи які взаємодію правоохоронних та інших державних органів і посадових осіб у процесі розкриття і розслідування злочинів можна розглядати як: «узгоджену діяльність різних гілок однієї або декількох організаційних систем, спрямовану на досягнення загальної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу».

Взаємодія як найбільш організована і ефективна форма боротьби правоохоронних органів зі злочинністю характеризується певними основними властивостями. У зв'язку з цим вона розглядається як вищий ступінь консолідації сил і засобів правоохоронних органів, наділених законом відповідними повноваженнями (серед яких один з основних видів -взаємодія слідчого та оперативно-розшукових органів), у різних сполученнях участі залежно від виду злочину, що розслідується, складності завдань, що вирішуються, необхідності використання відповідних засобів, прийомів та методів.

Основою взаємодії є обов'язкова участь відповідних правоохоронних органів в оперативному розкритті (розслідуванні) злочинів з виділенням для цього необхідних, специфічних для кожного органу: джерел інформації, сил та засобів відповідних підрозділів. Слід зазначити, що така взаємодія не зводиться лише до обміну процесуальною, оперативно-розшуковою та іншою службовою інформацією, передбаченою відповідними законодавчими актами. Йдеться також про реалізацію цієї інформації шляхом проведення

спільних дій, обговорення отриманих результатів, планування подальших заходів, спрямованих на розслідування злочинів.

У боротьбі зі злочинністю правоохоронні органи становлять єдину систему. Однак єдність системи як основна вимога ефективної діяльності потребує оптимальної цілеспрямованості та узгодженості усіх її елементів, тобто структур різної відомчої належності та підпорядкованості.

Взаємодія слідчого та оперативних підрозділів у процесі розслідування злочинів є найбільш поширеним та важливим видом взаємодії, необхідною умовою успіху в розкритті злочинів. Форми взаємодії слідчого та оперативно-розшукових органів поділяються на: 1) нормативно-правові, що випливають з положень КПК, Законів України, які регулюють діяльність органів внутрішніх справ, Служби безпеки України, прокуратури та 2) організаційно-тактичні.

Взаємодія слідчого з працівниками оперативно-розшукових органів та інших служб органів внутрішніх справ необхідна при підготовці та проведенні різних слідчих дій та реалізації отриманих результатів. Відповідно до ч. 3 ст. 114 КПК слідчий у розслідуваних ним кримінальних провадженнях має право давати органам дізнання доручення і вказівки щодо провадження розшукових та слідчих дій і вимагати від органів дізнання допомоги при провадженні окремих слідчих дій. Такі доручення і вказівки слідчого є для органів дізнання обов'язковими [2].

Відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, повинні виконувати письмові доручення слідчого про проведення оперативно-розшукових заходів, здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами з метою швидкого і повного розкриття злочинів та встановлення винних.

Прикладом взаємних дій, є вимоги КПК України, згідно з якими, на підставі ч. 4 ст. 191 КПК органи внутрішніх справ зобов'язані надавати слідчому допомогу в проведенні огляду. Насамперед це стосується проведення найскладнішого його виду – огляду місця події [1].

Взаємодія проявляється у підготовці та проведенні огляду, а саме: визначенні меж місця події та спрямування огляду, поділення його на вузли, встановлення свідків, організації роботи кінолога та ін. По закінченні огляду взаємодія спрямовується на проведення невідкладних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів за результатами спільної роботи на місці події.

Враховуючи проблематику та не процесуальне визначення терміну «взаємодія», ми пропонуємо провести ретельне науково-теоретичне

дослідження взаємодії слідчих органів та оперативно-тактичних сил, засобів підрозділів при здійсненні та оперативному супроводі досудового розслідування, що є невід’ємною тематикою конференції.

Література:

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>
2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2135-12#Text>
4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3341-12#Text>
5. Проект Закону про забезпечення прав і свобод громадян на тимчасово окупованій території України. *w1.c1.rada.gov.ua*. Архів оригіналу за 24 березня 2014. Процитовано 24 травня 2022.
6. Попович О. В. Колабораційна діяльність: криміналізація суспільно небезпечного діяння чи диференціація кримінальної відповідальності за державну зраду. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття* (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 282–285.
7. Грабовський С. І. Колабораціонізм [Архівовано 18 серпня 2016 у Wayback Machine.] Енциклопедія сучасної України / ред. кол.: І. М. Дзюба [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001 –2022. ISBN 966-02-2074-X.

ЩОДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У КРЕДИТНО-ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

Самофалова А. І.

здобувач вищої освіти

*факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Телійчук В. Г.

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

До правоохоронних органів інформація про наявність ознак вчинення кримінального правопорушення може надходити з різних джерел. Алгоритм дії оперативних співробітників Національної поліції по розкриттю того або іншого кримінального правопорушення залежить не тільки від джерела отримання оперативно-значущої інформації, а й від багатьох інших факторів. Наприклад, від того, чи є можливість використовувати весь спектр оперативно-розшукових можливостей чи ні, які сили і засоби можуть бути залучені для реалізації отриманої інформації і т.п. [1, с. 106].

Залежно від джерела отримання первинної інформації, її достовірності та об'єктивності, виникають різні оперативно-розшукові ситуації по виявленню і розкриттю кримінальних правопорушень. Перша оперативно-розшукова ситуація полягає в тому, що до органів Національної поліції надійшла заява безпосередньо від потерпілого. Таким потерпілим може бути як фізична, так і юридична особа. У заяві можуть зазначатися конкретні факти скоєння протиправних дій або тільки деякі ознаки здійснення таких дій.

Більш того, надіслана інформація може містити як відомості про конкретний факт розкрадання грошових коштів, так і про передбачуване коло осіб, причетних до скоєння даного кримінального правопорушення. Слід зазначити, що кредитна організація, де зберігалися гроші заявника, на момент його звернення до правоохоронних органів вже проінформована про те, що трапилося (як правило, самим заявником). За зверненням клієнта співробітники банку проводять перевірку інформації, що надійшла. Така перевірка в багатьох банках носить назву

внутрішнього аудиту або внутрішньої перевірки, і до її проведення залучаються фахівці різних підрозділів і служб [2, с. 62].

Алгоритм дій співробітників підрозділів буде виглядати дещо інакше, коли кредитна організація сама звернулася із заявою в правоохоронні органи про те, що нею виявлені ознаки складу кримінального правопорушення в діях своїх співробітників. У цьому випадку завдання оперативників спрощуються, тому що крім своєї заяви кредитна організація повинна представити підтверджуючі документи. До таких документів слід віднести матеріали службової перевірки (або так званого внутрішнього аудиту) по фактам виявлених ознак складу кримінального правопорушення і, якщо необхідно, експертний висновок відповідних фахівців.

Друга оперативно-розшукова ситуація. Інформація про наявність ознак вчинення кримінального правопорушення в конкретних підрозділах кредитно-фінансової системи його співробітниками отримана оперативним шляхом з використанням конфіденційного співробітництва. Перевіряючи оперативну інформацію, співробітникам оперативних підрозділів слід пам'ятати про те, що працівники кредитної організації не завжди зацікавлені в наданні їм допомоги.

Перевірка первинної оперативної інформації про причетність до розкрадання коштів співробітників підрозділів бухгалтерського обліку, кредитного відділу або іншого підрозділу кредитної організації знайде підтримку у власників і топ-менеджерів банку. Вони сприяють у наданні співробітникам правоохоронних органів всієї необхідної інформації і зацікавлені в як найшвидшому розкритті такого кримінального правопорушення, тому банк зазнає збитків і страждає його репутація. В цій ситуації у власників і топ-менеджерів немає прямої корисливої зацікавленості в скоєнні кримінального правопорушення і до них непридатний вищезгаданий критерій [3, с. 41].

Іншим чином йде справа з наданням сприяння співробітникам правоохоронних органів перевірці первинної інформації про наявність ознак кримінального правопорушення, якщо фігурантами такої інформації є власники або топ-менеджери банку. Вищевказані особи будуть всіляко протидіяти роботі правоохоронних органів, тим більше якщо вони самі є ініціаторами, розробниками і виконавцями злочинної шахрайської схеми розкрадання грошових коштів банку.

З огляду на вищевказане, на нашу думку, дану оперативно-розшукову ситуацію слід розглядати за двома напрямками оперативної перевірки:

– оперативна перевірка проводиться за первинною інформації про розкрадання грошових коштів, що здійснюється топ-менеджерами або власниками банку;

– оперативна перевірка проводиться за первинною інформації про розкрадання грошових коштів, що здійснюється іншими співробітниками кредитної установи [4, с. 69].

Дещо інша справа, коли ми плануємо проведення оперативної перевірки первинної інформації про розкрадання грошових коштів, що здійснюються рядовими співробітниками кредитної установи. У цій ситуації можемо розраховувати на допомогу керівництва кредитної організації не тільки в здійсненні намічених заходів, а й у проведенні внутрішнього аудиту.

Отже, основу матеріалів перевірки первинної інформації, що надійшла складають результати пошукових (перевірочних) заходів разом з висновками з проведеного аудиту. По закінченню оперативної перевірки всі зібрані матеріали направляються до слідчого підрозділу Національної поліції України для прийняття процесуального рішення по суті.

Література:

1. Лисенко В. В. Міжнародне співробітництво податкової міліції України у здійсненні протидії податковим злочинам. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 3. С. 103–106.
2. Клочко А. М. Злочини у сфері банківської діяльності. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 1 (10). С. 68–71.
3. Бондар С. В. Розслідування злочинів у сфері банківської діяльності: актуальність досліджуваного питання. *Правові реформи в Україні : матеріали V Всеукр. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 16 жовт. 2013 р.)*. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2013. С. 169–171.
4. Бондар С. В. Криміналістична характеристика кредитно-банківської діяльності та класифікація злочинів у сфері банківського кредитування. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: «Право». 2019. Вип. 18. С. 8–16.

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОЛАБОРАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Семенишин М. О.

*професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент*

Гривцова В. І.

*курсантка 207 навчального взводу
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Вже майже півтора року наша країна та її захисники героїчно борються з військовою агресією з боку російської федерації. Важливим кроком до наближення перемоги, стали зміни в Кримінальному кодексі України, а саме доповнення його статтею 111-1 «Колабораційна діяльність». На території нашої країни росія веде «брудну» війну та до повномасштабного вторгнення, з подіями на сході України від 2014 року мала колаборантів серед українських громадян, що істотно вплинуло на подальшу історію.

Колабораціонізм (від фр. collaboration – «співробітництво») – термін сучасного політичного лексикону з такими значеннями:

- у широкому сенсі – співпраця населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників і участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант. У роки Другої світової війни колабораціонізм був явищем розповсюдженим – і мав місце практично в кожній окупованій країні.

- у вузькому змісті – співробітництво французів із німецькою владою у період окупації Франції у ході Другої світової війни; проте загальновідома не лише добровільна співпраця французів, – але і данців, норвежців, татар, білорусів, українців, росіян та інших народів з німцями за умов окупації останніми їхніх країн.

- іноді розрізняють колабораціонізм і кооперування (вимушений колабораціонізм) [1].

Злочини проти основ національної безпеки України є найбільш небезпечним посяганням на суспільні відносини, які забезпечують суверенітет, територіальну цілісність, безпеку, недоторканість та законність в цілому. Тому важливо своєчасно реагувати на випадки

загрози національній безпеці та їм протидіяти. Особливої уваги потребують не тільки державні інституції, а й засоби масової інформації, які впливають на свідомість людей.

03.03.2022 Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» та відповідно до цього закону було внесено зміни до Кримінального кодексу України, його було доповнено новою статтею 111-1 «Колабораційна діяльність».

Якщо ми поглянемо на вісім частин ст. 111-1 КК України, то в них можливо сформулювати щонайменше 24 окремі склади кримінальних правопорушень, при цьому не виділяючи окремо суб'єктів злочинної взаємодії (держава-агресор, окупаційна адміністрації, незаконні військові формування тощо) це забагато. Усі злочини щодо колабораційної діяльності дуже близько перебувають в площині державної зради та пособництва державі-агресору і лише в кількох випадках мають посилення – за відсутності державної зради. І за своєю логікою можуть утворювати безліч ідеальної й реальної сукупності. Дуже прикро, що законодавець не визначив поняття колабораціонізму і лише передбачив певні сфери його прояву, що ускладнює практичне розуміння цього питання [2].

При доказуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з колабораційною діяльністю в умовах воєнного стану, постають деякі проблеми та особливості, які необхідно враховувати. Основними є:

1. Воєнний стан значно впливає на нормальний порядок розслідування даного виду правопорушень. Обмежений доступ до певних територій перешкоджає нормальному функціонуванню правоохоронних органів. Це все порушує порядок збирання та представлення доказів.

2. Збирання свідчень про колабораційну діяльність може бути складним завданням. Часто свідки є переселенцями, біженцями чи особами, що перебувають у небезпеці. Забезпечення їх безпеки, збереження їх довірливості та впевненість у їхній готовності свідчити може вимагати певних спеціальних заходів.

Як відзначає Гловюк І.В., вже очевидно, що приміром, за ч. 1 ст. 111-1 КК України у кримінальних провадженнях вирокі ґрунтуватимуться на показаннях свідків та документах. Разом з тим, документи не можуть являти собою показання з чужих слів, адже це суперечить ст. 97 КПК України та може поставити під сумнів загальну справедливість судового розгляду та вплинути на оцінку дотримання

ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у разі звернення засудженого до Європейського суду з прав людини [3, с. 32].

3. Важливою доказовою базою колабораційної діяльності слугують документи, які свідчать про співпрацю з ворогом або злочинну діяльність. Збирання та зберігання таких доказів вимагає спеціальних процедур та заходів забезпечення безпеки.

Відмічається, що документування та розслідування вищезазначених видів колабораційної діяльності передбачає застосування українськими слідчими наступних методів: 1) фіксація та систематизація доступних фактів (дій, діяльності) підозрюваних осіб у ЗМІ, в тому числі в інтернет-ресурсах, на місцевому телебаченні тощо; 2) аудіо-, фото- та відеосвідчення очевидців (постраждалих) з числа місцевих жителів окупованої території; 3) аналіз ЗМІ країни-терориста щодо висвітлення стану справ на окупованих територіях; 4) оригінали/копії розпорядчих документів місцевих «керівників» населеного пункту, письмові заяви, відомості оплати праці та ін. [4, с. 16].

4. Виникає потреба в міжнародному співробітництві, включаючи обмін інформацією, екстрадицію злочинців або спільне розслідування злочинів. Співробітництво може бути важливим аспектом при дослідженні та доказуванні колабораційних злочинів.

Зера Козлієва, заступниця начальника Департаменту нагляду у кримінальних провадженнях щодо злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту, Офісу Генерального прокурора, зазначила, що французькі фахівці надали українським правоохоронцям мобільну ДНК-лабораторію, яку вони вперше протестували в м. Ізюм, Харківська область, також наголосила на тому, що наявність такої лабораторії прискорила процес ідентифікації.

Також була створена спільна слідча група для розслідування кримінальних правопорушень. Окрім України туди увійшли Литва, Польща, Естонія, Латвія, Словаччина та Румунія. Вони складають найбільшу слідчу групу, що діє в рамках Євроюсту. Козлієва зазначила, що співпраця в межах спільної слідчої групи дозволяє правоохоронним органам країн-учасників оперативно обмінюватися інформацією щодо розслідувань. Поза межами цієї групи правоохоронці опираються на правову допомогу, яка регулюється договорами між країнами і українські посадовці повинні надсилати запити, що зазвичай є складною і тривалою процедурою [5].

Важливо підкреслити, що деталі та процеси доказування кримінальних правопорушень, пов'язаних з колабораційною діяльністю в умовах воєнного стану, можуть варіюватися та змінюватися залежно від конкретних законодавчих норм та процедур, від умов,

де проводяться дані дії, а також з умов міжнародного права. Перед працівниками правоохоронних органів та органів судової системи постають нові завдання та проблеми, щодо розкриття даного виду правопорушень. Важливо мати ефективну координацію між правоохоронними органами та військовими структурами для швидшого та результативного реагування на колабораційну діяльність. Вирішення цих всіх проблем забезпечить притягнення колаборантів до відповідальності.

Література:

1. Колабораціонізм: URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Колабораціонізм>
2. Доказування злочинів про колабораційну діяльність: проблемні питання закону: URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/dokazuvannia-zlochyniv-pro-kolaboratsiynu-diialnist-problemni-pytannia-zakonu/>
3. Гловюк І. В. Питання доказування за ст. 111-1 КК України: аналіз вироків. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 21 липня 2022 року). Одеса, 2022. С. 28–33.
4. Вайда Т. С. Колабораційна діяльність в умовах війни: поняття, документування та кримінальна відповідальність за протиправні дії/діяльність. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 21 липня 2022 року). Одеса, 2022. С. 13–17.
5. Міжнародна підтримка розслідувань воєнних злочинів: URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investiciyi/mizhnarodna-pidtrimka-rozsliduvan-voennih-zlochiv.html>

ЩОДО ПОНЯТТЯ «РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ»

Смаглюк С. В.

аспірант

Харківського національного університету внутрішніх справ

<https://orcid.org/0009-0000-3408-5776>

Від швидкості, повноти та неупередженості проведення процесуальних дій та реалізації процесуальних рішень залежить можливість досягнення завдань кримінального провадження,

передбачених ст. 2 КПК України. І кожна із складових кримінальної процесуальної діяльності відіграє власну роль та має своє значення в механізмі такої діяльності та виконання нею її завдань. Саме тому актуальним завданням сучасної науки кримінального процесу є подальша розробка питань процесуального порядку досудового розслідування і судового провадження.

Одним із засобів забезпечення виконання завдань кримінального провадження, є негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НСРД). Підстави, види, порядок їх проведення та використання отриманих під час їх проведення результатів змістовно регламентовані у главі 21 КПК України. Вони проводяться із певною метою. Такою метою слід вважати отримання завдяки їх проведенню певного процесуально важливого та юридично значущого результату. Останній виступає як самостійне процесуальне явище, яке має власне значення для кримінального провадження.

Враховуючи те, що чинний КПК України не містить визначення поняття «результати проведення негласних слідчих (розшукових) дій» тези наукової доповіді присвячено його формуванню. Отримані висновки сприятимуть більш змістовному розумінню процесуальної форми проведення та використання результатів НСРД.

Відмітимо, що слово «результат» у тлумачному словнику має значення: остаточний, кінцевий підсумок якого-небудь заняття, діяльності, розвитку і т. ін. // наслідок якої-небудь дії, якогось явища і т. ін. [1, с. 1209]. Тобто результати проведення негласних слідчих (розшукових) дій – це кінцевий підсумок їх проведення, закономірний результат їхньої реалізації.

Щодо сутності НСРД, то аналіз ч. 1 ст. 246 та ч. 1 ст. 223 КПК України дає підстави визначити їх як дії, спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню. З наведеного можна дійти висновку, що результати НСРД – це кінцевий підсумок проведення цих дій, закономірний результат їх реалізації у вигляді отримання (збирання) доказів або перевірки вже отриманих доказів у кримінальному провадженні.

Тобто основне призначення, мета НСРД у кримінальному процесі – це отримання (збирання) доказів або перевірки вже отриманих доказів. Відповідно, беручи до уваги зміст ст. ст. 84, 91, 93 КПК України, можна уточнити невведене вище розуміння поняття «результати проведення негласних слідчих (розшукових) дій» – як кінцевий підсумок проведення цих дій, закономірний результат їх реалізації

у вигляді фактичних даних, які містяться у відповідних, передбачених КПК України джерелах доказів. А значення цих результатів пов'язується із їх здатністю «встановлювати наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження» (ч. 1 ст. 84 КПК України). На підтвердження такого погляду наведемо точку зору Д. Б. Сергєєвої, яка «негласні слідчі (розшукові) дії» характеризує як дії, що проводяться з метою виявлення й закріплення фактичних даних і відомостей про їх джерела для отримання доказів у кримінальному провадженні та їх перевірки [2, с. 228, 227–230]. Тобто їх результатами є саме фактичні дані – докази, які існують у відповідній формі, яку передбачають їх джерела. Хоча слід погодитися із деякими авторами, що законодавець щодо результатів НСРД також використовує поняття «інформація» та «матеріали» (ст. ст. 255, 257 КПК України)¹.

Також, звернемо увагу на схоже за змістом поняття «матеріали оперативно-розшукової діяльності» (ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»). Щодо поняття «матеріали оперативно-розшукової діяльності», то його М. А. Погорецький визначає як матеріально фіксовані джерела, що виникають у процесі здійснення оперативно-розшукових заходів, які містять відомості (інформацію) про ознаки злочину, причетних до нього осіб, а також інші дані, що сприяють його розкриттю [3, с. 275]. Зміст цього поняття розкрито через сутнісну їх ознаку «відомості (інформацію)» та функціональне призначення «сприяють розкриттю злочину». І з такий висновок варто підтримати.

На цій підставі, підтвердимо наш висновок, що змістом поняття «результати проведення негласних слідчих (розшукових) дій» є саме «відомості (інформацію)» або «фактичні дані», які мають значення для розкриття кримінального правопорушення завдяки їх здатності встановлювати наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження.

З урахуванням наведеного пропонуємо наступне визначення поняття «результати проведення негласних слідчих (розшукових) дій» – це отриманий в наслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій кінцевий підсумок їх здійснення, у вигляді фактичних

---

¹ Нечаєва І. О. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні під час досудового розслідування / Ірина Олексіївна Нечаєва, Анастасія Романівна Чинчик // *Напрями реформування кримінального процесуального законодавства в Україні* : зб. матеріалів науково-практичного семінару (м. Харків, 10 березня 2020 р.) / МВС України; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. С. 101.

даних, що містяться у відповідних джерелах доказів передбачених КПК України, процесуально значимі інформація та матеріали і які можуть бути використані для встановлення наявності чи відсутності фактів та обставин, а також інших питань, що мають значення для кримінального провадження для вирішення його завдань. Наведене визначення акцентує увагу на таких характеристиках досліджуваного поняття: 1) сутнісних їх ознаках як певних процесуально значущих фактичних даних; 2) необхідності дотримання вимог належності та допустимості щодо отримання вказаних результатів як доказів; 3) на можливих напрямках їх використання як доказів у кримінальному провадженні; 4) на зовнішній формі їх існування та використання у кримінальному провадженні; 5) на значенні їх для кримінального провадження як засобу досягнення його завдань.

Відповідно актуальним завданням науки кримінального процесу є подальша розробка теоретичних та практичних аспектів процесуального порядку проведення НСРД, а також тісно пов'язаного із ним питання процесуального порядку використання результатів їх проведення у кримінальному провадженні.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Сергєєва Д. Б. Поняття та види негласних слідчих (розшукових) дій за новим КПК України. Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. «Актуальні питання досудового розслідування слідчими ОВС: проблеми теорії та практики» : тези доповідей всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 18–19 квітня 2013 року). Київ : «Хай-Тек Прес», 2013. С. 227–230
3. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія. Харків : Арсіс, ЛТД, 2007. 576 с.
4. Нечаєва І. О., Чинчик А. Р. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні під час досудового розслідування. Напрями реформування кримінального процесуального законодавства в Україні : зб. мат. наук.-практ. семінару (м. Харків, 10 березня 2020 р.). Харків, 2020. С. 100–102.

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Сокирко К. О.

курсантка 3 курсу

*факультету підготовки фахівців для підрозділів поліції
Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ*

Агаркова О. І.

доцент кафедри поліцейської діяльності

*факультету підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

Поняття «колабораціонізм» в Україні почало формуватися у 2014 році від початку збройної агресії Російської Федерації проти України, але питання щодо нормативного закріплення та кримінально-правової протидії колабораційній діяльності, набрали актуальності після повномасштабного вторгнення країни-терориста на територію України. Тому, Верховною Радою України був ухвалений Закон України від 03.03.2022 № 2107-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність» [4], що призвело до необхідності дослідження методики розслідування нового виду кримінального правопорушення. Нажаль, звертаючи увагу на актуальність теми колабораціонізму, на сьогодні мало праць, присвячених специфіці документування та доказування цього кримінального правопорушення, тим паче на деокупованих територіях [1, с. 69].

Документування колабораційної діяльності на деокупованих територіях України є складною задачею, яка вимагає знань з різних галузей науки. Слідчо-судова практика засвідчила, що процесуальними джерелами доказів у таких кримінальних провадженнях переважно виступають показання та документи, і лише іноді – висновки експертів та речові докази [5]. Проведення слідчих (розшукових) дій як метод доказування дозволяє швидко та неупереджено розслідувати кримінальні правопорушення щодо колабораціоністів.

Безсумнівно, точне визначення методів злочинної діяльності, має велике значення для розслідування кримінальних правопорушень пов'язаних з колабораційною діяльністю. Особливо важливим

є встановлення часу вчинення такого кримінального правопорушення, яке стосується передачі інформації, надання ворогові відповідних підказок, що суперечить політиці державної безпеки, безпосередньої передачі координат, періоду вчинення протиправних дій, а також проміжку часу, що минув від моменту його вчинення.

Одним із актуальних питань про діяльність колаборантів на деокупованих територіях є збір та аналіз інформації. Більшість випадків колабораційної діяльності міститься у ЗМІ, на місцевому телебаченні, у відкритій мережі Інтернет, особливо на акаунтах у соціальних сторінках осіб, які мали зв'язок з окупаційною владою. Збір та аналіз цієї інформації може бути важко зробити через обмеження доступу до інформації та видалення фактів колабораціонізму.

Отже, для розв'язання даного питання потрібно створити базу даних, де будуть зберігатися докази з інтернет-ресурсів щодо осіб причетних до колабораційної діяльності.

При документуванні колабораційної діяльності важливу роль відіграють особи, які могли бути свідками таких дій. Тому, важливим є встановлення та допит осіб, яким відомі обставини щодо підтвердження факту колабораціонізму.

Документування колабораціонізму вимагає проведення обшуку за місцем проживання особи, яка підозрюється у даному кримінальному правопорушенні з метою отримання доказів щодо причетності до вищевказаних дій. Водночас, необхідно підкреслити, що проведення обшуків на деокупованих територіях та в умовах правового режиму воєнного стану пов'язане з додатковими труднощами, які повинні бути враховані слідчими під час здійснення відповідних процесуальних дій.

Для документування колабораційної діяльності слідчі органи можуть проводити негласні слідчі (розшукові) дії, наприклад, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (ст. 263 КПК України) з метою встановлення умислу осіб на добровільне вчинення кримінального правопорушення та для підтвердження інших обставин його вчинення [3, с. 80–84]. Однак, на сьогодні, не регламентовано порядок створення та впровадження системи для перехоплення електронних комунікацій, не визначені організаційно-технічні вимоги, які повинні забезпечувати правомірність цього контролю.

Крім того, для достовірного підтвердження колабораційної діяльності на деокупованих територіях потребують витребування відомостей в органах державної влади та місцевого самоврядування, що дозволить отримати документи, які підтверджують факт колабораційної діяльності та проведення вже слідчим огляду відповідних джерел інформації [3, с. 80–84]. Але іноді з'являються

складнощі щодо отримання вищевказаних документів, бо вони могли бути знищеними або втрачені. Для вирішення цього питання, доцільно звернутися до експертів з питань зберігання і відновлення документів. Вони можуть допомогти відновити частини документів або знайти інші джерела, що підтверджують колабораційну діяльність.

Також, актуальним питанням є визначення статусу цих документів та їхньої правомірності, зокрема щодо зайняття особою певної посади та здійснюваної діяльності, що характеризують ознаки колабораційної діяльності. Це можна здійснити через використання міжнародних стандартів та принципів, що регулюють збереження документів, які стосуються порушень прав людини [5].

Отже, розслідування та доказування вищевказаного кримінального правопорушення складається із низки процесуальних дій, для реалізації яких українські слідчі використовують такі методи: «1) фіксація та систематизація доступних фактів (дій, діяльності) підозрюваних осіб у ЗМІ, в тому числі в інтернет-ресурсах, на місцевому телебаченні тощо; 2) аудіо, фото- та відеосвідчення очевидців (постраждалих) з числа місцевих жителів окупованої території; 3) аналіз ЗМІ країни-терориста щодо висвітлення стану справ на окупованих територіях; 4) оригінали/копії розпорядчих документів місцевих «керівників» населеного пункту, письмові заяви, відомості оплати праці [2, с. 16].

Тобто, не зважаючи на всі ці особливості, документування колабораційної діяльності на деокупованих територіях України є важливим завданням, яке може допомогти у розслідування кримінальних правопорушень щодо колабораціонізму та відповідальності за нього, забезпеченні прав людини та збереженні історичної правди. Щоб ефективно документувати факти колабораційної діяльності, необхідно використовувати різні підходи та методи.

Таким чином, можна зробити висновок, що розслідування та документування колабораційної діяльності на деокупованих територіях України потребує невідкладного вирішення та активізації наукових розробок, враховуючи її пріоритетний вплив на розвиток і існування всіх правових об'єктів України. Необхідно зосередити увагу на удосконаленні правових засад запобігання та протидії колабораціонізму.

Література:

1. Коваленко А. В. Процесуальні проблеми розслідування колабораційної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану. *Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану* : матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції (електронне видання), 20 квітня 2022 р. / упоряд.: Євген Письменський. Нац. акад. внутр. справ, Львів. держ. ун-т внутр. справ, Дніпропет. держ. ун-т внутр. справ, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Київ – Львів – Дніпро, 2022. С. 68–69. URL: <https://lduvs.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/Збірник-20.04.2022.pdf>

2. Вайда Т. С. Колабораційна діяльність в умовах війни: поняття, документування та кримінальна відповідальність за протиправні дії/діяльність. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*. Одеса, 2022. С. 13–17.
3. Мальгіна А. С. Використання методики розслідування участі у терористичній групі чи терористичній організації під час розслідування колабораційної діяльності. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2022 р.)*. Одеса : ОДУВС, 2022. С. 80–84.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 3 березня 2022 року № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 22.03.2023).
5. Жидков В. Проблеми доказування злочинів про колабораційну діяльність: аналіз прокурора Офісу Генерального прокурора – Українська Гельсінська спілка з прав людини. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/problemu-dokazuvannia-zlochyniv-pro-kolaboratsiynu-diialnist-analiz-prokurora-ofisu-heneralnoho-prokurora/>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Соловйов М. О.

*курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Кулик Л. М.

*доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

В умовах воєнного стану надзвичайно актуальною проблемою є захист цивільного населення. Повномасштабна війна проти України призвела до великих втрат серед місцевого населення – 8 тис. 173 людини загинуло та 13 тис. 620 було поранено. Наведені дані передбачають лише підтверджені та задокументовані випадки за 1 рік (з 24 лютого 2022 року по 9 березня 2023 року) [1].

Цивільне або мирне населення визначається міжнародним гуманітарним правом як особи, які не є членами збройних формувань і не беруть прямої участі у бойових діях під час збройного конфлікту [2, с. 41].

Кодекс цивільного захисту України визначає, що цивільний захист – це комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення. Розділ IV цього Кодексу передбачає комплекс заходів, направлених на захист цивільного населення, а саме: оповіщення про надзвичайні ситуації (встановлення та функціонування сигнально-гучномовних пристроїв), укриття (сховища), евакуація населення (у тому числі обов’язкова), медичний захист (надання допомоги постраждалим), навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях (за місцем навчання/роботи).

У контексті кримінального права, відповідальність за жорстоке поводження із цивільним населенням у тому числі відображена у статті 438 Кримінального кодексу України. Сутність діянь передбачених цією статтею розкрита у Женевській Конвенції про захист цивільного населення під час війни. Кримінальні правопорушення проти цивільного населення під час війни можуть розглядатися у Міжнародному кримінальному суді (МКС), компетенція якого розповсюджується на воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид. Проблемою МКС

у розслідуванні справ, пов'язаних із військовою агресією РФ, є невизнання Україною Римського статуту МКС, на якому побудована діяльність цього суду.

Незважаючи на те, що зазначена стаття 438 КК України є бланкетною і посилається на міжнародні правові акти, це не є підставою для розгляду таких справ виключно МКС. Тобто ці кримінальні правопорушення розглядаються судами України і лише в окремих випадках деякі матеріали подаються на розгляд МКС, коли Україна не може притягнути винних осіб самостійно [3].

Водночас в українських судах розгляд таких справ відбувається через призму міжнародних договорів завдяки координації з міжнародними партнерами, що забезпечує ефективність у роботі з цією категорією справ.

Станом на 20 лютого 2023 року згідно із статистичними даними до судів надійшло 75 кримінальних проваджень щодо обвинувачення за ст. 438 КК України, 19 з яких уже розглянуто [4].

Діяльність Верховної Ради України, направлена на захист цивільного населення знаходить своє відображення у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення повноважень суб'єктів забезпечення цивільного захисту та імплементації норм міжнародного гуманітарного права у сфері цивільного захисту». Зміни полягають у: здійсненні заходів щодо створення безпечних зон для захисту цивільного населення відповідно до норм міжнародного гуманітарного права; встановленні посиленої охорони та забезпечення у взаємодії із суб'єктами господарювання сталого функціонування важливих об'єктів національної економіки та об'єктів, які забезпечують життєдіяльність населення; прийнятті в межах, визначених законом, рішень з питань запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, гасіння пожеж, боротьби з епідеміями, епізоотіями, епіфітотіями [5, с. 1–2].

Щодо діяльності КМУ, уряд розпочав створення Координаційних центрів підтримки цивільного населення під час війни. Їх мета – надання додаткової допомоги українцям у вирішенні питань соціального захисту, забезпеченні житлом та роботою, медичною та правовою допомогою [6].

Зазначена вище діяльність відповідних органів є недостатньою для всебічного захисту цивільного населення. Слід також: враховувати розміщення військових об'єктів подалі від цивільних; забезпечити якісну роботу з населенням для їх вивезення з місць активних бойових дій та загалом районів ведення війни; провадити навчання слідчих

та прокурорів на високому рівні в рамках міжнародних процедур та стандартів.

Захист цивільного населення під час війни є і буде залишатися актуальною проблемою у зв'язку зі складністю забезпечення якісної роботи органів влади в умовах бойових дій, враховуючи кількість населення, яка проживає на відповідних територіях.

Таким чином, для забезпечення більш ефективного здійснення захисту населення потрібно:

- розташовувати подальше від цивільних об'єктів військові бази та місця розташування бойової техніки/військових;
- надавати відповідні умови для вивезення осіб, які потребують негайної евакуації з місць ведення активних бойових дій;
- залучати працівників, які розслідують кримінальні правопорушення проти цивільного населення, до обміну досвідом із зарубіжними країнами для підвищення їх кваліфікації, що в майбутньому допоможе довести розслідування до розгляду справ у суді та відповідальністю у виді покарання – попередити вчинення таких діянь у майбутньому;
- посилити дипломатичний вплив на РФ в рамках міжнародних відносин задля визнання її дій протиправними та засудження на міжнародному законодавчому рівні.

Література:

1. Скільки цивільних українців загинуло за час повномасштабної війни: стаття. Сторінка веб-сайту аналітичного порталу «Слово і діло». URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/03/09/infografika/suspilstvo/skilky-cyvilnyx-ukrayincziv-zahynulo-chas-povnomasshtabnoyi-vijny> (дата звернення 05.07.2023).
2. Кулеба Д. І. Українська дипломатична енциклопедія. Мирне населення. Київ, 2004. С.41 URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0003233 (дата звернення 05.07.2023).
3. Анісімов Г. Порушення законів та звичаїв війни: семінар. Офіційна сторінка веб-сайту Верховного Суду України. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1291154> (дата звернення 05.07.2023).
4. Кравченко С. Розгляд воєнних злочинів: конференція. Сторінка веб-сайту. URL: <https://te.arbitr.gov.ua/press/news/1387427/> (дата звернення 05.07.2023).
5. Бондаренко О. Проект Закону України № 7255: висновок. Комітет з питань екологічної політики та природокористування. Верховна Рада

України. Сторінка веб-сайту. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1333171> (дата звернення 05.07.2023).

6. Шмигаль Д. Координаційні центри підтримки: стаття. Офіційна сторінка веб-сайту Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraintsi-zmozhut-otrymaty-medychnu-chy-pravovu-dopomohu-v-novykh-koordinatsiinykh-tsentrakh-pidtrymky-denyshmyhal> (дата звернення 05.07.2023).

ОСОБЛИВОСТІ УГОД У СПРАВАХ ПРО КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Федорова А. І.

курсантка 309 навчального взводу

*факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Чекмарьова І. М.

*професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Після того, як росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну, правоохоронні органи виявили тисячі випадків колабораціонізму, за якими здійснюються досудові розслідування. З березня 2022 року колабораційна діяльність в Україні кваліфікується як злочин згідно зі статтею 111-1 Кримінального кодексу України. Багато кримінальних справ за цією статтею вже передані національним судам, і вже було винесено ряд вироків. Особам, звинуваченим у колабораційній діяльності, українські суди накладають покарання згідно зі санкціями статті 111-1 Кримінального кодексу України. Значна частина кримінальних справ за цією статтею розглядається в суді за угодою про визнання винуватості, яку укладають прокурор і підозрюваний або обвинувачений. Компромісне правосуддя в цих справах має свої переваги, недоліки та особливості.

Основні аспекти щодо укладення угод про визнання винуватості та здійснення кримінального провадження у справах про колабораціонізм можуть бути сформульовані наступним чином:

- обов’язкова участь захисника: захисник має право брати участь у справі і забезпечувати інтереси підозрюваного або обвинуваченого протягом укладення угоди про визнання винуватості;
- не допускається повторне звернення з угодою: в одному кримінальному провадженні не можна укласти більше однієї угоди про визнання винуватості;
- продовження розгляду у загальному порядку: якщо суд відмовляє у затвердженні угоди, досудове розслідування або судове провадження продовжується в загальному порядку;
- шкода має бути завдана державним чи суспільним інтересам: угода повинна враховувати, що шкода, завдана в результаті колабораційної діяльності, повинна стосуватися лише державних чи суспільних інтересів;
- обмеження призначення покарання: покарання, передбачене в угоді, повинно відповідати загальним та спеціальним принципам призначення покарання;
- добровільність укладення угоди: угода про визнання винуватості має бути укладена добровільно сторонами;
- не визнання вини без угоди: якщо сторони не досягли згоди щодо укладення угоди, факт її ініціювання та заява про вину не можуть розглядатися як безумовне визнання вини особою (це важливо, оскільки беззастережне визнання вини є обов’язковою складовою) [1, с. 198–204].

Проаналізувавши практику, можна зазначити, що навіть при розгляді статей, таких як державна зрада або сепаратизм (відповідно до статей 111 та 110 КК України), немає гарантії, що особа буде позбавлена волі. Прикладом такого випадку став мер міста Південне в Харківській області, Олександр Брюханов, якого звинувачували за статті 110 та 111 КК України. Суд у Харкові з одного боку визнав його винним, а з іншого боку призначив умовний термін, не передбачаючи фізичного ув’язнення. Для цього достатньо було «повністю визнати провину, покаятися («щиросердечно» – *ред.*) і укласти угоду зі слідством» [2].

Згідно з даними Реєстру судових рішень, станом на кінець вересня 2022 року, суди першої інстанції прийняли майже 350 вироків. Серед них близько 100 вироків за три статті: 111 ККУ (державна зрада), 111-1 (колабораційна діяльність, яка з’явилася лише цього року) і 110 стаття (сепаратизм).

Хоча кількість вироків цього року прогнозовано зростає, згідно з даними Нацполу, станом на вересень, було відкрито майже 1,4 тис. справ проти колаборантів, а раніше прокуратура повідомляла про понад

тисячу справ щодо зрадників. Кількість справ, пов'язаних з сепаратизмом, не відома.

З цих відомостей можна зробити висновок, що лише приблизно 10 % усіх відкритих справ досягають суду та отримують вирок. В Нацполі пояснюють, що більшість колаборантів втікають до росії після деокупації територій. Крім того, раніше правозахисники критикували нову колабораційну статтю через нечіткість її формулювань. Однак точні причини низької кількості вироків відносно відкритих справ залишаються невідомими.

Поміж кількісних показників також важливо враховувати якісні аспекти. Зазвичай лише 10–15 % вироків за системою кримінальної юстиції є виправдальними. Щодо колаборантів, зрадників та сепаратистів, які були судово розглянуті, шанси на виправдання становлять лише кілька відсотків [3].

Отже, важливо пам'ятати, що результати угод можуть бути різними, і від кількості вироків до виправдальних рішень залежить велика кількість факторів. Додатково, варто враховувати, що практика укладання угод у справах про колабораційну діяльність є еволюційною. За останні роки спостерігається зміна підходів до застосування угод, зокрема, зменшення використання угод з відтермінуванням ув'язнення. Це може свідчити про більш жорсткий підхід до кримінального переслідування колаборантів.

Також варто зазначити, що високий відсоток вироків на користь обвинувачення в справах про колабораційну діяльність може бути пов'язаний з тим, що ці кримінальні правопорушення, завдають шкоди національній безпеці та інтересам держави. Суди, керуючись цими міркуваннями, можуть застосовувати більш суворі покарання.

Загалом, особливості угод у справах про колабораційну діяльність відображають складність і специфіку таких кримінальних справ. Зрозуміння цих особливостей є важливим для всіх сторін процесу – прокуратури, захисників та обвинувачених – з метою забезпечення справедливості і врахування особливостей кожного окремого випадку.

Література:

1. Кравчук О., Бондаренко М. Колабораційна діяльність: аналіз нової статті 111-1 Кримінального кодексу України. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 3. С. 198–204.
2. Як в Україні карають колаборантів і зрадників. URL: <https://texty.org.ua/articles/108101/ya-bilshe-tak-ne-budu-yak-v-ukrayini-karayut-kolaborantiv-i-zradnykiv/> (дата звернення 29.06.2023).

3. Компромісне правосуддя: особливості угод у справах про колабораційну діяльність. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/kompromisne-pravosuddia-osoblyvosti-uhod-u-spravakh-pro-kolaboratsiynnu-diialnist/> (дата звернення 29.06.2023).

ОСОБЛИВОСТІ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЩОДО КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Хабєєв В. М.

*студент 3 курсу Інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Федоров І. В.

*доцент кафедри криміналістики та психології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

До початку повномасштабної агресії росії, колабораціонізм, як такий, не був окреслений в Кримінальному кодексі, а отже не був криміналізований в Україні. Проте, законом України № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 року Кримінальний кодекс України був доповнений статтею 111-1 Колабораційна діяльність [1].

Україна стикається з проблемою контролю над деякими своїми регіонами, внаслідок чого легальні правоохоронні структури там відсутні. Руйнується суспільна взаємодія, зростає кількість злочинів, у тому числі правопорушень обвинуваченими й підозрюваними, які намагаються уникнути влади, ховаючись у недоступних місцях. Неефективність угод з окремими державами стосовно міжнародного співробітництва у кримінальному судочинстві, небезпека для життя та здоров'я осіб, які беруть участь в кримінальному провадженні, та інші негативні аспекти створюють атипові умови.

В цих обставинах поточне кримінально-процесуальне законодавство, що було створено для мирного часу, виявляється непридатним для виконання завдань у сфері кримінального провадження. Враховуючи це, необхідність розробки теоретичної бази та вдосконалення кримінально-процесуального законодавства для його

адаптації до потреб проведення спеціального досудового розслідування (заочного) кримінальних правопорушень залишається вкрай важливою на сьогодні. Існує нагальна потреба у впровадженні актуальних та інноваційних технологій для забезпечення проведення належного спеціального досудового розслідування.

Головною особливістю злочинів про колабораційну діяльність є вчинення їх на тимчасово окупованій території України, до якої не мають доступу працівники правоохоронних органів. Це значно ускладнює проведення всіх необхідних слідчих (розшукових) та процесуальних дій з метою встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні.

При цьому, науковцями відмічалось, що під час розслідування колабораційної діяльності у формі добровільної участі громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора, як і під час розслідування участі осіб у терористичній групі чи терористичній організації, для встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення необхідним є проведення наступних слідчих (розшукових) дій та оперативних заходів:

1) встановлення та проведення допитів свідків, яким можуть бути відомі обставини щодо підтвердження участі осіб у відповідних злочинних об'єднаннях та допомоги владі й військових формувань держави-агресора;

2) встановлення, пошук та проведення огляду інформації, яка міститься у відкритій мережі інтернет, зокрема акаунтів у соціальних сторінках осіб, підозрюваних в участі в незаконних злочинних об'єднаннях;

3) проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (стаття 263 Кримінального процесуального кодексу України) з метою встановлення умислу осіб на добровільне вчинення кримінального правопорушення та для підтвердження інших обставин вчинення злочину;

4) отримання тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, зокрема, до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок винної особи з метою підтвердження її місцеперебування, в тому числі на тимчасово окупованих територіях України, а також її зв'язків з представниками незаконних збройних чи воєнізованих формувань та/або збройних формувань держави-агресора;

5) за можливості проведення обшуку за місцем проживання особи з метою отримання доказів щодо її причетності до участі у зазначених вище формуваннях, а саме: виявлення та вилучення зброї; комп'ютерної техніки та мобільних пристроїв, на яких може міститись інформація щодо підтвердження зв'язків такої особи з представниками окупаційних властей; документів, виданих ними у т.ч. посвідчень про перебування колаборантів на різних посадах; інших речових доказів тощо.

Слід зазначити актуальну проблему, що через окупацію частини регіонів України у слідчих органів може бути відсутня фізична можливість проведення обшуку за місцем проживання тих чи інших осіб, проведення допиту свідків [2].

Доказуванню в умовах розслідування злочинів колабораціонізму передують низка слідчих дій, для реалізації яких українські слідчі використовують найбільш доступні методи, а саме:

1) фіксація та систематизація доступних фактів (дій, діяльності) підозрюваних осіб у ЗМІ, в тому числі в інтернет-ресурсах, на місцевому телебаченні тощо;

2) аудіо, фото- та відеосвідчення очевидців (постраждалих) з-поміж місцевих жителів окупованої території;

3) аналіз ЗМІ країни-терориста щодо висвітлення стану справ на окупованих територіях;

4) оригінали/копії розпорядчих документів місцевих «керівників» населеного пункту, письмові заяви, відомості оплати праці та ін. [3, с. 59].

Дані слідчі дії дуже важко забезпечити в умовах збройної агресії саме через небезпеку та тимчасову не підконтрольність території Україною. Проте, вихід було знайдено, адже все більше сучасних країн для розслідування злочинів використовують дві загальні категорії – цифрову криміналістику (digital forensics) і розвідку з відкритим кодом (Open Source INTelligence – OSINT).

Фактично мова йде про збирання цифрових доказів – висловлювання військово-політичного керівництва країни-агресора й докази співпраці з ними особи, дані з фотографій і відеозаписів, знімки супутників тощо, перевірка даних отриманих від свідків та постраждалих. Для цього й застосовуються методики збору цифрових доказів (OSINT), наприклад протокол Берклі, який містить поради щодо фіксації цифрових доказів тощо. Докази в такому форматі потрібні не тільки для того, щоб встановити географічні координати місця вчинення злочину, довести причетність конкретних осіб до колабораційної діяльності, а й для доведення умислу на вчинення

злочину. Для останнього найважливішою складовою для доказування є суб'єктивна сторона злочину, тобто необхідність довести умисел. Саме цифрові докази можуть бути визначальними [4].

Співпраця правоохоронців зі спеціалістами OSINT вже забезпечує вагомий результат. Наприклад, OSINT-спільнота Molfar збирає реєстри зрадників, колаборантів, пособників терористів та «просто людей, що співпрацюють з агресором» на території Херсонської та Запорізької областей. Були сформовані відповідні інфографіки із розподілом по районах, які супроводжують списки імен з активними посиланнями, що ведуть на джерела з детальною інформацією про колабораційну діяльність цих осіб [5].

Отже, хоча й застосування такого широкого комплексу процесуального інструментарію дуже важко у кримінальних провадженнях вказаної категорії, внаслідок вчинення таких злочинів на тимчасово окупованій агресором території України, та перебування там очевидців, свідків, документів, речових доказів та осіб, які підозрюються у вчиненні таких злочинів, українські слідчі адаптуються під реалії та встановлюють обставини злочинів та інформацію про осіб, що підозрюються в колабораційній діяльності, за допомогою цифрової криміналістики й розвідки з відкритим кодом, тобто OSINT.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність. Закон України від 3 березня 2022 року № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 11.07.2023)
2. Проблеми доказування злочинів про колабораційну діяльність: аналіз прокурора Офісу Генерального прокурора. *Helsinki.org.ua*: веб-сайт. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/problemy-dokazuvannia-zlochyniv-pro-kolaboratsiyну-diialnist-analiz-prokurora-ofisu-heneralnoho-prokurora/> (дата звернення: 11.07.2023)
3. Кішак Б. І. Особливості доказування злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 37/2023. С. 56–61 URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/download/779/707>
4. Розслідування воєнних злочинів: пів року після повномасштабного вторгнення (Discussion paper) *Justtalk.com.ua*: веб-сайт. URL: <https://justtalk.com.ua/post/rozsliduvannya-voennih-zlochyniv-piv-roku-pislya-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-discussion-paper> (дата звернення: 13.07.2023)

5. OSINT-розвідники склали реєстри колаборантів Херсонської і Запорізької областей. Інфографіка. *Novynarnia.com*; веб-сайт. URL: <https://novynarnia.com/2022/12/07/colab-kh-zap/> (дата звернення: 13.07.2023)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ

Цуркан Є. В.

*аспірант I курсу докторантури та аспірантури
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Чекмарьова І. М.

*професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Слід визнати, що анексія державою-агресором Кримського півострову протягом 2014 року та такі, що тривали майже вісім років після того, військові дії на Донбасі не спричинили дій українського законодавця із встановлення кримінальної відповідальності за колабораціонізм: незважаючи на те, що про необхідність таких дій свого часу заявлялося у вітчизняній правовій літературі [1, с. 126], спроби з ухвалення закону про колабораційну діяльність виявилися невдалими [2, с. 72].

Правова ситуація змінилася з початком 24 лютого 2022 року повномасштабної військової агресії проти України, тому Законом України від 3 березня 2022 року № 2108-IX [3] Кримінальний кодекс України [4] (далі для стислості – КК) було доповнено статтею 111-1 «Колабораційна діяльність», яка без жодних змін існує у вітчизняному кримінально-правовому масиві.

Аналізуючи зміст цієї статті та оцінюючи дії з розслідування зазначеного кримінального правопорушення, можливо дійти до висновку, що необхідність швидкого реагування засобами кримінального закону на певні політичні події негативно відбилася на якості відповідної законопроектної роботи, оскільки формулювання, які були первісно запропоновані парламентом у вигляді ухваленого ним

(та підтриманого главою держави) тексту статті 111-1 КК, який після цього не корегувався до цього часу, важко вважати оптимальними.

Істотною рисою правової конструкції, заподіяної у цьому випадку законодавцем, слід вважати те, що злочинні дії, які охоплюються поняттям колабораційної діяльності (далі також буде, для стислості, вживатися термін «колабораціонізм»), є різноманітними. Стаття 111-1 КК передбачає відповідальність у тому числі за такі дії, як публічне заперечення здійснення збройної агресії (частина перша), добровільне зайняття посади в органах влади, створених на окупованій території (частини друга та п'ята), здійснення пропаганди у закладах освіти з метою сприяння здійсненню збройної агресії (частина третя), передача матеріальних ресурсів формуванням, створеним на окупованій території (частина четверта), організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією (частина шоста) тощо.

Водночас частина восьма зазначеної статті передбачає відповідальність за вчинення особами, зазначеними у частинах п'ятій – сьомій цієї статті, дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків.

Таким чином, законодавець, оперуючи частиною восьмою статті 111-1 КК й встановлюючи за нею більш сувору (у порівнянні із частинами п'ятою – сьомою цієї статті) відповідальність, не зазначає саме злочинних дій, які за частиною восьмою вчинені за умов загибелі людей або настання інших тяжких наслідків: він замість цього у цій частині статті 111-1 КК зазначає лише суб'єктів кримінального правопорушення, тобто осіб, які позначені частинами п'ятою – сьомою статті 111-1 КК і за умов загибелі людей або настання інших тяжких наслідків мають нести відповідальність, що передбачена частиною восьмою статті 111-1 КК. Отже, які саме злочинні діяння переслідуються у кримінально-правовому порядку у цьому випадку, законодавцем у чинній конструкції норми не визначено.

Стаття 111-1 містить чотири примітки, в яких зокрема роз'яснюється, за яких умов слід вважати публічним поширення закликів або висловлення заперечення (прим. 1), що слід розуміти під заходами політичного характеру (прим. 2; перелік цих заходів, незважаючи на використання примітки, є тільки орієнтовним), а також що слід розуміти під здійсненням інформаційної діяльності (прим. 3). На відміну від усталеної практики використання приміток до тексту статей кримінального закону (яка знайшла відображення у прим. 4 до статті 111-1 КК), коли завданням примітки є, наприклад, визначення,

яку шкоду слід вважати тяжкою (тобто примітка у цьому разі дійсно має, як це й логічно очікувати від примітки, допоміжний, довідковий характер,— на відміну від основного тексту норми), примітки 1–3 до статті 111-1 КК мають, скоріше, характер повернення законодавця до тексту норми після того, як вона вже ним сформульована, тобто примітки існують у вигляді своєрідного корегувального засобу одночасно з відмовою законодавця більш точно сконструювати норму безпосереднім чином (так, почавши формулювати частину 6 статті 111-1 КК з організації та проведення заходів політичного характеру, законодавець раптово перемикає власну увагу на здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, а потім знову ж раптово повертається до відповідальності за активну участь у заходах політичного характеру; таку юридичну техніку чи навряд можливо вважати оптимальною).

Водночас слід констатувати, що таке використання законодавцем приміток не забезпечує категоричного характеру відповідної кримінально-правової норми: крім того, що формулювання «заходи політичного характеру» може охоплювати, як це визнавалося вище, фактично необмежений перелік діянь, законодавець відмовився від точного визначення поняття «здійснення інформаційної діяльності», залишивши його, як і стосовно заходів політичного характеру, оціночним [5, с. 201].

Стосовно підслідності діянь, передбачених статтею 111-1 КК, слід зазначити, що науковці миттєво звернули увагу на технічну помилку, яка була, за їх думкою, вчинена законодавцем: О. Кравчук та М. Бондаренко констатують [5, с. 202–203], що вищезазначений Закон України від 3 березня 2022 року № 2108-IX встановив компетенцію досудового розслідування цього правопорушення органами Служби безпеки України, проте вже наступного дня після набрання чинності цим законом набрала чинності нова редакція статті 216 Кримінального процесуального кодексу України [6], у відповідному фрагменті якої (абзац перший частини другої) стаття 111-1 КК не зазначена, тобто компетенція досудового розслідування цього злочину вже наступного дня після законодавчої новели (!) була переадресована органам Національної поліції.

Отже, дослідники, проаналізувавши дії законодавця (який протягом одного дня ухвалив кілька законів з різною датою набрання ними чинності та суперечливими нормами), не виключали наявності спорів стосовно підслідності за статтею 111-1 КК, проте у квітні 2022 року законодавець усунув окреслену тут помилку, повернувши компетенцію

з досудового розслідування цього правопорушення органам Служби безпеки України, тобто поновив власну первісну позицію.

Оцінюючи зміст статті 111-1 КК, слід констатувати, що в площині чинного поділу кримінальних правопорушень на злочини та кримінальні проступки ця стаття кримінального закону стосовно колабораційних діянь передбачає наявність обох типів кримінальних правопорушень. Проте, як зазначають дослідники, розгляд фактів колабораціонізму за спрощеною процесуальною процедурою (яка є характерною для кримінальних проступків) не завжди дозволяє з'ясувати умови та причини, що сприяють вчиненню цих діянь, оскільки спрощеній системі кримінального провадження властиві загальновідомі вади [7, с. 61].

Отже, окреслені тут та інші проблеми з належною правовою кваліфікацією колабораційних діянь з метою їх оптимального розслідування слід вважати такими, що потребують втручання законодавця з погляду корекції недосконалих конструкцій.

Література:

1. Письменський Є. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема. *Право України*. 2020. № 12. С. 116–128.
2. Янішевська К. Д., Крисько А. С. Загальнотеоретичні аспекти та класифікація колабораційної діяльності як кримінально-правового явища. *Вісник НТУУ «КПІ»: Політологія. Соціологія. Право*. 2022. Вип. 4. С. 71–76.
3. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» від 03.03.2022 № 2108-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 36. Ст. 1944.
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131 (ред. від 28.04.2023)
5. Кравчук О. О., Бондаренко М. С. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар до нової статті 111-1 КК. *Юрид. науковий електр. журн*. 2022. № 3. С. 198–204.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88 (ред. від 28.04.2023)
7. Богатирьов І. Кримінально-правові та кримінологічні виміри колабораційної діяльності в Україні в умовах воєнного стану // *Публ. право*. 2023. № 1. С. 57–64.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Чекмарьова І. М.

*професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Із початком повномасштабного вторгнення військ РФ 24.02.2022 року проблеми національної безпеки України стали предметом активної дискусії серед вітчизняних та іноземних політиків, а також науковців.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Злочини проти основ національної безпеки України є найбільш суспільно небезпечними посяганнями. Їх родовим об'єктом виступають суспільні відносини, які забезпечують державну безпеку, конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність, обороноздатність, тобто основи національної безпеки України. Іншими словами, родовим об'єктом цих злочинів є суспільні відносини, що забезпечують саме існування України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної і правової держави що зазначено в ст. 1 Конституції України.

Висока суспільна небезпечність цих злочинів і була підставою для віднесення більшості з них до особливо тяжких або тяжких.

3 березня 2022 р. Верховною Радою України прийнято Закон № 2108-IX, яким Кримінальний кодекс України доповнено ст. 111-1 «Колабораційна діяльність», яка внесена до розділу I Особливої частини Кримінального кодексу «Злочини проти основ національної безпеки України».

Під колабораційною діяльністю слід розуміти будь-яке співробітництво з ворогом, сприяння у здійсненні агресивних дій, розгортанні збройного конфлікту проти України, надання ворогу допомоги під час підготовки та проведення агресії та заподіяння шкоди власній державі.

Збройний конфлікт це зіткнення між збройними силами держав у супереч міжнародно-правовій забороні війни як засобу вирішення спорів.

Як повідомляється із джерел інформації, більшість проваджень розпочато за фактами:

- публічне заперечення вторгнення Росії на територію України, а також озброєна агресія;
- публічні заклики до підтримки рішень і дій держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, до невизнання державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях.

Також більшість проваджень розпочато за такими фактами, як:

- добровільне зайняття громадянином України посад, які були створені незаконно на тимчасово окупованих територіях, а також в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів;
- добровільне зайняття посад в судових, або правоохоронних органах, або в незаконних збройних чи воєнних формуваннях.

Найбільшу кількість проваджень відкрито в Луганській, Донецькій та Запорізькій областях.

За порушення закону передбачено різні види покарання від позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років до виправних робіт та арештів (на строк до 6 місяців до 3 років).

Верховною Радою України ухвалено також Закон України від 3.03.2022 № 2107-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність» (набрав чинності 15.03.2022 року).

Отже, виходячи із вищезначеного можемо дійти висновку що боротьба із злочинами проти основ національної безпеки України є передусім найголовнішим обов'язком в теперішніх реаліях нашого життя. У ст. 111-1 КК України передбачено одразу вісім частин, майже в кожній з яких описані по декілька складів кримінальних правопорушень. Така структурованість та розгалуженість кримінально-правової норми пояснюється максималізмом законодавця, який прагне навести якомога ширший перелік діянь, що мають розцінюватись

як колабораціонізм та забезпечити найбільш повну диференціацію відповідальності за кожне із таких діянь.

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Чемпоєш Д. В.

*курсант 206 навчального взводу факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Резніченко Г. С.

*доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Політичні та правові умови, в яких знаходиться Україна на сучасному етапі, вимагають впровадження нових правових та кримінально-правових заходів. Цим обумовлені зміни в кримінальному законодавстві. Так 15.03.2022 року набув чинності прийнятий Верховною Радою Закон України № 2108-IX (03.03.2022 р.), згідно з яким до Кримінального кодексу України додали нову статтю 111-1 «Колабораційна діяльність», що складається з 8 частин.

Саме поняття колабораційної діяльності, містить кілька складів кримінальних правопорушень. Згідно зі статтею 111-1 Кримінального кодексу, публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення або підтримка тимчасової окупації частини території України, а також заклики до співпраці з державою-агресором чи невизнання державного суверенітету України на окупованих територіях належать до кримінально неприпустимих дій [1]. Відповідальність за такі дії передбачається у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років.

У ч. 2 ст. 111-1 Кримінального кодексу України передбачає колабораційну діяльність, що полягає у добровільному займанні громадянином України посади в незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території. Кваліфікація дій винної особи за цим положенням вимагає дотримання умови щодо здійснення

кримінального правопорушення безпосередньо на тимчасово окупованій території України [1].

Поширення пропаганди, спрямованої на підтримку збройної агресії проти України, а також використання стандартів освіти держави-агресора у навчальних закладах, караються різними видами покарань, такими як виправні роботи, арешт або позбавлення волі на певний термін, з позбавленням права обіймати посади або займатися певною діяльністю [3].

Важливо відрізнити ці дії від більш серйозного кримінального правопорушення, яке стосується пропаганди війни і має свої власні наслідки, зазначені у статті 436 Кримінального кодексу [1].

Передача матеріальних ресурсів незаконним збройним або воєнізованим формуванням на тимчасово окупованій території, або збройним формуванням держави-агресора, а також співробітництво з державою-агресором в сфері господарської діяльності, співпраця з незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, є злочином. При кваліфікації дій згідно з частиною 4 статті 111-1, слід враховувати, що поняття «господарська діяльність» визначено відповідно до положень статті 3 Господарського кодексу України [2].

Активне залучення громадян України до незаконних органів влади, включаючи окупаційну адміністрацію держави-агресора, а також їх участь у незаконних виборах або поширення закликів до їх проведення є злочином. Для правильної кваліфікації цих дій згідно зі статтею 111-1 Кримінального кодексу України, важливо враховувати, що таке кримінальне правопорушення може бути вчинено лише на тимчасово окупованій території України [1].

Організація та проведення політичних заходів, інформаційна діяльність у співпраці з державою-агресором або його окупаційною адміністрацією, спрямовані на підтримку держави-агресора, також караються згідно з відповідним законодавством. Варто зазначити, що відповідальність за ці дії настає без врахування ознак державної зради [4].

Добровільне прийняття громадянами України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, а також добровільна участь громадян України в незаконних збройних або воєнізованих формуваннях, що були створені на тимчасово окупованій території, або у збройних формуваннях держави-агресора, і активна участь у бойових діях проти Збройних Сил України належать до злочинних дій. Для кваліфікації цих дій згідно з частиною 7 статті 111-1 Кримінального кодексу України, необхідно, щоб таке кримінальне правопорушення

було вчинено добровільно. Крім того, важливо враховувати місце, де вчинені ці дії, а саме на тимчасово окупованій території України.

Якщо ці дії призводять до смерті людей або настання серйозних наслідків, винні особи підлягають позбавленню волі. Якщо дії винної особи не відповідають ознакам, зазначеним у частині 8 статті 111-1 Кримінального кодексу України, то вони можуть бути кваліфіковані як сукупність злочинів згідно з іншими статтями Кримінального кодексу [1].

Важливо також відзначити, що колабораціонізм може проявлятися не тільки на окупованих територіях, але й у співпраці з державою-агресором, і ця співпраця може бути добровільною. Сферами такої діяльності можуть бути інформаційна співпраця з державою-агресором, сприяння в реалізації її політики на окупованих територіях, організація і проведення виборів або референдумів, а також економічна співпраця з державою-агресором. При кваліфікації дій винних осіб необхідно детально аналізувати кожен конкретний випадок, враховуючи об'єктивні та суб'єктивні аспекти злочину.

Література:

1. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3074> (дата звернення: 06.07.2023).
2. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 06.07.2023).
3. Рубашенко М. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм за чинним ККУ України. Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 12–13 жовт. 2016 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2016. 564 с. С. 328–330.
4. Хряпінський П. В. Підстави звільнення від кримінальної відповідальності за діючим законодавством. Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету Державної податкової служби України. 2014. Вип. 1. С. 76–83.

ПРОБЛЕМИ ВИСВІТЛЕННЯ ВИПАДКІВ НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Чупринюк О. О.

*курсант 207 навчального взводу
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Собко Г. М.

*професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

24 лютого 2022 року близько 5 години ранку Путін оголосив війну Україні. Одразу ж російські війська розпочали інтенсивні обстріли підрозділів ЗСУ на сході країни, перетнули північно-східні кордони, а також нанесли ракетно-бомбові удари по аеродромах і складах зброї майже на всій території України. Верховна Рада України одноголосно ухвалила запровадження воєнного стану. З тих пір кожна громада, кожен житель України воює з росією. Під обстрілами вже й житлові мікрорайони та цілі села. Ця війна безпрецедентна за масштабами, жорстокістю та кількістю жертв [1].

Станом на січень 2023 року прокуратура України зафіксувала 155 випадків сексуального насильства скоєного російськими військовими над українцями. За даними Української Гельсінської спілки, їх може бути в понад 100 разів більше. Проте без свідчень постраждалих відновити справедливість не вдасться [2].

Аналізуючи статистику зафіксованих злочинів сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом можна зазначити, що Херсонщина (65 випадків) та Київщина (52 випадки) лідирують за кількістю свідчень постраждалих. Також на території Чернігівської області зареєстровано 4 випадки сексуального насильства, Харківська область – 9 випадків, Луганська область – 1 випадок, Донецька область – 17 випадків, Запорізька область – 6 випадків, а також у Миколаївській області зареєстровано 1 випадок сексуального насильства [3].

Згідно з чинним законодавством, в Україні за сексуальне насильство передбачено кримінальну відповідальність у вигляді позбавлення волі [4].

Проблема сексуального насильства в тому, що це дуже стигматизована тема. Про неї важко говорити, бо її висвітлюють або через жакливі історії з нікому не потрібними подробицями.

У ситуаціях сексуального насильства є дуже велика проблема – людей, з одного боку, лякають деталі, але разом із тим вони хочуть цих деталей. Тобто для рейтингів розповідати про зґвалтованих маленьких хлопчиків – дуже добре. Але це викликає зворотну реакцію – подробиці настільки жакливі, що людям легко повірити, що цього просто не може бути: «Та ну, це неможливо».

Розповідати історії може бути неправильним, зокрема, з огляду на конфіденційність. Адже люди, які пережили насилля, – пережили досвід зневаги та знищення кордонів не тільки власного тіла, але й особистих. І якщо на таку людину налетять журналісти чи всі зацікавлені та почнуть розпитувати, вона може не відчувати, чи то їй нормально, чині – і, найімовірніше, не зможе відмовити. Такі розпитування та поширення інформації з подробицями лише продовжує ланцюжок насилля, і ніяк не допомагає ані потерпілим, ані тим, хто намагається допомогти їм.

Історії подробиць про скоєне над іншою людиною насилля можуть ретравматизувати, якщо в людини, яка це читає, також був подібний досвід, і він залишився безкарним. Також абсолютно немає сенсу говорити про насильство в контексті беззахисності.

Тобто немає ніякого сенсу розповідати про те, що насилля коїться та продовжує коїтися, якщо люди зараз перед цим безсилі та не отримують жодну інформацію про можливу допомогу, шляхи вирішення тощо. Перед тим, як говорити на цю тему й описувати випадки насильства, потрібно подумати, чи буде в цьому щось корисне, кому та чим це може допомогти [5].

Говорити про сексуальне насильство під час війни потрібно, щоб підтримати людей, щоб сказати їм, що вони не одні – критично важливо. Що держава, і все суспільство підтримує постраждалих і зробить все, щоб притягнути до відповідальності винних.

Лише потрібно побудувати комунікацію так, щоб не завдати шкоди, а підтримати. Виважено, толерантно та передусім з повагою до людини. І також потрібно не тільки комунікувати, але й розвивати систему надання допомоги на місцях, навчати медиків, психологів, соціальних працівників як взаємодіяти з людьми на де окупованих територіях, на що звертати увагу, як допомогти, куди направляти.

Є проєкт «Вишиті болем», який говорить про проблему та розповідає збірні історії людей, які пережили сексуальне насильство на війні через орнамент українського вишитого рушника. Таким чином

піднімається тема на рівні суспільства, але сама подача має психотерапевтичний ефект, оскільки розглядаючи рушник з історією, є можливість і прочитати справжню, і побачити свою [2].

На нашу думку, в Україні мають створити систему фіксації, запобігання та допомоги дітям, які постраждали від сексуального насильства під час війни. А також брати до уваги закордонний досвід у розслідуваннях справ про сексуальне насильство щодо дітей.

Література:

1. Війна. URL : <https://decentralization.gov.ua/war> (дата звернення 03.06.2023).
2. Як допомогти постраждалим від сексуального насильства під час війни. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/03/8/253243/#:~:text=Сексуальне%20насильство%20під%20час%20війни,скоєного%20російськими%20військовими%20над%20українцями> (дата звернення: 03.06.2023).
3. Прокуратура та Нацполіція зафіксували вже 155 випадків сексуального насильства, найбільше – на Херсонщині та Київщині : веб-сайт. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/prokuratura-ta-nacpoliciya-zafiksuvali-vze-155-vipadkiv-seksualnogo-nasilstva-naibilse-na-xersonshhini-ta-kiyivshhini> (дата звернення: 11.06.2023).
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Сексуальне насильство під час війни. Як про це говорити та що робити, щоби себе убезпечити. URL : <https://www.the-village.com.ua/village/city/war/333911-nasillya-na-okupovanih-teritoriyah-scho-robiti> (дата звернення: 03.06.2023).

ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ

Резніченко Г. С.

*доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Шелегон Ю. Р.

*курсантка 2 курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Українська Національна поліція відкрила 1358 кримінальних проваджень за фактом добровільної співпраці громадян України з російськими окупантами. За добровільне зайняття посади в незаконних органах влади, створених Росією на тимчасово окупованих територіях, участь в організації та проведенні незаконних виборів та референдумів на окупованих територіях або публічні заклики до їх проведення – передбачено позбавлення волі на строк від 5 до 10 років. В Україні прийняли закон «про колаборантів» – за співпрацю з РФ особам загрожуватиме до 15 років ув'язнення. Станом на 2023 рік факти виявлення колаборантів зросли вдвічі. Кримінальна відповідальність за активну співпрацю та сприяння ворогу може варіюватися залежно від конкретних законодавчих норм в країні, де вчинено злочин.

У багатьох країнах сприяння ворожій діяльності можуть бути кваліфіковані як зрада або злочин проти національної безпеки. Це може мати серйозні наслідки, включаючи кримінальне переслідування і суворе покарання.

Наприклад, в Україні Кримінальний кодекс передбачає декілька статей, які стосуються сприяння ворогу. Зокрема, стаття 111 «Державна зрада» визначає, що сприяння ворожій діяльності або недбале виконання своїх обов'язків може бути кваліфіковано як державна зрада та каратися позбавленням волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років або довічним ув'язненням [1, с. 48].

Колабораціонізм є складною проблемою в сучасному суспільстві. Дане поняття описує співпрацю чи спільну діяльність людей з ворожими силами або організаціями по відношенню до своєї країни. Це може мати серйозні наслідки для національної безпеки, прав людини та соціального порядку. Однак, документування та розслідування

колабораціонізму зустрічається з рядом проблем, які ускладнюють ефективну боротьбу з цим явищем. У даній статті розглянемо деякі з цих проблем на основі сучасних досліджень та досвіду.

Визначення колабораціонізму. Перша проблема, з якою зіштовхується розслідування колабораціонізму, полягає у визначенні самого поняття, що може приймати різні форми, від взаємодії з ворожими державами до співпраці з терористичними організаціями. Часто це поняття є суб'єктивним і може залежати від політичних, соціальних та культурних умов. Отже, необхідно розробити чітке та загальноприйняте визначення колабораціонізму, що дозволить уникнути неоднозначностей та спростує процес його розслідування [2, с. 134].

Збір і аналіз доказів. Друга проблема пов'язана зі збором і аналізом доказів. У випадку колабораціонізму, докази можуть бути розсіяні, складні для отримання або непереконливі. Однак, документування та розслідування вимагають наявності достовірних і переконливих доказів для подальшого судового переслідування колаборантів. Для цього потрібно враховувати різні джерела інформації, такі як свідчення очевидців, документи, електронні сліди, відео- та аудіозаписи тощо. Однак, збір таких доказів може бути трудомістким і вимагати спеціальних навичок та технологій.

Недостатній доступ до інформації. третя проблема стосується обмеженого доступу до інформації. В деяких випадках державні органи можуть бути обмежені в своїй можливості отримувати необхідну інформацію для розслідування колабораціонізму, особливо коли це пов'язано з розслідуванням міжнародних спроб впливу на внутрішні справи країни. Це може включати відмову від співпраці з іншими країнами, відмову від надання конфіденційної інформації або складності в обміні даними між різними правоохоронними органами. Без належного доступу до інформації, розслідування колабораціонізму може стати ускладненим або навіть неможливим завданням.

Втручання політики. четверта проблема пов'язана з втручанням політики в процес документування та розслідування цього правопорушення. Колабораціонізм може бути політично чутливою темою, особливо коли він стосується осіб або організацій, які мають вплив на політичні процеси або знаходяться в зоні інтересів влади. У таких випадках може бути політичний тиск на розслідування та приховування фактів про колабораціонізм. Дана проблема може призвести до впливу на розслідування шляхом зміни пріоритетів або навіть блокування процесу справедливого розслідування.

Втручання політики може порушити незалежність правоохоронних органів та принципи правової держави.

Роль превенції колабораціонізму полягає в запобіганні небажаній або шкідливій співпраці між організаціями або групами людей. Превенція має на меті ідентифікацію потенційних загроз та ризиків, розроблення стратегій та заходів для їх попередження та забезпечення безпеки держави [3; с. 149].

Ось деякі аспекти ролі превенції в попередженні колабораційної діяльності:

Розпізнавання потенційних загроз. Превенція передбачає аналіз потенційних загроз, які можуть виникнути під час колаборації. Це можуть бути конфлікти інтересів, можливість витоку конфіденційної інформації, неправомірне використання ресурсів тощо. Розпізнавання цих загроз дозволяє прийняти відповідні заходи для їх запобігання.

Розробка політик та процедур. Превенція включає розробку і впровадження політик, стандартів та процедур, які регулюють колабораційну діяльність. Це можуть бути політики конфіденційності, правила використання спільних ресурсів, укладання угод та контрактів з партнерами.

Навчання та свідомість. Превенція вимагає навчання персоналу потенційним ризикам та правилам безпеки під час колаборації. Це включає організацію навчальних сесій, семінарів або тренінгів, на яких персонал ознайомлюється з принципами безпеки, розпізнаванням шкідливої колаборації та процедурами повідомлення про можливі загрози [4, с. 85].

Моніторинг та аудит. Превенція включає постійний моніторинг колабораційної діяльності з метою виявлення неправомірних дій або порушень політик безпеки. Це може включати в себе системи відслідковування доступу, контроль використання ресурсів, аудиторські перевірки та аналіз поведінки користувачів.

Взаємодія з партнерами. Превенція вимагає встановлення ефективного спілкування та взаємодії з партнерами щодо безпеки та етики колаборації. Це може включати обговорення та узгодження політик, обмін найкращими практиками, вирішення спірних питань і підтримку взаємної довіри.

Превенція відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки та успішності колабораційних зусиль. Шляхом виявлення, аналізу та запобігання можливим загрозам та ризикам.

Отже, проблеми документування та розслідування колабораціонізму представляють серйозні виклики для органів правопорядку та суспільства в цілому. Недостатнє визначення поняття колабораціонізму, складність збору та аналізу доказів, обмежений доступ до інформації та втручання політики ускладнюють боротьбу з цим

явищем. Для ефективного розслідування та протидії колабораціонізму необхідно розвивати чіткі методології, сприяти співпраці міжнародних правоохоронних органів, забезпечувати незалежність розслідування від політичного впливу та забезпечувати доступ до необхідної інформації. Тільки в такий спосіб можна досягти справедливості та притягнення до відповідальності тих, хто зловживає довірою та співпрацює з ворожими силами.

Література:

1. Жук А. Становлення і розпад колабораціоністського режиму в Україні (1941–1944 рр.). *Історія в школі*. 2002. № 7. С. 46–50.
2. Камінський І. Геноциди ХХ століття: колаборація в державотворчих процесах. *Література і культура Полісся*. 2014. № 77. С. 131–136.
3. Сахненко І. А. Міжнародне гуманітарне право та боротьба з колаборацією. *Право України*. 2012. № 2. С. 148–151.
4. Соловйова М. Історична пам'ять та поняття «колаборація». *Наукові записки. Серія: Історичні науки*. 2014. Вип. 5. С. 84–90.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ, ОТРИМАНОЇ В РЕЗУЛЬТАТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНОЇ СЛІДЧОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЇ В ІНШОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ, ЩОДО ЗЛОЧИНІВ ПРО КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Шульгін С. О.

*прокурор Офісу Генерального прокурора,
кандидат юридичних наук*

Негласні слідчі розшукові дії (далі НСРД) як засіб негласного отримання доказів у кримінальному провадженні, за понад 10 років дії КПК показали свою ефективність. За їх допомогою розкрито не один тяжкий чи особливо тяжкий злочин. Науковцям приділено численну увагу усім сторонам цього інституту, однак гостріші дискусії точаться саме з питань використання їх результатів як доказів. Однак повномасштабна агресія росії та поява нового злочину – колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК України) поставили перед правоохоронною системою нове завдання – належне документування вказаної протиправної діяльності.

Зважаючи на специфіку вказаного злочину (латентне перебування особи на території України та вчинення дій на шкоду держави,

перебування особи на тимчасово окупованій території, тощо) його розкриття без використання НСРД фактично не можливе. Однак враховуючи значну кількість осіб, яких ворог задіяв до колабораційної діяльності на практиці частими є випадки використання матеріалів НСРД отриманих у інших кримінальних провадженнях.

Питанням використання інформації отриманої у результаті проведення НСРД у іншому кримінальному провадженні досліджували Багрій М.В., Погорецький М.П., Шило А.В. та інші. Однак проведені дослідження не повною мірою не повною мірою з'ясували проблемні питання правозастосування, а тому вказана тема потребує подальших наукових розробок.

Так, ч. 1 ст. 257 КПК України визначено, що якщо в результаті проведення негласної слідчої (розшукової) дії виявлено ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується у даному кримінальному провадженні, то отримана інформація може бути використана в іншому кримінальному провадженні тільки на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора. З огляду на викладене, Верховний Суд (далі ВС) сформував судову практику, що відсутність ухвали про надання дозволу на використання інформації у іншому кримінальному провадженні є істотним порушенням та тягне визнання доказів недопустимими, зокрема у постановках ВС від 16.03.2023 (справа № 592/7913/18; провадження № 51-134км22) [1], від 21.02.2019 (справа № 698/1151/15-к; провадження № 51-5763км18) [2], від 04.04.2019 (справа № 727/4888/16-к; провадження № 51-2282км18) [3] від 10.03.2021 (справа № 725/3504/16-к; провадження № 51-4264км20) [4] від 16.03.2021 (справа № 456/3575/17; провадження № 51-5808км20) [5].

Диспозиція ч. 1 ст. 257 КПК України вказує про те, що слідчий суддя надає дозвіл на використання саме **інформації** (виділено мною – *С.Ш.*) у отриманої у результаті проведення НСРД. На наше переконання під цим терміном законодавець має на увазі результати НСРД (ст.ст. 252, 256 КПК України) та зафіксовані у них фактичні дані, тобто докази (ст. 84 КПК України).

Не врегульовано законом обставини, які повинен з'ясувати слідчий суддя під час розгляду клопотання прокурора. Аналіз положень абзацу 2 ч. 1 ст. 257 КПК вказує, що слідчий суддя розглядає клопотання згідно з вимогами ст.ст. 247, 248 КПК і відмовляє у його задоволенні, якщо прокурор, крім іншого, не доведе законність отримання інформації та наявність достатніх підстав вважати, що вона свідчить про виявлення ознак кримінального правопорушення.

Подібні ситуації аналізував ВС, зокрема у постанові від 22.03.2023 (справа № 761/17704/20) слідчий суддя надав дозвіл на використання інформації, отриманої у результаті проведення НСРД в іншому кримінальному провадженні, згідно ст. 257 КПК України, однак положення цієї статті не місять вимоги щодо необхідності отримання такого дозволу на використання процесуальних документів, які стали підставою для проведення НСРД [6]. У постанові ж від 14.07.2022 (справа № 372/422/19; провадження № 51-6159 км 21) зазначено, що положення ст. 257 КПК України визначають порядок використання результатів НСРД [7].

На наш погляд, у такому випадку прокурор повинен довести, що НСРД, отримані на законних підставах, зокрема надати копію відповідного процесуального рішення, або підтвердити факт його існування.

Важливе значення має з'ясування змісту поняття «інше кримінальне провадження», яке вжито у ч. 1 ст. 257 КПК України. З цих обставин ВС також сформулював свою позицію. Так, у постанові від 17.12.2019 (справа № 682/1595/17; провадження № 51-9815км18) сказано, що зі змісту скарги не вбачається, яке саме «інше» провадження має на увазі засуджений, оскільки кримінальне провадження № 42017-0073 не можна вважати «іншим» у розумінні ч. 1 ст. 257 КПК, оскільки його виділено з кримінального провадження № 42017-0024, тому доводи в скарзі щодо незаконного використання доказів за результатами НСРД є безпідставними [8].

Аналогічний підхід ВС застосовує щодо об'єднаних кримінальних проваджень, зокрема у постанові від 20.10.2022 (справа № 296/1400/15-к; провадження № 51-2001км22) вказано, що з матеріалів провадження вбачається, що 05.11.2013 до ЄРДР за № 42013-0158 внесено відомості за ч. 3 ст. 364 КК України, а 06.05.2014 за ч. 1 ст. 368 КК України. 17.10.2014 кримінальне провадження, внесене до ЄРДР за № 42013-0158, в частині ч. 3 ст. 364 КК України закрито. 17.01.2015 ОСОБА_1 повідомлено про підозру за ч. 1 ст. 368 КК України та 06.02.2015 обвинувальний акт стосовно ОСОБА_1 за ч. 1 ст. 368 КК України направлено до суду. Оскільки відомості про кримінальне правопорушення за ч. 1 ст. 368 КК України внесено до ЄРДР за тим же № 42013-0158, що і за ч. 3 ст. 364 КК України, тобто в рамках того ж самого кримінального провадження, що розслідується і яке стосується тих самих фактичних обставин, однієї і тієї ж особи, тому вимоги ст. 257 КПК України у цьому випадку не застосовуються [9].

Також за межами правового регулювання залишилось питання про те, слідчий суддя якого суду повинен розглядати клопотання

прокурора, якщо орган досудового розслідування знаходиться за межами територіальної юрисдикції апеляційного суду, який надав дозвіл на проведення НСРД. Судовий контроль на досудовому розслідуванні є діяльністю слідчого судді, з метою перевірки законності та обґрунтованості обмеження конституційних прав і свобод осіб у кримінальному провадженні, а також недопущення їх порушень [10, с. 92].

Вважаємо, що у такому випадку дозвіл на використання інформації отриманої у результаті НСРД повинен надавати слідчий суддя апеляційного суду, який надав дозвіл на проведення НСРД, оскільки обмеження конституційних прав особи відбулось на підставі ухвали цього суду, тому й він повинен вирішувати питання можливості використання результатів такого обмеження іншим органом у іншому кримінальному провадженні, зокрема який знаходиться за межами його територіальної юрисдикції.

Підводячи підсумок проведеного дослідження вважаємо, що надання дозволу на використання інформації отриманої у результаті проведення НСРД у іншому кримінальному провадженні є особливою формою судового контролю, яка має на меті обмежити свавільне використання матеріалів НСРД. Використання такої інформації без дозволу слідчого судді тягне за собою визнання цих, та похідних від них доказів не допустимим. Положення ч.1 ст.257 КПК не застосовуються до кримінальних проваджень, матеріали яких були об'єднані або виділені. Надавати дозвіл використання матеріалів НСРД у іншому кримінальному провадженні повинен надавати слідчий суддя того суду, який надав дозвіл на їх проведення.

Література:

1. Постанова Верховного Суду від 16.03.2023 (справа № 592/7913/18; провадження № 51-134 км 22) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109675113> (дата звернення: 08.07.2023).
2. Постанова Верховного Суду від 21.02.2091 (справа № 698/1151/15-к; провадження № 51-5763 км 18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80112373>
3. Постанова Верховного Суду від 04.04.2019 (справа № 727/4888/16-к; провадження № 51-2282км18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81079567> (дата звернення: 08.07.2023).
4. Постанова Верховного Суду від 10.03.2021 (справа № 725/3504/16-к; провадження № 51-4264км20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95533186> (дата звернення: 08.07.2023).

5. Постанова Верховного Суду від 16.03.2021 (справа № 456/3575/17; провадження № 51-5808 км 20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95682168> (дата звернення: 08.07.2023).
6. Постанова Верховного Суду від 22.03.2023 (справа № 761/17704/20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109855051> (дата звернення: 08.07.2023).
7. Постанова Верховного Суду від 14.07.2022 (справа № 372/422/19; провадження № 51-6159 км 21) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105372075> (дата звернення: 08.07.2023).
8. Постанова Верховного Суду від 17.12.2019 (справа № 682/1595/17; провадження № 51-9815км18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86566127> (дата звернення: 08.07.2023).
9. Постанова Верховного Суду від 20.10.2022 (справа № 296/1400/15-к; провадження № 51-2001км22) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106964610> (дата звернення: 08.07.2023).
10. Назаров В. В., Тракало Р. І. Судовий контроль у кримінальному провадженні: теоретичні та практичні аспекти. Європейські перспективи. 2014. № 10. С. 89–95. URL: file:///Users/sergeyshulgin/Downloads/evpe_2014_10_17.pdf (дата звернення: 08.07.2023).

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОТРИМАННЯ ДОКАЗОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ

Щербань І. В.

*курсантка 202 навчального взводу
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Албул С. В.

*професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор*

Поняття колабораціонізму в Україні почало формуватися ще у 2014 році від початку збройної агресії російської федерації проти України. Але через її повномасштабне вторгнення на територію України, актуалізувалися питання щодо нормативного закріплення та кримінально-правового запобігання колабораційній діяльності. Тому,

Верховною Радою України був ухвалений Закон України від 03.03.2022 № 2107-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення відповідальності осіб, які здійснювали колабораційну діяльність» [3], що призвело до необхідності дослідження методики розслідування нового виду кримінального правопорушення. На жаль, звертаючи увагу на актуальність теми колабораціонізму, на сьогодні мало праць, присвячених специфіці документування та доказування цього кримінального правопорушення, тим паче на деокупованих територіях [1, с. 69; 5].

Документування колабораційної діяльності на деокупованих територіях України є складною задачею, яка вимагає знань з різних галузей науки. Слідчо-судова практика засвідчила, що процесуальними джерелами доказів у таких кримінальних провадженнях переважно виступають показання та документи, і лише іноді – висновки експертів та речові докази [4]. Проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій як метод доказування дозволяє швидко та неупереджено розслідувати кримінальні правопорушення щодо колабораціоністів.

Одним з головних питань є збір та аналіз інформації про діяльність колаборантів на деокупованих територіях. Більшість випадків колабораційної діяльності міститься у ЗМІ, на місцевому телебаченні, у відкритій мережі Інтернет, особливо на акаунтах у соціальних сторінках осіб, які мали зв'язок з окупаційною владою. Проблема-тичним є збір та аналіз цієї інформації через обмеження доступу до інформації та видалення такої інформації про факти колабораціонізму самими користувачами. Отже, для розв'язання даного питання потрібно створити базу даних, де будуть зберігатися докази з інтернет-ресурсів щодо осіб причетних до колабораційної діяльності.

При документуванні колабораційної діяльності важливу роль відіграють особи, які могли бути свідками таких дій. Тому, важливим є встановлення та допит осіб, яким відомі обставини щодо підтвердження факту колабораціонізму.

Документування колабораціонізму вимагає проведення обшуку за місцем проживання особи, яка підозрюється у даному кримінальному правопорушенні з метою отримання доказів щодо причетності до вищевказаних дій. Водночас, необхідно підкреслити, що проведення обшуків на деокупованих територіях та в умовах правового режиму воєнного стану пов'язане з додатковими труднощам, які повинні бути враховані слідчими під час здійснення відповідних дій.

Для документування колабораційної діяльності слідчі органи можуть проводити негласні слідчі (розшукові) дії, наприклад, зняття

інформації з електронних комунікаційних мереж (стаття 263 Кримінального процесуального кодексу України) з метою встановлення умислу осіб на добровільне вчинення кримінального правопорушення та для підтвердження інших обставин його вчинення [2, с. 80–84]. Однак, на сьогодні, не регламентовано порядок створення та впровадження системи для перехоплення електронних комунікацій, не визначені організаційно-технічні вимоги, які повинні забезпечувати правомірність цього контролю.

Крім того, для достовірного підтвердження колабораційної діяльності на деокупованих територіях потребують витребування відомостей в органах державної влади та місцевого самоврядування, що дозволить отримати документи, які підтверджують факт колабораційної діяльності та проведення вже слідчим огляду відповідних джерел інформації [2, с. 80–84]. Але іноді з'являються складнощі щодо отримання вищевказаних документів, бо вони могли бути знищеними або втрачені. Для вирішення цього питання доцільно звернутися до експертів з питань зберігання і відновлення документів. Вони можуть допомогти відновити частини документів або знайти інші джерела, що підтверджують колабораційну діяльність.

Ще одним проблемним питанням є визначення статусу цих документів та їхньої правомірності, зокрема щодо зайняття особою певної посади та здійснюваної діяльності, що характеризують ознаки колабораційної діяльності. Це можна здійснити через використання міжнародних стандартів та принципів, що регулюють збереження документів, які стосуються порушень прав людини. Також можна використовувати міжнародні організації та механізми для збереження та захисту документів, наприклад, Міжнародний кримінальний суд [4].

Однак, не зважаючи на всі ці питання, документування колабораційної діяльності на деокупованих територіях України є важливим завданням, яке може допомогти у розслідуванні кримінальних правопорушень щодо колабораціонізму та відповідальності за нього, забезпеченні прав людини та збереженні історичної правди [5, с. 435]. Щоб ефективно документувати колабораційну діяльність, необхідно використовувати різні підходи та методи.

Отже, слід зазначити, що документування колабораційної діяльності на деокупованих територіях України потребує невідкладного вирішення та активізації наукових розробок, враховуючи її пріоритетний вплив на розвиток і існування всіх правових об'єктів України. Необхідно зосередити увагу на удосконаленні правових засад запобігання колабораціонізму.

Література:

1. Коваленко А. Процесуальні проблеми розслідування колабораційної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану. *Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану*: матеріали Всеук.наук.-практ.конф. (електронне видання), 20 квітня 2022 р. / упоряд.: Євген Письменський. Нац. акад. внутр. справ, Львів. держ. ун-т внутр. справ, Дніпропет. держ. ун-т внутр. справ, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Київ – Львів – Дніпро, 2022. С. 68–69.
2. Мальгіна А. С. Використання методики розслідування участі у терористичній групі чи терористичній організації під час розслідування колабораційної діяльності. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*: матеріали Всеук. наук.-практ. конф., м. Одеса, 21 липня 2022 р. Одеса : ОДУВС, 2022. С. 80–84.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 3 березня 2022 року № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 12.07.2023).
4. Жидков В. Проблеми доказування злочинів про колабораційну діяльність: аналіз прокурора Офісу Генерального прокурора – Українська Гельсінська спілка з прав людини. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/problemy-dokazuvannia-zlochyniv-prokolaboratsiyu-diialnist-analiz-prokurora-ofisu-heneralnoho-prokurora/> (дата звернення: 13.07.2023).
5. Албул С. В., Колодій Д. В. Оперативно-розшукове документування колабораційної діяльності в умовах воєнного стану: проблемні питання. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень: у 2-х т. : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, НУ «Одеська юридична академія», 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 432–435.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Щербань І. В.

*курсантка 202 навчального взводу
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Воронцов А. В.

*доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

В науковій літературі під терміном «колабораціонізм» у широкому сенсі розуміється співпраця населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників і участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант [1, с. 6; 2, с. 433]. При цьому, визначають наступні типи колабораціонізму: воєнний колабораціонізм – сприяння противнику зі зброєю у руках: служба у військових формуваннях, поліцейських структурах, в органах розвідки та контррозвідки; економічний колабораціонізм – співробітництво у будь-яких галузях економіки; культурний (духовний) колабораціонізм – співробітництво з окупантами в духовній сфері, що сприяє поширенню серед населення віропідданських почуттів, підвищенню психологічного настрою окупантів; побутовий колабораціонізм, пов'язаний із встановленням дружніх відносин між окупантами та населенням; політичний, адміністративний колабораціонізм – співробітництво в окупаційних органах влади [3, с. 42; 4, с. 95].

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» вноситься зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України. Зокрема, Кримінальний кодекс України доповнено новою статтею 111-1 «Колабораційна діяльність» [5].

Передбачено кримінальну відповідальність за публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до: підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або

окупаційної адміністрації держави-агресора; співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора; невизнання поширення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями України. Крім цього, відповідальність передбачена за добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора.

Законом передбачається, що здійснення громадянином України пропаганди у навчальних закладах, незалежно від типів та форм власності, з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадян України, спрямовані на впровадження освітніх стандартів держави-агресора у таких навчальних закладах, караються виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

У свою чергу, передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, в тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора, карається штрафом до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна.

Кримінальний кодекс закріплює, що добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, в тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території, або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території,

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої.

Організація та проведення заходів політичного характеру та/або здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах, карається позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої.

Одночасно, добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої. Вчинення особами дій або прийняття рішень, які призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків, карається позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої [5].

Література:

1. Албул С. В. Теоретичні аспекти оперативно-розшукового документування колабораційної діяльності. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 5–8.

2. Албул С. В., Колодій Д. В. Оперативно-розшукове документування колабораційної діяльності в умовах воєнного стану: проблемні питання. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень*: у 2-х т. : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, НУ «Одеська юридична академія», 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С.В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – Т. 2. С. 432–435.
3. Єгоров С.О. Деякі правові аспекти відповідальності за колабораційну діяльність. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 41–44.
4. Поляков Є.В., Щурат Т.Г. Колабораціонізм в Україні – реалії сьогодення. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 93–97.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20/print> (дата звернення 10.07.2023).

ПОНЯТТЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В СУЧАСНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Щурат Т. Г.

*доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Гуменюк А. В.

*курсантка 201 навчального взводу
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Колабораціонізм(від фр. *Collaboration* «співробітництво») це термін сучасного політичного лексикону з таким значенням – співпраця населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-

загарбника на шкоду самій державі чи її союзників і участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант [1, с. 432].

В Україні 5 березня 2022 року набрав чинності Закон № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». Згаданим Законом Кримінальний кодекс України було доповнено новою статтею 111-1 «Колабораційна діяльність», якою позначається співпраця громадян держави із ворогом для забезпечення інтересів ворога та заподіяння шкоди власній державі [4].

Отже, колаборантом є особа, яка усвідомлено, навмисно співпрацює з окупаційною цивільною чи військовою владою на шкоду власній державі. Зрозуміло, що війна є великим викликом для будь-якого соціуму. І Україна – не виняток. У воєнний час синхронно вступають у гру закони захисту держави і – буквально на рівні підсвідомого, природних рефлексів – закони біологічного виживання [3, с. 94]. Потрапивши у складні, часто загрозливі для життя обставини, кожна людина опиняється перед необхідністю самостійно визначати модель поведінки в цій ситуації. Певно, що хтось, переважно із суто приватних причин, обирає варіант не захисту Вітчизни і навіть не втечі від війни.

Є також ті, хто тільки й чекав цього моменту, щоб із політичних чи бізнесових мотивів стати на сторону окупанта й отримати з того максимальну вигоду. Таких насправді небагато, бо це є очевидним злочином навіть у звичайному праві первісних людей, не кажучи про нинішній час.

А ще частина людей на своєму рівні (наприклад, дрібні чиновники місцевого рівня) не могли піти на співпрацю з окупантом, але залишилися, так би мовити, «просто виконувати свою роботу». Так от, насправді такі люди теж є колаборантами. Хай і нижчого рангу, зі своєю шкалою «внутрішнього виправдання». Але вони також скоюють злочин, допомагаючи окупанту встановлювати його владу як побутову «нормальність».

Згідно із статтею 111-1 Законом Кримінального кодексу України, колабораціонізмом також вважатимуться дії громадян України, які публічно (на мітингах, зборах, в пресі, в мережі Інтернет, тощо) заперечує збройну агресію проти України, окупацію частини території України, закликає до підтримки дій держави-агресора, підтримує збройні формування агресора та його окупаційну адміністрацію, закликає співпрацювати з державою-агресором та її уповноваженими органами, а також до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України [2, с. 42]. На жаль

таки випадки не поодинокі. Із перелічених проявів колабораціонізму зрозуміло, що не усі склади за ст. 111-1 Кримінального кодексу України є злочинами, частина є проступками.

А тепер про те, скільки таких поплічників окупанта викрито офіційно. За статистикою МВС України, станом на 10 червня 2023, починаючи з 24 лютого 2022 року, в Одеській області (об'єктом дослідження була обрана саме Одеська область) слідчими підрозділами Національної поліції та Служби безпеки України розпочато понад 26 кримінальних проваджень. З яких тільки 9 проваджень, так званих – «з особою».

Щодо тих колаборантів, які переховуються на окупованій території або в державі-агресорі, законотворці передбачили процедуру спеціального (заочного) судового розслідування без присутності підозрюваного чи обвинуваченого. Прокурору достатньо довести, що фігурант перебуває на окупованій території чи на території ворожої країни.

Можливість розгляду «in absentia». Згідно з доповненнями ст. 297-1 КПК, внесеними Законом України № 2108-IX щодо злочинів, передбачених статтею 111-1 КК, стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави-агресора, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук, з дозволу слідчого судді можливо проводити спеціальне досудове розслідування (inabsentia).

Література:

1. Албул С. В., Колодій Д. В. Оперативно-розшукове документування колабораційної діяльності в умовах воєнного стану: проблемні питання. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень: у 2-х т. : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, НУ «Одеська юридична академія», 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 432–435.
2. Єгоров С. О. Деякі правові аспекти відповідальності за колабораційну діяльність. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 41–44.
3. Поляков Є. В., Щурат Т. Г. Колабораціонізм в Україні – реалії сьогодення. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму* : матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 93–97.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення 10.07.2023).

ЗМІСТ

Вітальне слово ректора Одеського державного університету внутрішніх справ Дмитра Швеця.....	3
СПЕЦИФІКА ОБ'ЄКТІВ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ ФАКТІВ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ <i>Албул С. В.</i>	5
ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД СУБ'ЄКТІВ ПРОБАЦІЇ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ <i>Асєєв Р. О.</i>	10
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ <i>Балобанова Д. О.</i>	13
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗДІЙСНЕННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ <i>Баранова О. О., Будяченко О. М.</i>	17
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ДОКАЗІВ ДОПУСТИМИМИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ <i>Барба В. Є.</i>	21
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В УКРАЇНІ <i>Березовський С. Ю., Чекмарьова І. М.</i>	25
РЕАГУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ НА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ: НОВІ НАПРЯМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ <i>Биков І. О. Фаловський С. В.</i>	28
ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЯВИЩА <i>Біла В. М., Чекмарьова І. М.</i>	31
ЩОДО ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ СТАТТІ 111-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ (КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ) <i>Бобчинський П. О., Конопельський В. Я.</i>	35
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОМ ПОКАРАННЯ КОЛАБОРАНТУ ЗА ЧАСТИНАМИ 1-2 СТ. 111-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ <i>Богатирьов І. Г., Ганчук А. Ю.</i>	41
ЩОДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ <i>Божко Д. О., Чекмарьова І. М.</i>	45

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОБАЦІЙНОГО НАГЛЯДУ ЩОДО ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	
Боровська О. О.	51
ДЕЯКІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ	
Братель С. Г., Донцов Д. Ю.	55
ПИТАННЯ ВІДМЕЖУВАННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ ВІД СУМІЖНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	
Будяченко О. М., Дробішевська В. В.	58
ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ (НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022–2023 РР.)	
Вайда Т. С.	63
ДО ПИТАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ КОЛАБОРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	
Вихристюк К. О., Албул С. В.	70
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УЧАСТЬ У СКЛАДІ НЕ ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОМ ВОЄНІЗОВАНИХ АБО ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ У ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ	
Вівровський М. О., Чекарьова І. М.	73
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ РОДОВОГО ОБ'ЄКТА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	
Воронцов А. В., Цюпко Д. В.	76
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ	
Деренько О. І., Теслюк І. О.	80
ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
Єгоров С. О., Гоцуляк А. В.	83
ДО ПИТАННЯ ВЛАСТИВОСТІ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ	
Желновач Є. Г., Гончарук О. М.	85
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОВОДЖЕННЯ З ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ В УКРАЇНІ	
Загорюк С. С., Чекарьова І. М.	87
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУЛЮВАННЯ ОБСТАВИН, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ З'ЯСУВАННЮ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
Коваленко А. В.	90
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	
Колодій Д. В., Албул С. В.	93

КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ: СПІВВІДНОШЕННЯ ІЗ СУМІЖНИМИ СКЛАДАМИ ЗЛОЧИНІВ	
<i>Коломієць Ю. Ю.</i>	97
КОЛАБОРАЦІЯ: ЩО ЗМІНИЛОСЬ ЗА РІК?	
<i>Конопельський В. Я., Зеленецька А. І.</i>	101
МОЖЛИВОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ДОКУМЕНТУВАННІ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
<i>Корнієнко М. В., Лісніченко Д. В.</i>	104
КОЛАБОРАЦІОНІЗМ В МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ	
<i>Корносюк Ю. В., Собко Г. М.</i>	109
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ СУСПІЛЬСТВА У БОРОТЬБИ З КОЛАБОРАЦІОНІЗМОМ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	
<i>Косаревська О. В., Хілобок Д. Р.</i>	111
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІОНІЗМ: ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ	
<i>Косовський С. О., Собко Г. М.</i>	116
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ «ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОРТАЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ» В ОПЕРАТИВНОМУ ПОШУКУ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ КРАДІЖКИ З КВАРТИР НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ	
<i>Костенко Ю. О., Грабазій І. А.</i>	119
КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	
<i>Кравчук М. А., Чекмарьова І. М.</i>	123
КОЛАБОРАЦІЙНА ЧИ ОКУПАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ?	
<i>Крайник Г. С.</i>	126
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ПРОТИДІЇ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ	
<i>Крикун В. В., Єгоров С. О.</i>	130
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗДІЙСНЕННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
<i>Кулик Л. М.</i>	133
ВИНИКНЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ	
<i>Кушнарєва О. Б., Конопельський В. Я.</i>	136
ЗАКОНОДАВЧІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ	
<i>Лавришук О. В.</i>	139

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОЛАБОРАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ	
<i>Марченко О. А.</i>	143
КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ	
<i>Медведєва В. М., Собко Г. М.</i>	149
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІОНІЗМ У ПРОЄКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	
<i>Мовчан Р. О.</i>	152
ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	
<i>Мудрецька Г. В.</i>	156
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІОНІЗМ	
<i>Негруца Т. В., Будяченко О. М.</i>	158
КОЛАБОРАЦІОНІЗМ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА: АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТА ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ	
<i>Нікітін А. А.</i>	162
ДЕЯКІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА	
<i>Омел'яненко Ю. В., Телійчук В. Г.</i>	165
ВИКОРИСТАННЯ ПРОТОКОЛУ БЕРКЛІ З ВЕДЕННЯ РОЗСЛІДУВАНЬ З ВИКОРИСТАННЯМ ВІДКРИТИХ ЦИФРОВИХ ДАНИХ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ	
<i>Пашковський М. І.</i>	168
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК НОВИЙ ВИКЛИК СЬОГОДЕННЯ	
<i>Петренко І. Г., Кулик Л. М.</i>	172
ПОМИЛКОВА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЩОДО КОЛАБОРАЦІЇ З ВОРОГОМ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ	
<i>Письменський Є. О.</i>	175
ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
<i>Поляков Є. В.</i>	181
РОЗМЕЖУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІД СУМІЖНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	
<i>Резніченко Г. С.</i>	187
ВІЙСЬКОВА КОЛАБОРАЦІЯ: ПРОБЛЕМАТИКА ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	
<i>Сайнчин С. О.</i>	189

ЩОДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У КРЕДИТНО-ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ	
<i>Самофалова А. І., Телійчук В. Г.</i>	194
ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОЛАБОРАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
<i>Семенишин М. О., Гривцова В. І.</i>	197
ЩОДО ПОНЯТТЯ «РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ»	
<i>Смаглюк С. В.</i>	200
ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТУВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ	
<i>Сокирко К. О., Азаркова О. І.</i>	204
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ	
<i>Соловійов М. О., Кулик Л. М.</i>	208
ОСОБЛИВОСТІ УГОД У СПРАВАХ ПРО КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	
<i>Федорова А. І., Чекмарьова І. М.</i>	211
ОСОБЛИВОСТІ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЩОДО КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
<i>Хабєєв В. М., Федоров І. В.</i>	214
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ	
<i>Дуркан Є. В., Чекмарьова І. М.</i>	218
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	
<i>Чекмарьова І. М.</i>	222
ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
<i>Чемпоєш Д. В., Резніченко Г. С.</i>	224
ПРОБЛЕМИ ВИСВІТЛЕННЯ ВИПАДКІВ НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ	
<i>Чупринюк О. О., Собко Г. М.</i>	227
ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ	
<i>Резніченко Г. С., Шелегон Ю. Р.</i>	230
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ, ОТРИМАНОЇ В РЕЗУЛЬТАТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНОЇ СЛІДЧОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЇ В ІНШОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ, ЩОДО ЗЛОЧИНІВ ПРО КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	
<i>Шульгін С. О.</i>	233

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОТРИМАННЯ ДОКАЗОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ	
<i>Щербань І. В., Албул С. В. ....</i>	237
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	
<i>Щербань І. В., Воронцов А. В. ....</i>	241
ПОНЯТТЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ В СУЧАСНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	
<i>Щурат Т. Г., Гуменюк А. В. ....</i>	244

НОТАТКИ

НОТАТКИ

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ
КВАЛІФІКАЦІЇ, ДОКУМЕНТУВАННЯ
ТА РОЗСЛІДУВАННЯ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ**

МАТЕРІАЛИ
II Всеукраїнської науково-практичної конференції

21 липня 2023 року

Обкладинка	<i>В. Савельєва</i>
Верстка	<i>Н. Ковальчук</i>
Технічний редактор	<i>Ю. Назарова</i>

Підписано до друку 17.07.2023 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 14,88. Тираж 300. Замовлення № 059/0723.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідectво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.